T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ
MALİYE ANA BİLİM DALI
MALİYE PROGRAMI

VERGİ ADALETİ AÇISINDAN ÜCRET GELİRİNİN BEYAN USULÜ VERGİLENDİRİLMESİ: GELİŞMİŞ ÜLKE UYGULAMALARI VE TÜRKİYE İÇİN ÖNERİLER

Aslıhan KÜDEN

Danışman
Doç. Dr. Gül KAYALIDERE

MANİSA-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalında akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, tezin yazımında akademik ve etik kurallara aykırı herhangi bir yapay zeka ve program kullanmadığımı beyan ederim.

İmza

Aslıhan KÜDEN

ÖZET

Doktora Tezi

Aslıhan KÜDEN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı

Danışman:
Doç.Dr. Gül KAYALIDERE

Vergilendirme yöntemleri vergi konusuna bağlı olarak farklı uygulamalar içerebilmektedir. Verginin konusunun gelir olduğu durumda bu gelirin mahiyetine göre de vergilendirme yöntemi farklı olabilmektedir. Ücret geliri bir işverene bağlı olarak çalışanın emeği karşılığında elde edilen bir gelir olması itibariyle bu gelir unsurundan vergi kesintisini yapma mecburiyeti işverenin yükümlülüğündedir. Çok sayıda çalışanın bulunduğu üretim yerlerinde bu yükümlülüğün işverene verilmesi vergi dairelerinin iletişimde olacağı mükellef sayısını azaltacağı gibi verginin kaynağından kesilmesiyle de vergi gelirine vakit kaybı olmaksızın ulaşmış olacaktır. Ücret gelirinin tevkifat usulüyle vergilendirilmesi hem vergi dairelerinin vergi toplama maliyetinin az olması ve geliri zaman maliyeti olmadan toplamaları hem de ücret geliri elde eden mükelleflerin bu verginin psikolojik yükünü hissetmemelerini sağlamaktadır. Ancak ücret gelirinin tevkifat usulüyle vergilendirilmeleri beyanname ile tamamlanmadığı durumda mükellef aleyhinde vergi adaletini olumsuz etkiyecek sonuçlar doğurmaktadır.

Bu tezin amacı, ücret gelirinin nihai olarak tevkifat usulüyle vergilendirilmesiyle diğer gelir unsurları aleyhinde maruz kaldığı vergi adaletsizliklerini ortaya çıkararak ücret gelirinde beyanname usulünü farklı yöntemlerde uygulayan gelişmiş ülke incelemelerinde Türkiye için adaleti sağlayıcı öneriler sunmaktır. Bu amaç kapsamında tezin ilk bölümünde vergi adaleti ve ücret kavramları ve ücretin vergilendirme yöntemleri olan beyan ve tevkifat usulünde vergilendirme hem mükellef hem de vergi dairesi açısından bazı vergi ilkeleri çerçevesinde olumlu ve olumsuz sonuçları incelenmiştir. İkinci bölümde, Türkiye'de ücret gelirinin vergilendirilmesi, üçüncü bölümde ise ABD, İsviçre ve Almanya uygulamaları detaylı olarak incelenmiştir. Ülke incelemeleri seçiminde beyanname verme yöntemleri dikkate alınarak seçilmiştir. Bu üç ülke ücret gelirinde beyan usulünü farklı şartlarda uygulaması nedeniyle seçilmiştir. Ülke uygulamalarının oluşturulması sırasında ilk kaynaklar olan kanun ve mevzuat incelemeleri yapılmıştır. Üçüncü bölümün devamında Türkiye'de nihai olarak uygulanan tevkifat usulü ile ücret gelirinin vergilendirilmesinde beyan usulünü, tevkifatın yanında zorunlu beyan, yalnızca zorunlu beyan ve tevkifatın yanında gönüllü beyan olarak uygulayan bu üç ülke uygulamaları çeşitli istatistiki verilerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin sonucunda gelir vergisinin tevkifat usulüyle nihai olarak vergilendirilmesinin beyan usulüyle vergilendirilmesinin karşısında vergi adaletsizliği oluşturduğu anlaşılmıştır. Nihai olarak tevkifat usulüyle vergilendirilen ücret gelirinin

beyan usulünde olduğu gibi gelirden harcamaların düşülmesi imkânının olmaması sınırlı ölçüde kesintilerin bulunması asıl ödeme gücüne ulaşılmasını engellediği görülerek vergi yükünün ücret gelirinde kalmasına neden olmaktadır. İncelenen ülke uygulamalarında beyanname ile tamamlanan tevkifat usulünün ücret geliri elde eden mükellef için ödeme gücüne ulaşmasını sağlayarak vergileme yönteminde eşitlik oluşturduğu ortaya konulmuştur. Bu sonuç doğrultusunda Türkiye'de vergi yükünü taşıyan, tevkifat usulünün nihai uygulama olması nedeniyle asıl ödeme gücüne ulaşılamayan ücret geliri elde eden mükelleflerin tevkifat usulünün yanında beyan usulüyle vergilendirilmesi önerisi getirilmiştir. Tüm bu araştırmalar karma araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Adaleti, Gelir Vergisi, Ücret Geliri, Tevkifat Usulü Vergilendirme, Beyan Usulü Vergilendirme

2024, 237 sayfa

ABSTRACT

PhD Thesis

Aslıhan KÜDEN
Manisa Celal Bayar University
Graduate School of Education
Department of Public Finance

Supervisor:
Doç.Dr. Gül KAYALIDERE

Taxation methods may include different practices depending on the tax types. In cases the tax type is income, the taxation method may be different according to income types. A wage is an income obtained in return for the labor of an employee who works depending on an employer. Usually, the employer has liability to make income tax withholding from employee's wage. Giving this liability to the employer in production sites with a large number of employees will reduce the number of taxpayers that the tax offices will be in contact with, and by tax withholding the tax revenue will be reached without loss of time. Taxation of wage through withholding taxation ensures that tax offices have less costs of tax collection and collect the tax without time cost. Beside that taxpayers do not feel the psychological tax burden. However, if the income tax withholding is not completed with a declaration, it has negative effects on tax justice against the taxpayer.

The aim of this study is to reveal the tax injustices that wage is subjected to against other income types with the final taxation of wage by withholding method and to provide recommendations to ensure justice for Turkey by examination of developed countries that practice the declaration procedure in different methods in wage. For this purpose, in the first chapter of the study, the concepts of tax justice and wage and the positive and negative consequences of taxation methods of wage, namely declaration and withholding taxation, are examined within the framework of some tax principles for both the taxpayer and the tax office. In the second chapter, the taxation of wage in Turkey and the third chapter, the practices of the USA, Switzerland and Germany are examined in detail. These three countries were selected because they practice the declaration procedure in wage under different conditions. During the creation of country practices, the first sources, laws and legislation, were examined. In the continuation of the third chapter, the final withholding procedure in Turkey and the practice the declaration procedure of these three countries as mandatory declaration with withholding, mandatory declaration only and voluntary declaration with withholding, are evaluated by comparing them with various statistical data. As a result of these evaluations, it is understood that the final taxation of income tax through the withholding method creates tax injustice against the taxation through the declaration method. The fact that wage, which is final taxed by withholding method, does not have the opportunity to deduct expenditures from income as in the declaration method, and that there are limited deductions, prevents the actual ability to pay and causes the tax burden to remain on wage. In the practices of the countries examined, it has been revealed that the completion of the withholding procedure with the declaration procedure creates equality in the taxation method by enabling the taxpayer who earns wage to reach the ability to pay. In line with this result, due to withholding tax is the final practice in Turkey taxpayers who earn wage bear the tax burden, therefore

taxation through the declaration method in addition to the withholding method has been proposed. All these studies were conducted using mixed research methods.

Keywords: Tax Justice, Income Tax, Wage, Withholding Tax, Tax Declaration

2024, 237 pages.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Ücret gelirinin vergilendirme yöntemi nedeniyle ortaya çıkan vergi adaletsizliklerini konu alan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde vergi

adaleti ve ücret kavramları açıklanmaktadır. İkinci bölümde Türkliye'de ücretin vergilendirme yöntemleri incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise Amerika Birleşik Devletleri, İsviçre ve Almanya'da ücret gelirinin vergilendirme yöntemleri incelenerek ücret gelirinin vergilendirme yöntemleri vergi adaleti çerçevesinde değerlendirilerek Türkiye için öneriler sunulmuştur.

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Doç.Dr. Gül KAYALIDERE'ye, tez izleme sürecinde desteğini ve ilgisini esirgemeyen Sayın Doç.Dr. Funda KARAKOYUN'a ve Doç.Dr. Pelin Mastar ÖZCAN'a, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan aileme yürekten teşekkür ederim.

YÖK 100/2000 Projesi Kamu Maliyesi Öncelikli Alanı ile bu çalışmayı destekleyen Yükseköğretim Kurulu'na teşekkür ederim.

Aslıhan KÜDEN
Manisa,2024

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AGİ : Asgari Geçim İndirimi

AHV : Alters- und Hinterlassenenversicherung

ALV : Arbeitslosenversicherung

Ar-Ge : Araştırma Geliştirme

BVG : Berufliche Vorsorge

CHF : Confoederatio Helvetica Franc (İsviçre Frangı)

DBG : Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer

ESTV : Eidgenössische Steuerverwaltung

FICA : Federal Insurance Contributions Act

GİB : Gelir İdaresi Başkanlığı

GVK : Gelir Vergisi Kanunu

IRS : Internal Revenue Service

IV : Invalidenversicherung

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

LLC : Lifetime Learning Credit

OYAK : Ordu Yardımlaşma Kurumu

SECA : Self-Employed Contributions Act

SGDP : Sosyal Güvenlik Destek Primi

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TCJA : Tax Cuts and Jobs Act

U.S. : United States

VUK : Vergi Usul Kanunu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Standart İndirim ile Beraber Düz Oranlı Vergi Tarifesinin Uygulanması .. 23

Tablo 2:1803 İngiltere Gelir Vergisi Kanunu'nda Belirtilen Gelir Çizelgeleri 56

Tablo 3: 2005 Takvim Yılı Gelir Vergisi Tarifesi 90

Tablo 4: 2006 Takvim Yılı Gelir Vergisi Tarifesi 91
Tablo 5: 2024 Takvim Yılı Gelir Vergisi Tarifesi 92
Tablo 6: Federal Devlet'te Uygulanan Kişisel Gelir Vergisi Tarifeleri (2024) 121
Tablo 7: Kart A: Çoğu İnsan İçin (For Most People)..... 125
Tablo 8: Kart B: Çocuklar ve Diğer Bakıma Muhtaç Olanlar İçin (For Children and Other Dependents)..... 126
Tablo 9: Kart C: Diğer Durumlar (Other Situations When You Must File) 127
Tablo 10: ABD Gelir Vergisi Hesaplaması..... 129
Tablo 11: İsviçre Yönetim Birimlerince Toplanan Dolaylı ve Dolaysız Vergiler .. 142
Tablo 12: İsviçre'de Uygulanan Federal Bazda Gelir Vergisi Tarifesi (2022) 144
Tablo 13: İsviçre Federal Gelir Vergisi Hesaplaması 150
Tablo 14: Almanya'da Vergi Gelrlerinin Yönetim Birimleri Arasındaki Dağılımı 159
Tablo 15: Almanya Gelir Vergisi Dilimleri ve Tarifeleri (2023)..... 160
Tablo 16: Almanya Gelir Vergisi Dilimlerine Karşılık Gelen Vergi Oranları..... 162
Tablo 17: Ücretliler için Beyanname Üzerinden İndirilebilecek Giderler 167
Tablo 18: 2022 Yılı ABD, İsviçre, Almanya ve Türkiye Vergi Kaması Verileri ... 179
Tablo 19: Ücret Geliri Elde Eden Mükellefin Vergi Yükü (2024) 182
Tablo 20: Serbest Meslek Erbabının Vergi Yükü (2024)..... 184
Tablo 21: Türkiye, Almanya, ABD ve İsviçre'de Tevkifat Sırasında Yapılan Kesintiler ve Beyanname Verme Şartları 186
Tablo 22: Türkiye, ABD, İsviçre ve Almanya'da Gelir Vergisi Beyannamesi'nde İndirilebilecek Giderler 195

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Dik ve Ilımlı Artan Oranlı Tarife 20
Grafik 2: Merkezi Yönetim Gelir Vergisi Gelirleri 2010-2022 (Bin TL) 103

Grafik 3: Gelir Vergisi ve Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerindeki Payı 2022 (%) 188
Grafik 4: Türkiye, ABD, İsviçre ve Almanya'nın Gelir Vergisi Gelirleri İçinde Tevkifat ve Beyan Usulü ile Elde Edilen Gelirlerin Payları 189
Grafik 5: Türkiye, ABD ve Almanya Gelir Vergisi Mükellef Sayısı, Ücret Geliri Elde Eden Mükellef Sayısı ve Verilen Gelir Vergisi Beyanname Sayısı (2022) 190

ÖZET……..……..III
ABSTRACT.....IV
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....VI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ VII
TABLOLAR DİZİNİ VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....IX
GİRİŞ…….....1

BİRİNCİ BÖLÜM
VERGİ ADALETİNİN VE ÜCRET GELİRİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE İNCELENMESİ

1.1. VERGİ ADALETİ 5
1.1.1. Adalet Kavramı 5
1.1.2. Vergi Adaleti Kavramı 7
1.1.3. Vergi Adaletinin Anayasal Temelleri 9
1.1.4. Vergi Adaletini Sağlamaya Yönelik Uygulamalar 10
1.1.4.1. Fayda İlkesi 11
1.1.4.2. Ödeme Gücü İlkesi 12
1.1.4.2.1.Ödeme Gücü Göstergeleri 13
1.1.4.2.2.Ödeme Gücü İlkesini Sağlamada Uygulanabilecek Vergi Teknikleri 15
1.1.4.2.2.1. Ayırma ilkesi 15
1.1.4.2.2.2. En Az Geçim İndirimi 17
1.1.4.2.2.3. Vergi Tarifeleri 18
1.1.4.2.2.3.1. Artan Oranlı Gelir Vergisi Tarifesi 19
1.1.4.2.2.3.2. Düz Oranlı Gelir Vergisi Tarifesi 21
1.1.4.2.2.4. İstisna ve Muafiyet Uygulamaları 24
1.1.5.Vergi Adaletini Etkileyen Faktörler 25
1.1.5.1. Sosyo-Politik Faktörler 25
1.1.5.1.1. Vergi Yükünün Dağılımı 25
1.1.5.1.2. Vergi Oranının Seviyesi 27
1.1.5.1.3. Vergi Harcamasının Kapsamı 27
1.1.5.1.4. Vergi Konusunun Seçimi 28

1.1.5.1.5. Verginin Esneklik Ölçüsü 29
1.1.5.1.6. Vergi Denetim Mekanizması 30
1.1.5.1.7. Etkin Vergi Cezaları ve Sık Başvurulan Vergi Affı 30
1.1.5.2. Sosyo-Psikolojik ve Sosyo-Kültürel Faktörler 31
1.1.5.2.1. Toplumsal Vergi Ahlakı Düzeyi 31
1.1.5.2.2. Toplumun Demografik Yapısı 32
1.1.5.2.3. Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçırma 33
1.2. ÜCRET 34
1.2.1. Kavramsal Açıdan Ücret ve Ücretle İlişkili Kavramlar 34
1.2.1.1. Net Ücret ve Brüt Ücret 35
1.2.1.2. Ücret Haddi ve Ücret Geliri 36
1.2.1.3. Nominal Ücret ve Reel Ücret 36
1.2.1.4. Ayni Ücret ve Nakdi Ücret 37
1.2.1.5. Kolektif Ücret ve Efektif Ücret 37
1.2.1.6. Asgari Ücret 37
1.2.2. Ücretin Diğer Gelir Unsurlarından Farkı ve Önemi 38
1.2.3. Ücretin Tarihsel Gelişim Süreci ve Teorik Temelleri 40
1.2.3.1. Geleneksel Ücret Teorileri 41
1.2.3.1.1. Doğal Ücret Teorisi 41
1.2.3.1.2. Ücret Fonu Teorisi 43
1.2.3.1.3. Artı Değer Teorisi 44
1.2.3.2. Modern Ücret Teorileri 44
1.2.3.2.1. Marjinal Verimlilik Teorisi 45
1.2.3.2.2. Pazarlık Gücü Teorisi 46
1.2.3.2.3. Satın Alma Gücü Teorisi 47
1.2.3.3. Yeni-Keynesyen Ücret Teorileri 48
1.2.3.3.1. Etkin Ücret Teorisi 48
1.2.3.3.2. İçerdekiler-Dışardakiler Teorisi 49
1.2.3.3.3. Zımni (Örtük) Sözleşme Teorisi 50
1.2.4. Ücret Sistemleri 51
1.2.4.1. İşe Bağlı Ücret Sistemleri 51
1.2.4.1.1. Zamana Göre Belirlenen Ücret Sistemi 51
1.2.4.1.2. Parça Başına Göre Belirlenen Ücret Sistemi 51

1.2.4.1.3. Götürü Usul Yöntemiyle Belirlenen Ücret Sistemi 52
1.2.4.2. Performansa Dayalı Ücret Sistemleri 52
1.2.5. ÜcretinVergilendirilmeYöntemleri 53
1.2.5.1. Beyan Usulü Vergileme ve Tarihsel Süreci 54
1.2.5.2. Tevkifat (Kaynakta Kesinti) Usulü Vergileme ve Tarihsel Süreci 54
1.3. BEYAN VE TEVKİFAT USULÜNDE VERGİLENDİRME 58
1.3.1. Tahsil Sürecindeki Zaman Farkı 58
1.3.2. Vergiye Uyum 60
1.3.3. Taraflara Yüklediği Vergi Maliyeti 61
1.3.4. Vergi Bilincini Oluşturma 62
1.3.5. Ödeme Gücüne Ulaşma 63

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

2.1. ÜCRET GELİRİ 66
2.1.1. Kanunlarda Ücret Kavramı 67
2.1.2. Ücreti Oluşturan Unsurlar 67
2.1.3. Ücret Sayılan Ödemeler 68
2.2. ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE UYGULANAN MUAFİYET VE İSTİSNALAR 71
2.2.1. Gelir Vergisi Kanunu'nda Muafiyetler 71
2.2.2. Gelir Vergisi Kanunu'nda Ücret Gelirine Uygulanan İstisnalar 72
2.2.2.1. Ücretlerde İstisnalar 72
2.2.2.2. Gider Karşılıklarında İstisnalar 79
2.2.2.3. Tazminat ve Yardımlarda İstisnalar 79
2.2.2.4. Vatan Hizmetleri Yardımında İstisnalar 82
2.2.2.5. Teçhizat ve Tayın Bedellerinde İstisnalar 82
2.2.2.6. Tahsil ve Tatbikat Ödemelerinde İstisnalar 83
2.2.2.7. Teşvik İkramiye ve Mükâfatlarında İstisnalar 83
2.2.3. Kamu Personeli Ücretlerinde Uygulanan İstisnalar 84
2.2.4. Diğer Kanunlarda Uygulanan İstisnalar 87

2.3. ÜCRET GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE UYGULANAN VERGİ TARİFELERİ 89
2.4. ÜCRET GELİRLERİNİN VERGİLENDİRME YÖNTEMLERİ 94
2.4.1. Ücret Gelirinin Gerçek Usulde Vergilendirilmesi 94
2.4.1.1. Safi Değerin Tespiti 95
2.4.1.2. Vergiden Mahsup Edilen İndirimler 98
2.4.1.3. Beyanname Üzerinde Uygulanan İndirimler 99
2.4.1.4. Gerçek Usulde Ücret Gelirinin Vergilendirme Yöntemleri 102
2.4.1.4.1. Ücret Gelirinin Beyan Usulü Vergilendirilmesi 103
2.4.1.4.1.1. Beyanname Vermekle Yükümlü Olanlar 104
2.4.1.4.1.2. Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi 105
2.4.1.4.2. Ücret Gelirlerinin Tevkifat Usulü Vergilendirilmesi 107
2.4.1.4.2.1. Tevkifat Yapmakla Sorumlu Olanlar 107
2.4.1.4.2.2. Vergi Tevkifatında Taraflar 108
2.4.1.4.2.2.1. Vergi Alacaklısı 108
2.4.1.4.2.2.2. Vergi Borçlusu (Vergi Mükellefi) 108
2.4.1.4.2.2.3. Vergi Sorumlusu ve Vergi Kesenlerin Sorumluluğu 109
2.4.1.4.2.3. Tevkifat Usulü Vergilemede Tarafların Birbiri ile İlişkisi 110
2.4.1.4.2.3.1. Vergi Sorumlusu ile Vergi Alacaklısı Arasındaki İlişki 110
2.4.1.4.2.3.2. Vergi Sorumlusu ve Vergi Borçlusu Arasındaki İlişki 112
2.4.1.4.2.3.3. Vergi Alacaklısı ve Vergi Borçlusu Arasındaki İlişki 112
2.4.1.4.2.4. Muhtasar Beyanname 114
2.4.2. Diğer Usulde Vergilendirilen Ücret Gelirleri ve Vergilendirilmesi 116
2.4.3. Özel Usulde Vergilendirilen Ücretler 117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE BEYAN USULÜ UYGULAMALARI

3.1. ABD'DE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ 120
3.1.1. ABD Vergi Sistemine Genel Bir Bakış 120
3.1.2. Federal Anayasa'da Ücret Kavramı ve Unsurları 122
3.1.3. Federal Devlette Ücretin Vergilendirilme Yöntemi 123

3.1.3.1.Tevkif Usulünün Uygulanışı ve Tevkif Sırasında Yapılan Kesintiler ... 123
3.1.3.1.1. Beyanname Verme Yükümlülüğü Olanlar ... 125
3.1.3.2. Beyanname Üzerinde İndirilecek Giderler ... 129
3.1.3.2.1. Brüt Gelirden Yapılan İndirimler ... 131
3.1.3.2.2. Düzenlenmiş Gelirden Yapılan İndirimler ... 132
3.1.3.2.2.1. Standart İndirim ... 133
3.1.3.2.2.2. Ayrıntılı İndirim ... 133
3.1.3.2.3. Hesaplanan Vergiden Yapılan İndirimler ... 135
3.1.3.2.3.1. Geri Ödemesiz Krediler ... 135
3.1.3.2.3.2. Geri Ödenebilir Krediler ve Ön ödemeler ... 138
3.2. İSVİÇRE'DE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ ... 140
3.2.1. İsviçre Vergi Sistemine Genel Bir Bakış ... 141
3.2.2. Kanunda Ücret Kavramı ... 146
3.2.3. İsviçre'de Ücret Gelirinin Vergilendirme Yöntemleri ... 147
3.2.3.1. İşveren Tarafından Yapılan Kesintiler ... 147
3.2.3.2. Ücret Gelirlerinin Beyan Usulü ile Vergilendirilmesi ... 148
3.2.3.2.1. Beyanname Verme Yükümlülüğü Olanlar ... 148
3.2.3.2.2. Beyanname Üzerinden Yapılabilecek İndirimler ... 149
3.2.3.2.2.1. Brüt Gelirden Yapılan İndirimler ... 150
3.2.3.2.2.2. Ek İndirimler ... 155
3.2.3.2.2.3. Sosyal İndirimler ... 155
3.2.3.3. Yabancı Uyrukluların Tevkif Usulüyle Vergilendirilmesi ... 155
3.3. ALMANYA'DA ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ ... 157
3.3.1. Alman Vergi Sistemine Genel Bakış ... 158
3.3.2. Kanunda Ücret Kavramı ... 163
3.3.3. Ücretin Vergilendirilme Yöntemi ... 163
3.3.3.1. Ücret Gelirinin Tavkifat Usulüne Göre Vergilendirilmesi ... 164
3.3.3.2. Ücret Gelirinin Beyan Usulüyle Vergilendirilmesi ... 165
3.3.3.2.1. Beyanname Verme Yükümlülüğü Olanlar ... 165
3.3.3.2.2. Gönüllü Olarak Gelir Vergisi Beyannamesi Verme ... 166
3.3.3.2.3. Beyanname Üzerinden İndirilebilecek Giderler ... 166
3.3.3.2.3.1. İş ile ilgili Giderler ... 168
3.3.3.2.3.2. Özel Giderler ... 171

3.4. G7 ÜLKELERİNDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ..... 174
3.5. VERGİ ADALETİ KAPSAMINDA ÜCRET GELİRİ VERGİLENDİRME YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 176
3.5.1. Gelirin Tanımı Açısından Değerlendirilmesi 177
3.5.1.1. Gelirin Yıllık Olması 177
3.5.1.2. Gelirin Safi Değerde Olması 178
3.5.2. Ödeme Gücüne Ulaşmadaki Yeterliliğin Değerlendirilmesi 180
3.5.2.1. Tevkifat Usulünün Nihali Olmasıyla Ücret Geliri Üzerindeki Bireysel Vergi Yükü 180
3.5.2.2. Tevkif Sırasında Yapılan Kesintiler 185
3.5.2.3. Beyanname ile Gelirin Yeniden Düzenlenmesi 192
3.6. TÜRKİYE'DE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE BEYAN USULÜ ÖNERİLERİ……...……...196
SONUÇ VE ÖNERİLER……..199
KAYNAKÇA..... 210

GİRİŞ

Vergi adaletinin sağlanması, mükelleflerin vergiye uyumu ve verginin psikolojik ve maddi yükü açısından oldukça önemlidir. Ancak adalet tek taraflı ele alınarak sağlanamadığı gibi vergi adaletinin sağlanması da birçok vergi ilkesine bağlıdır. Bu ilkelerin başında verginin kanuniliği, genelliği ve eşitliği gelmektedir. Adil bir verginin öncelikle kanunlarda temsil edilmesi gerekmektedir. Ancak kanunlarla salınan bir vergi, adaletin sağlanması için yeterli olmayarak yalnızca bu verginin toplanmasını meşru kılmaktadır. Verginin toplum genelinde adil ve dengeli dağılımının sağlanması için vergilemede genelliğin ve eşitliğin etkin şekilde uygulanıyor olması gerekmektedir. Bu da toplumsal giderlere herkesin kendi ödeme gücüne göre katılması anlamına gelmektedir. Vergileme yöntemindeki farklı uygulamaların bulunması ise mükellefin gerçek ödeme gücüne ulaşılmasında eksikliğe neden olarak adil ve dengeli dağılımını önleyebilmektedir.

Vergileme yönteminde farklılıklar Türkiye'de gelir vergisi uygulamalarında görülmektedir. Gelir vergisinin toplanmasında tevkifat ve beyan usulü olarak iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Tevkifat usulü, ücret geliri elde eden mükelleflere uygulanırken beyan usulü diğer gelir unsurlarına uygulanmaktadır. Bu durumda tevkifat usulü ile vergilendirilen mükellefler beyan usulü üzerinden indirilecek giderleri gelirlerinden indirememektedir. Böylelikle de diğer gelir unsurlarının beyanname ile eriştikleri indirim haklarına ücret geliri elde eden mükellefler erişememektedir. Uygulamada bu farklılık nedeniyle aynı gelir grubundaki farklı gelir unsurlarına farklı tutarlarda vergi hesaplanmaktadır. Aynı zamanda da farklı gelir gruplarında olup daha yüksek gelir elde eden mükellefe daha az vergi hesaplanabilmektedir. Bunların yanında tevkifat usulü ile vergilendirilen ücret geliri elde eden mükellef tutar itibari ile daha az vergi ödemesi olsa dahi vergi yükü, yüksek gelir elde eden beyana tabi mükelleften daha fazla olabilmektedir. Görüldüğü gibi vergileme yönteminde uygulanan bu farklılık, hem yatay hem de dikey eşitliği bozarak tevkifat usulü ile vergilendirilen mükelleflerin asıl ödeme gücüne ulaşılamaması nedeniyle vergi yükünü bu kesim üzerinde yığmaktadır.

Toplumun çoğunluğunu oluşturan ücret geliri elde eden mükelleflerin gelir kaynakların genellikle yalnızca emek olmakta ve zaman içinde de bu kaynak yıpranmaktadır. Bu nedenle diğer gelir unsurları karşısında ücret geliri elde eden

mükellefler lehine ayrıcalıklı uygulamalar vergilemede adaleti sağlaması nedeniyle oldukça önemlidir. Ancak Türk Vergi Sisteminde gelir vergisi uygulamalarına baktığımızda ücret geliri elde eden mükellefler lehine uygulamalar yerine aleyhinde uygulamalarla bu gelir unsuru aleyhinde vergi adaletini bozucu uygulamalar görmekteyiz. Bu uygulamaların başında da ücret gelirinin tevkifat usulü ile vergilendirilmesi gelmektedir.

Ücret gelirinin nihai olarak tekifat usulüyle vergilendirilmesine alternatif vergilendirme uygulamaları bulunmaktadır. Bu alternatifler ücret gelirinin gelir vergisini yalnızca beyan usulü ile vermesi, zorunlu olarak hem tevkifat hem beyan usulünün beraber uygulanması ya da tevkifat usulü ile vergilendirilen mükelleflerden lehine sonuçlanacağını düşünenlerin gönüllü olarak beyanname verme imkânlarının olmasıyla birlikte beyanın şart koşulmamasıdır. Tevkifat usulünü beyan usulüyle tamamlayan bu vergilendirme yöntemlerinde ücret geliri elde eden mükellefler diğer gelir unsurları karşısında eksik uygulamaya maruz kalmayarak vergi uygulamalarında eşitlik sağlanmaktadır. Bu da ücret geliri elde eden toplumun büyük çoğunluğunda vergi adaletinin sağlanması açısından oldukça önemli bir uygulamadır.

Bu çalışmanın amacı, ücret gelirinin nihai olarak tevkifat usulü ile vergilendirilmesi sonucunda vergi yükünü sırtlayan mükelleflerin diğer gelir unsurları karşısında maruz kaldığı adaletsiz uygulamaları inceleyerek adaleti sağlayıcı öneriler sunmaktır. Toplumun genelinin ücret geliri elde ettiği düşünüldüğünde ücret gelirinin vergilendirilmesinde adaleti sağlamak vergi sisteminin adaleti açısından oldukça önemli bir adım olacaktır. Bu adımın da ücret geliri vergilendirilmesinin beyan usulü ile tamamlanması ile atılabileceği görüşü gelişmiş ülke uygulamalarıyla da desteklenmektedir.

Ücret gelirinin vergilendirilmesinin vergi adaleti açısından incelenmesi dolayısıyla bu tezin ilk bölümde vergi adaleti ve ücret açıklanarak konunun çerçevesi çizilmektedir. İkinci bölümde Türkiye'de ücret gelirinin vergilendirme yöntemi detaylı incelenerek bu mükelleflerin karşılaştıkları adaletsiz uygulamalar ortaya çıkarılmaktadır. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise Türkiye'de vergilendirmedeki adaletsizliğin temeli olarak gördüğümüz ücret gelirinin beyan usulü ile vergilendirilmemesine karşılık beyan usulünü uygulayan İsviçre, ABD ve Almanya'da ücret geliri vergilendirilme sistemleri detaylı olarak incelenmektedir. İncelenen bu sistemler Türkiye uygulamasıyla vergi adaleti çerçevesinde karşılaştırılmaktadır. Bu

karşılaştırma kapsamında Türkiye'nin ücret gelirinin vergilendirilemesinde ortaya çıkan adaletsiz uygulamaların giderilmesinde çeşitli öneriler sunulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM
VERGİ ADALETİNİN VE ÜCRET GELİRİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE İNCELENMESİ

Vergi adaletinin tam olarak sağlanması ve bu adaletin sürdürülmesi oldukça zordur. Vergi adaletinin sağlanması için vergilemede fayda ve ödeme gücü yaklaşımları geliştirilmiştir. Günümüzde birçok sebeple vergi adaletine daha ulaşılabilir bir yöntem olarak ödeme gücü ilkesi uygulanmaktadır. Ödeme gücü ilkesinin uygulanması, yani mükellefin geliri ve kişisel durumuna göre vergi ödemesi vergi adaletinin sağlanmasında uygulanması gerektiği kabul görmüştür. Ancak bu durum vergi adaleti için yeterli değildir. Aynı zamanda vergi adaletinin sağlanması amacının, bunun için uygulanması gereken politikaların ve kabul gören yaklaşımların anayasayla temellendirilmeleri gerekmektedir.

Vergi adaletinin sağlanması sosyal, mali ve ekonomik sonuçlarla etkileşim halindedir. Şöyle ki, adaletin sağlandığı zaman vergi yükünde dengenin oluşmasıyla toplumsal huzur, mali ve ekonomik verilerde olumlu sonuçlar oluşacağı gibi aksi durumda huzursuzluk, vergiye karşı mükellef tepkileri, mali ve ekonomik verilerde olumsuz sonuçlar da ortaya çıkabilecektir. Vergi adaleti sosyo-politik, sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel birçok faktörden etkilenmektedir.

Ücret geliri de vergi adaleti gibi birçok yönden etkilenmekte ve toplumu da birçok yönden etkilemektedir. Toplum üzerinde bu kadar yönlendirici bir etkiye sahip olan ücret geliri bu nedenle tarihsel süreçte çeşitli düşünürler tarafından değerlendirilmiştir. Bu süreçte ücret nedir ve nasıl belirlenmeli soruları üzerine geleneksel, modern ve yeni-keynes ücret teorileri ortaya atılmıştır. Ücretin, hizmet erbabının emeğinin karşılığının olması bu emeğin nasıl ölçüleceği sorusunu da beraber getirmektedir. Bu konu üzerine de emeğin çıkarılan işe göre ya da çalışanın performansına göre ölçülebileceği iki farklı görüş ve bunlara bağlı çeşitli fikirler de bulunulmuştur. Ücretin belirlenmesi, emeğin ölçülmesi kadar önemli bir diğer konu ise ücretin vergilendirilmesidir. Ücretin vergilendirilme yöntemleri olan tevkifat usulü ve beyan usulü vergilendirme, farklı açılardan vergi adaletini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir.

1.1. VERGİ ADALETİ

Vergi adaletini tanımlamadan önce adalet üzerine görüşlere değinmek gerekmektedir. Böylelikle adaletin sağlanması için farklı açılardan ortaya atılan gerekliliklerin vergi adaleti için de bir çatı oluşturduğu görülecektir.

1.1.1. Adalet Kavramı

Adalet, keskin bir çerçeve ile tanımlanamayan farklı bakış açılarıyla farklı tanımlamalarda bulunulabilecek bir kavramdır. Buna göre genellikle refahı maksimize etmek, özgürlüğü korumak ve erdemi geliştirme yaklaşımlarından her biri adalet üzerine farklı görüşler ortaya çıkmasına neden olmaktadır. [1] Nitekim Platon, Aristoteles, J.J. Rousseau ve Rawls eserlerinde bu farklı değerlendirmelerle adaletin ne olduğuna ve adil topluma nasıl ulaşılacağına dair farklı düşünceler ortaya koymaktadır.

J.J. Rousseau, insanın toplum içinde yaşamaya başlamasıyla doğal yaşamda olan eşitsizliklerin çoğaldığını ifade etmektedir. Buna göre doğal yaşam halinde neredeyse hiç bulunmayan eşitsizlik insan aklının ve yeteneklerinin ilerlemesinden dolayı artar ve kanunların ve mülkiyetlerin yerleşmesiyle sabitleşerek yasallaşır. J.J. Rousseau'ya göre eşitsizlik üç aşamada meydana gelmiştir. İlk aşama kanunun ve mülkiyet hakkının kurulması, ikinci aşama yüksek görev makamlarının kurulması üçüncü aşama ise meşru ve kanunlara uygun olanın keyfi hale gelmesi olarak sıralanmaktadır. Zengin ve fakir ilk aşamada, güçlü ve zayıf ikinci aşamada efendi ve köle de üçüncü aşamada yasal ve haklı kılınmıştır.[2] Aristotales ise toplumda ortaya çıkan bu eşitsizliklerde adaleti sağlamak için eşitliğin eşit olanlar arasında, eşitsizliğin ise eşit olmayanlar arasında olması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü Aristotales, adaleti bazıları için ve belirli şeyler için adil olan olarak tanımlamaktadır. Bu durumda adalet yerine göre değişebilmektedir.[3]

Aristotales yerine göre değişeceğini savunduğu adalet ile ilgili çeşitli tanımlar ve açıklamalar yapmıştır. Bu doğrultuda Aristotales, dağıtıcı, düzeltici, politik, doğal ve geleneksel birçok konuda adaleti incelemiştir. Ancak biçimsel olarak dağıtıcı ve

---

[1] Micheal J.Sandel, Adalet: Yapılması Gereken En Doğru Şey Nedir?, Çev. Mehmet Kocaoğlu, Eksi Kitaplar, 6.Baskı, Mayıs, 2018, s.41.

[2] J.J. Rousseau İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, (Çev.Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, 14. Baskı, 2016, ss.167, 175.

[3] Aristoteles, **Politika**, (Çev. Furkan Akderin), Say Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2017, ss. 95,204-205.

düzeltici adalet olmak üzere iki türden bahsettiğini söyleyebilmekteyiz.[4] Aristotales'e göre toplumda para veya bölünebilen diğer varlıkların adil dağılması gerekirken aynı zamanda da bu dağılımın düzeltici de olması gerekmektedir. Ancak bu durumda çatışmalar da meydana gelmektedir. Örneğin bir dağılım adil olurken düzelticilik açısından adaletsiz olabilir.[5] Genel itibari ile adil olan, yasal olan ve eşit olandır. Adaletsiz ise kanunsuz ve eşit olmayan şeydir. [6] J.J. Rousseau'ya göre toplumsal sözleşme doğanın güç ve zekâ bakımından eşit olmayan insanlara, bu fiziksel eşitsizlik yerine ahlaki ve meşru bir eşitlik getirmektedir.[7]

Aristotalese göre yasa; cesur, ölçülü olmayı ve başkalarına zarar vermemeyi emretmektedir.[8] Bu düşüncenin temeli olarak sayabileceğimiz Platon'un adalet tanımı, üç ruh olarak saydığı bilgelik, cesaret ve ölçülülüğün her birine ait erdemlerin anası olan temel erdemdir. Zekâ düşüncelerin doğruluğuyla, irade cesaretle duyarlılık ise ölçülülükle oluşur. Bu durumda bilgelik, aklın adaleti; cesaret, kalbin adaleti; ölçülülük ise duyuların adaletidir. Bedenlenmiş ruh, tüm dürtülerine akıl hükmediyorsa bilgedir. Eğer canlı tarafı rasyonel kısmına yardım ediyorsa ve itaat ediyorsa cesur, ruhu ve iştahı aklın buyruklarına uyuyorsa ölçülü ve adildir.[9] Platon'a göre adaletin varlığı diğer üç özelliğe var olabilme gücü vermektedir. Ve bu kısımların da kendi işini yaparak bir başka kısmın işini yüklenmediği sürece adalet sağlanmış olmaktadır.[10]

J.J. Rousseau da Toplum Sözleşmesinde adaletin tanrıdan geldiğini ve tek kaynağının tanrı olduğunu ifade etmektedir. Ve eğer bizler onu algılayabilseydik ne yasalara ne de hükümete gerek duymayacağımızı belirtmektedir. Bunun yanında akıldan kaynaklanan bir adaletin de varlığını belirten J.J.Roussaeu, bu adaletin kabul görmesi için de herkes tarafından kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun için de antlaşmalar ve yasalar gerekmektedir.[11] Toplum sözleşmesi düşüncesini Rawls

---

[4] Aristotle, **Nicomachean Ethichs**, Çev.Terence Irwin, Hackett Publishing Company, ikinci baskı, 1999, ss.67-78.

[5] Allan Beever, "Aristotle On Equity, Law, And Justice", **Legal Theory**, Cilt: 10, Sayı: 01, Mart 2004, s.34.

[6] Aristotle, Nicomachean, s.67.

[7] Jean-Jaqoues Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, (Çev.Ahmet Şansılay), Anahtar Kitaplar Yayınevi, İkinci Baskı, Aralık, 2016, S.63.

[8] Aristotle, Nicomachean.. s.67.

[9] Afifeh Hamedi, The Concept of Justice In Greek Philosophy (Plato and Aristotle), **Mediterranean Journal of Social Sciences**, Cilt: 5 Sayı: 27, 2014, ss.1164 -1165.

[10] Platon, **Devlet,** (Çev. Hasan İlhan), Alter Yayıncılık, Ankara, 2012, ss. 187-188.

[11] Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, s.80.

da cehalet peçelemesi (the veil of ignorance) adını verdiği sözleşmeyle bir adım ileri taşımaktadır. Buna göre Rawls, herkesin toplumdaki yeri belliyken yapılan sözleşmelerin aksine toplum kuralları belirlenirken bireylerin bir cehalet perdesinin arkasından toplumda hangi statüde olacağını, bulunduğu toplum koşullarını, yeteneklerini ve mal varlığını henüz bilmemeleri gerektiğini savunmaktadır. Böylelikle çeşitli alternatiflerin kendilerini nasıl etkileyeceğini bilmedikleri için kendi çıkarları doğrultusunda hareket edemeyeceklerdir. Yasa yaparken bildikleri tek şeyin toplumların adalet koşullarına bağlı oldukları ve bunun yanında toplum hakkında genel gerçekleri (siyaset, ekonomi ve toplum bilimi teorileri ve ilkeleri gibi) bildikleri kabul edilmektedir.[12]

1.1.2. Vergi Adaleti Kavramı

Vergilemede adalet, adalet gibi hem tanımlaması hem de ulaşılması oldukça zor bir kavramdır. Dünya üzerindeki hiçbir vergi sistemi için tam anlamıyla adil denemeyeceği gibi adaletsizlik için de tek bir neden bulunmamaktadır.[13] Vergi adaleti öncelikle yasa koyucuların vergilendirme yetkisindeki sınırları ile daha sonra da yasa olarak belirlenen bu verginin topluma nasıl ve ne ölçüde dağıldığı konusu ile ilgilenmektedir. Böylelikle vergi adaletini toplumun katlanması gereken fedakârlığın meşru, dengeli ve adil bir şekilde dağıtılması olarak ifade edilebilir. [14]

Vergi yükünün meşru olabilmesi için verginin yasallığı ilkesinin mükellefler arasında dengeli ve adil dağılabilmesi için ise vergilemede eşitlik ve genellik ilkelerinin etkin olması gerekmektedir. Vergilerin yalnızca yasalarla konulabileceğini, değiştirilebileceğini ve kaldırılabileceğini ifade eden yasallık ilkesi ve herkesin vergi vermesi gerektiği anlamına gelen genellik ilkesi[15] bir verginin çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçeveyi doldurmak için de eşitlik ilkesinden faydalanılmaktadır.

Vergilemede eşitlik ilkesi, anayasal eşitlik ilkesi bağlamında mükelleflerin vergilemede hukuki ve fiili olarak eşit şekilde vergilendirilmesini gerektirmektedir. Vergi adaletinin temek prensibi olarak görülen eşitlik ilkesi mükelleflerin ödeme gücü

---

[12] John Rawls, A Theory Of Justice, Harvard University Press, 1999, ss.118-119.

[13] Boyan Durankev, "Taxation And Social Justice", **Bulgarian Journal of Business Research**, Sayı: 2, 2017, s.48.

[14] Engin Topuzkanamış, "Yeniden Paylaşım, Vergilendirme ve Adalet", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** Cilt: 14, Sayı: 1, 2012 s.103.

[15] Ali Fuat Uruş, **Optimal Vergileme İlkeleri İle Vergilere Karşı Gösterilen Tepkiler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi**, Ekin Yayınevi, Şubat, 2017, ss.17,32.

dikkate alınarak toplam vergi yüküne katılımını ifade etmektedir.[16] Burada vergi adaletini sağlayacak adım herkesin katılacağı bu giderlerde bireylerin katılma paylarının belirlenmesi olacaktır. Bu adalet de yatay eşitlik/adalet ve dikey eşitlik/adalet ilkelerinin uygulanması ile sağlanmaktadır. Buna göre, yatay eşitlik, eşit konumdaki insanlara eşit vergi muamelesi yapılmasıdır. Bu bağlamda eşit konum, insanların bir şekilde tanımlanmış eşit refah düzeylerine sahip olmalarıdır. Eşit muamele ise vergi öncesi eşit durumda olan kişilerin vergi sonrası eşitlik içinde bırakılmasıdır. Dikey eşitlik ise toplumun çeşitli refah durumlarını değerlendirmesiyle ilgili olarak, eşit olmayan konumlardaki insanlar arasında anlamlı bir farklılaşma modeli gerektirir. Bu iki kavram birbirleriyle ilişkilidir ancak temel dayanak yatay eşitliktir. Çünkü mükellefler en başta yatay eşitliğe göre gruplandırılarak değerlendirilmektedirler.[17]

Yatay eşitlik prensibi evrensel olarak iyi vergi sistemi için kabul edilmiş bir prensip olmasına rağmen vergi teorisinin yapı taşlarından olan dikey eşitlik ve verimlilikle zıt ilişki içindedir. Şöyle ki yatay eşitlik mükelleflerin gelir durumuyla ilgilenirken verimlilik vergi matrahının esnekliğiyle ilgilenmektedir. Gelir vergisi açısından baktığımızda düşük gelirli mükelleflerin vergi ödememek için seçebilecekleri başka alternatif yoktur ancak yüksek gelirli mükellefler zaten gerekli ihtiyaçlarını karşıladıkları için karşılaşacakları ek vergi sonrasında tercihlerini değiştirip daha az kazanmaya ya da vergi gerektirmeyen başka faaliyetlerde bulunmaya yönelebilirler. Bu durumda düşük gelirli bireylerin vergi matrahının esnekliği yüksek gelirli bireylere göre daha az olacaktır. Bunun yanında aynı geliri farklı faaliyetlerden elde etmiş iki mükellef yatay eşitlik ilkesine göre aynı şekilde vergilendirilirse, esnekliği fazla olan gelir grubunun ikame etkisine yönelmesi verimliliği bozacaktır. Böylelikle verimli olan bir vergi hem yatay eşitliği hem de dikey eşitliği bozabilmektedir.[18]

Bu durumda vergi sisteminin adalet odaklı mı yoksa verim odaklı mı olacağı konuları adil vergileme (equitable taxation) ve optimal vergileme (optimal taxation)

---

[16] Funda Diril ve Meltem Arat, Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Ücretliler Bakımından Mesleki Harcamalara Bakış: Akademisyenler Üzerine Bir Alan Araştırması, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı:1, 2015, s.116.

[17] Richard A. Musgrave, "ET, OT and SBT", **Journal of Public Economics** Cilt: 6 Sayı: 1-2, 1976, s.4.

[18] David Elkins, Horizontal Equity as a Principle of Tax Theory, **Yale Law & Policy Review**, kış, 2006, Cilt: 24, Sayı: 1 ss.44,50.

teorileri altında incelenmektedir.[19] Optimal vergileme temel olarak vergilemede verimliliğe ulaşmayı ve bu verimlilik maliyetinin en aza nasıl indirileceği konularına odaklanmaktadır.[20] Adil vergileme ise vergi adaletine ulaşmayı merkeze alarak yatay eşitliğin sağlanmasının nedenlerinden çok yatay eşitliği sağlamada mükelleflerin refah durumlarının nasıl ölçüleceği konularına odaklanmaktadır.[21]

1.1.3. Vergi Adaletinin Anayasal Temelleri

Vergi adaletinin anayasal temelleri, vergi yükünün adil dağılmaması nedeniyle bu yük altında ezilen halkın tepkileri sonucunda şekillenmiştir. Vergi adaletinin sağlanmasında anayasal güvenceler dünya genelinde ilk olarak İngiltere'de kralın yetkilerini sınırlayan vergi yükünün makul ölçüde olması gerektiğini ifade eden 1215 Magna Carta ile atılmıştır.[22] Türkiye'de ise vergi adaletinin sağlanmasına yönelik temellerin Osmanlı Devleti'ndeki düzenlemelerle atıldığı görülmektedir.

1808 Sened-i İttifak ile yoksul ve Hristiyan halkın vergilendirilmesinde sınır aşmayacak şekilde düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu durumda vergilemede adalet için tam anlamıyla olmasa da vergilemede eşitliğe ve ödeme gücüne giden yolun başlangıcı diyebileceğimiz bir karar alınmıştır.[23] Bu anlaşmanın sonrasında 1839 Tanzimat Fermanı'nda yer alan *"her ferdin mülklerine ve gücüne göre uygun bir vergi tayin olunarak kimseden fazla bir şey alınamaması..."* açıklaması ile ödeme gücünün daha net ifade edildiği görülmektedir.[24] 1856 Islahat Fermanı'ndaki "*Halkın tamamı üzerine konulacak vergiler sınıf ve mezheplerine bakılmayacak bir surette alındığından..."* ifadeleri artık vergilemede kanun önünde eşitlik ilkesinin netleştiği anlaşılmaktadır.[25] Nihayetinde ilk anayasamız olan 1876 Kanuni Esasi md.20 ve md.25'teki *"Tekâlifi mukarrere nizamatı mahsusasına tevfikan kâffei tebaa beyninde herkesin kudreti nisbetinde tarh ve tevzi olunur."* ve *"Bir kanuna müstenit olmadıkça vergi*

---

[19] Musgrave (1976), s.3,14.

[20] Joel Slemrod, Optimal Taxation and Optimal Tax Systems, **The Journal of Economic Perspectives**, kış, 1990, Cilt: 4, Sayı: 1, s.158.

[21] Elkins, s.45.

[22] Jesús Fernández-Villaverde, "Magna Carta, The Rule Of Law, And The Limits On Government", **International Review of Law and Economics**, Cilt: 47, Ağustos, 2016, ss.22,27.

[23] Ali Akyıldız, "Sened-i İttifak'ın Tam Metni", **İslam Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 1998, s.220.

[24] Muharrem Balcı, "Tanzimat'tan Günümüze Islah, Resepsiyon ve Uyum Çalışmalarının Tahlili", http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/52.pdf, s.44. (15.07.2023).

[25] Şeref Gözübüyük ve Suna Kili, "Türk Anayasa Metinleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 496, İkinci Baskı, Ankara, 1982, s.11.

ve rüsumat nâmaherle hiç kimseden bir akçe alınamaz."[26] İfadeleriyle herkesin ödeme gücüne göre vergilendirileceği ve kanunlarda belirtilmedikçe kimseden vergi toplanamayacağı ifadeleriyle vergilemede genellik, ödeme gücü ve kanunilik ilkelerinin anayasada belirtilmiştir.

Cumhuriyetten sonra düzenlenen ve günümüzde geçerli olan 1982 Anayasası'nın "vergi ödevi" başlıklı 73'üncü maddesinde vergi adaleti ile ilgili doğrudan düzenlemeler bulunmaktadır. Buna göre Anayasa'nın 73/1'üncü maddesinde *"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür"* ifadeleriyle hiçbir grup ya da kişi ayrılmaksızın herkesin vergi ödemesi ve bu vergilerin mali gücüne göre ödenmesi açıklanmaktadır. Bu madde ile vergilemede genellik ve ödeme gücü ilkeleri Anayasa'da yer almaktadır. Vergilemede genellik ilkesi ile ilgili olarak dolaylı anlam çıkarabileceğimiz Anayasa'nın 10'uncu maddesinde ise herkesin kanun önünde eşit olduğu ifade edilmektedir. Bu maddeye göre vergileme açısından düşünüldüğünde herkesin hiçbir ayrım gözetilmeden vergi vermesi anlaşılmaktadır. Vergi adaletinin genel tanımı olan yükünün adil ve dengeli dağılımı Anayasa'nın 73/2'üncü maddesinde "*Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır"* ifadeleriyle yer almış ve maliye politikasının ulaşması gerektiği sosyal amaç olarak açıklanmıştır. Anayasa'nın 73/3'üncü maddesinde *"Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır"* ifadeleri ile de verginin kanuniliği ilkesi yer almaktadır.

1.1.4. Vergi Adaletini Sağlamaya Yönelik Uygulamalar

Verilendirmede adaleti sağlamak için fayda ilkesi ve ödeme gücü ilkesi olmak üzere iki ilkenin genel olarak kabul gördüğü belirtilebilmektedir. Ancak fayda ilkesinin ödeme gücüne göre geçerliliğinin oldukça az olduğu da ifade edilmektedir.[27] Bu başlık altında vergi adaletini sağlamak için ortaya çıkan fayda ilkesi ve ödeme gücü ilkesi incelemektedir.

---

[26] 1876 Kanuni Esasi, https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/ (15.07.2023).

[27] Alfred G. Buehler, The Prıncıples Of Expediency And Justıce In Taxation, **The Bulletin of the National Tax Association**, Şubat, 1936, Cilt: 21, Sayı: 5, 1936, s.130.

1.1.4.1. Fayda İlkesi

Fayda yaklaşımı, toplum içerisinde vergi adaletini sağlamak için bireyin kamu faaliyet ve hizmetlerinde elde ettiği faydayı esas almaktadır. Buna göre, bireyin, tıpkı özel piyasalarda olduğu gibi, kamu hizmetlerinde de elde ettiği fayda ölçüsünde ödeme yapması beklenir. Bu ölçü de ödeyeceği vergiyi oluşturmaktadır.[28] İnsanlar bir fayda sağlamayacaksa bir mali programı sürdürmeye çok istekli olmayacakları, belirli bir vergiyi belirli bir harcamayla ilişkilendirdiklerinde daha rasyonel bir karar verme sürecinin oluşabileceği savunulmaktadır.[29] A.Smith de eşitlik ilkesini açıklarken bireylerin hem kendi gelirlerine oranla hem de kendi çıkarlarına oranla devleti desteklemesi gerektiğini savunduğu sözleriyle iki ilkeye de yer vermiştir.[30]

Fayda ilkesine göre vergiler; değişim, sigorta primi ve sosyal üretim giderlerine katılma payı olarak üç farklı bakışla açıklanmaktadır. Bunlardan ilki olan değişim, şu ana kadar fayda ilkesi olarak tanımladığımız kısmı ifade etmektedir yani vergi, devletin sunduğu kamu hizmetleri için bireyin faydalandığı ölçüde ödediği karşılık olarak açıklanmaktadır. Vergiyi sigorta primi olarak değerlendiren düşünceye göre ise, devlet bireylerin güvenliğini sağlamaktadır ve bireyler de bu sağlanan güvenlik hizmeti sebebiyle devlete ödeme yapmaktadır. Bu ödeme, yani vergi, sigorta primi gibi düşünülerek değerlendirilmektedir. Son olarak da vergiyi sosyal üretim giderlerine katılma payı olarak değerlendiren düşüncede, üreticilerden oluşan toplumun, üretimi gerçekleştirmesi için genel giderleri ödemesi gerekmektedir. Bu genel giderler de devlet tarafından gerçekleştirileceği için, üretimin devam edebilmesinde bireylerin bu giderlere katılması gerekmektedir. Vergi de bu katılma payıdır.[31]

Fayda ilkesine yöneltilecek en temel eleştiri ise kamusal malların bölünemez ve faydalarının ölçülemez oluşudur. Kamusal malları özel mallardan ayıran bu temel iki özellik sebebiyle fayda ilkesinin her türlü kamusal mal ve hizmetler için uygulanamayacağı belirtilmektedir. Buna göre de fayda, güvenlik gibi tüm toplumun

---

[28] Matthew Weinzierl, Revısıtıng "The Classıcal Vıew Of Benefıt-Based Taxatıon", **The Economic Journal,** 128, Sayı: 612, Temmuz, 2018, s.2.

[29] Richard A. Musgrave ve Peggy B. Musgrave, **Public Finance in Theory And Practice**, Mcgraw-Hıll Book Company, İnternational Edition, 1989, s.220.

[30] Zeynep Ağdemir ve Ceyhun Gürkan, "Adam Smith'ten Neoliberalizme Vergi Adaleti: Ödeme Gücü ve Fayda Yaklaşımlarının Kavramsal, Kuramsal ve Ülke Uygulamaları Bağlamında Bir İncelemesi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Cilt: 74, Sayı: 2, 2019, ss.471-472.

[31] Ahmet Burçin Yereli ve Ahmet Yılmaz Ata, "Vergi Adaletine Ulaşma Yöntemleri Çerçevesinde Fayda İlkesinin Teorik Açıdan Değerlendirilmesi", **Maliye Dergisi**, Sayı 161, Temmuz -Aralık, 2011, s.27.

faydalandığı bölünemeyen ve faydası bireysel bazda dağıtılamayan kamu hizmetleri dışında, köprü geçişleri gibi bireysel faydaya indirilebilecek hizmetler için uygulanabilmektedir.[32]

1.1.4.2. Ödeme Gücü İlkesi

Kamu mal ve hizmetlerin bölünemez ve ölçülemez olmasından dolayı bireylerin elde ettiği faydalar bireysel bazda değerlendirilip bireylerin bu faydaya göre ödemesi gereken verginin hesaplanması oldukça zordur. Bu sebepler uygulanamayan fayda ilkesine alternatif olarak ödeme gücü ilkesi daha hesaplanabilir bir yaklaşım sunmaktadır. Bunun yanında ödeme gücü ilkesi gelirleri farklı olan mükellefler arasında katlanacakları fedakârlık açısından adalet sağlamaya da çalışmaktadır. Bu fedakârlığın nasıl ölçüleceği düşüncesi de üç temel fedakârlık teorisini ortaya çıkarmaktadır. Fedekarlığın ölçüsünün ne olacağı düşüncesi mutlak eşit fedekarlık (equal absolute sacrifice), eşit oranlı fedekarlık (proportional sacrifice), ve en az toplam fedakârlık (minimum aggregate sacrifice) kavramlarını da beraberinde getirmiştir.

Mutlak eşit fedakârlık teorisine göre vergiler, tüm vergi mükelleflerinin fedakârlıkları eşit miktarda olacak şekilde konulmalıdır. Eşit orantılı fedakârlık teorisi, vergi mükelleflerinin fedakârlığının gelirleriyle eşit oranda olması gerektiğini savunur. Dolayısıyla bu görüşte fedakârlıkta miktar eşitliği yeterli değildir. Yüksek gelirli mükellefin vergi ödemesi, orta halli mükellefin katkısından daha büyük bir fedakârlığı temsil etmelidir. Bununla birlikte, gelirine göre daha büyük olmamalıdır. Bu nedenle eşitlik, fedakârlığın miktarında değil, oranında bulunmalıdır. En az toplam fedakârlık ise bir grup teorisidir. Bu teoriye göre toplumun katlanması gereken fedakârlık en düşük seviyede olmalıdır. Vergiler öncelikle en yüksek geliri elde edenlerin gelirlerine konulmalıdır. Bu gelirler bir alt düzeye indirildiğinde o düzeydeki gruptan vergi alınmaktadır. Orta halli kişiler, ancak çok yüksek gelirli ve yüksek gelirli grubun gelirleri vergilendirme yoluyla kendi seviyelerine düşürüldükten sonra vergilendirilmektedir. Teori, yüksek gelirlerin vergilendirme yoluyla kademeli olarak ortadan kaldırılmasını gerektirir.[33]

---

[32] Naci B. Muter, A. Kemal Çelebi ve Süreyya Sakınç, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, 4. Baskı, Manisa, 2012, s.172.

[33] M. Slade Kendrick, The Ability-to-Pay Theory of Taxation, **The American Economic Review**, Cilt: 29, Sayı: 1 Mart, 1939, s.93.

Bu üç teorinin temelini marjinal fayda oluşturmaktadır. Buna göre düşük gelirli bir mükellefin verdiği 1 birimlik vergi ile yüksek gelirli bir mükellefin vereceği 1 birimlik vergi eşit fedakârlık içermemektedir. Düşük gelirli mükellefin ek ödeyeceği 1 birimlik vergi nedeniyle kaybedeceği marjinal fayda yüksek gelirli mükelleften daha fazla olacaktır. Düşük gelirli mükellef bu kaybı temel ihtiyaçlarından kısmasına neden olabilecekken yüksek gelirli mükellef belki bunu hissetmeyecek ya da bir lüks harcamasından vazgeçecektir. Bu durumda yüksek gelirli mükellef, benzer vergi tutarlarında düşük gelirli mükellefe göre daha az fedakârlıkta bulunmaktadır. Bu nedenle de mükellefin, düşük gelirli mükellefe göre daha fazla vergi vermesi gerekmektedir. [34] Ödeme gücü ilkesine göre, ödeme gücünü tespit edebilmek için bireyin gelirine, servetine ve harcamalarına bakılmaktadır. Buna göre bireyler arasında oluşan farklılıkların kullanılabilecek çeşitli araçlarla adil bir şekilde kamu giderlerine katılmaları sağlanmaktadır.[35]

Ödeme gücü ilkesi, vergi yükünde adaleti sağlamaya yönelik uygulanan modern vergileme ilkeleri arasında yer almakla beraber günümüzde devletlerin tercih ettiği bir yöntemdir. Ancak bu yöntem de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Şöyle ki, kamu mal ve hizmetlerinin faydalarının bölünemez ve ölçülemez olmasından dolayı ödeme gücü ilkesinin uygulanması, bir bireyin ödediği vergiye göre kamu hizmetlerinden daha fazla ya da daha az faydalanması sonucunu doğurmaktadır. Burada nispeten daha az vergi verip daha fazla fayda sağlayan birey mali rant elde ederken, nispeten daha fazla vergi ödeyip daha az fayda sağlayan birey ise mali sömürüye maruz kalmaktadır.[36]

1.1.4.2.1. Ödeme Gücü Göstergeleri

Ödeme gücü; gelir, servet ve harcama gibi göstergelerle bireyin maddi yönden vergi ödeme kabiliyetini belirtmektedir.[37]

---

[34] Harry Gunnison Brown, "Taxation According to "Ability to Pay": What It Means and What Is Wrong with It", **American Journal of Economics and Sociology**, Cilt: 4, Sayı: 4, 1945, ss.463 464.

[35] Ümit Süleyman Üstün, Vergi Hukuku ile İlgili Anayasal İlkeler, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1-2, 2003 s.260.

[36] Yasemin Taşkın, "Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Cilt: 0 Sayı: 54, 2012, s.75.

[37] Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi**, Ezgi Kitapevi, Şubat, 2008, s.6.

Gelir, üretim faktörlerinin üretim sürecine katılmasıyla karşılığında aldığı değerler olarak tanımlanmakla beraber iktisadi anlamda da kişinin belli bir dönem başında ve sonunda zenginliğinin değişmemesi kaydıyla alabileceği tüm mal ve hizmetlerin toplamıdır.[38] Gelir, ödeme gücünü belirlemede en önemli göstergedir. Kişinin elde edeceği her şeyin kaynağı gelirdir hatta diğer ödeme gücü göstergelerinin dahi kaynağını gelir oluşturmaktadır. Şöyle ki, gelir elde eden bireyin gelirini tükettiği kısım bireyin harcamalarını, tasarruf yaptığı kısım ise servetini oluşturmaktadır.[39] Gelir vergilerinin bir diğer özelliği ise kişiye özel (subjectif) değerlendirilebiliyor olmasıdır. Böylelikle vergilemede şahsilik ilkesine uygunluk göstermektedir. Ödeme gücüne ulaşmada uygulanacak teknikler kişisel gelir için uygulandığında, bireyin kendi durumu için istisna ve muafiyet kullanma durumu, en az geçim indirimi uygulaması ya da geliri elde ettiği kaynağa göre ayrıcalıklı vergi tarifesi ile gerçek ödeme gücüne ulaşması sağlanabilmektedir.[40]

Harcama, ödeme gücünün bir diğer göstergesidir. Burada bireyin ödeme gücünü yaptığı harcama miktarı göstermektedir. Harcamayı toplumun ürettiği değerlerinin tüketilmesi olarak gören görüşe göre, gelir ve servet gibi üretilen değerler yerine bu değerlerin tüketiminin vergilendirilmesi savunulmaktadır. Ancak harcamaların vergilendirilmesinde de adaleti sağlamak oldukça güçtür. Geliri ne olursa olsun bireyler temel ihtiyaç malzemelerini almak zorundadır. Yüksek gelirli bireyler ve neredeyse tüm gelirlerini tüketim harcaması için kullanan dar gelirli bireyler de aynı miktarda vergi vermiş olacağı için harcamalar üzerinden alınan vergilerin ödeme gücünü yansıtıp adil bir vergileme oluşturması zordur.[41] Böylesi bir durumda daha adil bir vergileme sağlamak amacıyla bazı malların özel tüketim olduğu ve ancak ödeme gücünün yüksek olduğu bireyler tarafından alınacağı belirlenerek bu mallar özerinde Özel Tüketim Vergisi alınması gibi uygulamalara gidilmektedir.

Servet, gelirin tasarruf için kullanılan harcanmayan kısmını oluşturmaktadır ve ödeme gücünün bir diğer göstergesidir. Gelirin biriktirilmiş hali de denilebilmektedir. Servet de mali gücü temsil ettiğinden dolayı ödeme gücünün göstergesi olarak gelirin

---

38 Mehmet Sadık Aydın, "Ödeme Gücüne Ulaşarak Adil Vergi Sistemi Oluşturma: Seçilmiş AB Ülkeleri İncelemesi" **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:28 Sayı:3, 2021, ss. 516-517.

39 Giray, s.6.

40 Coşkun Can Aktan, "Vergi Ne Üzerinden Alınmalı? Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet", içinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020, s.67.

41 Aydın, s.518.

yanında servet de dikkate alınmalıdır. Servet ile bireyler geleceğe yönelik güvence sağlamakla beraber bu servetlerden gelir elde edebilirler ya da servetin değerinin artması ile kazanç sağlayabilmektedirler. Bu iki duruma göre de servet farklı olarak vergilendirilmektedir. Emek gelirinin yanında serveti olan bir kişi ile yalnızca emek geliri elde eden bir kişinin ödeme güçleri elbette farklı olacaktır. Aynı değerlerde servet geliri olan bir birey ile emek geliri olan birey dahi farklı ödeme güçlerine sahip olacaktır. Buradaki farklılık servet gelirinin devamlılığından ve artırılabilir olmasından gelmektedir. Ancak emek geliri sabittir. Dolayısıyla ödeme gücü bakımından servetin vergilendirilmesi, vergi adaletini sağlaması açısından önemli bir yer tutmaktadır.[42]

1.1.4.2.2. Ödeme Gücü İlkesini Sağlamada Uygulanabilecek Vergi Teknikleri

Ödeme gücüne ulaşmak için gelir unsuruna ve seviyesine göre belirli uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar ile mükellefin gerçek ödeme gücü belirlenmeye çalışılarak gelir unsurları arasında oluşabilecek adaletsizliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda elde edilen gelirin kaynağı, düzeyi ve elde eden mükellefin varsa özel durumu ödeme gücüne ulaşmada dikkate alınan unsurlardır. Bu unsurlar çerçevesinde uygulanan ayırma ilkesi, en az geçim indirimi, vergi tarifeleri ve istisna ve muafiyet bu başlık altında detaylıca incelenmektedir.

1.1.4.2.2.1. Ayırma ilkesi

Ayırma ilkesi, gelirin elde edildiği kaynaklarına göre ayrı vergilendirilmesi gerektiğini savunan bir görüşe dayanmaktadır. Bu ilkeye göre, ödeme gücü yalnızca gelirin tutarında değil elde edildiği kaynağa göre de farklılık göstermektedir.[43] Buna göre de emek gelirleri, servet gelirlerine göre daha çok çaba sarf edilerek kazanılmakta yani daha zahmetli ve zor elde edilen bir gelirdir. Böylelikle de emek gelirleri emek gücünü arz edenler için daha değerli olacağı için emek gelirleri lehine vergilemede bir ayrıma gidilmesi gerektiği savunulmaktadır.[44]

---

[42] Şerif Emre Gökçay, "Türk Vergi Sisteminde Vergi Ödeme Gücüne Ulaşma Teknikleri", **JournalOf Life Economics**, Cilt: 4, Sayı: 3, 2017, s.119.

[43] Mehmet Pamak, "Sosyal Adalet Açısından Türk Gelir Vergisinde En Az Geçim İndirimi, Müterakkilik ve Ayırma Prensibi", **İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi**, Cilt:.0, Sayı: 24, Mart, 1975, s.224.

[44] Fatih Saraçoğlu, "Ücretlerin Vergilendirilmesinde Ayırma İlkesi Uygulamasının Değerlendirilmesi", **İş ve Hayat**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2016, ss.43-44.

Aynı zamanda servet gelirinin elde edildiği servet unsurunun zamanla yıpranma payı da dikkate alınabiliyorken emek gelirinin elde edildiği emek gücünün yıpranması dikkate alınmamaktadır. Bunların yanında emek geliri elde edenlerin vergileri kaynakta kesinti usulüyle vergilendirilirken servet gelirleri, servet gelirini elde edenlerin beyanına göre vergilendirilmekte ve bu da kaçakçılığa daha yatkın bir sistem oluşturacağı için servet gelirlerine uygulanan verginin efektif oranını düşürecektir. [45]

Ayırma ilkesi, uygulama olarak emek gelirlerinin (ücret, maaş) artan oranlı uygulanan tarifede servet gelirlerine göre (rant, kâr) aynı dilimde yer almaları için daha çok gelir elde etmeleri gerekmektedir. Bunun yanında emek gelirlerin yararlanabileceği çeşitli istisna ve muafiyetler bulunmaktadır. Bakıldığında, ayırma ilkesinin yalnızca emek ve servet olarak genel bir ayrımla sınırlı kalmadığı görülmektedir. Emek gelirlerinin içinde de ödeme gücünü tespit etmeyi sağlayacak farklı nitel ayrımlara da gidilmektedir. Şöyle ki, engelli bir ücretli engelli indiriminden ve asgari ücret elde eden bireyler de asgari ücret istisnasından faydalanmaktadır.[46]

Ayırma ilkesi, vergilendirmede adaletin sağlanmasında yatay ve dikey eşitliğe ulaşmadaki tek istisnadır. Şöyle ki, aynı gelir seviyesinde olsa dahi emek gelirlerini koruma kapsamında farklı vergi tarifesi uygulanarak yatay adalet ilkesinden sapılmaktadır.[47] Tüm bunların yanında unutulmamalıdır ki servet, toplumsal üretimi sağlayan dolayısıyla da istihdamı ve geliri arttırıcı bir unsurdur. Ödeme gücüne ulaşmak için servet gelirinin gereğinden fazla vergilendirilmesi toplumsal üretimi düşürücü etki yaratabilmekte ve bu da yanlış vergilendirmenin emek gücüne de yansıyacak olumsuzluklar doğurmasına sebep olacaktır.[48] Bu konuda gerçek ödeme gücünü ulaşıp vergilemede adaleti sağlamaya yönelik uygulamaların nitel dayanağını oluşturan ayırma ilkesinin her gelir kaynağı türü ve toplumun genel faydası için olumlu yönde sonuçlanmasını sağlayacak şekilde kabul edilmesi oldukça önemlidir.

---

[45] Baki Yeğen, "Asgari Geçim İndirimi Uygulamasından Vazgeçilmesinin Vergi Teorisi BakımındanDeğerlendirilmesi", **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2022, s. 184,

[46] GV, md. 103, ve md. 31, md. 32.

[47] Tahir Budak, **Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul. s.140.

[48] Muter, Çelebi ve Sakınç, s.178.

1.1.4.2.2.2. En Az Geçim İndirimi

Ödeme gücü ilkesiyle verginin toplum genelinde adaletli bir şekilde dağılması amacıyla herkesin elde ettiği ölçüde toplum giderlerine katılması öngörülmektedir. Buradan hareketle, ödeme gücü sınırının bir kişinin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak kadar olan miktarın üstü olarak belirlenmektedir. Böylelikle de bu sınırı aşamayan bireylerin ödeme gücünün olmadığı anlaşılmaktadır. Tüm bu sebeplerle de ödeme gücüne ulaşabilmek için uygulanan bir diğer teknik de en az geçim indirimi olmaktadır.[49] Buna göre en az geçim indirimi (Minimum Subsistence Allowance), bir kişinin kendi ve ailesinin geçimini sağlamak için gelirinden vergi dışı bırakılan tutardır.[50] Bu uygulamayla, zaten kendi geçimini ancak karşılayan bireyin vergi vererek zor duruma düşmesi engellenmektedir ki diğer türlü vergi alındığı takdirde bireyin yaşam faaliyetlerini sınırda gerçekleşmesi dolayısıyla yaşam hakkına müdahale anlamına gelecektir.[51]

En az geçim indiriminin belirlenmesi bu tekniğin güç olan tarafıdır. Ölçütlerin ve bu ölçütlerin miktarlarının ne olacağını belirlemek oldukça zordur. İnsanın zaruri geçimi için asgari bir ölçüt mü yoksa biraz da olsun konfor ihtiyacı da sınıra dâhil edilmeli mi?[52] Burada çeşitli fikir ayrılıkları da söz konusu olmaktadır. En az geçim indirimi sınırının fizyolojik yaşam koşullarını mı sağlaması gerektiği ya da bireyin içinde bulunduğu sınıf koşullarında bir sınır mı belirlenmesi gerektiği yoksa toplumun kendi medeniyet seviyesinde bir sınır mı belirlenmesi gerektiği tartışma konusu olmaktadır.

Fizyolojik En Az Geçim İndirimi, bireyin fiziki varlığını, yani yaşamını sürdürebilmesi için elde edeceği en az miktarın vergi dışında tutmaktadır. Buna göre, bir kişinin yaşama hakkı vergiden daha üstündür. Diğer türlü bireyin yaşam faaliyetlerini sürdürmek için temel ihtiyaçlarından vazgeçmesi gerekecektir. Bu da adaleti sağlamaya yönelik uygulanacak olan ödeme gücü ilkesinin uygulanamadığı

---

[49] Recep Kaplan, "En Az Geçim İndirimine İlişkin Bazı Yabancı Ülke Uygulamaları ve TürkiyeAçısından Değerlendirmeler", **Maliye Dergisi**, Sayı: 163, Temmuz-Aralık, 2012, s.369.

[50] Kübra Bozdoğan, Selçuk Buyrukoğlu ve Doğan Bozdoğan, "Sosyal Vergileme İlkeleri Açısından Asgari Geçim İndiriminin Değerlendirilmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 375, Kasım, 2012, s.129.

[51] Metin Erdem, Doğan Şenyüz ve İsmail Tatlıoğlu, **Kamu Maliyesi**, , Ekin Yayınevi, 14. Baskı, Eylül, 2017, s.195

[52] Esat Tekeli, "En Az Geçim İndirimi ve Aile Tahsisatı", **In Journal of Social Policy Conferences**, Cilt:0, Sayı: 9-10-11, 2011, s.87.

anlamına gelecektir.[53] Bu sınır bireyin temel beslenme, barınma maliyetleri ve günlük hayatında kullanması gereken eşyaların hesaplanması ile tespit edilebilmektedir.[54] *Kültürel en az geçim indirimi,* bireyin bulunduğu sosyal sınıfta varlığını sürdürebilmesi için belirlenecek miktarı ifade etmektedir. Burada her sosyal sınıf için ayrı bir asgari geçim sınırı belirlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu sınırın uygulanamamasının sebebi her sınıf (işçi, köylü, tacir ve sanayici) için ayrı ayrı belirlenecek olan tutarın adalete zarar verecek olmasıdır.[55] *Medeni en az geçim indirimi,* bireyin medeni bir insan olarak yaşam faaliyetlerini sürdürmek için belirlenmesi gereken asgari tutarı ifade etmektedir. Bu tutar da toplumun ulaştığı uygarlık seviyesine göre belirlenmektedir. En az geçim indirimi matrahtan indirim, vergiden indirim ve bölüm yöntemi olmak üzere üç şekilde uygulanabilmektedir. *Matrahtan indirim yöntemi*ne göre, indirime konu olan tutar matrahtan düşülerek vergi tarifesi uygulanmaktadır. *Vergiden indirim yöntemi*nde ise, öncelikle vergi yükümlüsünün indirimsiz gelir vergisi hesaplanır, daha sonra belirlenen indirim tutarının vergi tarifesine göre vergisi hesaplanarak gelir vergisinden düşülür. Son olarak *bölüm yöntemi*nde, toplam gelir, ailedeki kişi sayısına bölünerek kişi başı gelir elde edilir ve bu kişi başı gelir üzerinden kişi başı ödenmesi gereken vergi hesaplanır. Kişi başı ödenmesi gereken vergi, toplam aile nüfusuyla çarpılarak toplam ödenmesi gereken gelir vergisi hesaplanmaktadır.[56]

En az geçim indirimi yöntemi adaleti sağlamaya yönelik ödeme gücü ilkesine göre olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Ancak bu sınırın belirlenmesinin zorluğu ve bu sınırın yüksek belirlenmesi ile vergilerin mali verimliliğini azaltması ve gelir elde edildiği halde vergi alınmamasının verginin genellik ilkesine aykırı olması nedenleriyle bu yönteme aykırı görüşler de mevcuttur.[57]

1.1.4.2.2.3. Vergi Tarifeleri

Vergi tarifeleri, bireyin geliri üzerinden belirlenen matraha ödenecek vergi miktarını yani verginin tarh edilmesi için uygulanan ölçülerdir. Bu ölçüler, artan oranlı

---

[53] Erdem ve diğerleri, s.195.

[54] N. N. Franklin, "The Concept And Measurement of Minimum Living Standards", **Ekistics**, Cilt: 24, Sayı: 144, Kasım, 1967, s. 390.

[55] Osman Fatih Saraçoğlu, Eren Çaşkurlu ve Haydar Lütfü Ejder, "Minimum Subsistence Allowance and Family Taxation: Examining of the Efficiency Comparison with Some Country Experiences and Turkish Case", **Mediterranean Journal of Social Sciences**, Cilt: 5 Sayı: 2 Ocak, 2014, s.527.

[56] Erdem ve diğerleri, ss.196-197.

[57] Pamak, s.192.

vergi tarifesi (proggressive tax rates), düz oranlı vergi tarifesi (flat tax rate) ve azalan oranlı vergi tarifesi (regressive tax rates) olmak üzere üç türden oluşmaktadır. 1980'lere kadar Keynesyen görüşün savunduğu fonksiyonel maliye anlayışında artan oranlı vergi tarifesi genel olarak kabul görmüştür. Bu görüşe göre vergi adaletini sağlamada ve olası konjonktürel dalgalanmalarda artan oranlı vergi tarifesinin daha esnek bir yapıda ve otomatik stabilizatör görevi gördüğü düşünülmüştür. Ancak 1980'lerde yaşanan stagflasyon etkileri, fonksiyonel maliyenin yetersiz kaldığı durumları ortaya çıkarmış ve bunun üzerine artan oranlı vergi tarifesi eleştirilmeye başlanarak yerine vergi adaletini sağlamak için ve artan oranlı vergi tarifesinin diğer olumsuz etkilerine karşı düz oranlı vergi tarifesi önerilmeye başlanmıştır.

Azalan oranlı vergi tarifesi, ödeme gücüne göre adil vergilendirmeden çok vergilemede verimliliği ön planda tutmaktadır. Buna göre düşük gelirli mükellefin vergi matrahının esnekliği yüksek gelirli mükellefe göre daha az olacağı için verimlilik maliyetinin düşük seviyede seyredeceği vergi matrahı düşük gelirli mükellefinki olacaktır.[58] Bu vergi tarifesi de gelir seviyesi düştükçe vergi oranlarının artmasını ifade etmektedir. Böylelikle de vergi oranları düşük gelirli mükellefe doğru kademeli olarak artarak gitmelidir.[59] Ödeme gücüne ulaşma yönteminde kullanılacak bir vergi tarifesi olmadığı için bu başlık altında incelenmemektedir.

1.1.4.2.2.3.1. Artan Oranlı Gelir Vergisi Tarifesi

Uzun bir süre vergi adaletinin sağlanabilmesi için vergilerin artan oranlı vergilendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Buna göre, artan oranlı vergi tarifesi, artan matrahla beraber farklı vergi oranları ve çeşitli araçların kullanımı ile gelirin yeniden dağıtılmasını sağlayarak farklı gelir grupları arasındaki ilişkilerin düzeltilmesini amaçlamaktadır. Birçok artan oranlı vergi tarifesi olmasına karşın bunlardan en yaygın kullanılanı vergi matrahı arttıkça vergi oranının arttığı artan oranlı vergi tarifesidir.[60] Artan oranlı vergi tarifesi, dik artan oranlı ve ılımlı artan oranlı gibi çeşitli şekillerde uygulaması bulunmaktadır. Ilımlı artan oranlı, vergi dilimlerine uygulanan tarifelerde

---

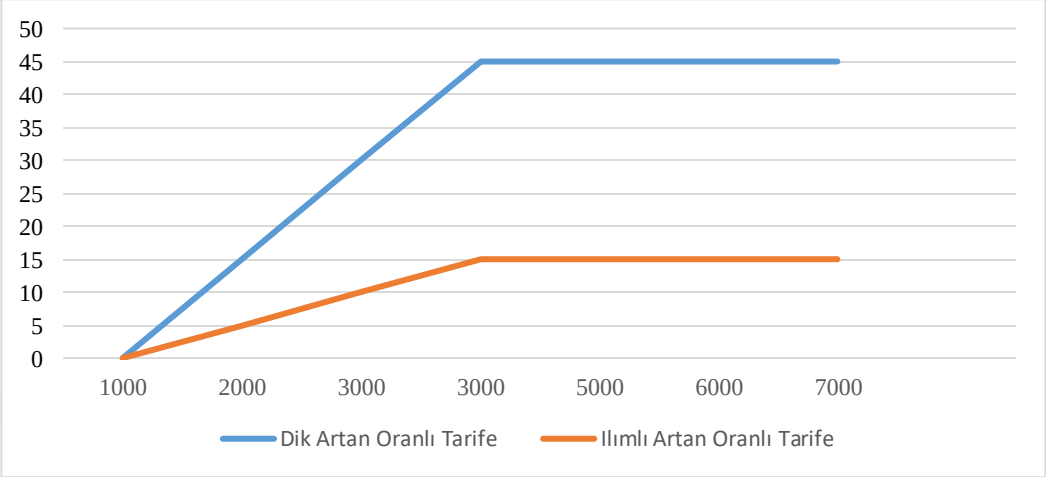
[58] Elkins, s.50.

[59] Donald R. Nichols and William F. Wempe, Regressive Tax Rates and the Unethical Taxation of Salaried Income, Journal of Business Ethics, Cilt: 91, Sayı: 4, Şubat, 2010, s.554.

[60] Cihan Yüksel," Vergi Tarifelerinin Matematiksel ve Grafiksel Yorumu", Bulletin of Economic Theory And Analysis, Cilt: 2, Sayı: 1, 2017, s.32.

bir üst dilime geçildikçe vergi oranları yumuşak bir şekilde artarken dik artan oranlı vergi taifesinde daha sert artmaktadır.[61]

Grafik 1: Dik ve Ilımlı Artan Oranlı Tarife

Kaynak: Coşkun Can Aktan, "İdeal Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme", İçinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020, s.45.

Grafik 1'de de görüldüğü gibi, dik artan oranlı tarifede vergi dilimleri arasındaki vergi oranları büyük farkla artarken ılımlı artan oranlı tarifede bu geçişler daha az farklarla olmaktadır.

Aynı zamanda artan oranlı vergi tarifesinin konjonktürel dalgalanmalara uyum sağlaması sebebiyle esneklik özelliğinin olduğu ve bu nedenle de otomatik stabilizatör görevi gördüğü görüşü de hâkimdir.[62] Ve bu vergiler daha yüksek gelir eşitliği ve yüksek konjonktür karşıtı (Countercyclical Fiscal Policy) uygulamaları ile ilişki olduğu için ekonomik istikrara katkıda da bulunabilmektedir.[63] Bunların yanında, tüketim malları için tüm gelir gruplarının aynı vergi miktarını vermesiyle oluşan adaletsizliğin gelir vergisinin artan oranlı olması yapısıyla telafi edileceği düşünülmektedir.[64]

---

[61] Canan Sancar, Mehmet Şentürk, "Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Vergi Ödeme Gücünün Kavranması Bakımından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği", Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 28 Ocak – Şubat 2012, s.7.

[62] Barrios, S., Ivaškaitė-Tamošiūnė, V., Maftei, A., Narazani, E., & Varga, J. "Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries" **Eastern European Economics**, Cilt: 58, Sayı: 2, 2019, s.100.

[63] Christian E. Weller And Manita Rao, "Progressive Tax Policy And Economic Stability" **Journal Of Economic Issues**, Cilt: 44, Sayı: 3, Eylül, 2010, s.656.

[64] Coşkun Can Aktan, "İdeal Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme", İçinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020, s.53.

Tüm bu vergi adaletini sağladığı görüşleri savunulurken 1980'den sonra Keynesyen iktisatın eleştirilmeye başlanması ile artan oranlı vergi tarifesi de eleştirilmeye başlanmıştır. Buna göre, artan oranlı vergi tarifesinin diğer vergi tarifelerinden daha adaletli olduğu yönünde bilimsel bir dayanak olmamakla beraber artan oranlı vergi tarifesinin tek başına uygulanmasıyla vergi dağılımında adaleti sağlamak için yeterli olmayacağı savunulmuştur. Buna göre, eğer kamu harcamalarından tüm toplum eşit ya da eşite yakın faydalanıyorsa o zaman artan oranlı vergi tarifesinin kullanımı ile vergi dağılımında adalet sağlanabilir. Ancak kamu harcamalarının çoğu zengin bireyler arasında paylaşılıyorsa artan oranlı vergi tarifesinin tek başına uygulanmasının vergide adaleti sağlamak için yeterli bir araç olmayacağı savunulmuştur. Burada tarife uygulandıktan sonra bireylerin refah seviyesindeki değişimler dikkate alınmalıdır.[65]

Artan oranlı vergi tarifesine yönetilen eleştirilerin başında vergi oranları çok kazanana daha çok uygulanacağı için çok çalışma ve çok kazanma isteğini olumsuz yönde etkileyerek verginin tarafsızlığı ilkesini zedelediği gelmektedir. Bunun yanında gelirlerinin arttıkça daha fazla vergi vereceğini bilen bireyler daha az vergi vereceği ülkelerde çalışmayı tercih etmekle beraber yurtdışından da gelebilecek sermaye vergi rekabeti açısından daha az vergi verebileceği diğer alternatif ülkeleri tercih edecektir. Bu da hem emek gücünde hem de sermayede bir düşüşe sebep olacaktır.[66] Aynı zamanda enflasyonist ortamda bir üst vergi dilimine geçen bireyler reel gelirleri artmamasına rağmen daha fazla vergi ödeyerek mali sürüklenmeye maruz kalacaklardır. Bu da ödeme gücüne ulaşmak için kullanılan bu tarifenin, bireyin ödeme gücüne göre daha fazla vergi vermesine sebep olacaktır.[67]

1.1.4.2.2.3.2. Düz Oranlı Gelir Vergisi Tarifesi

Sabit oranlı vergiler ya da tek oranlı vergiler olarak da adlandırılabilen düz oranlı gelir vergisi tarifesi, geliri ne kadar olursa olsun herkese aynı vergi oranının

---

65 Aktan, İdeal Vergi… ss.43-44.

66 Ebru Karaş, **Refah İktisadı Bağlamında Optimal Vergi Arayışı**, Ekin Yayın Dağıtım, Haziran, 2020, ss. 114-115.

67 Cahit Şanver ve Halil Emre Saygı, "Türkiye'de Gelir Vergisi Tarifesinin Mali Sürüklenme Açısından İncelenmesi: 2009-2019 Dönemi", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt 15, Sayı 4, 2019, s.1063.

uygulanmasıdır.[68] Vergi adaletinin sağlanması için ödeme gücüne ulaşmada gelir vergisinin belirlenmesi için bir diğer alternatif sabit oranlı gelir vergisi tarifesidir.

Sabit oranlı vergilerin en büyük savunucuları Friedrich A. Von Hayek, Milton Friedman ve James M. Buchanan gelmektedir. Toplumun daha adil vergilendirilmesi üzerinde duran bu düşünürler öncelikle artan oranlı vergilerin kanun koyucular tarafından keyfi değiştirilebilir olmasına ve genellik ilkesine aykırı olan bu tarifeyle beraber uygulanan birçok istisna ve muafiyete karşı çıkmaktadır. Sabit olacak şahsi bir indirim ve mesleki giderler ile anayasada belirlenecek ve değiştirilmesi iktidarın keyfi uygulamalarına bağlı olmayacak tek oranlı gelir vergisini savunmaktadır.[69]

Sabit oranlı gelir vergisi tarifesi artan oranlı gelir vergisinin karmaşıklığından ziyade daha basit bir sistemdir. Sistemin basitleşmesiyle vergi kaçakçılığının azalacağı ve vergi çarpıklıklarının giderilmesiyle de ekonomik verimliliğin sağlanacağı düşünülmektedir.[70] Böylelikle de vergi dairelerin maliyetlerini düşürerek vergi harcamalarını azaltmış olacaktır.[71] Bu vergi tarifesinde farklı vergi oranları ve ayrıcalıklar uygulanmadığı için herkesin kanun önünde eşit olması gerektiğini ifade eden eşitlik ilkesi yerine getirilmiş olmaktadır. Muafiyet ve istisnalara yer verilmediğinden de vergi tabanı genişlemektedir. Aynı zamanda da vergi matrahında aşınma ya da vergi erozyonu gibi vergi gelirlerini düşürücü durumlar yaşanmayacaktır.[72]

Enflasyonist dönemlerde artan oranlı vergi tarifesinde görülen mali sürüklenme, vergi dilimlerinin olmamasından dolayı sabit oranlı gelir vergisi tarifesinin uygulandığı sistemlerde görülmemektedir.[73] Herkes aynı ve düşük oranda vergi vereceği için bireylerin kararlarını etkilemede baskın bir rolü olmayacağı için de bu vergi tarifesi için tarafsız diyebilmekteyiz. Vergi adaleti açısından baktığımızda da

---

[68] İstiklâl Yaşar Vural, "Uygulamada Düz Oranlı Gelir Vergilerinin Ekonomik Etkileri", **Maliye Dergisi,** Sayı 158 Ocak-Haziran 2010, s.183.

[69] Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç, "Anayasal Perspektiften Vergi Reformu ve Vergi Anayasası Önerisi", içinde **Anayasal İktisat**, (Ed. Coşkun Can Aktan), Siyasal Kitabevi, 2002, s.436.

[70] Salvador Barrios, Viginta Ivaškaitė-Tamošiūnė, Anamaria Maftei, Edlira Narazani & Janos Varga, Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries, **Eastern European Economics**, Cilt: 58, Sayı: 2, 2020, s.83.

[71] Adnan Gerçek, "ABD'de Vergi Reformu Tartışmaları ve Tek Oranlı Vergi (Flat Tax) Sistemi", **D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi,** Cilt: 14, Sayı: 1, 1999, s.128.

[72] Coşkun Can Aktan ve Dilek Başaran, Vergi Tarifelerinde Değişim: Artan Oranlı Vergilerden Düz Oranlı Vergilere", içinde: C.C. Aktan, **Vergi, Cilt:1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s.123.

[73] Nagihan Birinci, Haydar Akyazı, "Düz ve Artan Oranlı Kişisel Gelir Vergisi Tarifelerinin Ekonomik Etkileri", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2017, s.55.

yatay ve dikey adaleti, yani aynı gelir grubundaki bireylerden aynı miktarda, farklı gelir grubundaki bireylerden farklı miktarlarda vergi alındığı için adil bir yöntemdir. Aynı zamanda da herkesin aynı miktarda vergi verdiğinin düşünüldüğü genel kanının aksine sabit oranlı gelir vergisi tarifesinde de artan oranlı vergilerde olduğu gibi çok kazanandan çok az kazanandan az alınmaktadır. Eğer bu sistemde standart indirim de uygulanıyorsa gizli artan oranlılık da görülmektedir. Bu durum aşağıdaki tabloda daha anlaşılır gösterilmektedir. [74]

Tablo 1'de gösterildiği üzere beş farklı gelire sahip bireyler aynı miktarda standart indirimi ve aynı oranda vergi tarifesini gelirlerine uyguladıklarında hesaplanan vergilerini gelirlerine oranladıklarında gerçekte uygulanan vergi oranı ortaya çıkmaktadır. Buna göre de tabloda da görüleceği üzere en az gelir elde edenden başlamak üzere vergi oranı artarak devam etmektedir.

Tablo 1: Standart İndirim ile Beraber Düz Oranlı Vergi Tarifesinin Uygulanması

Birey	**Gelir (TL) (1)**	**Standart İndirim (TL) (2)**	**Vergiye Tabi Gelir (TL) (3)**	**Vergi Oranı (%) (4)**	**Hesaplanan Vergi (TL) (5)**	**Gerçek Vergi Oranı (%)(5/1)**
A	10.000	5.000	5.000	10	500	5
B	50.000	5.000	45.000	10	4.500	9
C	100.000	5.000	95.000	10	9.500	9.5
D	200.000	5.000	195.000	10	19.500	9.75
E	400.000	5.000	395.000	10	39.500	9.87

Kaynak: Coşkun Can Aktan, **Vergileme, Vergi Teorisi ve Vergi Politikası**, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ekim 2018, s.47.

Tüm bunların yanında sabit oranlı gelir vergisi tarifesi için de çeşitli eleştiriler bulunmaktadır. Bunlardan ilki sabit oranlı gelir vergisi tarifesinin yüksek gelirlinin üzerindeki vergi yükünü azaltmasıdır. Burada bu vergi tarifesi ile düşük gelirli vergi muafiyeti ile desteklenirken yüksek gelirliden alınan vergi yükü orta sınıfa aktarılmaktadır. Böylelikle de vergi yükünün orta sınıfa aktarılmasıyla vergi yükünün dağılmasında adaletsizlik ortaya çıkmaktadır.[75]

---

[74] Aktan, İdeal Vergi… ss. 47,51,54.

[75] Hikmet Dersim Yıldız, Osman Geyik, "Düz Oranlı Vergilere Bakış: Hall-Rabushka Düz Oranlı Vergi Modelinin güncellenmesi", **Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 17, 2019, s.171.

1.1.4.2.2.4. İstisna ve Muafiyet Uygulamaları

İstisna ve muafiyet de bir diğer ödeme gücüne ulaşmayı sağlamada kullanılan uygulamalardandır. İstisnada kanunla belirlenen bir konu vergi dışı tutulmaktayken muafiyet uygulamasında vergi dışı tutulan mükellef olmaktadır.[76] Vergi harcamaları, genel olarak devletin sosyal devlet olma anlayışı ile gelir kaybına neden olan indirimler olarak açıklanabilmektedir.[77] İstisna ve muafiyet uygulamaları da aslında alınması gereken vergilerden vazgeçilmesi yani bu vergilerin dolaylı yoldan istisna ve muafiyet kullanan bireylere aktarılarak elde edilecek vergi gelirlerinin azalmasına sebebiyet vermesi nedeniyle vergi harcamaları olarak kavramsallaştırılmaktadır.[78]

Devlet gelir dağılımında adaleti sağlamak için, yalnızca bireysel bazda değil sektörel bazda da yeterli geliri üretmek ya da bir diğeriyle denkleştirmek gibi sosyal, ekonomik ve siyasal amaçlar doğrultusunda istisna ve muafiyet uygulamaktadır. Gelir dağılımında adaleti sağlamak için yapılan bu istisna ve muafiyetler gelir transferidir. Ödeme gücüne ulaşma kapsamında, bu gücün altında kalmış dar gelirliler için bir gelir transferi yapılır.[79] Bu gelir transferi, verginin alınması gerekirken toplanan vergi gelirinin transfer edilmesi sebebiyle de negatif gelir vergisi olarak da adlandırılmaktadır.[80]

Tüm bu açıklamalara bakıldığında istisna ve muafiyetin vergi adaletinin dayandığı ilkelerden biri olan genellik ilkesine ters düştüğü görülmektedir. Bunun yanında uygulanan teşviklerle yüksek gelirli gruplara verilen istisnalar, dikey adaleti sağlamada engelleyici bir faktör olmaktadır. Bu durum yalnızca dikey adaletle sınırlı kalmamakla beraber aynı gelir grubunda olup farklı iş alanlarında olması sebebiyle istisna ve muafiyetin uygulanması diğer mükellefler için aynı gelir grubunun aynı

---

[76] Özgür Saraç, Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri, **Maliye Dergisi,** Sayı: 159, Temmuz-Aralık, 2010, s.265.

[77] Gül Kayalıdere ve Pelin Mastar Özcan, "Gelir Vergisi Açısından Vergi Harcamalarının Analizi: Türkiye Ve Bazı Oecd Ülke Örnekleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 17, Sayı: 1, 2012, s.343.

[78] Filiz Giray, Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** Cilt XXI, Sayı 1, 2002, s.28.

[79] Giray, Vergi Harcamaları… ss.28-29.

[80] **Negatif Gelir Vergisi:** Yoksulluk sınırı altında kalan bireylere mali destek sunan bir sistemdir. Bkz. Coşkun Can Aktan ve İstiklal yaşar Vural, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, (Ed. Coşkun Can Aktan), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002. http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/aktan-vural-negatif-vergi.pdf (14.12.2022).

oranda vergilendirilmemesi ile yatay adalet de sağlanamamış olacaktır. Bu da vergi adaletine ve vergilendirmede eşitlik ilkesine zarar vermektedir.[81]

1.1.5. Vergi Adaletini Etkileyen Faktörler

Vergi adaleti hem yöneticiler hem mükellefler hem de verginin kendisi gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörleri özelleştirdiğimizde ise oldukça fazla alt faktörle karşılaşmaktayız. Bu sebeple bu faktörleri politika yapıcıların kararlarıyla oluşabilecek faktörler olan sosyo-politik ve mükelleflerin davranışlarından kaynaklanan faktörler olan sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel olarak iki başlık altında incelemekteyiz.

1.1.5.1. Sosyo-Politik Faktörler

Vergi adaletini etkileyen sosyo-politik faktörler, karar alıcıların vergi yapısıyla alakalı uyguladıkları politikaları içermektedir. Bu başlık altında sosyo-politik faktörler olarak vergi yükünün dağılımı, adil vergi oranı, vergi harcamasının kapsamı, vergi konusunun seçimi, vergi tahsil yöntemindeki farklılıklar, verginin esneklik ölçüsü, vergi denetim mekanizması ve etkin vergi cezaları ve sık başvurulan vergi afları incelenmektedir.

1.1.5.1.1. Vergi Yükünün Dağılımı

Vergi yükü, ödenen vergi sonucunda mükellefin gelirinde meydana gelen nesnel azalma olarak tanımlanabilmektedir. Genel itibari ile bu azalma ödenen verginin bu ödemenin yapıldığı gelire oranlanması ile hesaplanmaktadır. [82] Bu durum hesaplanabilen vergi yükü olan objektif (nesnel) vergi yükünü ifade etmektedir. Vergi yükünü objektif ve sübjektif (öznel) olarak hesaplamak mümkündür. Bireysel bazda olan ve hesaplanabilen vergiye kıyasla mükellefin vergiye olan algısını etkileyen psikolojik yani sübjektif vergi yükünün önemi oldukça büyüktür.[83]

Vergi tazyiki ya da vergi baskısı olarak da bilinen sübjektif vergi yükü, mükellefin vergi ödedikten sonra hissettiği ekonomik ve psikolojik baskı olarak açıklanmaktadır. Mükellefin hissettiği bu baskı kişisel, sosyal ve psikolojik çok sayıda

---

[81] Erdem ve diğerleri, ss.142-143.

[82] J.K. Messing, “"Subjective" and "Objective" Tax Burdens, A Rejoinder”, **The Economic Journal**, Cilt: 70, Sayı: 277, Mart, 1960, s.160.

[83] Hakan, Arslaner, “Teorik Olarak Vergi Yükü; 1980-2015 Yılları Arasında Türkiye’de Toplam Vergi Yüküne Etki Eden Temel Ekonomik Faktörler”, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt:9, Sayı: 23, 2018, s.302.

faktörden etkilenmekte, mükellefin özel durumuna, gelirine, zevk ve tercihleri göre değişiklik göstermektedir. Vergi ödemesi sonucu, mükellefin gelirinde meydana gelen azalma harcama ve tasarruf yapma kararlarını değiştirebilmektedir. Bu durumda mükellefte verginin adil ve dengeli dağılmadığına dair oluşacak negatif düşünce mükellefin vergileme ile ilgili psikolojisini olumsuz etkileyecektir. Bu nedenle de vergilemeye karşı sergileyeceği tutum ve davranış şekilleri olumsuz yönde etkilenebilecektir. Mükellefin hissettiği psikolojik baskı aynı zamanda, vergi yükümlülükleri nedeniyle vergi idaresinde kaybettiği zaman, karşılaştığı muamele gibi birçok faktörden de etkilenmektedir.[84]

Vergi yükünün adil ve dengeli dağılması vergi uyumu, vergi kapasitesine ulaşma, vergi adaleti, toplumsal huzuru sağlama, mali ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir. Vergi yükünün adil dağılması, toplumda vergi adaletinin sağlandığının algılanmasıyla vergi uyumunu arttıracak böylelikle de vergi kapasitesine ulaşmada olumlu etkiler sağlayacaktır. Vergi yükünün dengeli dağılmasıyla maddi açıdan ağır vergi yükü altına girmeyen belirli mükellef grubu, sektör ya da bölge olmayacağı için mali ve ekonomik sürdürülebilirlik olumlu yönde etkilenecektir.[85]

Mükelleflerin refah kaybı devletin topladığı vergi gelirinden daha yüksek olmasıyla oluşan toplum üzerindeki aşırı vergi yükü[86], vergi yükünün adaletsiz dağılması ya da vergi kaçıranların/vergiden kaçınanların yüksek oranlarda olması ile mükellef başkalarına karşı kendinin adaletsiz vergilendirildiğini düşünür. Dolayısıyla vergiye karşı mükellefin pasif ya da agresif tepkileriyle karşılaşılır. Şöyle ki, vergi yükü mükellefler için gelirin maliyetidir. Bu maliyet adaletsiz bir şekilde arttığında mükellefi pasif bir tepki olarak vergiden kaçınmayı tercih edebilir ya da agresif tepki olan yasalara aykırı hareket ederek vergi kaçırmaya yönelebilmektedir.[87]

---

[84] Coşkun Can Aktan ve Hilmi Çoban, "Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler", içinde Coşkun Can Aktan, **Vergi, Cilt-2: Vergi Felsefesi, Vergi Psikolojisi, Vergi Ahlakı, Vergi Sosyolojisi, Vergi Tarihi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s.81.

[85] Özgür Emre Koç, "Türkiye'de Vergi Yükü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", **Alanya Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, 2019, ss.248-249.

[86] Alan J. Auerbach, The Theory Of Excess Burden And Optımaltaxatıon, **Handbook of Public Economics**, Ed. Alan J. Auerbach ve Martin Feldstein, Hollanda, 1985, s.67.

[87] James Andreoni, Brian Erard and Jonathan Feinstein, "Tax Compliance", **Journal of Economic Literature**, Cilt: 36, Sayı: 2, Haziran, 1998, s.851.

1.1.5.1.2. Vergi Oranının Seviyesi

Vergi oranları vergi yükünü buna bağlı olarak da vergi adaletini etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Vergi oranlarının düşük ya da yüksek olması, düz oranlı uygulanması ya da artan oranlı uygulanması, gelir unsuruna göre farklı oranların uygulanması ve tüketim mallarına göre farklı vergi oranlarının uygulanması vergi esnekliğinin sağlanabilirliğini ve vergi eşitliğini etkilemektedir. Toplum genelinde uygulanan farklı vergi oranları vergi yükünü bir kesim üzerinde arttırabileceği gibi bir diğer kesim üzerinde de hafifletebilecektir.[88] Burada vergi adaletinin adil ve dengeli dağılımını gözeterek vergi oranlarının kimler ve hangi tüketim malları üzerinde ne ölçülerde olacağı belirlendiğinde vergi adaletine olumlu etkileri olacaktır.

Düz oranlı vergi tarifesinde oranın yüksek olması ya da artan oranlı vergi tarifesinde artan oranlılığın dik olması vergi yükünü arttırmaktadır. Gelir vergisi oranlarında emek geliri ve sermaye gelirinde emek geliri lehine ayırma ilkesinin uygulanmaması da vergi yükünü emek geliri üzerine taşımaktadır. Bunun yanında tüketim harcamalarında zorunlu ihtiyaç ürünlerine yüksek vergi oranı uygulaması vergi yükünü adil ve dengeli dağılmasını olumsuz etkileyecektir.

1.1.5.1.3. Vergi Harcamasının Kapsamı

Vergi harcamasına kavramsal anlamda ilk olarak 1967 yılında ABD Hazine Bakanlığının asistan sekreteri Surrey yaptığı konuşmada değinmiştir. Surrey, bütçe tahminlerinin tam muhasebesinin (full acoounting) çıkarılması gerektiğini bu sebeple vergi harcamalarının da bütçede yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Kısaca vergi harcamalarını özel sektöre müdahale etmek amacıyla vergi sisteminden kasıtlı sapmalar olarak tanımlayan Surrey bu vergi kurallarındaki bazı sapmaların vergi dağılımında bozucu etki oluşturmayacağı gibi bazılarının da dağılımı bozacağını ifade ederek vergi harcamalarının bu bozucu etkisi olan grupta değerlendirilmesi gerektiğini açıklamıştır.[89]

Vergi harcamaları, kanunlarda belirlenmiş belirli grup kişiler, şirketler veya sektörlerin gelirlerinde ya da vergilerinde uygulanacak indirimler, vergi istisnaları ya

---

[88] Herbert Stein, "Stability And Flexibility In Federal Tax Policy", : **Proceedings of the Annual Conference on Taxation under the Auspices of the National Tax Association**, Cilt: 39, 1946, s.261.

[89] Stanley S. Surrey And Wıllıam F. Hellmuth, "The Tax Expenditure Budget – Response To Professor Bittker", **National Tax Journal**, December Cilt: 22, Sayı: 4,1969, s.528-529.

da muafiyetleri, vergi kredileri*, özel oranları gibi çeşitli vergi gelirini düşürücü uygulamaları kapsamaktadır.[90] Vergi harcamaları, gelirin adil dağılımını sağlamak amacıyla da hükümetlerin dolaylı yoldan sosyal transfer aracı olarak da kullanılmaktadır. Direkt olarak mali transfer yapmak yerine vergi kredisi ya da vergi indirimi gibi düşük gelirli gruplara uygulayacağı ayrıcalıklarla vergi adaletini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu uygulamalar diğer taraftan aynı gelir düzeyinde bu ayrıcalıklardan faydalanamayan mükelleflere vergi yükünü aktarmaktadır. Bu durumda da vergi adaletinin dengeli ve adil dağılma amacına ulaşılamadığı gibi eşitlik ilkesi de olumsuz etkilenmektedir.

1.1.5.1.4. Vergi Konusunun Seçimi

Vergilerin ne üzerinden alındığı toplumsal adaleti sağlamak açısından oldukça önemlidir. Gelir, servet ve harcamanın vergilendirilmesinde her konunun üzerindeki verginin oluşturduğu olumlu ve olumsuz etkilerinden bahsetmek mümkündür. Bu durumda vergi adaletini sağlamada vergi yükünün adil dağılması, ödeme gücü ilkesine ulaşmada şahsilik ilkesinin gerçekleşmesi ve ekonomik dalgalanmalar karşısında milli gelirdeki değişmeye uyum sağlayacak özellikte vergi tarifesinin uygulanması gelir üzerinden alınan gelir vergisini etkinleştirecektir. Servetin gelir vergisiyle beraber vergilendirilmesi de mükellefin ödeme gücüne kolayca ulaşmayı sağlayacaktır. Harcamalar üzerinden alınan vergiler vergi adaleti kapsamında değerlendirildiğinde bu vergilemede ödeme gücü ilkesinin gerçekleşmemesi nedeniyle vergi yükü dar gelirli mükelleflerce hem psikolojik hem de objektif olarak yüklenilecektir. Şöyle ki, yaşam faaliyetlerini gerçekleştirmek için zaruri olarak yapılması gereken standart harcamalar için herkesin ödediği verginin eşit olması nedeniyle bu zorunlu harcamaları yaparken dar gelirli mükellefin ödediği verginin gelirine oranı yüksek gelirli mükellefle kıyaslandığında daha yüksek olacaktır. [91]

Bu durumda bu vergi konularını gelir ve servet vergilerini dolaysız, harcama vergilerini de dolaylı vergiler olarak iki çeşitte değerlendirdiğimizde vergi gelirlerinin

---

* Vergi Kredisi: Hesaplanan vergiden kanunen belirlenen tutarda kişisel durumu nedeniyle indirim yapılmasıdır. ABD'de uygulanan çocuk vergi kredisi bu uygulamaya bir örnek olarak gösterilebilmektedir.

[90] Stanley S. Surrey, "Federal Income Tax Reform: The Varied Approaches Necessary to Replace Tax Expenditures with Direct Governmental Assistance", **Harvard Law Review**, Cilt: 84, Sayı: 2 Aralık, 1970, s.354.

[91] Coşkun Can aktan, Dilek Başaran ve Tarık Vural, "Vergi Ne Üzerinden Alınmalı?: Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet", içinde **Vergi Cilt 1**: , ss.67-69.

büyük payının dolaylı vergilerden oluşması vergi yükünü dar gelirli mükelleflerin taşıdığı anlamına gelmektedir. Bu sebeple vergi adaletinin sağlanması için dolaylı vergi gelirlerinin vergi gelirlerindeki payı azaltılırken sübjektif olma ve ödeme gücüne ulaşmayı sağlama özellikleri nedeniyle dolaysız vergilerin payı arttırılmalıdır.[92] Dolaysız vergilerde ayırma ilkesi, vergi tarifesi, dar kapsamlı ama etkin olan istisna, muafiyet ve indirim gibi uygulamalarla vergi adaletinde etkinlik sağlanmaya çalışılmaktadır.

1.1.5.1.5. Verginin Esneklik Ölçüsü

Vergi esnekliği milli gelirdeki değişim karşısında vergi gelirlerinin duyarlılığıdır. Burada önemli olan milli gelirdeki yüzde değişmeler karşısında tepki gösteren vergi gelirlerinin herhangi bir devlet müdahalesi olmadan otomatik olarak ne ölçüde değiştiğinin ölçülmesidir. Vergi sisteminin vergi esnekliği toplam vergi gelirinde meydana gelen değişmenin GSYH'da meydaha gelen değişmeye bölümünün GSYH'nın toplam vergi gelirine bölümüne çarpılmasıyla bulunmaktadır "E= (ΔT/ ΔY)*(Y/T)". Nihayetinde bu oran 1 ise birim esnek, 1'den büyük ise esnek, 1'den küçük ise esnekliği az, 0 ise esnek değildir.[93]

Esnek bir vergi sistemi sayesinde vergi gelirlerinde istikrar sağlanır ve vergi sistemine müdahale ihtiyacını azaltmaktadır. Aynı zamanda borçlanma ve harcamaya yönelik yapılacak planları kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple de esnek vergi sistemi ulaşılmak istenilen bir durumdur. Esnek bir vergi sistemi oluşturmak için her vergi türü için vergi esnekliği ölçülmeli, vergi tabanının geniş, verginin tahakkuk etme ve tahsil etme arasındaki zaman farkının düşük, istisna ve muafiyet uygulama alanlarının dar ve uygulanan vergi tarifesinin artan oranlı veya düz oranlı olması gerekmektedir.[94] Kişisel gelir vergisi ihtiyari maliye ve para politikalarının yerine ikame edilecek derecede ekonomik dalgalanmalara yeterli tepkiler veremese de[95] dolaylı vergilere göre esneklik sağladığı için vergi gelirlerinde dolaysız vergilerin payı

---

[92] Helmuth Cremer, Pierre Pestieau and Jean-Charles Rochet , "Direct versus Indirect Taxation: TheDesign of the Tax Structure Revisited", **International Economic Review** , , Cilt: 42, Sayı: 3, Ağustos., 2001, ss. 781-782.

[93] Richard A. Musgrave and Merton H. Miller, "Built-in Flexibility", **American Economic Review**,Cilt: 38, Sayı: 1, Mart, 1948, s. 123-124.

[94] Gülsüm Gürler-Hazman ve Pınar Bengi Kaya, " Türkiye'de Vergi Esnekliği ve Kamu Kesimi Büyüklüğü İlişkisi", **Sosyoekonomi**, Cilt: 30, Sayı: 51, s. 392.

[95] Paul E. Smith, "A Note on the Built-in Flexibility of the Individual Income Tax", **Econometrica**,Cilt: 31, Sayı: 4, Ekim, 1963, ss.711.

genişletilmelidir. Bu çerçevede düşünüldüğünde, vergi esnekliğinin toplum genelinde sağlanamaması, ekonomik dalgalanmalar karşısında vergi esnekliğinin yüksek olduğu mükellefler üzerinde vergi adaletinde olumsuz etki oluşturacaktır.

1.1.5.1.6. Vergi Denetim Mekanizması

Vergi denetimi genel itibari ile vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yerine getirip getirmediklerini ve yerine getirdikleri yükümlülüklerin doğruluğunu tespit etmede uygulanan işlemlerin tümüdür. Vergi denetimi, mükellefin yerine getirmediği yükümlülüğün vergi daireleri ile yerine getirmesini ve yapılan olası yanlışların düzeltilmesini sağlamaya yönelik uygulamaları da kapsamaktadır. Vergi denetimi mali, ekonomik, hukuki ve sosyal bazı amaçları gerçekleştirmek üzere yapılmaktadır. Vergi denetiminin yapılması devletin vergi potansiyeline ulaşmasında olumlu etki oluşturacak, ekonomik istikrarı sağlayacak, devlet gelirlerinin kanunlarda belirtildiği şekilde alınmasını sağlayacak ve herkesin yükümlülüklerinin yerine getirmesinin kontrolünün toplumda vergi adaletinin sağlandığı algısının oluşturulmasına olumlu etki edeceğinden vergiye uyumu arttıracak ve denetim gerçekleşeceği düşüncesiyle vergi kaçakçılığını önleyici etkisi bulunacaktır.[96]

Vergi denetiminin yeterli ve kaliteli düzeyde yapılmaması mükellefte vergi kaçırabileceği algısını oluşturabileceği gibi kayıt dışı ekonominin oluşmasına da neden olabilmektedir. Vergi denetiminin olmayacağı güveniyle vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyen mükellef vermesi gerekenden daha az vergi vermektedir. Buna karşın vergi yükümlülüklerinden kaçma ihtimali olmayan vergi mükellefleri vergilerini tam olarak vermektedir.[97] Böylelikle vergilemede adalet bozulacaktır. Bu da adaletinin sağlanmadığı algısının oluşturacak ve vergi yükümlülüklerini yerine getiren mükellef verginin psikolojik yükünü daha ağır hissedilecektir.

1.1.5.1.7. Etkin Vergi Cezaları ve Sık Başvurulan Vergi Affı

Vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyen mükellefler bu yükümlülüklere göre kanunda çeşitli usullerde cezalandırılmaktadır. Bu cezalar ile vergi kayıp ve kaçakları önlenerek mükelleflerin vergiye uyumunu ve vergi yükümlülüklerini zamanında ve

---

[96] Mustafa Taytak ve Tuğba Akyüz Dalkıran, "Vergi Denetim Algısına Sahip Vergi Mükelleflerinin Vergi Adaleti ve Vergi Affı Uygulamalarına Bakışı", **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2019, Cilt: 6, Sayı: 1, s.112-114.

[97] Arun Advani, William Elming, and Jonathan Shaw, "The Dynamıc Effects Of Tax Audıts", TheReview of Economics and Statistics, Cilt: 105, Sayı:3, Mayıs, 2023, s. 558.

eksiksiz yerine getiren mükellefler ile bu yükümlülükleri eksik yapan ya da zamanında yapmayan mükellefler arasında vergi adaletini sağlamak amaçlanmaktadır. Ancak siyasi, mali, ekonomik, sosyal, psikolojik ve teknik bazı nedenlerle hükümetler bazı zamanlarda bu vergi cezalarını almaktan vazgeçebilmektedir. Vergi affı olarak tanımlanan bu karar, belli bir mali yılda vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyen ya da eksik getiren mükellefe bu davranışı nedeniyle uygulanması gereken yaptırımın uygulanmaması olarak tanımlanmaktadır.[98]

Hükümetlerin vergi affı uygulamaları mükellefler arasındaki vergi adaletini olumsuz etkileyecektir. Şöyle ki, vergi ödevlerini yerine getirmeyen mükelleflerin vergi affından faydalanması vergi borcunu oldukça geç ve cezasız olarak ödemesi anlamına gelmektedir. Bu durumda da vergisini zamanında ödeyen dürüst mükellef enflasyonist dönemde vergisini ödemeyen mükelleften daha fazla vergi ödeyerek neredeyse cezalandırılmış olacak ve verginin psikolojik yükünü daha ağır hissedecektir. Vergi aflarının toplumda beklenti oluşturacak düzeyde sık yapılması vergi ahlakını yozlaştırıcı etkide bulunarak vergi kaçırma eğilimini arttırıcı etkide bulunacaktadır.[99]

1.1.5.2. Sosyo-Psikolojik ve Sosyo-Kültürel Faktörler

Vergi adaletini etkileyen sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel faktörler vergiye karşı mükelleflerin hem kendi psikolojik tutumları hem de içinde bulundukları toplumun davranışlarından oluşmaktadır. Bu başlık altında sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel faktörler olarak toplumun vergi ahlakı düzeyi, demografik yapısı ve vergiden kaçınma ve vergi kaçırma incelenmektedir.

1.1.5.2.1. Toplumsal Vergi Ahlakı Düzeyi

Vergi ahlakı, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini gönüllü olarak yerine getirmesi anlamına gelmektedir. Bu gönüllü uyumun sağlanması Allingham ve Sandmo modelinde açıklandığı gibi mükellef vergi kaçırmanın fayda-maliyet analizini yapar ve cezaların daha ağır olacağı düşüncesiyle vergi yükümlülüklerini yerine getirir. Bu modeldeki eksiklik maddi olmayan faktörlerin mükellefin vergiden kaçınma ve vergi kaçırma kararındaki etkisinin dikkate alınmamasıdır. Hâlbuki

---

[98] Ali Volkan Özgüven, "Vergi Etiği Açısından Vergi Afları", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 17 Etik Özel Sayı, 2018, ss. 35, 39.

[99] Veli Kargı ve Cihan Yüksel , "Türkiye'de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Cilt: 0, Sayı: 54, 2012, ss.32-33.

mükellef yalnızca maddi fayda beklentisi nedeniyle değil aynı zamanda kültürel yapı, toplumsal baskılar ve kendi vicdani motivasyonu gibi maddi olmayan nedenlerle de vergi yükümlülüklerini yerine getirebilmektedir.[100]

Vergi ahlakının düşük olduğu ülkelerde mükellefler vergi kaçırmayı kabul edilebilir olarak görmektedir. Vergi kaçıran mükellefleri gözlemlemeleri bu durumu mantıklı ve haklı bulmalarına neden olmaktadır.[101] Mükelleflerin vergi kaçırması kayıt dışı ekonomi oluşturması nedeniyle düşük vergi geliri ve uluslararası rekabet gücünü azaltma sonuçları doğuracağı gibi vergi kaçıran ve kaçırmayan mükellefler arasında dikey ve yatay adaletin olumsuz etkilenmesine de neden olacaktır.[102] Ahlak düzeyi yüksek olan toplumlarda ise vergi kaçırmanın ahlaki maliyeti yüksek buna bağlı olarak da vergi kaçakçılığı düşük olmaktadır.[103]

1.1.5.2.2. Toplumun Demografik Yapısı

İnsanların yaşları, medeni durumları, cinsiyetleri ve eğitim düzeyleri toplumun demografik yapısını oluşturmaktadır. Vergiye uyum konusunda bazı demografik özellikler nedeniyle vergi adaletinde bozucu etkilerin yaşandığını söylemek altı doldurulamayan bir ifade olacaktır. Nitekim Spicer & Becker yaptıkları çalışmada erkek mükelleflerin kadın mükelleflerden daha çok vergi kaçırmaya eğilim gösterdiği sonucuna varsa da[104] Richardson yaptığı çalışmada vergiye uyum ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki kuramazken[105] Tuay ve Güvenç yaptıkları çalışmada erkek mükelleflerin kadınlara nazaran daha çok ahlaki duyarlılık sergilediği sonucuna varmışlardır.[106]

---

[100] Erzo F. P. Luttmer and Monica Singhal, "Tax Morale", **The Journal of Economic Perspectives**, Cilt: 28, Sayı: 4, Sonbahar, 2014, s.151,155.

[101] David M. Kemme ve diğerleri, "Tax Morale and International Tax Evasion", **Journal of World Business** 55 (2020), s.3.

[102] Jonathan Skınner And Joel Slemrod, "An Economıc Perspectıve On Tax Evasion", **National Tax Journal**, Emerging Issues In Tax Policy, Cilt: 38, Sayı: 3, Eylül, 1985, ss. 345-353

[103] Kemme, S.3.

[104] Spicer, M. W. & Becker, L. A. (1980). Fiscal İnequity And Tax Evasion: An Experimental Approach. National Tax Journal, Cilt: 33, Sayı: 2, ss. 171-175. Aktaran, Gamze Öz Yalama, Erdal Gümüş, Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir'den Bulgular, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 9, Sayı 20, 2013, s.85.

[105] Grant Richardson, "Determinants of tax evasion: A cross-country investigation", **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation** Cilt: 15, 2006, s.160.

[106] Elif Tuay ve İnci Güvenç, "Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı" Gelir İdaresi BaşkanlığıYayınları, Yayın no: 51. https://www.yumpu.com/tr/document/read/15780170/turkiyede-mukelleflerin-vergiye-baks-gelir-idaresi-baskanlg (17.07.2023).

Bu durum diğer demografik özellikler için de geçerlidir. Demografik özelliklere göre varılan sonuçların yapılan araştırma bölgesiyle yalnızca bir veri olarak sınırlı kalmakta hiçbir anlamlı sonuç çıkarılamamaktadır. Toplum genelinde demografik özelliklere göre vergiye uyum ilişkisi kurmak sağlıklı bir tutum olmayacaktır. Burada vergi uyumunu yükseltecek iki önemli unsur vardır. Bunlar: mükelleflerdeki vergi ahlakını ve vergi bilincini sağlayacak uygulamalarda bulunulması ve mükelleflerin algısında da adil vergi sistemi oluşturulmasıdır.[107]

1.1.5.2.3. Vergiden Kaçınma ve Vergi Kaçırma

Vergiden kaçınma (Tax avoidance), yasal boşlukları fark edip bunların kullanılarak daha az vergi verilmesidir. Vergi kaçırma (Tax evasion) ise vergi beyanında bulunan mükellefin gelirini beyanname üzerinde eksik ya da yanlış göstermesidir. Vergiden kaçınma yasal bir tepki olmasına karşın vergi kaçırmak yasa dışı bir faaliyettir.[108] Milli gelirde büyük paya sahip olan mükellefler vergi ödememek için genellikle vergiden kaçınma yoluna başvurmaktadır. Bunu da vergi cenneti ülkelere varlıklarını yönlendirerek yapmaktadır. Böylelikle de vergilendirilebilir varlıklarını olduğundan düşük göstererek daha az vergi vermektedir. Aynı zamanda kendi işini yapan serbest meslek erbapları arasında vergi kaçırmanın da diğer gruplara göre yaygın olduğu söylenebilmektedir. Toplumsal servetin küçük bir bölümünü paylaşan çoğunluk kesim ise maaşlı çalışan olduğu için vergiden kaçınma ya da kaçırma olanağı olmayan kesimdir –ki bu kesim vergi kaçırsa dahi toplumsal dinamikler yüksek gelirli gruba göre daha az etkilenecektir.[109]

Vergi adaletinin sağlanamaması nasıl ki mükellefi vergiden kaçınmaya ya da vergi kaçırmaya yönlendiriyorsa aynı şekilde vergiden kaçınma ve vergi kaçırma faaliyetlerinin engellenemeyerek toplum geneline yayılması, vergisini ödeyen dürüst mükellef üzerinde psikolojik baskı yaratarak bu olumsuz örneklerin çokluğu diğerlerini de vergiden kaçınmaya ve vergi kaçırmaya teşvik edecektir.[110]

---

[107] Richardson, s.160.

[108] James Alm, Roy Bahl, and Matthew N. Murray, Tax Structure and Tax Compliance, **The Review of Economics and Statistics**, Cilt: 72, Sayı: 4, Kasım, 1990, s.603.

[109] Annette Alstadsæter, Niels Johannesen, and Gabriel Zucman "Tax Evasion and Inequality", **American Economic Review,** Cilt: 109, Sayı: 6: 2073–2103, 2019, ss.2074-2075.

[110] Young-dahl Song and Tinsley E. Yarbrough, "Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey", TaxEthics and Taxpayer Attitudes: A Survey, **Public Administration Review**, Cilt: 38, Sayı: 5, Eylül-Ekim, 1978, s.451.

1.2. ÜCRET

Ücret geliri toplumun büyük çoğunluğun gelir kaynağı olması nedeniyle toplum, devlet, işçi, işveren ve ekonomi için önemli bir konudur. Ücret, sanayinin gelişmesiyle yaygınlık göstermiş ve süreç içerisinde ücretin neye göre hesaplanacağı ve ne kadar olması gerektiği üzerine çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Bu süreçte de çalışanların ücret ile üretimde göstereceği verimin ilişkisi kurularak bu verimi arttırmaya yönelik ücret sistemleri geliştirilmiştir. Ücret gelirinin hesaplanmasında, gerçek değerinin belirlenmesinde, gelir vergisinin uygulanmasında, ücretin ödeme yönteminde ve ücret geliri için belirlenecek minimum tutar için çeşitli ücret tanımları kullanılmaktadır.

1.2.1. Kavramsal Açıdan Ücret ve Ücretle İlişkili Kavramlar

Ücreti konu edinen her bilim dalı kendi odak noktasında ücret için farklı ifadelerde bulunması ücret için tek bir tanım yapmayı mümkün kılmamakla beraber iktisadi açıdan bakıldığında ücreti emeğin karşılığında alınan her türlü ayın ve para olarak ifade edebilmekteyiz.[111] Tarihsel süreçte de temel olarak "ücretin ne kadar olacağı" ve "nasıl hesaplanacağı" soruları üzerine düşünülmüş ve ücret emek üzerinden değerlendirilip emekle olan ilişkisinin farklı açılardan bakılmasıyla ücretin olması gerektiği düzey ya da hesaplanma yöntemi tartışılmıştır.

Buna göre A.Smith emeğe değer açısından bakarak ücreti, işin miktarının veya değerinin belirlediğini ifade ederken[112], Karl Marx, emeğe zaman açısından bakarak işçinin toplumsal açıdan belirtilen ortalama zamana göre bir işte çalıştığı süreye göre ücretin belirleneceğini ifade etmiştir.[113]

Tüm bunlara bakıldığında, ücretin belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde yalnızca maddi açıdan bakıldığı, nüfus, ürün fiyatları, harcanan zaman gibi somut olarak değerlendirilen faktörler üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Ancak ücret günümüzde, bu sayılanlardan daha fazla faktörlerin etkisindedir ve ücret elde edene prestij ve saygınlık gibi maddi olmayan getiriler sağladığı için daha geniş anlama yayılmaktadır. Buna göre günümüzde ücretin genel bir tanımını yapacak olursak

---

111 Abdülhamid Özgün Birkalan ve Hakan Bay, "Bölgesel Asgari Ücret Varsayımı Altında Bölgelerin Kümeleme Analizi Yöntemleriyle Tespiti", **Maliye Dergisi**, Temmuz-Aralık 2022, s.27.

112 Adam Smith, **Ulusların Zenginliği**, (Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı), Alan Yayıncılık Cilt 1, Beşinci Baskı Şubat, 2017, s.87.

113 Karl Marx, **Ücret, Fiyat ve Kar**, (Çev. Erkin Özalp), Yordam Kitap, İkinci Baskı, Ekim, 2021, s.44.

"kişinin, kendisinin ve varsa ailesinin günlük yaşamını ve geleceğini belirli ölçüde güvence altına alabilecek, fiziksel ve düşünsel emeğinin karşılığı olarak aldığı para" diyebilmekteyiz. Ücret parasal bir değeri ifade etmektedir ancak ödül kapsamında alınan ücretler çalışan için daha soyut kavramlara dayanmaktadır. Örneğin bireyin başarısı sebebiyle aldığı ücret ya da çalışmalara kattığı değer sebebiyle aldığı ücret, ücreti elde eden için paradan daha fazlasını ifade etmektedir. Ücretin yalnızca para olarak bir karşılık olmaktan çok daha fazlası olduğu düşünülen bu dönemde Edward E. Lawler III, "Yeni Ücret (New Pay)" kavramını literatüre kazandırmıştır. [114] Bu yeni kavram, yetenek bazlı ya da kazanç paylaşımı gibi alternatif bir ödeme sistemi olmaktan çok karmaşık bir organizasyonda ödül sistemlerinin rolü hakkında düşünmenin bir yoludur. Yeni ödeme, iş stratejisi ve örgütsel tasarımla başlayan bir ödeme tasarım sürecini desteklemektedir. Buna göre yeni ödeme, stratejik düşünme, iş stratejisine ve organizasyon yapısına uygun ödeme sistemini tasarlamayla ilgilidir.[115]

1.2.1.1. Net Ücret ve Brüt Ücret

Toplam ücret gelirlerinden uygulanan sisteme bağlı olarak ya kendileri ya da işverenler tarafından vergi ve sigorta primleri gibi yasal kesintiler yapılmaktadır. Bu yasal kesinler yapıldıktan sonra çalışanın eline geçen ücret net ücrettir (net wage). Brüt ücret (gross wage) ise ücretten henüz kesinti yapılmamış olan toplam tutarın ifade etmektedir. Bir diğer ifade ile net ücret vergi ve yasal kesintilerin toplamıdır.[116] Türkiye'de çalışanın net ücreti sosyal güvenlik işçi primi, işsizlik primi, sosyal sigorta destek primi, gelir vergisi ve damga vergisi kesintilerinden sonra kalan tutardır.

Burada değinilmesi gereken bir konu da Türkiye gibi tevkif suretiyle maaşlarından vergi ve sigorta kesintileri yapılan çalışanların bu kesintileri hissetmemeleridir. Her ne kadar kanunen vergi, mükellefin mal varlığından kesiliyor olsa da uygulamada hizmetin başlamasından önce vergiden sonra kalan net ücret miktarı üzerinden anlaşmaya varılması nedeniyle vergi, kesintiyi yapan vergi

---

[114] Kurtuluş Kaymaz ve Yücel Sayılar, "Beceriye Dayalı Ücretleme Sistemi ve Tasarım Süreci", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2005, s.119-121.

[115] Edward E. Lawler, "The New Pay: A stratejic Approach", **Compensation & Benefits Review**, Cilt: 27, Sayı: 4, Mart, 1995, s.14.

[116] Brenke, Karl, "Real Wages in Germany: Numerous Years of Decline", **Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW)**, Berlin, Cilt: 5, Sayı: 28,2009, s. 193. ss. 193-202.

sorumlularının yüklenmek zorunda kaldıkları bir tür kamu payı haline dönüşmektedir.[117]

1.2.1.2. Ücret Haddi ve Ücret Geliri

Toplam ücret geliri çalışılan birim zamana ya da üretilen birim ürüne göre hesaplanmaktadır. Bu durumda ücret gelirinin hesaplanmasında kullanılan zaman ya da ürün başı ücret, ücret haddidir. Bu ücret haddinin çalışanın haftalık, aylık ya da yıllık gibi çalışma süresine göre çarpılarak hesaplanan tutar ise ücret gelirini oluşturmaktadır. İşveren için önemli olan ücret haddidir çünkü işçilik maliyeti buna göre hesaplamaktadır. Çalışanın hayat seviyesi bakımından önemli olan ise yıllık geliridir. Yalnızca ücret haddinin bilinmesiyle çalışanın hak ettiği toplam ücret gelirinin tutarı hesaplanamamaktadır. Çünkü toplam ücret gelirini ücret haddinin yanında yapılan yan ödemeler, prim, ikramiye, sosyal yardımlar ve komisyon gibi ödemeler oluşturmaktadır.[118]

1.2.1.3. Nominal Ücret ve Reel Ücret

Nominal ücret (nominal wage) çalışanın eline geçen ücretin parasal değeridir. Reel ücret (real wage) ise çalışanın nominal ücretle piyasadaki mal ve hizmetlerden faydalanma değeridir. Diğer bir deyişle ücretin satın alma gücüdür. Bir ekonomide çeşitli nedenlerle dönemsel dalgalanmaların yaşanması o ekonomideki paranın değerini etkiler. Buna bağlı olarak da hem nominal ücret hem de reel ücret artar ya da azalır.[119]

Nominal ücret ve reel ücret arasındaki artış farkı yüksek enflasyonun olduğu dönemlerde daha belirgin gözlemlenmektedir.[120] Enflasyonist baskıların olduğu bir ekonomide fiyatlar genel seviyesindeki artış bireylerin fiyatı artan mal ve hizmeti satın alabilmesi için nominal ücreti de arttıracaktır. Ancak nominal ücret artışı fiyat artış hızının gerisinde kalacağı durumda ücretin bu mal ve hizmeti satın alma gücü yani reel

---

[117] Veysi Seviğ, "Kesinti Usulüyle Vergilendirme Çağdaş Bir Uygulama Değildir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 286, 2005, s.46.

[118] Sabahaddin Zaim, Türkiye'nin İktisadî Gelişmesinde Ücret Siyasetinin Önemi, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 19, 1968,s.329. 323 - 350

[119] Wolfgang F. Stolper ve Paul A. Samuelson,"Protection and Real Wages", **The Review of Economic Studies**, Cilt: 9, Sayı: 1, Kasım, 1941, ss. 58-73, s.59.

[120] Torben M. Andersen, "Can Inflation Be Too Low?", **KYKLOS**, Cilt: 54, Sayı: 4, 2001, 591–602, s.600.

ücreti düşecektir. Bu durumda nominal ücrette artış görülmesine rağmen çalışanın reel ücreti düşmektedir.[121]

1.2.1.4. Ayni Ücret ve Nakdi Ücret

Ayni ücret, çalışana çalışması karşılığında yapılacak ödemenin ekonomik değer olarak yapılmasıdır. Truck sistemi olarak da adlandırılan ücretin ayni olarak ödenmesi 18. yy sonları 19. yy başlarına kadar oldukça yaygın bir sistemdi. Bu sistemde işverenler çalışanlara genellikle yiyecek, nadiren de giyecek olarak çalışmalarının karşılığını verirlerdi. Sistemin işverenler tarafından kötüye kullanılması sorunlar ortaya çıkarmış ve sanayinin de yaygınlaşmasıyla ortadan kalkmıştır.[122] Nakdi ücret çalışana, çalışması karşılığında yapılan ödemenin parasal değer ya da nakit olarak yapılmasıdır. Bununla beraber ayni ücret, genelde nakdi ücretin yanında erzak ve kömür gibi ek olarak yapılan ayni yardımlar şeklinde görülmektedir.[123] Nitekim Türkiye'de iş kanunu md.32'de ücret, *"parasal değerler"* ifadesi ile tanımlanmaktadır.

1.2.1.5. Kolektif Ücret ve Efektif Ücret

Kolektif ücret toplu iş sözleşmelerinde belirlenen ücret ortalamasıdır. Bu ücret, işçi ve işveren sendikalarının pazarlık ve rekabet gücü sonucunda oluşmaktadır. Fiili ücret olarak bilinen efektif ücret ise piyasadaki emek arz ve talebine göre belirlenen ücrettir. Dönemsel dalgalanmalara göre bu iki ücret arasında farklar oluşmaktadır. İşsizliğin arttığı dönemlerde emek arzı, emek talebine göre fazla olacağı için efektif ücret kolektif ücretin altında kalacaktır. Tam tersi olan durumda ise efektif ücret kolektif ücretin altında kalacaktır.[124]

1.2.1.6. Asgari Ücret

Asgari ücret genel itibari ile kişinin ve ailesinin insan onuruna yakışır şekilde yaşam faaliyetlerini sürdürebilmesi için belirlenen minimum tutardır. Bu tanım genel olarak ifade edilmekle beraber ülkelerin ekonomik sosyal ve kültürel yapılarına göre de değişiklik göstermektedir. Asgari ücretin tanımını etkileyen iki unsur vardır. Bunlar bahsedilen yaşam faaliyetlerinin hesabında fizyolojik ihtiyaçların yanında sosyal ve

---

[121] A.C. Pigou, **Unemployment**. Williams & Norgate, Londra, 1914, ss.80-81, 88.
[122] George W. Hilton, The British Truck System in the Nineteenth Century, **Journal of Political Economy** Cilt: 65, Sayı: 3, Haziran, 1957, s.237.
[123] Şengönül ve Koşaroğlu, s.19.
[124] Şengönül ve Koşaroğlu, s.20.

kültürel ihtiyaçların da dâhil olup olmamasıdır. İkinci ise çalışanın kendi ihtiyaçları mı yoksa ailesinin ihtiyaçlarının da bu hesapta dikkate alınıp alınmamasıdır. Minimum maliyetle maksimum kâr hedefleyen özel sektörde, ücret de bir maliyet olduğu için işverenler bu maliyet unsurunu da minimumda tutmaya meyillidir. Bu durumda da çalışanların düşük ücretler karşısında mağdur olmamaları için devlet tarafında zorunlu olarak asgari ücret uygulamasına gidilmektedir. [125]

1.2.2. Ücretin Diğer Gelir Unsurlarından Farkı ve Önemi

Zamanla ekonomik yapının değişmesi üretim faktörlerinin rolünü ve önemini de değiştirmiştir. Ekonomide tarımın önemli olduğu henüz sanayinin gelişmediği dönemlerde üretim faktörlerinden olan doğal kaynak ön plandayken sanayinin gelişmesiyle üretimin artması emeği, sermaye ve girişimciyi ve bunlara bağlı olarak da bu üretim faktörlerinin geliri olan ücret ve kârı ön plana çıkarmıştır. İnsanların üretime hem fiziksel hem zihinsel her konumda katkı sağlaması olarak tanımlandığında toplumdaki bireylerin çoğunun ücret elde ettiğini görmekteyiz. [126]

Kaynak teorisine göre Türkiye'deki gelir unsurlarından ücretin temel farkı ücretli çalışanın işverene bağlı ve sabit bir ücret ile çalışmasıdır. Ticari, zirai ve serbest meslek kazançlarında sermaye ve üretime bağlı olarak kazançlar değişmekle beraber ön planda olan iş için gerekli olan sermayedir. Ücret gelirlerinde ise çalışan ve işveren arasında anlaşılan ücret ile çalışanın geliri sabit kalmaktadır. Ücretli çalışanlar bir işverene bağlı olarak çalıştıkları için ücret yalnızca çalışan için değil ayrıca işveren için de oldukça önemlidir. Ücretin önemi çalışan ve işveren arasında sınırlı kalmamakla beraber, toplumun refah düzeyini etkilemede, ekonomik dalgalanmalarda uygulayacağı politikalar için devlette ve konjonktürün sürdürülebilirliği için ekonomide de oldukça önemli bir yerdedir.

Ücretin Çalışan İçin Önemi: Ücretli çalışanların genellikle tek gelir kaynağı ücret olmaktadır. Bu nedenle de elde ettikleri bu ücret ile hem kendilerinin hem de ailelerinin geçimlerini sağlamaktadır. Bunun yanında da yaşam standartlarını geliştirmektedirler. Ücretin çalışan üzerindeki önemine yalnızca maddi açıdan bakmak yetersiz olacaktır. Ücret maddi ihtiyaçların karşılanmasının yanında toplumsal statü

---

[125] Yücel, ss.143-145.

[126] Mehmet Karagül, "Kalkınma Sürecinde Üretim Faktörlerinin Yeniden Tanımlanması" **Leges Ekonomik ve Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl 1 Sayı 1.

gibi sosyal ihtiyaçları karşılamada ve çalışma sürecindeki performansın görülmesi çalışana sağladığı motivasyon nedeniyle psikolojik açıdan da oldukça önemlidir.[127]

Ücretin İşveren İçin Önemi: Etkin düzeyde belirlenmiş bir ücret işveren için oldukça önemlidir. Çalışma yerinde belirlenen adil ve eşit ücretler çalışanların motivasyonunu olumlu yönde etkileyecek üretilen ürünün kalitesini de buna bağlı olarak etkilenecektedir. İşverenlerin ulusal ve uluslararası rekabette bulunabilmelerinde ürün kalitesi önemli bir yere sahiptir. Kaliteli ürünler, müşterilerin beklentilerini karşılayarak müşteri memnuniyetini artırır ve marka sadakatini sağlamaya yardımcı olur. Ayrıca, kaliteli ürünler, işletmelerin ürünlerini daha yüksek fiyatlarla satmalarına ve daha yüksek kâr marjları elde etmelerine olanak tanımaktadır.[128]

Ücretin Toplum İçin Önemi: Bir toplumdaki ücret düzeyleri topluma dair yaşam standardı ve refah düzeyi gibi önemli göstergeler ortaya çıkarmaktadır. Ücret gelirlerinin milli gelirden aldıkları payın yüksek olması toplumda emek ve sermaye geliri arasında uçurumun olmadığı milli gelirin dağılmasında adalet sağlandığı anlamına gelerek toplumun refah düzeyinin yüksek olduğunu belirtir. Milli geliri ve refah düzeyi yüksek olan toplumların kalkınma düzeyleri yüksek olacağından uluslararsı rekabette de başarı elde edeceklerdir. Bu durumda ücret düzeyleri toplumda sosyal adaleti ve refahı sağlamada oldukça önemlidir.[129]

Ücretin Ekonomi İçin Önemi: Ücret ekonomide önemli yansımaları bulunan bir unsurdur. Ücret gelirinin artmasıyla oluşan milli gelir artışı üretim temelli bir ekonomik büyüme göstergesidir. Üretime dayalı büyüme ekonomik istikrar sağlamaktadır. Üretime dayalı büyüyen istikrarlı ekonomiler, oluşabilecek yapısal kırılmalar karşısında daha dayanaklı bir duruş sergileyerek olumsuz dönemsel gelişmeleri daha kolay atlatmaktadır. Bu durumda toplumsal refahı ve üretimi arttırıcı ücret düzeyleri verimli, güçlü ve istikrarlı bir ekonomi oluşturma sürecinde önemli rol oynamaktadır.[130]

---

[127] Fatih Bal, Perception of Pay in The Context of Organizational Psychology, **Journal of Behavior at Work**, Cilt: 5, Sayı: 1, 2020, ss.49-50 46-5

[128] J. Stacy Adams ve Patricia R. Jacobsen, "Effects Of Wage Inequities On Work Quality", **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 1964, Cilt: 69, Sayı: 1, 19-25, s.19,24.

[129] Nusret Göksu ve Bülent Öz, "Etkin Ücret Yönetiminin İşletmeye Sağlayacağı Yararlar Konusunda İşgören Algılamaları: Bir Alan Çalışması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 20, 419-436. ss.421-422.

[130] Morris Altman, A High-Wage Path to Economic Growth and Development, **Challenge**, Cilt: 41, Sayı:1,1998, 91-104, ss.98-102.

Ücretin Devlet İçin Önemi: Devlet istihdam, kalkınma ve ekonomik dalgalanmaları yönetebilmek için çeşitli politikalar uygulamaktadır. Ücret de bu politikalara ulaşmak için düzelenebilecek bir araçtır. Özellikle işsizlik artarken fiyatlar genel seviyesinin de arttığı stagflasyon dönemlerinde artan eğilimde olan ücreti baskılamak hem ücret artışlarından dolayı oluşabilecek işsizliği hem de talebi daraltarak artan fiyatlar genel seviyesini olumlu yönde etkileyecektir.[131]

1.2.3. Ücretin Tarihsel Gelişim Süreci ve Teorik Temelleri

Ücret sisteminin oluşmasının, ücreti bir kavram olarak tanımlamaya başlamak için üretimin artması ve insanların kendi komün yaşamlarının dışına taşması, özel mülkiyetin oluşması, köleliğin sonlanması ve sanayinin gelişmesiyle önemli ilişkisi vardır. Yalnızca tarıma dayalı üretimin olduğu, bireylerin kendi için üretim yaptığı dönemlerde toplumun geneline yansıyacak işçi-işveren düzeninin oluşması olanaksızdır. Bu sebeple toplumsal sınıfların belirginleşmeye başladığı zamanları ücret kavramının zemini olarak değerlendirebilmekteyiz.

Nitekim bireylerin ilkel yöntemlerle tarım bazlı kendi yaşadıkları yerel bölgede ortak üretim yaptıkları dönem ve kölelik döneminde ücret tanımı yapmak oldukça zordur. Kölelik döneminde, kölenin yalnızca emeği üzerinde değil tamamen kişiliği üzerinde bir hak söz konusu olmaktadır. Bunun karşılığında herhangi bir ödeme bulunmamaktadır.[132] Devamında yaşanan feodal (derebeylik) dönemde feodal üretim, toprak sahipleri olan senyörler ile onları işleyen köylü sınıfı serfler ile gerçekleşmektedir. Bu sınıfların toprak üzerinde yaptıkları üretim sonucu ücret, kâr ve rant getirileri görülmektedir. Toprağı işleyip üretimde bulunan serfler, ürettiği ürünlerden rant ve kara karşılık gelen kısımları senyöre verdikten sonra kendine bir pay almaktadır. Bu dönemin kölelikten farklı olarak toprağı işleyen serf sınıfının çok sınırlı dahi olsa mülkiyet hakkı bulunmasıdır.[133]

Ücretle ilgili ilk tanımlama da feodal döneme tekabül eden Thomas Aguinas tarafından yapılmıştır. Thomas Aguinas "Just wage (adil ücret)" düşüncesiyle, bireylerin ait oldukları sınıfta o sınıfa göre kendilerini rahatça geçindirebilecek ücreti

---

[131] H.Sonmez Atesoglu, Wages and Stagflation, **Journal of Post Keynesian Economics**, Cilt: 4, Sayı: 2, 1981,271-276, s.274.

[132] Serdar Çelik, **Ücret Sistemleri ve Performansa Dayalı Ücret** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s.7.

[133] Ramazan Kılıç ve Mine Demirçelik, "Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Ortaçağ ve Reform Hareketi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 30, Ağustos, 2011, s.182.

savunmaktadır. [134] Sonrasında, sanayinin gelişmesiyle beraber köyden kente yapılan göçlerle kentli nüfusun artması beraberinde ücretli olarak çalışacak insanların artması ücret konusunda daha fazla teori ve düşüncelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu düşünceler ücretin teorik temellerini oluşturan geleneksel ve modern teorilerdir.

1.2.3.1. Geleneksel Ücret Teorileri

Klasik iktisadi düşünce içerisinde geliştirilen ve temelde emek değer üzerine olan geleneksel ücret teorileri[135], 18.yy sonları ve 19. yy sürecinde ortaya çıkan düşünceleri kapsamaktadır.[136] Bu düşünceler, doğal ücret teorisi, ücret fonu teorisi ve artı değer teorisi olmak üzere üç ayrımdan oluşmaktadır.

1.2.3.1.1. Doğal Ücret Teorisi

Doğal ücret teorisi (Iron Law), A. Smith tarafından ortaya atılmış, Malthus ve Ricardo tarafından da geliştirilmiştir. Genel olarak doğal ücret teorisi, çalışanların elde ettikleri ücretin geçimlerini sağlayacak kadar olması gerektiğini savunmaktadır. Aynı zamanda da nüfus teorileri ile ücretlerin nüfusa bağlı olarak değişmesi halinde bir süre sonra tekrar doğal seviyesine geleceğini ifade etmektedir.[137]

A.Smith, 1776 yılında yayımladığı "Miletlerin Zenginliği (Wealth of Nations)" kitabının "Emek Ücretleri Üstüne" bölümünde ücret ile ilgili görüşlerini belirtmiştir. A.Smith'e göre bir ailenin kendilerini geçindirecekten biraz daha fazla ücret almalarını gerektiğini ifade ederek ücreti belirleyen iki faktörün olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, oldukça fazla vurgu yaptığı emeğe olan taleptir. Bolluk dönemlerinde üretimin artmasıyla emeğe olan talebin ücretlerde artış sağlayacağı aksine kıtlık olan dönemlerde ise emeğe olan talebin düşmesi sebebiyle ücretlerde de düşüş olacağını söylemektedir. Ücretin belirlenmesindeki diğer faktör olarak ise bireyin yaşamını sürdürmek için elde etmesi gereken ürünlerin fiyatıdır. Pahalı besin maddeleri, ücretin artmasına sebep olurken ucuz besin maddeleri ücretin düşmesine sebep olmaktadır.[138]

T. Malthus ve Ricardo da A.Smith'in ücret hakkındaki bu düşüncelerini destekler ve geliştirir nitelikte yayınlar yapmıştır. Malthus, 1798 yılında yayımladığı

---

[134] Kadriye Gül Yücel, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Asgari Ücret ve Adalet**, Nobel Bilimsel Eserler, Mart, 2020, s.95.
[135] Ahmet Şengönül ve Merve Koşaroğlu, **Ücret Teorileri**, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2020, s.44.
[136] Yücel, s.105.
[137] Şengönül ve Koşaroğlu, ss.45-46.
[138] A. Smith, ss.78-79, 82-83.

"Nüfus İlkesi Üzerine Bir Deneme (An Essay on the Principle of Population)"[139] kitabında belirttiği üzere geçim kaynakları ile nüfus doğru orantıda bir artış göstermez, nüfusa yönelik artacak bir çaba ile nüfus 1, 2, 4, 8 şeklinde geçim araçları ise 1,2,3,4 diye artacaktır. Böylelikle daha önceden var olan geçim araçlarını paylaşan kişi sayısı artmakta ve toplum kıtlıkla yüzleşmekte ve yoksulluk artmaktadır. Buna bağlı olarak da işçi sayısı da piyasadaki iş oranının üzerinde olacağından ücret düşme eğilimindeyken, besin maddelerinin fiyatı yükselme eğilimde olacaktır. Bu durumda işçi daha fazla çalışmak zorunda kalacaktır, dönemin bu kadar sıkıntılı ve zor olmasından dolayı da nüfus ilerlemesi yavaşlayacaktır. Bu dönemde daha ucuz olan emek gücünün çok farklı kollarda çalıştırılması üretimi yine nüfus oranında arttırdığı zaman işçi daha ferah bir döneme girdiğinden nüfus üzerindeki kısıtlamalar hafifler ve tekrar ileriye yönelik hareketler devam eder.[140]

Ricardo'ya göre emeğin alınıp satılan ve miktarı artıp azalabilen tüm diğer mallar gibi doğal ve market fiyatı vardır.[141] Doğal ücret, işçilerin nüfusunu arttırmadan ve azaltmadan sabit bir şekilde yaşamalarını sağlamak için gerekli olan ücrettir. İşçinin ailesini ve kendisini geçindirme gücü, paranın miktarına değil alabileceği ürünlerin miktarına bağlıdır. Bu sebeple doğal ücret, ürünlerin fiyatına bağlı olarak fiyatlar artış gösterdiğinde yükselir ya da azalış eğiliminde olduğunda düşer. Emeğin piyasa fiyatı ise, doğal işleyişte arzın talebe oranına göre karşılık bulur. Eğer emek kıtsa emeğin ücreti artar, eğer emek bolsa emeğin ücreti düşer. Emeğin piyasa fiyatı doğal fiyatından ne kadar saparsa sapsın ona uyma eğilimindedir. Piyasa ücreti doğal ücreti aştığı zaman, bol ücret elde eden işçi sağlıklı ve mutlu olarak çok sayıda aile kurulacak ve aile bireyleri sayısının artmasında bir sorun görmeyecektir. Ancak artan nüfus ile işçi sayısı artacağından piyasa ücreti de doğal ücret seviyesine tekrar gerileyecektir. Bazı zamanlarda doğal ücret seviyesinden aşağı da düşmektedir. Tam tersi olduğunda, yani piyasa ücretinin doğal ücretin altında seyrettiği zamanlar ise işçiler çok yoksul halde olacağından geleneksel etkilerden uzaklaşacaktır. Bu durumda da emek arzında

---

139 Thomas R. Malthus, An Essay on the Principle of Population, https://www.econlib.org/library/Malthus/malPlong.html?chapter_num=3#book-reader (24.10.2022).

140 Jale Sebbağ, 2020, "Thomas R. Malthus'un ve Karl Marx'ın Yoksulluk ve Nüfus Kavramlaştırması" **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 12, No: 1. ss.43-44. 37-51.

141 Stuart Wood, 1889, "The Theory of Wages", **Publications of the American Economic Association**, Cilt: 4, Marc,. ss.6-7.

azalış olduğunda ya da emeğe olan talep arttığında piyasa ücreti tekrar doğal ücret seviyesine yükselecektir.[142]

1.2.3.1.2. Ücret Fonu Teorisi

Ücret fonu teorisi (Wage Fund Doctrine), John Stuart Mill tarafından ortaya atılmıştır ve 19. yy'a kadar geçerliliğini korumuştur. J. Mill'in bu teori için ilham kaynağı A. Smith olmuştur.[143]

Ücret fonu, herhangi bir ülke için, herhangi bir zamanda, ücretlerin ödenmesi için ayrılmış bir miktar servettir. Bu fon, ülkenin toplam sermayesinin bir kısmını oluşturur ve kapsamı, bu toplam sermayenin miktarı ve niteliği ile belirlenmektedir. Toplam sermaye ile ücretlerin ödenmesine ayrılan kısım arasındaki oran her zaman aynı olmak zorunda değildir. Sanayinin şartlarına ve insanların alışkanlıklarına göre zaman zaman değişebilir; ancak belirlenen zamanda, mevcut koşullar altında ücret fonunun miktarı, toplam sermaye içerisinde belirlenir.[144]

Buna göre, emek talebi, üretken olmayan emek için ödenen ücretler de dâhil olmak üzere ülkedeki tüm döner sermayeden oluşmaktadır. Arz ise çalışan tüm nüfustur. Eğer arz, sermayenin kullanabileceğinden fazlasına ulaşırsa, ücretler düşecektir. İşçilerin tümü çalışıyorsa ve hâlâ kullanılmayan bir sermaye fazlası varsa, ücretler artacaktır. Bu doktrinde, ücretlerin esnek olduğunu, emeğe olan talebin yalnızca ücretin ucuz olması sebebiyle artmadığı, aynı zamanda bedeli ne olursa olsun emek için ödenecek toplam miktarla aynı orantıda arttığı gereğine bağlar.[145]

Bu teori, işçi sayısının önemsenmesi ancak işçilerin yetenekleri, zekâsı ve verimliliği gibi ücret üzerinde etki edebilecek diğer faktörlerin hesaba katılmaması ve sermaye ve iç gücünün kısa süreli ücret değişikliğine duyarlı olmaması sebebiyle sermaye ve iş gücü hacminin esnek olarak belirtilmesi yönüyle eleştirilmiştir.[146]

---

[142] David Ricardo, **On the Principles of Political Economy and Taxation**, Batoche Books, üçüncü baskı, 1821, 2001, ss.58-59.

[143] M. Veysel Kaya ve Abdülkadir Tığlı, 2016, "Wage Theories and an Applicable Wage ModelProposal for Turkey's Labour Markets", **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, s.503.

[144] Francis A. Walker, 1875, "The Wage-Fund Theory", **The North American Review**, Ocak, Cilt: 120, Sayı: 246 s.84.

[145] West and R. W. Hafer, 1978, "J. S. Mill, Unions, and the Wages Fund Recantation: A Reinterpretation", **The Quarterly Journal of Economics**, Kasım, Cilt: 92, Sayı: 4, ss.605-606.

[146] Şengönül ve Koşaroğlu, s.47.

1.2.3.1.3. Artı Değer Teorisi

Artı Değer Teorisi (The Theory of Surplus Value), Karl Marx tarafından ortaya atılmıştır. Marx'a göre üretilen her meta bir miktar emeğin kullanılması ile tamamlanmaktadır. Bu emek gücü, kullanılan emek miktarına göre değerlendirilmektedir. Emek miktarı da ürünü üretmek için kullanılan emeğin süresi (saat, ay, gün vb.) ile ölçülmektedir. Bu şekilde de emeğin değerinin belirlenmesinde emek-zaman ölçüsünü esas almaktadır. Böylelikle işveren, bir emeği belirli bir saatliğine, haftalığına ya da aylığına gibi sürelerle satın almaktadır. Burada emeğini satan işçi, emeğinin ücretini ürettiği değer olarak görmektedir. Eğer işçinin ürettiği değer, emeğini sattığı ücrete eşit olsaydı işveren hiç kâr etmemiş olacaktı. Bu sebeple, işveren emek gücünü üreteceği değer için satın almaktadır.[147]

Burada iki farklı emek değeri oluşmaktadır. Bunlardan ilki emeğin kullanımı ile ortaya çıkardığı değer yani emeğin kullanım değeri, diğeri ise emeğin varlığını devam ettirebilmesi için karşılığında ödenen değer olan emeğin değişim değeridir. Artık değer ise bu iki emek değeri yani işçinin çalıştığı süre boyunca ürettiği değer ile emek gücünü sattığı ücret arasındaki fark olarak belirtilmektedir.[148]

Marx, üretilen artı değerin mutlak miktarı, kârın mutlak miktarına eşit olmakla beraber kâr oranı ile artı değer oranı doğru orantılı olduğunu, bunun aksine ise sermaye bileşenleri ile kâr oranının ters orantılı olduğunu söylemektedir. Teknolojik değişimin bir sonucu olarak kâr oranlarının zaman içerisinde düşeceğini öngören Marx, teknolojik değişimle hem sermaye bileşiminin hem de artı değer oranının artacağını ve böylece kâr oranı üzerinde dengeleyici etkileri olacağını savunmaktadır. Bununla birlikte Marx, sermaye bileşiminin artı değer oranından daha hızlı bir oranda artacağını ve böylece net etkinin kâr oranında bir düşüş olacağını ileri sürmektedir.[149]

1.2.3.2. Modern Ücret Teorileri

Geleneksel ücret teorilerinin emek değer temelli görüşleri değişen yaşam standartları ve nüfus artışı gibi faktörler nedeniyle ücreti tartışmaya yeterli gelmemiştir. Bu değişen faktörlerle modern teoriler ortaya atılmış ve ücret bu teoriler

---

147 Marx, Ücret, Fiyat… ss.58-60.

148 Yücel, s.110.

149 Fred Moseley, "The Rate of Surplus Value, the Organic Composition, and the General Rate of Profit in the U.S. Economy, 1947-67: A Critique and Update of Wolff's Estimates", **The American Economic Review**, Cilt: 78, Sayı: 1, Mar., 1988, s.298.

üzerine tartışılmıştır. Bu teoriler marjinal verimlilik teorisi, pazarlık gücü teorisi, satın alma gücü teorisi ve yeni-keynesyen ücret teorileridir.[150]

1.2.3.2.1. Marjinal Verimlilik Teorisi

Marjinal verimlilik teorisi (Marginal Productivity Theory of Wage), 18. yy'ın ikinci yarısında neoklasik yaklaşım olarak[151] Johann Heinrich von Thünen tarafından ortaya atılmıştır. Karl Menger, V.B. Bawerk, a. Marshall ve J.B.Clark tarafından geliştirilmiştir.[152]

Buna göre Clark, etkin verimlilik ve kayıtsızlık bölgesi olarak üretim sürecindeki çalışanlar için iki kavramdan bahsetmektedir. Bunlardan ilki olan etkin verimlilik (effective productivity), bir iş yerindeki işçilerin birbirlerinin yerlerine geçebilmesi olarak tanımlanmıştır. Örneğin, bir iş yerinde önemli işleri yapan ve diğeri kadar önemli iş yapmayan işçilerin işten çıkmalarında firma için bir kayıp farkı olmayacaktır. Çünkü bu gibi durumda önemli işi yapan işçinin işten ayrılışında diğer çalışan onun işini yapmak üzere onun yerine geçecektir. Kayıtsızlık bölgesi (zone of indifference) ise, bir iş yerinde hiçbir ekstra malzeme ya da sermaye kullanmaya gerek olmadan ekstra alınan işçilerin çok da kayda değer katkıda bir üretim yapmamasıdır. Bu durumda da ücretler, marjinal emeğin ürettiği değere eşit olma eğiliminde bulunacaktır ki kayıtsızlık bölgesini oluşturan emek gücü de marjinaldir.[153]

Bu yöntem "fark yöntemi (method difference)" olarak adlandırılmaktadır. Bir birim emek eklensin ya da çıkarılsın, üründeki artış veya azalış, eklenen veya çıkarılan marjinal insanın katkıda bulunduğu miktarı ölçer, emek birimlerinin aynı olduğu varsayıldığından, marjinal ürünün insan sayısıyla çarpılması toplam emeğin ürününü verir. Bu konuda tartışılan bir konu, son gelen emeğin ürettiği ürünün gerçekten tek başına emek tarafından yaratıp yaratmadığıdır. Burada marjinal ürünün gerçekten yalnızca emeğin ürünü olabilmesi için kendi fiziksel becerileri hariç başka hiçbir yerden yardım almaması gerekmektedir.[154] Bunun için de insanın yalnızca avcılık ya

---

[150] Şengönül ve Koşaroğlu, s.48.

[151] Kenan Lopcu, Uğur Bülent Kaytancı ve Sanlı Ateş, "Marjinal Verimlilik Teorisi ve Türkiye İmalat Sanayii Üzerine Bir Uygulama", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2010, s.100.

[152] Yücel, s.112.

[153] John Bates Clark, **The Distribution of Wealth A Theory of Wages, Interest and Profits**, The Machmillan Company, 1908, ss. 48-49.

[154] U. S. Parker, "The Marginal Productivity Theory of Distribution", **Journal of Political Economy**, 1907, Cilt: 15, Sayı: 4, Nisan, 1907, ss. 231-237, s.232.

da toplayıcılık yapması gerekmektedir.[155] Bir endüstri içerisindeki eski işgücü veya yeni işgücü sermayenin kullanımında aynı payı paylaşmaktadır. Doğal olarak da sermayenin kullanımında tüm emek birimleri aynı şekilde pay alıyorsa, marjinal birimin yardımsız çalıştığı ve dolayısıyla marjinal ürünün yalnızca emek tarafından yaratıldığı kabul edilemez.[156]

1.2.3.2.2. Pazarlık Gücü Teorisi

Pazarlık gücü teorisi (bargaining theory), A.Smith'in de "Milletlerin Zenginliği" kitabında belirtmesiyle beraber 19. yy'ın sonlarında çalışanlarla yöneticiler arasındaki problemleri çözmeye yönelik çalışmalarda bulunan Sidney Webb ve Beatrica Webb tarafından geliştirilmiştir. Sosyal adaletle verimli bir yönetimin birlikte ilerlediği inancında olan Webb çifti, toplu pazarlık kavramını ilk kullanan düşünürlerdir.[157]

Tarihsel süreçte toplu pazarlık, çalışanların kötü yaşam koşullarının iyileştirilmesi için aranan çözümlerle gelişmeye başlamıştır.[158] Zamanla ana hatları oturan teoriye göre, piyasada emek arz ve talebin anlaşmasına göre ücretler belirlenmektedir. Bu anlaşma da arz ve talep olan işveren ve işçiler arasındaki pazarlık süreci ile sağlanmaktadır. Bu süreçte işçi sendikaları işçinin ücretini maksimize etmeye çalışırken işverenler de kendi kârını maksimum seviyede tutmaya çalışmaktadır. Böylelikle de sendikalar daha yüksek bir ücretin işçinin moraline ve karlara olumlu bir etkisi olacağını belirtebileceği, işverenin ise karların zaten çok düşük olduğunu ve daha yüksek ücretlerin istihdamı olumsuz etkileyeceğini savunabileceği ifade edilmektedir. Buna karşılık, sendika, işçinin satın alma gücünün artmasının karlar üzerindeki faydalı etkilerine dikkat çekerek pazarlık sürecinde etkin olmaya çalışacaktır.[159]

Sonuç itibari ile işverenin ödemeyi kabul edeceği en yüksek ücretle, işçinin karşılığında çalışmayı kabul edeceği en düşük ücret arasında bir mübadele söz

---

155 Clark, s.40.
156 Parker, ss.232-233.
157 Bruce E. Kaufman, "History of the British Industrial Relations Field Reconsidered: Getting from the Webbs to the New Employment Relations Paradigm", **British Journal of Industrial Relations**, Cilt: 52, Sayı: 1 Mart, 2014, 1-31. ss.24,26.
158 Sidney Webb and Beatrice Potter Webb, The History of Trade Unionism**, Longmans, green and Co,** gözden geçirilmiş baskısı, 1920, https://www.gutenberg.org/files/66887/66887-h/66887-h.htm (01.08.2023).
159 J. Pen, "A General Theory of Bargaining", **The American Economic Review**, Cilt: 42, Sayı: 1, Mart, 1952, ss. 24-42. s.37.

konusudur. Bu mübadelede kimin pazarlık gücü daha yüksekse belirtilen aralıkta ücret onun lehine şekillenmektedir. İşverenin pazarlık gücünü aynı iş kolundaki rakip firmaların durumu, emek verimliliği, emeğin üretim maliyetindeki payı, oluşabilecek kazanç kayıpları gibi katlanacağı maliyetlerle bunların tam tersi olan emek gücü alımı ile elde edeceği kazançların dikkate alınması etkili olmaktadır. İşçinin pazarlık gücünü ise sendikal hareketler ve işçilerin düşük ücretlere karşı direnme gücü gibi faktörler etkilemektedir.[160]

1.2.3.2.3. Satın Alma Gücü Teorisi

Satı alma gücü teorisi (purchasing power theory), J. M. Keynes'in, "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi (The General Theory of Employment, Interest and Money)" kitabında bahsettiği bir teoridir. Öncelikle Keynes klasik iktisatçıların işçilerin parasal ücretlerinde bir azalış olduğunda bu durumun piyasa fiyatlarını düşürücü etkisi olduğunu ve düşen fiyatlara artan talep sebebiyle istihdamın da artacağı düşüncesi efektif talebin sabit olması ve emek talebi esnekliğinin bire eşit olması koşullarında düşünüldüğünü ifade etmiştir. Keynes'e göre parasal ücretlerde meydana gelen bir azalmanın, işçilerin satın alma gücünde bir azaltma yaratması sebebiyle efektif talep üzerinde bazı etkiler oluşturacaktır. Efektif talebin artmasıyla istihdamı arttıracak kesimin parasal ücret gelirinin azalmadığı işçilerin talebi olarak belirtmiştir. [161]

Bu teoriye göre, sanayi üretiminin karlılığının arttırılması için yapılacak tüketimin çoğu yine o sanayide çalışan işçilerin tüketiminden oluşmaktadır. Bu durumda ücretlerde meydana gelen azalış, işçinin satın alma gücünü azalacaktır ve bu durum, satın alma gücü azalan bireyin mal ve hizmete olan talebini düşürecektir. Düşen talep nedeniyle piyasada oluşan eksik tüketim, ürün satışlarının azalmasıyla sanayinin elde edeceği kârı düşürecektir. Bu birbirini etkileyen süreç ekonomide yatırım ve istihdam düzeyinin düşmesiyle sonuçlanacaktır. Satın alma gücü teorisinin ulaşmak istediği sonuç ise işçinin ücretinin arttırılması ile yaşam düzeyinin artması ve toplumsal adaletin sağlanmasıdır. Buna göre, gelir adil dağılmadığı için toplumsal tüketim eksik gerçekleşmekte ve eksik tüketim sonunda da ekonomik bunalımlar ortaya çıkmaktadır. Ekonomik bunalımı önleyecek adım ise kârların sınırlandırılarak

---

[160] Yücel, s.114.

[161] J. M. Keynes, **İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi**, (Çev. Uğur Selçuk), Kalkedon Yayınları,İkinci Baskı, Nisan, 2020, s.222, 224-225.

ücretlerin ve satın alma gücünün arttırılması ve buna bağlı olarak da tüketimin arttırılmasıdır. Bu teorinin temel amacı da işçilere ürettikleri tüm ürünleri tüketebilecek satın alma gücünün sağlanmasıdır. Böylelikle de eksik tüketim nedeniyle oluşabilecek üretimin sınırlandırılması ve istihdamın düşmesi engellenmiş olacaktır.[162]

1.2.3.3. Yeni-Keynesyen Ücret Teorileri

Bir ekonomide iş gücünün dengede olabilmesi için ücretlerin ve fiyatların esnek olarak her zaman ayarlanabilmesi gerekmektedir. Bu durumun tam aksi olan ücretlerin sabit kalması, değişememesi yani ücretlerin yapışkan olması ekonomide işgücü arzı ve talebindeki dengesizliğin kaynağı olarak görülmektedir. Yeni keynesyen yaklaşımın savunucuları da ücret yapışkanlığını açıklamaya gayret etmişlerdir. Buna göre nominal ücretler ve reel ücretler yapışkandır. Bu yapışkanlığın sebepleri nominal ücretler için uzun dönemli ücret sözleşmeleri; işveren ve işçi arasındaki güven sorunu; menü maliyetleri ve işsizlik sigortasıdır.[163] Reel ücretler için ücret yapışkanlığının sebepleri ise etkin ücret teorisi, içerdekiler-dışardakiler teorisi ve zımni (örtük) sözleşme teorisi sayılmaktadır. Burada da reel ücretlerin yapışkanlığını açıklayan teoriler açıklanmaktadır.[164]

1.2.3.3.1. Etkin Ücret Teorisi

Etkin ücret teorisinde (efficiency wages theory), ücretlerin piyasadaki ücretlerin üzerinde olması halinde yüksek ücret veren firma için birçok fayda sağlayacağı öngörülen kaytarma modeli, ters seçim modeli, sosyolojik model ve işgücü devir hızı modeli ortaya atılmıştır. Kaytarma modeline göre, standart ücret alan bir işçi, tam istihdamın olduğu yerde kaytarma sebebiyle işten çıkarıldığında bir diğer firmada aynı ücretle iş bulması oldukça kolay olacaktır. Ancak ücretleri standardın üzerinde olan bir firmada kaytarma sebebiyle işten çıkarılan işçi için işten çıkış maliyetli olacaktır. Ancak bir firmanın ücretleri arttırmasıyla diğer firmaların da

---

[162] Nazım Öztürk, "Ücret Kuramında Yeni Yaklaşımlar", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, s.40. 29-49.

[163] Hüsnü Bilir, "Yeni-Keynesyen İktisatta Ücret Yapışkanlıkları", **Politik Ekonomik Kuram**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2017, ss.189,193.

[164] Şengönül ve Koşaroğlu, ss.52-53.

arttırması sonucu bu sefer işten çıkmanın maliyeti kalmayacağı için kaytarmama için oluşturulan bu teşvik ortamı da ortadan kalkacaktır. Tüm bunların yanında ücretlerin artmasıyla işverenler daha az işçi çalıştırmak isteyeceği için de işsizlik oluşacaktır ve bu sefer de kaytarma sebebi işten çıkarılan birinin tekrar iş bulması zorlaşacağı için kaytarmalar önlenmiş olacaktır.[165]

Ters seçim modelinde de, ücretler yüksek olacağı için başvuru sayısı standart ücretli işlere göre daha yüksek olacaktır ve bu da kaliteli çalışanların seçilmesine olanak sağlayacaktır.[166] Sosyolojik model ise çalışanın kendi ücretini adil bulup bulmaması ile alakalı davranışlarını içermektedir. Düşük ücretli bir çalışan eğer kendi ücretini kıyaslayabileceği yüksek ücretli bir çalışan yoksa adaleti sorgulayacağı bir durum ortada olmayacağı için tüm çabasıyla çalışır. Ancak aynı işe daha yüksek ücretli biri alındığı zaman kendine adil davranıldığını düşünmeyeceği için bu adaletsizlik iş yerindeki çabasını etkilemeye başlayacaktır. İki çalışan da aynı ücreti aldığında ikisi de kendine adil davranıldığını düşünerek işe daha bağlı ve çabalı bir şekilde devam edeceklerdir.[167] Tüm bunların yanında işgücü devir hızı modelinde de yüksek ücret alan çalışanlar işten çıkmak istemeyeceği için işten ayrılmaların azalmasıyla iş gücü devir hızının düşük olacağı öngörülmektedir.[168]

1.2.3.3.2. İçerdekiler-Dışardakiler Teorisi

İçerdekiler-Dışardakiler Teorisi (Inside-Outsider Theory), içerdekiler sözü ile aktif olarak çalışanlar, dışardakiler olarak da bu piyasada henüz çalışmaya başlamamış olan bireyler ifade edilmektedir.[169] Buna göre işsizliğin sebebi işgücü devir maliyetidir ve içerdekilerin üzerinde dışardakilerin bir etkisi vardır. Dışardakilerin iş piyasasına dâhil olması eğitim süreci başta olmak üzere birçok maliyetten oluşacağı için firmalar dışardakiler yerine içerdekileri tercih etmektedir. Bu da işsizliğe sebep olurken

---

[165] Carl Shapiro and Joseph E. Stiglitz, "Equilibrium Unemployment as a Worker Discipline Device", The **American Economic Review**, Haziran, Cilt: 74, Sayı: 3, 1984, s.433.

[166] Cenk Gökçe Adaş, "Etkin Ücret Hipotezi, İşsizlik ve Ücret Rijidliği", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,** Cilt: 52, Sayı: 1, 2002, s.104.

[167] George A. Akerlof and Janet L. Yellen, "The Fair Wage-Effort Hypothesis and Unemployment", **The Quarterly Journal of Economics**, Mayıs, Cilt: 105, Sayı: 2, 1990, ss.280-281.

[168] Mehmet Ali Polat ve Eda Fendoğlu, 2021, "Etkin Ücret Teorisi Çerçevesinde Türkiye'de Reel Ücretler ile Üretim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Sektörler ile Ekonometrik Bir Analiz", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 19, Mart, s.342.

[169] Mehmet Hüseyin Bilgin, "Yeni Keynesçi Yaklaşımda Ücret ve İstihdam", **I. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ekim, Sayı: 27, 2002, s.142.

içerdekilere de pazar gücü vermektedir. Böylelikle içerdekiler ücretlerini dışardakileri çalışmaya teşvik edecek minimum ücretten daha yükseğe çıkarabilirler.[170]

Bu durumda iş gücü piyasasındaki şoklar karşısında yaşanan kalıcı işsizlik anlamına gelen histerinin açıklanmasında içerdekiler-dışardakiler teorisi önemli bir yer tutmaktadır. İçerdekilerin pazarlık gücünü kullanarak ücretleri arttırması, yaşanan şoklar sonucunda çalışan bazı grupların statülerini kaybetmesiyle işsizlikteki artış, içerdekileri daha azınlık hale getirecektir. Bunun sonucunda da istihdama değil de ücretleri yükseltmeye yönelecek olan içerdekiler reel ücret seviyesini denge düzeyinin üzarine taşıyarak histeri etkisine neden olacaktır.[171]

1.2.3.3.3. Zımni (Örtük) Sözleşme Teorisi

Zımni (Örtük) Sözleşme Teorisi (Implicit Contract Models),çalışan ile işveren arasında yazılı olmayan bir anlaşmanın varlığını ifade etmektedir. İşverenler uzun dönemli sözleşme yaptıklarında değişen piyasa koşullarında çeşitli güvencelerle kendilerini risk altında hissetmemesini ve çalışanların firmaya bağlılık hissetmesini sağlamaktadır.[172] Sabit ücretli anlaşmaların olmadığı yerlerde ekonomik dalgalanmalara göre ücret inişli çıkışlı olurken sabit ücret anlaşmalarında çalışma saatleri değişerek gelir kaybı birtakım tazminatlarla karşılanabilmektedir.[173]

Buna göre zımni sözleşme; işverenlerin çalışanlara uzun süre istihdam sağlamak, belirli süre için sabit ücret ödeme taahhüdü ve belirli performansları karşılığında ücret taahhüdü olarak kategorize edilebilmektedir. Zımni sözleşmelerin iş gücü piyasasında ücretlerin yapışkanlığına neden olacağı da ifade edilmektedir. Şöyle ki, işverenler belirli bir süre sabit ücret ödeyeceği taahhüdünde bulunduğu için ücretler sabit kalmaktadır. Bu da ücret yapışkanlığına neden olmaktadır. Ayrıca, zımni sözleşme ile işten çıkarmalar ve yeniden işe alımlar azalacağı için firmada işgücü devir maliyetinin de azalacağı savunulmaktadır.[174]

---

[170] A. Lindheck ve D. Snower, "Efficiency Wages Versus Insiders and Outsiders", **European Economic Review** Cilt: 31, Sayı: 1–2, Şubat-Mart, 1987, ss.407-408.

[171] Cabir Çelik ve Yakup Küçükkale, İşgücü Piyasasına Yönelik Histeri Etkisi: Ratchet Modeli İle Türkiye Örneği, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Prof. Dr. Harun Terzi Özel Sayısı, ss.21-40. s.23.

[172] İpek M. Saydam, "Yeni-Keynesçi Yaklaşımda Ücret Katılıkları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 59, Sayı: 2, 209, s.252.

[173] Şengönül ve Koşaroğlu, s.58.

[174] Robert J. Flanagan, "Implicit Contracts, Explicit Contracts, and Wages", **The American Economic Review**, Mayıs, 1984, Cilt: 74, Sayı: 2, ss. 345-349, ss.354, 346-347.

1.2.4. Ücret Sistemleri

Ücret teorilerinin temelini ücretin ne kadar olması gerektiği oluşturmaktadır. Miktarı tartışılan ücretin ne üzerinden belirleneceğinin değerlendirilmesi ise bu başlıkta incelenmektedir. Buna göre ücret teorilerinde olduğu gibi başlangıçta çok dar düşünülen bu sistemler zamanla çalışma sistemlerinin de gelişmesiyle çalışanlar arasında da adaleti sağlamayı göz önünde bulundurularak yalnızca üretilen işten çok çalışanların bu iş için gösterdikleri performans da dikkate alınmış, motivasyon ve verimlilik bu sistemlerde yerini almıştır.

1.2.4.1. İşe Bağlı Ücret Sistemleri

İşe bağlı ücret sistemlerinde yapılan işin verimliliğinden çok ürün çıktısıyla ilgilenilmektedir. Bir işin kaliteli olmasıyla ilgilenilmeden o iş üzerinde geçirilen zamana ve üretilen miktarına bakılarak ücretin belirlendiği sistemlerdir. Bu sistemlerde ücret, zamana göre, parça başına göre ve götürü yöntemine göre belirlenmektedir.

1.2.4.1.1. Zamana Göre Belirlenen Ücret Sistemi

Bu sistemde çalışanın alacağı ücret, işçinin çalıştığı süreye göre belirlenmektedir. Bu süre saatlik, günlük, haftalık ya da aylık olarak belirlenebilmektedir. Çalışanın süre sonunda, bu süreçte ne kadar verimli olduğu ya da ne kadar ürün çıktısı elde ettiğine bakılmaz, yalnızca o süre boyunca çalışıp çalışılmadığı bu sistemin temel konusudur. Nihayetinde bu süre içinde üretimin verimli ya da verimsiz olmasının faydası ve zararı işverene yansımaktadır, çalışanın ücreti öncesinden belirlenmiştir ve bu miktar anlaşılan süre içerisinde sabit kalmaktadır. Bu sebeplerle üretim konusunda verimliliğe çok etkisi yoktur ancak uygulanışının kolay olması, sabit olarak belirlenen ücretlerin çalışana güven vermesiyle beraber işveren için de personel maliyetinin sabitlenmesi sebebiyle tercih edilen bir sistemdir.[175]

1.2.4.1.2. Parça Başına Göre Belirlenen Ücret Sistemi

Parça başına ücret sisteminde, çalışan ürettiği miktara bağlı olarak ücret almaktadır. Çalıştığı sürenin bu ücrette bir rolü olsa da ücreti belirleyen unsur çalışanın

[175] Şengönül ve Koşaroğlu, s.39.

ürettiği miktardır. Böylelikle, daha fazla üretim yapan bir çalışan, daha fazla ücret alacak ve eğer daha az üretim yaparsa da daha düşük bir ücret alacaktır. Bu durumda işin sayılabilir olması gerekmektedir. Bu sistemle üretim teşvik edileceği ve adalet oluşturacağı için bu sistemin uygulanabileceği firma açısından verimlilikle sonuçlanabilmektedir.[176] Ancak bu konuda A.Smith, çalışan açısından bir değerlendirme yaparak üretimin teşvik edeceği bu sistemin, daha çok kazanmak için daha çok çalışan ücretli için yıpratıcı sonuçlar doğuracağını belirtmiştir. [177]

1.2.4.1.3. Götürü Usul Yöntemiyle Belirlenen Ücret Sistemi

Götürü ücret sisteminde, tamamlanması gereken belirli bir iş söz konusudur ve çalışan bu işin tamamlanıp tamamlanmamasına göre ücret alır. Bu konuda işin nasıl tamamlandığının bir önemi olmamakla beraber asıl konu tamamlanıp tamamlanmasıdır. Çalışan ile işveren bir süre içerisinde tamamlanması gereken iş için ücret konusunda önceden anlaşmaktadırlar ve çalışan bu işi süresinden önce de bitirse belirlenen ücreti almaktadır. Bu konuda çalışanın alacağı ücret belli olduğu için işi hızlı ve özensiz yapma ihtimali bu sistemin olumsuz yanı olarak değerlendirilmektedir. Ek olarak da eğer çalışan işi eksik tamamlarsa ücretten kısılırken, fazladan yapılan iş için ekstra bir ödeme almaz.[178]

1.2.4.2. Performansa Dayalı Ücret Sistemleri

Performansa dayalı ücret sistemi, en genel tanımıyla ücret ile çalışanın performansı arasında kurulan ilişkidir.[179] Bu sistem ile çalışanların işlerini yüksek verimlilikte yapması, kaliteli hizmet üretmesi ve işletmenin belirlediği hedeflere ulaşması sonuçları beklenmekte ve bu sonuçlara ulaşan çalışanlar işletmeye sağladıkları katkı sebebiyle ücret ile teşvik edilmektedir. Çalışanların verimli çalışmaları, onlara sağlanan motivasyon ile oldukça ilgilidir bu nedenle işletmeler için çalışanların motivasyonunu arttırmaları oldukça önemlidir. Performansa dayalı ücret sistemi de bu motivasyonu arttırmada bir araç olarak kullanılmaktadır.[180]

---

[176] Alfred Isaac, "Ücret Sistemleri", **Journal of Social Policy Conferences**, Cilt: 0, Sayı: 2. Şubat,2012,. ss.53-54.

[177] A.Smith, ss. 95-96.

[178] Şengönül ve Koşaroğlu, s.40.

[179] Doğan Kestane, "Performansa Dayalı Ücret Sistemi ve Kamu Kesiminde Uygulanabilirliği", **Maliye Dergisi**, Cilt: 142, Sayı: 144, 2003, s.132

[180] Gürkan Kolaylı ve Fatma Lorcu, "Performansa Dayalı Ücret Sistemi ve Hekimlerin Motivasyon Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, 2017, s.341.

Performansa dayalı sistem, bireysel performansa dayalı, takım performansına dayalı ve işletme performansına dayalı ücret sistemi olmak üzere üç kolda değerlendirilmektedir. *Bireysel performansa dayalı ücret sistemi*nde, bireysel performans dikkate alınır ve çalışan gösterdiği performansa göre ücretine yansıyan bir fayda görür. *Takım performansına dayalı ücret sistemi*nde ise, bir işin yapılması bir takım çalışmasıyla olduğunda bireysel katkı tam olarak belirlenemeyeceği için takımın ya da o işi yapan grubun genel performansı üzerinden değerlendirme yapılır. *İşletme performansına dayalı* ücret sisteminde ise, çalışanın işletmeye yaptığı katkı dikkate alınmaktadır. Yapılan bu katkı işletme içi takdir edilmesi ile teşvik edilir. Bu sistem çoğunlukla yönetime katılma uygulamalarında bulunan işletmeler tarafından tercih edilebilmektedir. Bu sistemin başlıca uygulamaları, öneri-ödül ücret sistemi, satış değerine göre prim sistemi, kazanç paylaşım sistemi, Scanlon Planı, Duncan Planı ve Lincon Planıdır. [181]

1.2.5. Ücretin Vergilendirilme Yöntemleri

Verginin tahsili devlet açısından masraflı ve uğraştırıcı bir süreç olması nedeniyle vergi dairelerinin tam anlamıyla yaygın ve sistemli olmadığı zamanlarda devletler tahsil sürecini iltizam usulü*, ihale usulüβ ve halk temsilcileri yoluyla tahsilα gibi uygulamalarla özelleştirme yoluna gitmişlerdir. Bu yöntemlerin mükellefler üzerinde adaletsizliklerle ağır vergi yükü altında kalması nedeniyle uygulamaları son

---

[181] Şengönül ve Koşaroğlu, ss.40-42.

* ***İltizam usulü:*** İltizam usulü (Tax farming) yöntemi, vergi mükelleflerinden vergi tahsilatını gerçekleştirmek üzere devlet tarafından belirli kişilerin yetkilendirilmesidir. Belirlenen bu kişilere "mültezim" adı verilmektedir. Mültezimler, en yüksek oranda vergi toplayacaklarını taahhüt ederler ve özellikle ayni ürün toplandığı zamanlarda görevlendirilmişlerdir. (Detaylı bilgi için bknz. Salih Turhan, **Vergi Teorisi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979, s. 102.)

β ***İhale Usulü:*** İhale Yönteminde de iltizam usulünde olduğu gibi vergiyi toplayan bir mültezim vardır ancak iltizam usulünden farkı, bu mültezimler en yüksek oranda vergi toplamayı taahhüt etmezler. Burada mültezimler, vergi daireleri tarafından tarh ve tahakkuk edilen vergileri toplar ve topladıkları bu vergilerden pay alırlar. İhalede en düşük oranda pay almayı teklif eden kişi mültezim olarak seçilir. Tarh ve tahakkuk işlemleri vergi dairesi tarafından yapılıp mültezimlerin yalnızca tahsil giderlerinin karşılığı olarak tavan sınırı belli olan bir ücret ya da pay karşılığı anlaşılması ihale usulünün iltizam usulü gibi sakıncalar doğurmayacağı sonucunu doğurmaktadır. (Detaylı bilgi için bknz. Salih Turhan, **Vergi Teorisi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979, s. 102.)

α ***Halk Temsilcileri Yoluyla Tahsil:*** Bu usule göre, tahsildarlar mükellefler tarafından seçilmektedir. Belirli yerlerde, o yerlerin mükellefleri vergiyi tahsil edip hazine hesabına aktaracak kişileri halkın arasından kendileri seçer. Bu kişilere de halk temsilcileri denilmektedir. Ancak bu usul ile temsilcilerin tam otorite kuramamaları ve görevlerini yeterince uygulamamaları nedeniyle sağlıklı sonuçlar vermeyerek uygulama alanı oldukça sınırlanmıştır. Günümüzde 442 sayılı köy kanunu hükmü ile uygulanan "Salma" dışında örneği bulunmamaktadır. (Detaylı bilgi için bknz. Akif Erginay, **Vergi Hukuku: İlkeler-Vergi Tekniği-Türk Vergi Sistemi**, Turhan Kitabevi, 12. Baskı, Nisan, 1986, s.133.)

bularak devlet memurlarının beyan ya da tevkifat usulüyle vergiyi tahsil ettiği emanet usulü uygulamaya geçerek günümüz vergilendirme yöntemine gelinmiştir.

1.2.5.1. Beyan Usulü Vergileme ve Tarihsel Süreci

Verginin bizzat mükellefinden tahsil edilmesi, mükellefin vergi borcunu direkt olarak vergi dairesine kendisi ödemesi demektir. Bu tahsil yönteminde, mükellefe yapılacak tebliğ veya verilecek ödeme emri üzerine ya da gelir ve kurumlar vergisi gibi beyannameye tabi vergilerde beyannamenin verilmesi ile düzenlenen tahakkuk fişi üzerine ödenir.[182] Bu tahsil yöntemi vergi sisteminin modern anlamda oluşturulmasıyla gelişmiştir. Öncesinde özelleştirilen vergi tahsil sisteminin artık memurlar eliyle toplanması ve bu sistemin gelişim göstermesi beyanname usulünün de gelişmesine yol açmıştır.

İlk modern anlamda gelir vergisi 1799 yılında İngiltere'de tahsil edilmeye başlanmıştır. Bu gelir vergisinin modern olarak nitelendirilmesinin nedeni bir gelir sınırı belirlenerek bu sınırdaki gelirlerin gelir vergisinden istisna tutulması ve yine belirlenen bazı tutarlar arasında (60 ve 200 sterlin arası) kalan gelir gruplarını gelirleri ölçüsünde indirimlerin kabul edilmesiyle toplam gelirlerin beyan edilmesi mecburiyetidir. 1803'te ise gelir vergisi üniter değil sedüler şekilde toplanmaya başlanarak her gelir kaynağı ayrı ayrı vergilendirilmiştir. Bu durumda arazi ve maaş gelirleri tevkifat usulüyle vergilendirilmeye başlanmıştır. 1842 yılında da yeni gelir vergisi konulmuş ve zamanla da gelir vergisinin sübjektiflik özelliği evli ve çocuk sahibi olanların uygulanan muafiyet ve istisnaların genişletilmesi, emek ve sermaye gelirine ayrı vergi oranlarının uygulanması ile geliştirilmiştir. Bu uygulamalar beyanname üzerinden gerçekleşeceği için yasal zorunluluk olmasa dahi indirimler gibi faydaları kullanabilmek için fiilen mükelleflerin gelirlerini beyan etmeleri zorunlu hale gelmiştir. Diğer ülkelerde modern anlamda gelir vergisinin oluşması İngiltere'de oluşturulandan çok daha sonra meydana gelmiştir.[183]

1.2.5.2. Tevkifat (Kaynakta Kesinti) Usulü Vergileme ve Tarihsel Süreci

Modernleşen vergi sistemlerinin kabul görmüş tahsil yöntemi mükellefin kendi beyanıyla vergisini tarh edip ödemesi olmasına rağmen tevkifat usulünde

---

[182] Akif Erginay, **Vergi Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:430, 7. Baskı, Ankara, 1978, s.119.

[183] F. Neumark, **Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1946, ss.89-92.

mükellef ile devlet arasına üçüncü kişiler girmektedir. Vergi sorumlusu ya da vergi ödevlisi de denilen bu 3. Kişi yanında çalıştırdığı hizmet erbaplarının ücretlerinden, henüz ücret hizmet erbabının eline geçmeden vergi kesintisini yapıp ödemekle sorumlu tutulmaktadırlar. Böylelikle vergi, hızlı ve kolay tahsil edilmektedir. Bunların yanında avantaj ve dezavantajları da mevcuttur ve günümüzde hemen hemen tüm vergi sistemlerinde yerini almaktadır. [184]

Bu tahsil usulü stopaj usulü, tevkifat usulü ya da kaynakta kesinti yöntemi gibi çeşitli şekillerde isimlendirilebilmektedir. Stopaj İngiliz kökenli bir kelimedir ve durdurma anlamında "stoppage" kelimesinden gelmektedir. İngiltere'de bu vergileme yöntemine "stoppage at the sourse" yani kaynakta durdurma, kaynakta alma denilmektedir. Fransızca'da da aynı şekilde "stoppage à la source" deyimi kullanılmaktadır. Almanca'da ise stopaj yerine vergi tevkifatı anlamını taşıyan "steuerabzug" kelimesi kullanılmaktadır.[185] Türk vergi kanunlarında Tevkifat kelimesi kullanılmaktadır. Bu kavram da vergi kesme anlamına gelmektedir.[186]

Tevkifat usulü vergilemenin temelinin İngiltere'nin 1803'te yürürlüğe koyduğu gelir vergisi kanunu ile atıldığı düşünülmüştür. Daha sonra 17. yy'da uygulanan arazi vergilerine kadar izi sürülmüş olsa da Piroska Soos bu izin 1512'ye kadar gerileyebileceğini iddia etmiştir. Soos, ilk kaynakta kesinti ile vergilemenin 1512'de din adamı vergisi (Lay Subsidy) ile ortaya çıktığını ve 16. Yy'ın ortalarına kadar da hizmetçilere ödenen ücretlere uygulandığını savunmaktadır. Devam eden yıllarda arazi vergilerinde de uygulandığı, 1720-1757 yıllarında uygulanan maaş ve emekli aylıklarından kesilen vergilerin de kaynakta kesinti usulüne göre vergilendiğini belirtmektedir.[187]

1803 yılında İngiltere'de yürürlüğe giren gelir vergisi kanununda gelirler Çizelge A, B, C, D, E (Schedule A, B, C, D, E) olarak beş ana gruba ayrılarak ayrı ayrı vergilendirilmiştir. Bu çizelgeler Tablo 2'de detaylıca açıklanmaktadır.

Çizelge B ve D'de kaynakta vergileme yapmanın zorluğundan dolayı bu çizelgeler hariç diğerleri ücret ve maaşlar da dâhil olmak üzere kaynakta

---

[184] Hakan Üzeltürk, **Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Yönünden Stopaj**, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1988, s. 1.

[185] Üzeltürk, s.2.

[186] Veysi Seviğ, "Kesinti Usulüyle Vergilendirme Çağdaş Bir Uygulama Değildir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 286, 2005, s.45.

[187] Öztürk, Bir Vergi Tekniği… ss.13-14.

vergilenmekteydi.[188] Bu süreçte her ne kadar kaynakta kesinti usulü uygulansa da "kaynakta vergileme" kavramının ilk kez 1919 yılında, İngiliz gelir idaresinin kraliyet komisyonuna gelir vergisi ile ilgili konuşması sırasında kullanıldığı düşünülmektedir.[189]

Tablo 2:1803 İngiltere Gelir Vergisi Kanunu'nda Belirtilen Gelir Çizelgeleri

Çizelge A	Birleşik Krallık'taki gayrimenkul mülkiyetinden elde edilen olası gelir.
Çizelge B	Belirli gayrimenkul mülkiyetinden elde edilen olası gelir (çoğunlukla kereste araziler).
Çizelge C	Verginin kaynağında toplandığı yabancı veya yerli herhangi bir hükümetin kamu hazinesinden ödenecek faiz, yıllık gelirler vb.
Çizelge D	Durum I: Bir ticaretten ya da işten sağlanan kârlar, çiftçilik dâhil. Durum II: Bir meslekten ya da uzmanlıktan sağlanan kârlar. Durum III: Çizelge C haricinde kalarak vergilendirilmemiş kamu hazinesinden ödenecek faizler, yıllık gelirler vb. Durum IV: Yurtdışında tutulan teminatlı yükümlülüklerden elde edilen gelirler. Durum V: Yabancı istihdamdan elde edilen gelirler dışındaki bütün varlıklardan ve yabancı kaynaklı olduğu kabul edilen bütün işlemlerden yurtdışında elde edilen gelirler. Durum VI: Geçici ve çeşitli kârlar.

[188] Martin Daunton, "What is İncome?", **Studies in The History Of Tax Law (**Ed**.** John Tiley), Hart Publishing, Oxford And Portland Oregon, 2004, s.5.

[189] Öztürk, Bir Vergi Tekniği… s.16

Çizelge E	Tamamen yurt dışında gerçekleştirilen hizmet için alınan ücretler hariç, yerleşik ya da yerleşik olmayan kişilerin UK'deki ücret gelirleri.

Kaynak: Alan Page Murray, **British And American Systems Of Income Tax Withholding**, Columbia University, (yayımlanmamış doktora tezi), 1961, s.27. https://www.proquest.com/docview/302037443?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true

ABD'de düzenlenmiş en erken gelir vergisi kanununda kaynakta kesinti yöntemine oldukça sınırlı yer verildiği bilinmektedir.[190] Federal hükümet, bu kaynakta vergileme usulünü ilk olarak iç savaş sırasında, hükümet maaşları ile temettü ve faizler üzerinden gelir vergilerinin toplanması için kullanmıştır. 1894 yasası ile haftalık 4 bin dolara kadar kazanan ABD Hükümeti çalışanları stopaj usulü vergilendirilmesi öngörülmekteydi ancak bu kanun anayasaya aykırı bulunarak kanun yürürlüğe girmeden kaldırıldı.[191] Bu sebeple 1894 Yasası, kaynakta vergileme yöntemi için talihsiz bir yasa olmuştur. 1913 yılında tekrar düzenlenen yasa daha kapsayıcı olmuş ve her ne kadar kaynakta kesinti yöntemi uygulansa da yarım milyondan daha az kişiyi etkileyecek bir vergi için uygun olmamıştır. Nitekim "idari baş ağrısı" olarak anılarak uygulamaya konulduktan 4 yıl sonra, 1917 yılındaki gelir yasası ile iptal edilmiştir. Böylelikle kaynakta vergileme yöntemi İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar ertelenmiştir. Savaş finansmanının olağanüstü sorunları karşısında gelir vergisi, gelir yapısında merkezi bir önem kazanmıştır. Verginin etkisi arttıkça tahsilat yöntemi yeniden değerlendirilmiş ve 1941'de Hazine, House Ways and Means Committee'ye ücretlerden, maaşlardan, tahvil faizlerinden ve temettülerden sabit %15'lik bir stopaj vergisi planı sunmuştur. Ancak uygulamada yer edinmemiştir. 1942'de bu konunun tekrar gündeme gelmesinin ardından 1942 yasasında var olan vergilerin toplanmasında kaynakta vergileme yöntemi uygulanmamış ama Victory Tax (Zafer Vergisi) diye yeni bir vergi salınmıştır. Bu vergiye göre en düşük gelir olarak kabul edilecek olan gelirin üzerinde elde edilen maaş ve ücretlere %5 oranında sabit bir stopaj vergisi uygulanacaktı. 1 Ocak 1943 yılında yürürlüğe giren Zafer Vergisinden çok büyük bir gelir elde edilmemesine rağmen, ücret ve maaş stopajının işleyişinde değerli bir deneyim sağlamıştır.[192]

---

190 Murray, s.162.
191 George E. Lent, "Collection of the Personal Income Tax at the Source", **Journal of Political Economy**, Cilt: 50, Sayı: 5, Ekim, 1942, s.723.
192 Murray, ss. 163-164.

1942 yılında, New York Merkez Bankası Başkanı olan Beardsley Ruml, dönemin nakit akış sorununa "current tax payment." olarak adlandırılan cari yıl vergi ödemesi olarak ifade edebileceğimiz çözüm yöntemini sunmuştur. Buna göre, kazancın elde edildiği yılı takip eden yıl yapılan vergi ödemeleri yerine vergi borcu kazancın elde edildiği yıl ödenecektir. Ruml bu önerisi için verdiği bir örnekte emekli olan ve kendisine emekli maaşı verilen başarılı bir yöneticiyi anlatmıştır. Ruml'un anlatımına göre, yönetici gelir vergisi faturasını asla karşılayamaz çünkü emekliliğinin ilk yılında sadece emekli maaşına değil, aynı zamanda önceki yılın maaşından (daha yüksek) vergileri ödemek için yeterli ek paraya da ihtiyacı vardır. Daha sonra, emekli olduktan sonraki ikinci yılda, emekli maaşından daha fazlasına ihtiyacı olacaktır çünkü önceki yılın gelir vergisini ödemek için önceki yılın emekli maaşı üzerinden vergiler ve ek olarak da bir önceki yılın vergilerini tamamlaması gerekecektir. Bu süreç süresiz olarak devam edecektir.[193] Ancak hazine, cari yıl ödeme sisteminin kaynakta kesinti yöntemi olmadan etkili olmayacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Ruml ise buna dayanarak bir sonraki önerisine kaynakta vergileme yöntemini de eklemiştir. Nihayetinde, 1943 tarihli Cari Vergi Ödeme Yasası kabul edilmiş ve yasama organı tarafından uzun uzadıya dikkate alınmamış olan kaynağında tahsilat ilkelerini içermiştir. 1943 Cari Ödeme Yasası, 1 Temmuz 1943'ten itibaren ücretli ve maaşlıları kaynağında tahsilata tabi tutmuş ve bu zamandan beri neredeyse hiç değişikliğe uğramamıştır.[194]

1.3. BEYAN VE TEVKİFAT USULÜNDE VERGİLENDİRME

Gelir vergisinde adaleti sağlamanın temeli vergi yükünün dengeli ve adil dağılmasına bağlıdır. Ücret geliri, vergi yükünün adil dağılarak vergi adaletinin sağlanmasında en olumlu sonuçları veren ödeme gücü ilkesine göre vergilendirilmektedir. Vergi tahsil yöntemlerinin de mükellefin ödeme gücüne ulaşmasında olumlu ya da olumsuz etkileri bulunabilmektedir.

1.3.1. Tahsil Sürecindeki Zaman Farkı

Devletler vergi gelirine alacak hakkı doğduğundan itibaren ne kadar erken ulaşırsa içinde bulunduğu dönemsel ekonomik duruma göre uygulayacağı politikalara

---

193 Anuj C. Desai, "What A History Of Tax Withholding Tells Us About The Relationship Between Statutes And Constitutional Law", **Northwestern University Law Review,** Clt: 108, Sayı: 3, 2014, s.897.

194 Murray, ss. 164-166.

ve bu politikaların sonuçlarına ulaşmada daha hızlı yol kat edecektir. Bunun yanında da tahsilatın erken gerçekleşmesi paranın değer kaybetmesi ile oluşabilecek vergi kayıplarını önleyecektir. Bir diğer ifadeyle, tahakkuk ve tahsil işlemleri arasındaki zamanı olabildiğince kısaltmak verginin niteliği, etkinliği ve verimliliği açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında bu işlemler arasındaki zamanın en kısa gerçekleştiği hatta vergi kesintisinin, tarh işleminin yapıldığı gelir unsurunun ele geçilmeden yapıldığı tahsil yöntemi tevkifat usulü vergileme olarak karşımıza çıkmaktadır.[195] Diğer yöntem olan yıllık beyanname ile tahsil edilen vergi gelirlerine bakıldığında, gelirin elde edildiği yılı takip eden yıl ödenmesi ile vergiyi doğuran olay ile verginin tahsili arasında ortalama bir yıl belirlenmektedir. Değinmek gerekir ki mükellefin o günkü maddi imkânları doğrultusunda vergi ödeme işlemi daha da gecikebilmektedir. Bu gibi durumların önüne geçmek için geçici vergi uygulaması ile kazancın elde edildiği yıldan itibaren peşinen 3'er aylık dönemlerde vergi ödemesi yapılmaktadır. Ancak tevkifat usulü vergilemenin gelirin elde edildiği her ay için takip eden aylarda ödeme işleminin gerçekleşmesi ile bu sistemi halen vergiye ulaşmadaki en kısa tahsil yöntemi yaparak en avantajlı konuma getirmektedir.

Gelir vergisi yıllık mahiyette değerlendirilerek kazancın elde edildiği yılı takip eden yılda beyan ve ödeme işlemleri gerçekleştirilmektedir. Enflasyonist bir dönemde paranın değer kaybetmesi mükellef için daha az değerde vergi vereceği anlamına gelmektedir. Tevkifat usulü ile vergilendirilen mükelleflere baktığımızda ise geliri elde ettiği anda vergi kesintisi yaşandığı için diğer mükellefin faydalanacağı bu durumdan faydalanamamaktadır. Verginin bu kadar kısa sürede tahsil edilmesi, gelir idaresinin küreselleşen ekonominin sürekli değişen dinamiklerine daha hızlı tepki vermesi vergi yükünün tevkifat usulüyle vergilendirilen ücretlilerin üstlenmesine neden olmaktadır.[196] İki mükellefin vergi ödemesinde karşılaştığı bu zaman farkı vergilemede vergisi tevkif usulüyle tahsil edilen mükellefler aleyhinde vergi adaletini olumsuz etkilemektedir[197]

Enflasyonist eğilimlerin bulunduğu bir dönemde ücret artışları gerçekleşmektedir. Bu ücret artışları enflasyonist baskıları daha da artırmaktadır. Tevkifat usulü ile kesilen vergiler ücret henüz ele geçmeden kesileceği için oluşacak

---

[195] Saraçoğlu, s.10.
[196] Öztürk,Bir Vergi Tekniği… ss. 28-29.
[197] Kamil Mutluer, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik, **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2013, s.246.

bu baskıyı azaltabilecektir.[198] Bunun yanında enflasyonist dönemlerde oluşacak Olivera-Tanzi* etkisi tevkif usulü tahsil edilen vergiler için geçerli olmamaktadır. Çünkü tahakkuk ile tahsil aynı anda gerçekleştiği için verginin reel değeri de korunmuş olmaktadır.[199] Bir diğer açıdan deflasyonist baskıların bulunduğu bir dönemde ise, mükelleflerin vergi ödeme imkânları ve hızı düşeceği için devlet gelirleri risk altına girebilmektedir. Ancak tevkif usulü vergilemede, vergi tahsilinin gelir elde edildiği sırada, daha hizmet erbabının eline dahi geçmeden yapılması bu riski ortadan kaldırmaktadır.[200]

1.3.2. Vergiye Uyum

Tevkifat usulü vergilemede, vergiyi kesme, ödeme ve diğer vergi ödevlerinin yerine getirilmesindeki sorumluluklar vergi sorumlusuna verildiği için bu süreçlerin yapılmaması halinde vergi alacaklısı konumundaki kurumlar ilk olarak vergi sorumlusuna başvuracaklardır. Asıl mükellefin gelirinden kesilen, vergi sorumlusunun mal varlığında herhangi bir azalmaya sebebiyet vermemesiyle bir menfaati de doğmayan vergi sorumlusunun, matrahı olduğundan az göstermesi ya da vergiyi düşürecek yanıltıcı bildirimlerde bulunmasında şahsına bir faydası olmayacaktır. Herhangi bir fayda sağlamamasının yanında verginin kesme, ödeme ve diğer ödevlerinden sorumlu olduğu için cezai yaptırımlarla karşılaşacak kişi de kendisi olacaktır.[201]

Burada vergi sorumlusunun yanıltıcı bilgilendirmede menfaatinin olmamasına tevkifat usulünün temel güvenlik ilkesi diyebilmekteyiz.[202] Vergi kesme işleminin vergi sorumlusu tarafından kaynakta kesinti ile vergilendirilmesi vergi gelir güvenliği açısından ücret gelirlerinin vergi dışı kalmasını engellemektedir.[203] Aynı zamanda kapsayıcılık ilkesine göre, vergide doğru beyanın sağlanmasında bir verginin bir

---

198 Saraçoğlu, s.14.

* **Olivera-Tanzi Etkisi**: Enflasyonist dönemlerde, verginin tahakkuk ile tahsil sürelerinin uzadıkça verginin nominal değeri artmış olarak gözükse de reel değerinde azalış meydana gelmektedir. Bu duruma da Olivera-Tanzi Etkisi denilmektedir. (bkz. Nazım Öztürk, **Maliye Politikası**, Ekin Yayınları, 5. Baskı, 2020, s.287)

199 Nazım Öztürk, **Maliye Politikası**, Ekin Yayınları, 5. Baskı, 2020, ss.287-288.

200 Saraçoğlu, s.14.

201 Seçkin Kılıç, "**Tevkifat Uygulamasının Vergi Kayıplarını Önlemedeki Rolü ve AB Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma**", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), Manisa, 2009, ss.14-15.

202 Saraçoğlu, s.12.

203 Hünkâr Güler, Ekrem Toparlak ve Hacer Kaba, "Türkiye'de Mali Kural Olarak Vergi Gelir Güvenliğinin Sağlanmasında Vergi Politikası Tasarımı", **Politik Ekonomik Kuram** 2018, Cilt 2, Sayı: 1, s.157.

mükellefin gelirine eklenirken bir diğerinin giderini oluşturması gerekmektedir. Böylelikle iki taraf da kendi menfaatini düşüneceğinden doğru beyana ulaşılacaktır.[204] Tüm bunların yanında bu tahsil sisteminde de istisnalar mevcuttur. Vergi oranlarının fazla olduğu ülkelerde vergi mükellefi ile vergi sorumlusunun anlaşmasının sonucunda düşük ödeme yapıldığı gösterilip bu fark mükellefe ayrıca vererek vergi sorumlusu kendinden yapacağı kesintileri düşürme fırsatı bulmaktadır. Ancak bu istisnai durum tevkif usulü vergilemenin vergi kayıp ve kaçakları önlemedeki en avantajlı tahsil sistemi olmasını engellememektedir.[205]

Beyan usulüne baktığımızda ise vergiden kaçınma ve vergi kaçırma davranışlarının tevkif usulüne göre daha müsait bir sistem oluşturduğu görülmektedir.[206] Özellikle de vergi denetim mekanizmasının etkin işlemediği ve çok sık vergi aflarının uygulandığı vergi sistemlerinde beyan usulüyle vergilendirilen mükellefler vergi affı, denetimin olmaması ve kaçırdığından daha az vergi cezasıyla karşılaşacağı beklentisiyle bu davranışlara yönelebilmektedir. Bu durumda vergi yükü vergisini zamanında ödeyen vergi mükelleflerinin sırtına yüklenerek verginin adil dağılımını bozucu etkide bulunacaktır.

1.3.3. Taraflara Yüklediği Vergi Maliyeti

Vergi maliyeti vergi uygulamaları sebebiyle katlanılan maliyetlerin tümüdür. Bu maliyetler açık ve gizli maliyetler olmak üzere iki başlıkta değerlendirilmektedir. Vergilemenin açık maliyeti olarak, verginin toplanması için gereken bütün maliyetlerdir. Bunlara, merkez ve taşra kuruluşların faaliyet gösterdiği binaların her türlü maliyeti ile bu faaliyeti göstermek için gerekli olan personel, kırtasiye, mobilya, aydınlatma ve ısıtma gibi her türlü maliyeti dâhil olmaktadır. Bu maliyetler toplumun katlandığı vergi yükünü artırmaktadır. Vergilemenin gizli maliyeti ise vergi mükelleflerinin, vergi ödeme yükümlülüklerini, vergi ödevlerini ve kullanacakları kanuni hakları için katlandıkları her türlü maliyettir. Bu maliyetler ne kadar fazlaysa mükellefin taşıdığı vergi yükü de o kadar fazla olmaktadır. [207]

Tevkif usulü vergilendirme ile vergi dairelerinin işlem yükü azalmakta ve buna bağlı olarak da vergi tahsilindeki vergi maliyeti düşmektedir. Ücretliden kesilen gelir

---

[204] Öztürk, Bir Vergi Tekniği… s.30.
[205] Saraçoğlu, s.13.
[206] Yeşim Çam ve Merve Beydemir, "Mali Anestezi Teorisi Bağlamında Türk Vergi Sisteminin Analizi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 391, Nisan, 2021, s.115.
[207] Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, 16. Baskı, Eki, 2014, Ankara, s.180.

vergisinin ödeme yükümlülüğü vergi sorumlularında olduğundan vergi daireleri için toplu yapılan bu işlemlerde birer tane muhatap olması hem denetleme yükümlülüğünü azaltmakta hem de verginin direkt kaynakta kesilip sorumlu tarafından yatırılmasıyla tahsil masraflarını da azaltmaktadır. Beyan usulüyle ödenen gelir vergilerinde her bir beyanname için ayrı işlem gerektiğinden verginin tahsil masrafı tevkif usulüne göre daha fazla olacaktır. Vergi mükellefi ve vergi sorumlusu açısından bakıldığında ise tevkifat yapmakla sorumlu olanların kesinti yapma ve ödeme sürecini takip etmelerinde çalıştıkları meslek erbapları sorumlular için ekstra maliyet oluşturmaktadır. Aynı şekilde gelir vergisi beyannamesini doldurmak için profesyonel yardım alan vergi mükellefleri de bu süreçte ek maliyetlere katlanmak durumunda kalacaktır. Özetle, tevkifat usulü vergileme verginin toplanması açısından maliyet düşürücü bir yöntemken tevkif yapmakla sorumlu olan taraf için maliyet arttırıcı bir yöntemdir. Beyan usulü ise hem vergi dairesi hem de mükellef açısından maliyet oluşturan bir yöntemdir.[208]

1.3.4. Vergi Bilincini Oluşturma

Vergi bilincinin oluşması ile öncelikle genel vergi yükü ve bunun kamu harcamalarıyla ilişkisinin farkındalığının artması amaçlanmaktadır. Mevcut vergilerin daha geniş bir şekilde paylaşılabilmesi veya nispeten düşük vergilendirildiği kabul edilen gruptan yeni vergi gelirlerinin elde edilebilmesi için katkılarının bilincinde olan daha fazla sayıda mükellefe ulaşılması da bir diğer amaçtır.[209] Böylelikle vergiye uyum gönüllü ve sorunsuz bir şekilde vergi bilincinin oluşmasıyla artacaktır. Ancak burada vergi bilincinin oluşmasını sağlayacak birçok etken olduğuna da değinmek gerekmektedir.

Vergi bilincini olumlu ve olumsuz olmak üzere etkileyen iç ve dış faktörlerden bahsetmek mümkündür. İç faktörler, yani toplumun kendi dinamiklerinden kaynaklanan etkenler devlete bağlılık ve vatandaşlık bilinci, vergi ahlakı, kişinin eğitim ve gelir düzeyi, dini inanış ve gelenekler ve siyasi iktidar kabul düzeyi olarak en belirginleri sayılabilmektedir. Bunların yanında, mükelleflerin vergiye tutumunu

---

[208] Ahmed Celaleddin Ekinci, Kaynakta Vergilendirme Uygulamasının Vergi Yapısına Etkisi, **Vergi Raporu**, Sayı: 179, Ağustos, 2014, s.32.

[209] Alfred G. Buehler, "The Tax System And Tax Conscıousness", **The Bulletin Of The National TaxAssociation** Cilt: 25, Sayı: 8, May, 1940, s.238.

belirleyecek mükelleften bağımsız olarak mükellefi etkileyebilecek dış faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında ise vergi afları, vergi adaleti, siyasi ve ekonomik koşullar, kayıt dışı ekonomi, vergi yasalarının ve tekniğinin karmaşıklığı gelmektedir.[210] Tüm bu faktörlerin yanında vergi bilincini etkilen bir diğer etken olarak verginin nasıl tahsil edildiği de eklenebilmektedir.

Eğer bir vergi mükellefin kendi beyanı ile tahsil ediliyorsa çok açıktır ki mükellef ödediği verginin farkında olup kendini vergi sisteminin bir parçası olarak hissedecektir. Ancak diğer türlü vergi, ücret gelirlerinde ücretin henüz çalışanın eline geçmeden tevkifat usulüyle tahsil edildiği için ödenen verginin bilinci oluşamamaktadır. Vergiye dair tüm işlemlerin mükellef değil de vergi sorumlusunun yapması mükellefin vergi bilincinin oluşmamasına sebep olmaktadır. Böyle bir durumda bu mükellef daha sonrası için kazandığı bir kazanç için beyan usulüyle vergilendirildiğinde vergi bilincinin oluşmaması sebebiyle vergi kaçırma ve vergiden kaçınma davranışlarına yönelim artacaktır.[211]

1.3.5. Ödeme Gücüne Ulaşma

Vergilemede adaleti sağlama için uygulanan yöntem ödeme gücüne göre vergilemedir. Ödeme gücüne ulaşmak için de mükellefin kişisel ve ailevi durumu dikkate alınmalıdır. Eğer her mükellef, kişisel ve ailevi durumu dikkate alınmadan vergilendiriliyorsa bu vergiler objektif diğer adıyla nesnel vergilerdir. Örneğin, tüketim vergileri objektif vergilerdir. Çünkü tüketimi gerçekleştiren mükellefin kişisel ya da ailevi durumuyla ilgilenmeksizin herkese aynı uygulanmaktadır. Verginin hedefi tüketilen üründür. Sübjektif diğer adıyla öznel vergiler ise mükellefin kişisel ve ailevi durumuna göre ayarlanabilen yani kişiselleştirilebilen vergilerdir. Bu vergiler mükellefin evli, bekâr, çocuk sayısı ve kazanılan gelirin niteliğine göre özellikleri dikkate almaktadır. Bu durumda gelir vergisi sübjektif vergilere örnek olarak verilebilmektedir.[212]

Ücret gelirlerinde tevkif usulü vergilemenin nihai vergileme olarak uygulandığında çalışanların vergilerini kişiselleştirme imkânları oldukça sınırlı

---

[210] Nursena Öztürk, "Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler", **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2019, ss.793,796.

[211] Öztürk, Bir Vergi Tekniği… ss.39-40.

[212] Erdem ve diğerleri, ss.164-165.

kalmaktadır.[213] Genellikle birçok indirim beyanname üzerinden yapılmaktadır. Bu durumda tevkif usulüyle ve beyan usulüyle vergilendirilen mükellefler arasında ödeme gücüne ulaşmada kullanılan bu farklı yöntemlerle vergilemede adaletsizlik ortaya çıkmaktadır. Vergi yükü adaletsiz bir şekilde sübjektifliği sağlanamayan tevkif usulüyle vergilendirilen mükelleflerin üzerinde kalmaktadır. Ancak ABD, İsviçre ve Almanya gibi ülkelerde, ücret gelirlerinde tevkif usulü nihai vergileme olarak kullanılmamaktadır. Tevkif usulüyle vergilendirilen mükelleflerin yılda bir gelir vergisi beyannamesi doldurarak hesapladığı vergileme nihai olmaktadır. Bu durumda tevkif usulünün sübjektifliği uygulamadaki eksikliği giderilmiş olarak farklı tahsil uygulamaları nedeniyle mükellefler arasındaki vergi yükünün adaletsiz dağılımı önlenmiş olmaktadır.

[213] Harun Yeniçeri, "Ücret Gelirlerinin Vergilendirme Usulleri ve Vergi Adaleti", **Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2014, s.82.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRK VERGİ SİSTEMİNDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Türkiye'de ücretin vergilendirilmesini incelemeden gelir vergisinin tarihsel sürecine baktığımızda Türkiye'de gelirin vergilendirilmesi öncesinde temettü vergisine dayanmakta olduğunu görmekteyiz. Temettü vergisi 1863-1907, 1907-1914 ve 1914-1926 olmak üzere üç dönemden geçmiş olmasına karşın ilk bağımsız olarak kaleme alınan nizamname ile uygulanan temettü vergisi 1907 yılında olmuştur. Bu vergi, ticari, sınai, sanat ve emek gelirleri üzerinden alınan vergilerdir.[214] Yılda iki taksit şeklinde alınmış ve mükellefler maktu ve nispi olmak üzere iki grupta vergilendirilmiştir. Maktu şekilde alınan vergilerde mükellefler karne usulüne göre dört gruba ayrılmıştır. Nispi olarak vergilendirilenler ise belli oranlarda üç ayrı grupta vergilendirilmiştir.[215] Ancak bu vergide vergi verme gücü yüksek olan mükelleflere ılımlı uygulamalar olduğu için tatmin edici sonuçlar vermemiştir. Nitekim 1914'te yerine yeni temettü vergisi getirilmiştir. Diğerine göre daha genişletilmiş ve geliştirilmiş olmasına rağmen bu vergide de birçok kazanç ve iratlar vergilemenin dışında kalmıştır. Beyanlar da sedüler yönteme göre her bir gelir için ayrı ayrı verilmiştir. Bu beyan edilen matrahlar da gerçek kazanç ve irat olmaktan uzak olarak kalmıştır.[216]

Cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında aşar vergisinin kaldırılması, gelirin büyük çoğunluğunun tarıma dayalı olan Türkiye için yüksek gelir kaybına neden olmuştur.[217] Bunun devamında 1926 yılında ticari, sınai, sanat ve emek üzerinden alınan temettü vergisi kaldırılarak yerine kazanç vergisi getirilmiştir. [218] Kazanç vergisinin konusunu ise, şahıs ve sermaye şirketlerinin kazançları; genel, katma ve özerk bütçeli daire ve kurumlar ile ticari amaç güdüp kamu yararına çalışan derneklerin kazançları ve gerçek kişilerin ticarî, sınaî, serbest meslek kazançları; ücret

---

[214] Harun Şahin, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2013, Cilt: 37, Sayı: 1, s.

[215] Filiz Giray, **Maliye Tarihi**, Dora Yayınları, 7. Baskı, Bursa, 2018. s. 131.

[216] Neumark, Gelir Vergisinin… s. 102.

[217] Mustafa Miynat, Barış Tunçay, "Osmanlı 'dan Cumhuriyete Vergileme Anlayışındaki Değişim", **Prof. Dr. Naci Birol MUTER'e Armağan**, Manisa, 2014, s.48.

[218] Turan Yay, "Atatürk Döneminde Vergiler ve Veri Politikası", **Uludağ Üniversitesi iktisadi ve Idari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt:9, Sayı: 1-2, 1988, s.68.

gelirleri ve arızî kazançlar oluşturmaktaydı.[219] Kazanç vergisi ile hem adil bir vergileme yapılamamış hem de sosyal ve ekonomik harcamaları destekleyecek gelir elde edilememiştir.[220] Bunların sebebi şöyle sıralanabilmektedir: kazanç vergisinin belirli ve düzenli olmaması, vergi mükellefleri arasında bağlantısız ve adaletsiz vergi oranları uygulanması, kazanç vergisi yapısı itibari ile vergi kaçırmaya oldukça müsait olması ve bunun sonucunda gerçek vergi oranında vergi ödeyen mükellef sayısının oldukça az olması. Özetle, vergi konularının dar olması, aynı konuda vergilendirilen mükelleflerin farklı oranlarda vergilendirilebilmeleri ve yüksek gelirlinin vergi kaçırması gibi nedenlerle kazanç vergisi oldukça verimsiz bir vergi olmuştur.[221]

Tüm bu yukarıda açıklanan sebepler neticesinde İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Türkiye'de vergi reformu gerekmiştir. Dünya ülkelerinin çoğunda çağdaş gelir vergisi uygulanmaktaydı. Türkiye de bu vergi sistemlerini göz önünde bulundurarak TBMM'ye 1947 yılında gelir vergisi kanun tasarısı sunmuştur. Bu raporda kazanç vergisinin eleştirisi, modern gelir vergisinin neden gerektiği ve günümüzdeki Gelir Vergisi Kanunu hatları yer almıştır. Nitekim 3 Haziran 1949'da Gelir Vergisi Kanunu Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 1961 yılında yürürlüğe giren 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu günümüzde halen kullanılmaktadır.

2.1. ÜCRET GELİRİ

Ücret geliri, öncelikle kanunlarda kavramsal olarak açıklanarak hangi unsurlardan oluştuğu ve hangi ödemelerin ücret sayıldığı belirtilmiştir. Toplumun büyük çoğunluğunu ilgilendiren ücret gelirlerinde vergi adaleti sağlamak amacıyla birçok muafiyet ve istisna ve ayırma ilkesi kapsamında farklı vergi tarifesi uygulamaları bulunmaktadır. Vergilendirme yöntemi ise genellikle tevkifat usulü olmakla beraber GVK'de belirtilen şartlar sağlandığında beyan usulü de uygulanmaktadır.

---

[219] İstiklal Yaşar Vural, "Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 20, 2008, s.86.

[220] Mahmut İnan, "Türkiye'de Kazanç Vergisinden Gelir ve Kurumlar Vergisine Geçiş Süreci: 1946–1960 Dönemi ", **Maliye Dergisi**, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010, ss. 354-355.

[221] Neumark, Gelir Vergisinin… ss. 106-107.

2.1.1. Kanunlarda Ücret Kavramı

Türkiye'de ücret kavramı T.C. Anayasası, 4857 sayılı İş Kanunu ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK) olmak üzere üç kanunda tanımlanmıştır. Buna göre Anayasa'nın 55'inci maddesinde ücret, emeğin karşılığı olarak tanımlanmakta ve "*Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır*." şeklinde devam etmektedir. Bunlara ek olarak da asgari ücretin belirlenmesinde geçim şartlarının ve ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartların da dikkate alındığı belirtilmektedir.[222]

İş Kanunu'nun 32'inci maddesinde ücret, "*Bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır*." şeklinde tanımlanmaktadır.[223]

Gelir Vergisi Kanunu'nun 61'inci maddesinde ise, İş Kanunu'nun aksine ücret olarak tanımlanan kazançlar daha detaylı açıklanmıştır. Bu maddede ücret, "*işverene tabi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatlerdir*." şeklinde tanımlanmaktadır.[224]

2.1.2. Ücreti Oluşturan Unsurlar

Kanunlardaki ücret tanımlarından anlaşılacağı üzere, bir ödemenin ücret sayılabilmesi için bir işyerine bağlı olma, bir işverene tabi olma ve bir hizmet karşılığında ödenmiş olması ve ödemenin para, ayın veya para ile temsil edilebilen menfaat şeklinde olması olmak üzere dört unsuru tamamlaması gerekmektedir.[225] İşveren, İş Kanunu'nun[226] 2'inci maddesinde "işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara" Gelir Vergisi Kanunu'nun 62'inci maddesinde "hizmet erbabını işe alan, emir ve talimatları dâhilinde çalıştıran gerçek ve tüzel kişilerdir." Şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımın devamında 61'inci maddede açıklanan ücret sayılan gelirlerin de ödemesini yapanlar yazılı ödevleri yerine getirmekte işveren olarak değerlendirilmektedirler.

---

222 T.C. Anayasası, md.55.
223 4857 Sayılı İş Kanunu (2003), T.C. Resmî Gazete, 25134, 10 Haziran 2003, md.32.
224 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (1961), T.C. Resmi Gazete, 10700, 6 Ocak 1961, md.61.
225 Hakan Bay ve Ahmet İnneci, "Vergi Adaleti Açısından Türkiye'de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi", **International Journal of Public Finance,** Cilt: 2, Sayı:2, 2017, s.198.
226 4857 Sayılı İş Kanunu, md.2.

İş yeri ise, İş Kanunu'nun 2'inci maddesinde "işveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birim" şeklinde tanımlanmıştır. Burada önemli olan hukuki bağlılıktır. İşçi, işini iş yerinde fiilen gerçekleştirmek zorunda olmasa dahi hukuki olarak iş yerine bağlı olmak zorundadır.[227] Vergi Usul Kanunu'nun 156'inci maddesinde ise iş yeri, ticari, sınai, zirai ve mesleki faaliyet için "mağaza, yazıhane, idarehane, muayenehane, imalathane, şube, depo, otel, kahvehane, eğlence ve spor yerleri, tarla, bağ, bahçe, çiftlik, hayvancılık tesisleri, dalyan ve voli mahalleri, madenler, taş ocakları, inşaat şantiyeleri, vapur büfeleri gibi ticari, sınai zirai veya mesleki bir faaliyetin icrasına tahsis edilen veya bu faaliyetlerde kullanılan yerdir" şeklinde tanımlanmıştır.

Ödemenin hizmet karşılığında yapılması, bu ödemenin ücret olmasını sağlayacak bir diğer unsurdur. Burada işçinin, işverene elde edeceği ödeme karşılığında bir hizmette bulunması ve bu hizmetin karşılığı olarak işverenin ödemede bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Bu konuda hizmetin yasal olup olmaması elde edilen kazancın ücret olarak sayılmasının önünde bir engel değildir. Yasal olmayan bir hizmet karşılığında elde edilen değerler de ücret sayılıp ona göre vergilendirilecektir.[228]

Son unsur ödemenin ne ile yapılacağını açıklamaktadır. Buna göre yukarıdaki üç unsurla beraber ödeme para, ayın veya para ile temsil edilebilen menfaat şeklinde olması halinde bu ödeme ücret olmaktadır. Burada para ile yapılan ödemelerde paranın cinsi ödemenin ücret olma özelliğini değiştirmemektedir.[229]

2.1.3. Ücret Sayılan Ödemeler

GVK md.61/2'de farklı adlar altında yapılabilecek ödemelerin ücret olma niteliğini değiştirmeyeceği belirtilmektedir. Bu durum şu şekilde açıklanmaktadır: "*Ücretin ödenek, tazminat, kasa tazminatı (Mali sorumluluk tazminatı), tahsisat, zam, avans, aidat, huzur hakkı, prim, ikramiye, gider karşılığı veya başka adlar altında ödenmiş olması veya bir ortaklık münasebeti niteliğinde olmamak şartı ile kazancın belli bir yüzdesi şeklinde tayin edilmiş bulunması onun mahiyetini değiştirmez*."

---

[227] Bay ve İnneci, s.199.
[228] Kadriye Gül Yücel, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Asgari Ücret ve Adalet**, Nobel Bilimsel Eserler, Mart, 2020, s.104.
[229] Bay ve İnneci, s.199.

Açıklandığı üzere ücret adı altında yapılmayan ama zam, tazminat ya da prim vb. gibi adlarla çalışana yapılan ödemeler ücret olarak değerlendirilmektedir. Bunlara ek olarak ücret olarak sayılacak ödemeler maddenin devamında aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:[230]

1. *"23 üncü maddenin 11 numaralı bendine göre istisna dışında kalan emeklilik, maluliyet, dul ve yetim aylıkları;"*

GVK md.23'te ücret istisnaları sırasıyla belirtilmektedir. md.23/11'de de kanunen kurulan emekli sandıkları ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20. maddesinde belirtilen sandıklar tarafından ödenen emeklilik, maluliyet, dul ve yetim aylıkları gelir vergisinden istisna tutulmuştur. Ancak kanunen kurulan emekli sandıkları tamamen istisna dâhilindeyken diğer sandıkların yaptıkları ödemeler en yüksek devlet memuru maaşını geçtiği durumda geçen tutar gelir vergisine tabidir.

2. *"Evvelce yapılmış veya gelecekte yapılacak hizmetler karşılığında verilen para ve ayınlarla sağlanan diğer menfaatler;"*

Ücreti tamamlayan unsurlarından biri de bir hizmet karşılığında olmasıdır. Bu kanun bendi ile hizmetin gelecekte ya da geçmişte yapılmış olmasının bir önemi olmadığı yalnızca yapılacak ödemenin belirtilen hizmet karşılığında olması gerekmektedir. Örneğin, bir çalışanı farklı bir iş yeri kendi bünyesinde çalıştırmak için transfer ücreti verebilmektedir. Burada henüz hizmet gerçekleşmeden bu hizmetin gelecekte gerçekleşmesi için ödenen bir tutar söz konusudur. Bu ödeme de ücretten sayılarak vergilendirilmektedir. Aynı şekilde işten ayrılan çalışanı için, geçmişte yaptığı hizmetler nedeniyle kendisine oturacağı bir ev tahsis edildiğinde bu ödeme olarak yapılan ayın da ücretten sayılarak vergilendirilmektedir.[231]

3. *"TBMM, İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi üyeleri ile özel kanunlarına veya idari kararlara göre kurulan daimi veya geçici bütün komisyonların üyelerine ve yukarıda sayılanlara benzeyen diğer kimselere bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler"*

Burada meclis ve komisyon üyelerinin ve benzeri kimselerin bu sıfatları nedeniyle elde ettikleri her türlü ödemelerin ücret sayıldığı belirtilmektedir.

4. "*Yönetim ve denetim kurulları başkanı ve üyeleriyle tasfiye memurlarına bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler"*

---

[230] GVK, md.61.

[231] Metin Eren, "Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi", **Vergi Raporu**, Sayı: 174, Mart, 2014, s.103.

Yönetim ve denetim kurulu başkan ve üyeleri ile tasfiye memurlarına yapılan tüm ödemeler ücret sayılmaktadır. Bu kanun maddesi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu kapsamında yürütülen özel işletmelere yöneliktir. Nitekim Anonim Şirketleri yönetim kurulu ile yönetilmek zorundadır ve yönetim kurulu üyelerine huzur hakkı, ücret, ikramiye, prim ve yıllık kârdan pay verilebileceği belirtilmektedir.[232] Yapılacak bu ödemeler de ücret niteliğinde olacaktır. Ortaklık bulunması halinde ise bu gelirler kâr payı olmaktadır.

5. *"Bilirkişilere, resmi arabuluculara, eksperlere, spor hakemlerine ve her türlü yarışma jürisi üyelerine ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler*":

Bilirkişiler, çözümlenmesi gereken bir olayda, hukuk alanı dışında konu ile ilgili özel ve teknik bilgisini sunarak olayın çözülmesinde mahkemeye yardımcı olan kişilerdir[233] ve bu kişiye yapılan ödemeler ücret sayılmaktadır. Resmi arabulucular, arabuluculuk faaliyetlerini yürüten ve Adalet Bakanlığınca düzenlenen arabulucular siciline kayıtlı kişilerdir.[234] Bu maddede resmi arabuluculuk faaliyetinden doğan gelir ücret sayılmaktadır. Ancak Muğla Vergi Dairesi Başkanlığının 01.02.2023 tarih 362 sayılı Özelge ile arabuluculuk faaliyetinden doğan gelirin şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılması nedeniyle serbest meslek kazancı olduğu ve %20 tevkifat uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Bu faaliyet devamlı olarak yapıldığında mükellefiyet tesis ettirilmesi, arızi yapılması durumunda 2022 yılı için 58.000 TL'yi aşması halinde[235] yıllık gelir vergisi beyannamesi verilmesi gerektiği açıklanmıştır.[236]

6. *"Sporculara transfer ücreti veya sair adlarla yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler;"*

Bu çerçevede sporcunun yaptığı hizmetlerin karşılığı olan ödemeler ve bunun yanında sporcuya yapılan her türlü ödemeler ücret sayılmaktadır.[237] Sporculara yapılan bu ödemeler GVK geçici md.72'de düzenlenen tarife ve usullerle vergilendirilmektedir.

---

232 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (2011), T.C. Resmi Gazete, 27846, 13.01.2011, md.394.

233 Ersin Erdoğan ve S. Hilal Üçüncü, "Bilirkişilik Kurumu ve Bilirkişi Raporunun Delil Değerine İlişkin Bazı Sorunlar", **Hacettepe HFD**, C: 10, S: 1, 2020, s.356.

234 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (2012), T.C. Resmi Gazete, 28331, 07.06.2012, md.2/1-(a).

235 GVK, md.82/4.

236 GİB, Stajyer Avukatın Arabuluculuk Faaliyetinin Vergilendirilmesi, https://gib.gov.tr/stajyer-avukatin-arabuluculuk-faaliyetinin-vergilendirilmesi (06.06.2023).

237 Dinçer Çeribaş, "Türkiye'de Sporcu Ücretlerinin Vergilendirilmesi" **Hacettepe HFD**, Cilt: 10, Sayı:2, 2020, s.565.

7. "Hizmet sözleşmesi sona erdikten sonra; karşılıklı sonlandırma sözleşmesi veya ikale sözleşmesi kapsamında ödenen tazminatlar, iş kaybı tazminatları, iş sonu tazminatları, iş güvencesi tazminatları gibi çeşitli adlar altında yapılan ödemeler ve yardımlar;"

İşveren ve işçi arasında olan iş sözleşmesi belirli nedenlerle sonlanabileceği gibi, karşılıklı anlaşarak ikale sözleşmesi ile de sonlandırılabilir.[238] Tüm bu şekillerle sonlandırılan iş sözleşme nedeniyle çeşitli adlar altında ödenecek ödemeler de ücret sayılmaktadır.

2.2. ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE UYGULANAN MUAFİYET VE İSTİSNALAR

Muafiyet ve istisnalar toplanması gereken verginin sosyal, mali ve ekonomik nedenlerle kanunlarda düzenlenen kurallar sonucunda ya tamamen ya da kısmen alınmamasını ifade etmektedir. Muafiyet, belirli bir kişi, grup, sektör ya da faaliyeti tamamen ya da kısmen vergi dışı tutmaktadır. İstisna ise belirli vergi konularını vergi dışında tutmaktadır.[239]

GVK'de ücret gelirleri için uygulanacak muafiyet md.15'te, istisnalar ise 16, 23, 24, 25, 26, 27, 28 ve 29. maddelerde düzenlenmiştir. GVK'nin dışında bazı kamu personellerinin tabi olduğu kanunlarda ve teknoloji geliştirme bölgeleri kanunu gibi diğer kanunlarda gelir vergisi istisnaları düzenlenmiştir. Bu istisnalar bu bölümün devamında detaylı açıklanmaktadır.

2.2.1. Gelir Vergisi Kanunu'nda Muafiyetler

GVK'de ücretliler kapsamında uygulanan tek muafiyet 15'inci maddeyle düzenlenen diplomat muaflığıdır. Bu maddeye göre: *"Yabancı Devletlerin Türkiye'de bulunan elçi, maslahatgüzar ve konsolosları (Fahri konsoloslar hariç) ile elçilik ve konsolosluklara mensubu olan ve o memleketin uyrukluğunda bulunan memurları, Türkiye'de resmi bir göreve memur edilenler bu sıfatlarından dolayı ve karşılıklı olmak şartıyla Gelir Vergisinden muaftırlar."*

Bu maddede konu gelir unsuru değil kişi vergi dışındadır. Direkt belirtilen kişiler vergi dışı tutulması nedeniyle vergi muafiyeti söz konusudur. Bu muafiyetin uygulanan ülke çalışanları ile karşılıklı olunması esastır. Maddede belirtilen kişiler

---

[238] Hatice Sever, "Türk iş Hukukunda ikale Sözleşmesi", **Sicil,** S: 23, 2011, s.82.

[239] Coşkun Can Aktan, "Vergi Ayrıcalıkları ve Vergi Ayrımcılığı", içinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020, s.232.

gelir vergisinden tamamen muaf tutulmakla beraber maddenin devamında belirtildiği üzere bu muaflığa, menkul sermaye iratlarından kesinti suretiyle alınan vergiler dâhil değildir.[240]

2.2.2. Gelir Vergisi Kanunu'nda Ücret Gelirine Uygulanan İstisnalar

GVK'nin ikinci kısmında işlenen muafiyet ve istisnaların altıncı bölümünde müteferrik istisnalar başlığıyla çeşitli istisnalar düzenlenmiştir. Bu bölümde 23'üncü maddeden 29'uncu maddeye kadar sırasıyla ücretlerde, gider karşılıklarında, tazminat ve yardımlarda, vatan hizmetleri yardımında, teçhizat ve tayın bedellerinde, tahsil ve tatbikat ödemelerinde istisnalar ve teşvik ikramiye ve mükafatları açıklanmaktadır. Bu maddeler ücretlerle ilgili istisnalar kapsamında bu başlığın altında incelenmiştir.

2.2.2.1. Ücretlerde İstisnalar

Diplomat muafiyetinin devamındaki 16'ıncı maddede, yabancı elçilik ve konsolosluklarda çalışan ve 15'inci madde kapsamında olmayan hizmet erbabını kapsamaktadır. Bu maddeye göre: *"Yabancı elçilik ve konsoloslukların 15'inci maddeye girmeyen memur ve hizmetlilerinin yalnız bu işlerinden dolayı aldıkları ücretler karşılıklı olmak şartıyla gelir vergisinden istisna edilir."* Bu maddede kişilerin yalnızca yabancı elçilik ve konsoloslukta bulunduğu işten elde ettikleri ücret vergi dışı bırakılmaktadır. Karşılıklı olması bu madde için esas olarak belirtilmektedir. Karşılıklı olmadığı takdirde, istisnadan yararlanamayan yabancı elçilik ve konsolosluk memur ve hizmetlilerinin elde ettikleri ücret geliri için GVK 95/2'inci maddesine göre yıllık gelir vergisi beyannamesi vermesi gerekmektedir.

GVK 23'üncü maddede ücretlilerle ilgili uygulanan istisnalar düzenlenmektedir. Bu istisnalar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:[241]

- *"Köylerde veya son nüfus sayımına göre belediye içi nüfusu 5 000'i aşmayan yerlerde faaliyet gösteren ve münhasıran el ile dokunan halı ve kilim imal eden işletmelerde çalışan işçilerin ücretleri"*

Burada işçiler, bu imalat işini gerçekleştirenlerle sınırlı kalmaktadır. İşletmenin idari bünyesinde çalışan beyaz yaka çalışanları kapsamamaktadır. Buna ek olarak el

[240] GVK, md.15.
[241] GVK, md.23.

ile yapılan imalatın yanında makine de kullanılıyorsa bu durumda el ile imalat yapan işçilerin gelirleri de dâhil olmak üzere gelir vergisi istisnasının dışında kalmaktadır.[242]

- *"Gelir Vergisinden muaf olanların veya gerçek usulde vergilendirmeyen çiftçilerin yanında çalışan işçilerin ücretleri"*

Gelir vergisinden muaf olanların ya da basit usulde vergilendirilen çiftçilerin yanında çalışanlar yapılan iş ve tutar bu kapsamda önemli olmaksızın aldıkları ücret istisna kapsamındadır.

- *"Toprak altı işletmesi halinde bulunan madenlerde cevher istihsali ve bununla ilgili diğer bütün işlerde çalışanların münhasıran yer altında çalıştıkları zamanlara ait ücretleri"*

Burada çalışanlar, işçi, mühendis, jeolog, topoğraf gibi hizmet erbabıdır. Burada önemli olan toprak altında geçen süredir. Toprak altında çalışılan süre dışındaki sürede elde edilen ücret gelir vergisine tabidir. Hafta tatili ve resmi tatillerde de toprak altında geçen süreye isabet eden tutar vergi dışında kalırken kendi izin günlerinde ödenen ücretler vergi istisnası kapsamında değildir.

- *"Köy muhtarları ile köylerin kâtip, korucu, imam, bekçi ve benzeri hizmetlilerine köy bütçesinden ödenen ücretler ile çiftçi mallarını koruma bekçilerinin ücretleri"*

Bu madde bendinde önemli olan köy muhtarına, kâtibine, korucusuna, imamına, bekçisine ve benzer köy hizmetlilerine yapılan ödemelerin köy bütçesinden yapılmasıdır. Sayılan hizmetlilere köy bütçesinden yapılan ödemeler ve çiftçi mallarını koruma bekçilerine ödenen ücretler istisna kapsamındadır.

- *"Hizmetçilerin ücretleri (Hizmetçiler özel fertler tarafından evlerde, bahçelerde, apartmanlarda ve ticaret mahalli olmayan sair yerlerde orta hizmetçiliği süt ninelik, dadılık, bahçıvanlık, kapıcılık gibi özel hizmetlerde çalıştırılanlardır.) (Mürebbiyelere ödenen ücretler istisna kapsamına dâhil değildir)"*

Burada dikkat edilmesi gereken konu hizmetçilerin ticaret ile ilgili olmayan özel kişiler tarafından çalıştırılmasıdır. Bu istisna maddesinden aynı işi yapan ancak yapılan ortam nedeniyle gelir vergisine tabi olan hizmetçiler aleyhine adaletsizlik oluşturmaktadır. Örneğin bir iş hanında hizmetçilik yapan mükellefle, özel biri tarafından kendine ait evde çalıştırılan hizmetçi aynı ücrette aynı işi yapmaktadır.

[242] Eren. s.110.

Ancak özel kişi tarafından çalıştırılan hizmetçi gelir vergisinden istisna tutulması ve aynı gelir düzeyinde ve aynı iş kolunda olan mükellefin gelir vergisine tabi olması yatay eşitsizlik oluşturmaktadır.[243]

- *"Sanat okulları ile bu mahiyetteki enstitülerde, ceza ve ıslahevlerinde, darülacezelerin atölyelerinde çalışan öğrencilere, hükümlü ve tutuklulara ve düşkünlere verilen ücretler"*

Sanat okullarında ve benzeri enstitülerde, ceza ve ıslah evlerinde, darülacezelerin atölyelerinde çalışan öğrencilere ödenen ücretler gelir vergisinden istisnadır. Bunların yanında Hükümlü ve tutuklulara belirli mesleki beceriyi edinmek üzere faaliyet gösteren işyurtlarında hükümlü ve tutuklular da çalışabilmektedir. Burada çalışan hükümlü ve tutuklara kanun uyarınca çeşitli ücretler verilmektedir.[244] Bu ücretler de gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

- *"Hizmet erbabına işverenlerce yemek verilmek suretiyle sağlanan menfaatler (işverenlerce, işyerinde veya müştemilatında yemek verilmeyen durumlarda çalışılan günlere ait bir günlük yemek bedelinin 51 (110 TL) Türk lirasını aşmayan kısmı istisna kapsamındadır. Ödemenin bu tutarı aşması halinde aşan kısım ile bu amaçla sağlanan diğer menfaatler ücret olarak vergilendirilir.)"*

İşveren tarafında iş yeri bünyesinde hizmet erbabına sağlanan yemekler, sınır olmaksızın vergiden istisna tutulmuştur. İşveren tarafından yapılan bu gider vergilendirme döneminde gelirinden düşebileceği indirimler kapsamında bulunmaktadır. Hizmet erbabına yemek bedeli olarak yapılan nakdi ödemeler ise bu istisna kapsamının dışında bulunmaktadır.

- *"Genel olarak maden işletmelerinde ve fabrikalarda çalışan işçilere ve özel kanunlarına göre barındırılması gereken memurlarla müstahdemlere konut tedariki ve bunların aydınlatılması, ısıtılması ve suyunun temini suretiyle sağlanan menfaatler ile mülkiyeti işverene ait brüt alanı 100 m2'yi aşmayan konutların hizmet erbabına mesken olarak tahsisi suretiyle sağlanan menfaatler (Bu konutların 100 m2'yi aşması halinde, aşan kısma isabet eden menfaat için bu istisna hükmü uygulanmaz);"*

---

[243] Bay ve İnneci, s.215.

[244] 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İşyurtları Kurumuna İlişkin Bazı Mali Hükümlerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 23075, 06.08.1997, md.8.

Maden işletmelerinde, fabrikalarda çalışan hizmet erbabı ile özel kanunlara göre barındırılması gereken memurların barınması için sağlanan faydalar gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Ancak barınmanın sağlandığı konut işverene aitse 100m2'yi aşması durumunda aşan tutara denk gelen kısım istisna kapsamında değildir.

- *"Hizmet erbabının toplu olarak işyerlerine gidip gelmelerini sağlamak maksadıyla işverenler tarafından yapılan taşıma giderleri (İşverenlerce taşıma hizmeti verilmeyen durumlarda, çalışılan günlere ait bir günlük ulaşım bedelinin 10 Türk lirasını (56 TL) aşmaması ve buna ilişkin ödemenin toplu taşıma kartı, bileti veya bu amaçla kullanılan ödeme araçlarının temini şeklinde yapılması şarttır. Ödemenin bu tutarı aşması hâlinde aşan kısım ile hizmet erbabına ulaşım bedeli olarak nakden yapılan ödemeler ve bu amaçla sağlanan menfaatler ücret olarak vergilendirilir);"*

Hizmet erbabının iş yerine ulaşması için işverenler tarafından sağlanan ulaşım menfaatleri gelir vergisinden istisna tutulmuştur. Ödenen ulaşım tutarının istisna kapsamında olabilmesi için kanunda belirtilen günlük tutarı aşmaması ve ödemenin toplu taşıma kartı, bileti veya benzeri ödeme araçlarının alımı şeklinde olması gerekmektedir.

- "*Kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesinde belirtilen sandıklar tarafından ödenen emekli, maluliyet, dul ve yetim aylıkları (506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesinde belirtilen sandıklar tarafından ödenen aylıkların toplamı, en yüksek Devlet memuruna çalışılan süreye bağlı olarak ödenen tutardan fazla ise aradaki fark ücret olarak vergiye tabi tutulur) (Genel, katma ve özel bütçelerden ödenen bu nevi aylıklar dâhil)"*

Kanunen kurulan emekli sandığı (SSK, Bağ-kur ve emekli sandığı 2006 yılında Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında birleştirilmiştir) tarafından yapılan ödemeler ücretten tamamen istisna tutulmuştur. Bunun yanında 506 sayılı SGK'nin geçici 20'inci maddesinde belirtilen özel kurumlar, kanunun yayım tarihine kadar kurulmuş olan ve çalışanlardan prim keserek sosyal güvenlik hizmeti sunan tesis veya dernek olarak kurulan sandıkların emeklilik, maluliyet, dul ve yetim aylıkları en yüksek devlet memuruna ödenen tutarı kadar istisna kapsamında olup vergiye tabi değildir. Ancak

bu tutar aşıldığı takdirde aşan tutar artık istisna kapsamının dışındadır ve vergiye tabi tutulur.[245]

- *"3308 sayılı Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kanununa tâbi çırakların asgari ücreti aşmayan ücretleri"*

Aday çırak ve çırak ile işletmelerde mesleki eğitim gören, staj ya da tamamlayıcı eğitimine devam eden öğrencilere ödenecek ücretler sözleşme ile belirlenmektedir. Ancak kanun hükmünce bu ücretlerin alt sınırları belirlenmektedir. Bu alt sınırlar belirtilen şartlarda net asgari ücretin %15'i, %30'u ve %50 olarak değişmektedir. Bu ücretler gelir vergisinden istisnadır.[246] Ödenen ücretler asgari ücreti aştığı durumda aşan kısım istisna kapsamında olmayıp, gelir vergisine tabi tutulmaktadır.

- *"Yabancı ülkelerde bulunan sosyal güvenlik kurumları tarafından ödenen emekli, malüliyet, dul ve yetim aylıkları"*

Yabancı ülkelerde emekliliğe hak kazanıp emeklilik aylığı alanlar ya da malüliyet, dul veya yetim aylıklarına bağlananların aldıkları bu ödemeler gelir vergisinden istisnadır.

- *"Kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan dar mükellefiyete tabi işverenlerin yanında çalışan hizmet erbabına, işverenin Türkiye dışında elde ettiği kazançları üzerinden döviz olarak ödediği ücretler; Kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan dar mükellefiyete tabi işverenlerin, Ekonomi Bakanlığından[*] alınan izne istinaden kurulan bölgesel yönetim merkezlerinde münhasıran merkezin faaliyet izni kapsamında istihdam ettikleri hizmet erbabına Türkiye dışında elde ettiği kazançları üzerinden döviz olarak ödediği ücretler"*

Bu istisna kapsamında önemli olan Türkiye'de bulunmayan ya da izinle bulunan iş merkezi olması ve işverenin dar mükellef olmasıdır. Bunun yanında elde edilen kazancın yurt dışındaki faaliyetlerden kaynaklanması ve ödenecek ücretin de döviz olarak ödenmesi esas kabul edilmiştir.

- *"Yüz ve daha aşağı sayıda işçi çalıştıran işyerlerinde bir, yüzden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde iki amatör sporcu çalıştıranların, her yıl milli*

---

[245] Eren, ss.102-103

[246] 3308 sayılı Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 19139, 19.06.1986, md.25.

[*] 2018 yılından itibaren Ekonomi Bakanlığının yetkileri Ticaret Bakanlığına devredilmiştir.

müsabakalara iştirak ettiklerinin belgelenmesi ve bu amatör sporculara ödenen ücretler (Asgari ücretin iki katını aşmamak kaydıyla)"

Asgari ücretin iki katını aşmaması ve her yıl milli müsabakalara katıldıklarını belgelemeleri şartıyla amatör sporcu çalıştıran işletmelerin bu sporculara ödedikleri ücretler gelir vergisinden istisnadır. Bu istisnadan faydalanabilmek için 100 ve daha az çalışanı olan işletmelerde amatör sporcu sayısı 1, 100 ve daha fazla çalışanı olan işletmelerde ise amatör sporcu sayısı 2 olmalıdır.

- *"İşverenlerce, kadın hizmet erbabına kreş ve gündüz bakımevi hizmeti verilmek suretiyle sağlanan menfaatler (İşverenlerce bu hizmetlerin verilmediği durumlarda, ödemenin doğrudan bu hizmetleri sağlayan gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerine yapılması şartıyla, her bir çocuk için aylık, asgarî ücretin aylık brüt tutarının %15'ini aşmamak üzere bu istisnadan yararlanılır. Kreş ve gündüz bakımevi hizmetini sağlayanlara yapılan ödemelerin belirlenen istisna tutarını aşan kısmı ile hizmet erbabına bu amaçla nakden yapılan ödemeler ve sağlanan menfaatler ücret olarak vergilendirilir. Bu bentte yer alan %15 oranını, asgarî ücretin aylık brüt tutarının %50'sine kadar artırmaya ve kanuni seviyesine getirmeye Cumhurbaşkanı, bu istisnanın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı[*] yetkilidir.)"*

Kadın hizmet erbabına kreş ve gündüz bakımevi hizmeti sağlanıyorsa bu menfaatler gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Eğer işveren bu hizmeti sağlamıyorsa ödemenin doğrudan bu hizmeti sağlayan gelir ve kurumlar vergisi mükellefine yapılması şart koşulmuştur. Bu istisna asgari ücretin %15'ine kadar olan tutarı kapsamaktadır. Bu tutarı aşan ödemeler ücret olarak gelir vergisine tabi tutulur.

- *"Kamu kurum ve kuruluşları hariç Türk Hava Kurumu veya kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunan müesseselerde uçuş maksadıyla görevlendirilen, hava aracının sevk ve idaresiyle görevli pilotlar ile uçuş esnasında uçak içinde hizmet veren yetkili sivil havacılık otoritesince sertifikalandırılmış kabin memurlarına ödenen aylık ücretin gerçek safi değerinin %70'i (Cumhurbaşkanı, bu oranı %100'e kadar artırmaya, sıfıra kadar indirmeye yetkilidir.)"*

Kamu kurum ve kuruşları hariç olmak üzere kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunan işletmelerde uçuş amacıyla görevlendirilen pilot ve uçuş sırasında hizmet

[*] 2018 yılında Maliye Bakanlığı ve Hazine birleştirilerek Hazine ve Maliye Bakanlığı ismini almıştır

veren sertifikalı kabin memurlarının aylık ücretlerinin gerçek safi değerinin %70'i gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

- *"Hizmet erbabının, ödemenin yapıldığı ayda geçerli olan asgari ücretin aylık brüt tutarından işçi sosyal güvenlik kurumu primi ve işsizlik sigorta primi düşüldükten sonra kalan tutarına isabet eden ücretler (Şu kadar ki, istisnayı aşan ücret gelirinin vergilendirilmesinde verginin hesaplanacağı gelir dilim tutarları ve oranları, istisna kapsamındaki tutarlar da dikkate alınarak belirlenir. Ödenecek vergi tutarı, bu suretle bulunan vergi tutarının içinde istisna tutara isabet eden kısım düşülmek suretiyle hesaplanır. İstisna nedeniyle alınmayacak olan vergi ilgili ayda aylık asgari ücret üzerinden hesaplanması gereken vergiyi aşamaz. Birden fazla işverenden ücret alanlarda bu istisna sadece en yüksek olan ücrete uygulanır.). "*

319 seri nolu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliğin 27.01.2022 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle asgari ücret gelir vergisinden istisna tutulmuştur. Bu kararla öncesinde uygulanan asgari geçim indirimi de kaldırılmıştır.[247] Asgari ücret elde edenler ile ücretleri asgari ücretten fazla olanların asgari ücretin gelir vergisine denk gelen tutarı gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Asgari ücretin aylık tutarı SGK matrahı olan 30 gün üzerinden hesaplandığı[248] için asgari ücrete tabi çalışanın ücretinin 31 gün üzerinden hesaplanması bu fazla olan tutarın vergilendirilmesi anlamına gelmektedir.

Asgari geçim indiriminde ise mükellefin kişisel durumuna göre uygulamasında farklılık göstermekteydi. Bekâr ve evli olması, çocuklu ve kaç çocuklu olduğuna göre farklı oranlarda uygulanmasıyla kişisel gelir vergisinde adaleti sağlamaya çalışırken, herkes için aynı tutarın uygulandığı asgari ücret istisnası gelir vergisinde uygulanacak sübjektifliği olumsuz etkilemektedir.

- *"Yurt dışında yapılan inşaat, onarım, montaj işleri ile teknik hizmetlerde çalışan hizmet erbabına, fiilen yurt dışındaki çalışmaları karşılığı işverenin yurt dışı kazançlarından karşılanarak yapılan ücret ödemeleri"*

Fiilen yurt dışında inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerde çalışmaları karşılığında işverenin yurt dışındaki kazançlarından yapılan ödemeler gelir vergisinden istisnadır.

---

[247] 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri no:319), T.C. Resmî Gazete, 31732, 27 Ocak 2022, md.4/1.

[248] Murat Batı, "Vergi Reformları ve Öneriler", Türkiye barolar Birliği Yayınları:417, 2023, Ankara, s.50.

2.2.2.2. Gider Karşılıklarında İstisnalar

GVK md.24'te gider karşılıkları olarak yapılan ödemelerin vergiden istisna tutulduğu açıklanmaktadır. Burada düzenlenen gider karşılıkları harcırah kanuna tabi olan ya da olmayan kurumlar tarafından ödenen yol, yemek ve barınma giderlerine karşılık yapılan ödemeler, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na göre yapılan yakacak yardımları, sayım ve seçim işlerinde çalıştırılanlara özel kanunlarına göre ödenen mecburi gider karşılıklarıdır. Bu ödemeler gelir vergisinden istisna tutulmuştur.

2.2.2.3. Tazminat ve Yardımlarda İstisnalar

GVK md.25'te tazminat ve yardımlarda uygulanan istisnalar düzenlenmiştir. Bu maddede yer alan istisna kapsamları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:[249]

Ölüm, engellilik ve hastalık sebebiyle verilen tazminat ve yardımlar ile 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu uyarınca ödenen işsizlik ödeneği ve 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanununa göre ödenen işe başlatmama tazminatı;

GVK md.25/1'de belirtilen kanunlarda düzenlenen ölüm, engellilik ve hastalık nedeniyle verilen tazminat ve yardımlar işsizlik ödeneği ve işe başlatmama tazminatı istisna kapsamında tutulmaktadır.

- *Muhtaç olanlara belli bir süre için veya hayat kaydiyle yapılan yardımlar (Asker ailelerine yapılan yardımlarla hayır derneklerinin ve yardım sandıklarının yardımları mutlak olarak bu istisnaya girerler.);*
- *Kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesinde belirtilen sandıklar tarafından, kendilerine zat aylığı bağlananlara aylıkları dışında, kanunları veya statüleri gereğince verilen emekli, dul, yetim ve evlilik ikramiyeleri veya iade olunan mevduatı ve sürelerini doldurmamış bulunanlarla dul ve yetimlerine toptan ödenen tazminatlar (506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesinde belirtilen sandıklar tarafından ödenen tazminat, yardım ve toptan ödemeler en yüksek Devlet memuruna çalışılan süreye bağlı olarak ödenen tutardan fazla ise aradaki fark ücret*

[249] GVK md.25.

olarak vergiye tabi tutulur. Bu mukayesede gerek muhtelif sandıklardan gerek aynı sandıktan muhtelif zamanlarda yapılan ikramiye, tazminat ve toptan ödemeler topluca dikkate alınır.)

GVK md.25/3'te belirtilen sandıklar tarafından emekli, dul, yetimlere yapılan tazminat, yardım ve toplu ödemeler vergiden istisna tutulmaktadır. Bu istisnanın sınırı en yüksek devlet memuruna süreyle bağlı olarak ödenen en yüksek tutardır. Bu tutar aşıldığında, aşan tutar ücret olarak vergiye tabidir. Ek olarak da farkı sandıklardan ve farklı zamanlardan yapılan ödemeler toplu olarak değerlendirileceği belirtilmektedir.

- *Hizmet erbabına ödenen çocuk zamları (Bu zamlar Devletçe verilen miktarları aştığı takdirde, fazlası vergiye tabi tutulur.);*

GVK md.25/4'te hizmet erbabına ödenen çocuk zamları/yardımları vergiden istisna tutulmaktadır. Ancak burada koşul devletçe belirtilen sınırdır. Bu sınır, belirlenen gösterge rakamının memur aylık katsayısına çarpılmasıyla bulunmaktadır. 0-6 yaş grubu için bu gösterge bir kat artırımlı olarak uygulanır. Burada önemli bir konu, bu çocuk yardımındaki istisnanın 145 seri numaralı gelir vergisi genel tebliğine göre 657 sayılı devlet memurları Kanunu'na, 926 sayılı Türk silahlı Kuvvetleri Kanunu'na ve 2914 sayılı Yüksek Öğretim Personel Kanunu'na tabi olan hizmet erbabı için uygulandığıdır. Bu kanunlar dışında olan 5510 sayılı sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu m.4/a'ya tabi hizmet erbabı aile ve çocuk yardımı kapsamında aldığı ücretler için vergiye tabi olmaktadır. Burada aynı gelir düzeyinde, aynı gelir unsurunda olan mükellef için iki farklı uygulama söz konusu olmaktadır. Bu durumda istisnaya tabi olmayan, aldığı çocuk yardımı ödemeleri için vergiye tabi olan hizmet erbabı aleyhinde adaleti bozucu bir uygulama olduğunu ifade edebiliriz.

- *Evlenme ve doğum münasebetiyle hizmet erbabına yapılan yardımlar (Bu istisna hizmet erbabının iki aylığına veya buna tekabül eden gündeliklerinin tutarına kadar olan yardım kısmına uygulanır.);*

GVK md.25/5'te hizmet erbabının iki aylığını veya buna denk gelen gündeliğini aşmamak şartıyla evlenme ve doğum yardımları gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

- *Sosyal sigorta kurumları tarafından sigortalılara yapılan ödemeler;*

GVK md.25/6'da sosyal güvenlik kurumları tarafından sigortalılara yapılan ödemeler gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

- *"a) 25/8/1971 tarihli ve 1475 sayılı İş Kanunu ve 20/4/1967 tarihli ve 854 sayılı Deniz İş Kanununa göre ödenmesi gereken kıdem tazminatlarının tamamı ile 13/6/1952 tarihli ve 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanuna göre ödenen kıdem tazminatlarının hizmet erbabının 24 aylığını aşmayan miktarları (Hizmet ifa etmeksizin ödenen ücretler tazminat sayılmaz.); b) Hizmet erbabının tabi olduğu mevzuata göre bu bendin (a) alt bendinde belirtilen istisna tutarının hesabında dikkate alınmak şartıyla, hizmet sözleşmesi sona erdikten sonra; karşılıklı sonlandırma sözleşmesi veya ikale sözleşmesi kapsamında ödenen tazminatlar, iş kaybı tazminatları, iş sonu tazminatları, iş güvencesi tazminatları gibi çeşitli adlar altında yapılan ödemeler ve yardımlar (Bu bendin uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı* yetkilidir.);"*

GVK md.25/7'de kıdem tazminatlarıyla ilgili istisna tutarları düzenlenmiştir. Buna göre 1475 sayılı iş kanunu ve 854 sayılı Deniz İş Kanunu'na bağlı hizmet erbabına ödenen kıdem tazminatlarının tamamı, 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun'a bağlı hizmet erbaplarına ödenen kıdem tazminatlarının ise hizmet erbabının 24 aylığına kadar olan tutarı gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Bu istisna tutarları da dikkate alınarak, hizmet sözleşmesinin karşılıkla anlaşılarak sonlandırılması nedeniyle çeşitli adlar altında yapılan ödemeler ve yardımlar gelir vergisinden istisnadır. Bu madde bendinde hizmet gerçekleştirilmeden yapılan ödemelerin tazminat sayılmayacağı özellikle belirtilmiştir.

- *"Genel olarak nafakalar(Alanlar için);"*

Eşlerinden ayrılıp nafaka ödemesi alanlar bu gelirleri için gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

- *"Yardım sandıkları tarafından statüleri gereğince kendi üyelerine ölüm, engellilik, hastalık, doğum, evlenme gibi sebeplerle yapılan yardımlar"*

GVK md.25/9'da yardım sandıkları tarafından yapılan ölüm, engellilik, hastalık, doğum, evlenme gibi nedenlerle kendi üyelerine yaptıkları yardımlar gelir vergisinden istisna tutulmaktadır

---

* 2018 yılında Maliye Bakanlığı ve Hazine birleştirilerek Hazine ve Maliye Bakanlığı ismini almıştır

- *"Yabancı ülkelerde bulunan sosyal güvenlik kurumları tarafından ödenen emekli, dul, yetim ve evlenme ikramiyeleri veya iade olunan mevduat, sürelerini doldurmamış bulunanlarla, dul ve yetimlerine toptan ödenen tazminat ve yardımlar."*

GVK md.25/10'da yabancı ülkede bulunan sosyal güvenlik kurumları tarafından yapılan ödemeler konu edinilmiştir. Buna göre bu kurumlar tarafından yapılan emeklilik, dul, yetim ve evlenme ikramiyeleri veya bunlarla ilgili yapılan toptan ödemeler gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

2.2.2.4. Vatan Hizmetleri Yardımında İstisnalar

GVK md.26 vatan hizmetleri sonucunda yapılan yardımlarda istisnanın uygulanmasını konu almaktadır. Bu kanuna göre, *"Harp malüllüğü zamları, harp malüllerine ve şehit, dul ve yetimlerine verilen tekel beyiyeleri, Şehitlerin dul ve yetimlerine şehit, dul ve yetimi sıfatıyla yapılan bilümum ödemeler ve vatan hizmetleri tertibinden bağlanan aylıklar ile ödenen mükâfatlar"* gelir verisinden istisna tutulmaktadır.[250]

Bu kanun maddesinde şehit *"hususi kanunlarına göre kendilerine şehit sıfatı verilenlerle harb, isyan, eşkiya, kaçakçı takip ve müsademesi, sanıkların ve mahkümların takibi, manevra, talim ve tatbikat esnasında görev başında veya görevden doğan sebeplerle ölenler*" olarak tanımlanmaktadır.

2.2.2.5. Teçhizat ve Tayın Bedellerinde İstisnalar

GVK md.27'de teçhizat ve tayın bedelleri istisna kapsamında düzenlenmektedir. Bu maddeye göre: *"Özel kanunlara dayanarak verilen yemek ve hayvan yem bedelleri veya bu mahiyette yapılan ödemeler; demirbaş olarak verilen giyim eşyası (Resmi ve özel daire ve müesseselerce hizmet erbabına işin icabı olarak verilen ve bunların işten ayrılmaları halinde geri alınan giyim eşyası); tahsilde bulunanlar için yapılan giyim giderleri"* gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.[251]

Açıklandığı üzere özel kanunlar kapsamında verilen yemek ve hayvan yem giderlerinin bedelleri ve bunlara benzer ödemeler, işten ayrılmaları sonucu geri alınan giyim eşyaları da dahil olmak üzere çalışan için demirbaş olarak verilen giyim eşyası ve eğitim gören için yapılan giyim giderleri gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

---

[250] GVK, md.26.
[251] GVK, md.27.

2.2.2.6. Tahsil ve Tatbikat Ödemelerinde İstisnalar

GVK md.28'de tahsil ve tatbikat giderleri nedeniyle ödenen tutarlar istisna kapsamında düzenlenmektedir. Bu maddeye göre: *"Resmi ve özel müesseseler ve şahıslar hesabına yabancı memleketlerde tahsilde veya stajda bulunan öğrenci ve memurlara gider karşılığı olarak verilen paralar (Özel müesseseler tarafından yapılan ödemeler, benzeri Devlet öğrenci ve memurlarına verilen miktardan fazla olduğu takdirde, aradaki fark ücret olarak vergiye tabi tutulur). (Asli görev veya memuriyet dolayısiyle alınan ücretler bu istisnaya dahil değildir); resmi ve özel müesseseler ve şahıslar hesabına Türkiye'de tahsilde bulunan öğrenciye iaşe, ibate ve tahsil gideri olarak ödenen paralar; öğrencilere tatbikat dolayısiyle öğretim müesseseleri veya tahsil masraflarını deruhde edenler tarafından verilen paralar"* gelir vergisinden istisnadır.[252]

Bu madde ile resmi ve özel kurum ve kişiler hesabına yurtdışında eğitim gören ya da staj yapan öğrenci ve memurlara gider karşılığında ödenen paralar gelir vergisi dışında tutulmaktadır. Bu ödemelerden özel kurumlar tarafından yapılanlar devlet öğrenci ve memurlarına ödenen tutarlardan fazla ise fazla olan kısım ücret olarak vergiye tabi tutulmaktadır. Memuriyet nedeniyle alınan ücretler ve belirtilen durumlar asli olarak yapılması gereken görevlerse istisna kapsamında değildir. Maddenin devamında Türkiye'de eğitim gören öğrencilere yemek, barınma ve tahsil giderleri olarak yapılan ödemeler ve öğrencilere staj nedeniyle öğretim kurumları ya da bu eğitim giderini üstlenenler tarafından ödenen paralar da vergi dışında tutulmaktadır.

2.2.2.7. Teşvik İkramiye ve Mükâfatlarında İstisnalar

GVK md.29'da belirtilen konular teşvik sağlanması nedeniyle vergi dışında tutulmaktadır. Bu istisna konusu ödemeler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:[253]

- *"İlim ve fenni, güzel sanatları, tarımı, hayvan yetiştirilmesini ve memleket bakımından faydalı olan diğer işleri ve faaliyetleri teşvik maksadiyle verilen ikramiyeler ve mükafatlar;*

GVK md.29/1'de toplumsal faydaya destek olacak bilim, ilim, güzel sanatlar, tarım, hayvancılık ve diğer faydalı aktivitelerde verilecek ikramiye ve mükafatlar vergi dışında tutulmaktadır.

- *Subay, astsubay, erbaş ve erlere ve ordu hizmetinde bulunan sivil makinistlere, uçuş, dalış gibi hizmetleri dolayısıyla verilen tazminatlar,*

---

[252] GVK, md.28.
[253] GVK, md.29.

gündelikler, ikramiyeler ve zamlar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarında uçuş maksadıyla görevlendirilen, hava aracının sevk ve idaresiyle görevli pilotlar ile uçuş esnasında uçak içinde hizmet veren personele fiilen uçuş hizmetleri ve kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunan müesseselerde denizaltına dalış yapanlara fiilen dalış hizmetleri dolayısıyla yapılan aynı mahiyetteki ödemeler;

GVK md.29/2 Bu maddede belirtildiği üzere, belirtilen askeri personellerinin uçuş ve dalış gibi hizmetler nedeniyle ve diğer kamu kurum ve kuruluşların uçuş amacıyla görevlendirilen pilotlara, uçuş sırasında hizmet veren personele, kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunan işletmelerde dalış yapanlara ödenen tazminat, gündelik, ikramiyeler ve zamlar vergi dışında tutulmaktadır.

- *Spor yarışmalarına katılan amatör sporculara ödenen ödül ve ikramiyeler;*
- *Amatör spor yarışmalarını yöneten hakemlere ödenen ücretler (basketbol ve voleybol spor dallarının en üst liglerinde görev alanlar hariç);"*

GVK md.29/3 ve md.29/4 amatör sporla ilgilidir. Buna göre spor yarışmalarına katılan amatör sporculara ödenen ödül ve ikramiyelerle, basketbol ve voleybolun en üst liglerinde görev alanlar hariç olmak üzere amatör yarışları yöneten hakemlere ödenen ücretler vergiden istisna tutulmaktadır.

2.2.3. Kamu Personeli Ücretlerinde Uygulanan İstisnalar

GVK'de düzenlenen vergi istisnalarının dışında bazı kamu personellerini kapsayacak kanunlar ya da kanun hükmünde kararnamelerle de vergi dışı bırakılan ücretler düzenlenmiştir. Bu kanun ya da kanun hükmünde kararnamelerde belirtilen ücret ödemeleri damga vergisi hariç olmak üzere vergi dışı bırakılmaktadır.

375 sayılı 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu, 2914 Sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları Ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı Ve Kıdem Aylığı İle Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de çeşitli ödemeler ve tazminatların vergi dışı bırakıldığı belirtilmektedir.

Bu kanun hükmünde kararnamede maddesinde belirtilen kamu personellerinin görev tazminatları ve aynı kanun hükmünde kararnamede belirtildiği şekilde hizmet

sözleşmesi sonlanan personellere ödenen görev tazminatı ve hizmet sözleşmesinin sonlanması nedeniyle ödenen tazminatlar vergi dışında tutulmaktadır. Başarı seviyesi, bildiği dil sayısı, görev yeri, kadro unvanı ve sorumluluğuna da bağlı olarak değişebilen kanun hükmünde kararnamede belirtilen personellere ödenen yabancı dil tazminatı vergi dışında tutulmaktadır.[254]

Kamu görevlileri sendikalarına üye olup ücretlerinden üyelik ödemesi kesilen kamu personellerine yapılan toplu sözleşme desteği ile üye potansiyelinin en az %2'sini üyesi yapan kamu görevlileri sendikalarından ödenen toplu sözleşme ikramiyeleri vergi dışında tutulmaktadır. Burada toplu sözleşme ikramiyesi alan kamu personeline ayrıca toplu sözleşme desteği verilmemektedir. Kanun hükmünde kararnamede belirtilen kamu personellerin her türlü aldıkları ödemeler toplamı dikkate alınarak aynı ya da benzer konumlarda bulunan personeller arasındaki ücret dengesini sağlamak amacıyla yapılan ek ödemeler vergi dışında tutulmaktadır. Bu maddede belirtilen ek ödemelere ilave olarak 395 sayılı KHK'nin ek md.39'da belirtilen kanunlara göre uzman hekim ve uzman diş hekimlerine ilave ödemeler yapılmaktadır. Bu ilave ödemeler de vergi dışında tutulmakla beraber sigorta primi kesintisine de tabi tutulmaz.[255]

Her defasında cumhurbaşkanının kararıyla belirli bir sürede bitirilmesi gereken zorunlu ve istisnai işler için ayda 50 saati yılda 6 ayı ve merkezi yönetim bütçe kanunun belirlediği fazla çalışma süresinin 5 katını aşmamak şartıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi personellere ödenen fazla çalışma ücreti vergi dışı tutulmaktadır.[256]

Fazla çalışma ücreti ödenecek personel sayısı mahkemede çalışan personel sayısının %10'unu geçmemek şartıyla iş yoğunluğu diğer mahkemelere göre daha fazla olan mahkemelerde görev yapan memur ve sözleşmeli personele ödenen fazla çalışma ücreti vergi dışında tutulmaktadır. Diğer mevzuatlarca düzenlenen kanunlar nedeniyle alınan fazla çalışma ödemesi varsa ayrıca bu iki madde hükmünce fazla çalışma ücreti ödenmez. Cumhurbaşkanı kararnamelerinde öngörmesi ve gösterge rakamının belirlenmesi şartıyla KHK'de belirtilen toplantılar nedeniyle ayda 4'ten fazla olmamak üzere ödenen huzur hakkı vergi dışında tutulmaktadır.[257]

---

[254] 375 sayılı KHK, md.1(b), md.1(d), md.2.
[255] 375 sayılı KHK, Ek md.4. Ek md.9, Ek md.39.
[256] 375 sayılı KHK, Ek md.13, Ek md.17, Ek md.29, Ek md.19.
[257] 375 sayılı KHK, Ek md.13, Ek md.17, Ek md.29, Ek md.19.

İHA uçuş ekibine, 375 sayılı KHK'de belirtilen yöntemle hesaplanan tutarda ödenen İHA tazminatı vergi dışı tutulmaktadır. İHA pilotları için hesaplama yönteminde kullanılan cetvelde yazan oranlar %10 artırılır.[258]

375 sayılı KHK'nin 28'inci maddesinde olağanüstü hal bölgesi ya da kritik yörelerde belirtilen özel harekât ve operasyon timi olarak bu maddede belirtilen personellere ödenen ek tazminatlar, bu ek tazminatların aynı maddenin (B) fıkrasında belirtilen kamu personellerine ödenen ek tazminatlara ilave olarak ödenen ek tazminatlar vergi dışı tutulmaktadır. Aynı maddenin ek paragrafında Emniyet Genel Müdürlüğü Emniyet Hizmetleri kadrolarındaki personellerinden özel harekât sertifikası almış bu maddede belirtilen birimlerde fiilen çalışanlara ödenen ek tazminatların da vergi dışı tutulduğu belirtilmektedir.[259]

4505 sayılı Sosyal Güvenlikle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Temsil Tazminatı Ödenmesi Hakkında Kanun'un 5'inci maddesinde belirtilen kamu personellerine ödenen temsil tazminatları vergiden istisna tutulmaktadır.[260]

375 sayılı KHK dışında bazı kamu personellerinin kendi görev yaptığı kurum kanununda belirtilen bazı ödemeler de vergi dışı bırakılmaktadır. Örneğin 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu'nda bu kanuna tabi personele ödenen üniversite ödeneği, geliştirme ödeneği, eğitim öğretim ödeneği, makam tazminatı, yükseköğretim tazminatı ve akademik teşvik ödeneği vergiden istisna tutulmaktadır.[261]

Tüm bu kamu personelleri için uygulanan vergi istisnaları özel sektörde ücret elde eden mükellefler aleyhinde vergilemede eşitliği bozucu sonuçlar doğurmaktadır. Şöyle ki, Anayasa'nın 128'inci maddesinde devlet işlerinin memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yürütüldüğü ve bu kamu personellerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.[262] Nitekim Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtilen muafiyet ve istisnalar hem özel sektördeki hem de kamu sektöründeki ücret geliri elde edenleri kapsarken buna karşılık kamu personelleri için çeşitli kanunlarla aile yardımı, dil tazminatı, sınır ötesi görev tazminatı, toplu sözleşme desteği ve ek tazminatlar gibi

---

[258] 375 sayılı KHK, Ek md.13, Ek md.17, Ek md.29, Ek md.19.
[259] 375 sayılı KHK, md.28/A, md.28/B.
[260] 4505 sayılı Sosyal Güvenlikle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Temsil Tazminatı Ödenmesi Hakkında Kanun (2000), T.C. Resmi Gazete, 23962, 27.01.2000, md.5.
[261] 2914 sayılı yükseköğretim Personel Kanunu (1983), T.C. Resmi Gazete, 18190, 13.10.1983, md.12, md.14, ek md.1, ek md.2, ek md.3, ek md.4.
[262] Anayasa md 128

ödemeler vergi dışı tutulmuştur.[263] Vergi dışı tutulan tüm bu ek gelirler sonucunda özel sektörde ve kamu sektöründe aynı gelir düzeyine sahip bireylerden özel sektör çalışanı kamu personelinden daha fazla vergi ödemiş olacaktır.[264] Muafiyet ve istisnaların bazı siyasi, ekonomik, sosyal amaçlarla uygulanarak teşvik ya da dezavantajlı olunan durumlarda bu dezavantajın etkisini azaltmasının sağlanması hedeflenirken kamu personeli için çeşitli ödemelerin muafiyet ve istisna kapsamında vergi dışı tutulması aynı ücreti elde eden özel sektör çalışanlarının aleyhinde eşitlik ilkesini zedeleyerek vergi adaletini bozucu etki oluşturmaktadır.

2.2.4. Diğer Kanunlarda Uygulanan İstisnalar

GVK, KHK ve bazı kamu kurumlarının kanunları dışında hem bölgesel hem de yapılan işin niteliği sonucunda bazı hizmet erbabına ödenen ücretler de vergiden istisna tutulmaktadır. Buna göre kültür yatırımı ve girişimlerinde, serbest bölgelerde, teknoloji bölgelerinde, ar-ge ve tasarım bölgelerinde, Türk siciline kayıtlı gemilerde çalışan personellerin ücretleri gelir vergisinden istisna tutulmaktadır. Kanunlarda belirtilen istisnanın uygulanması konusunda serbest bölgelerde, teknoloji bölgelerinde ve ar-ge ve tasarım bölgelerinde çalışanların ücretlerinde bu çalışanların bağlı oldukları kanunlarda düzenlenen istisnalar, asgari ücret istisnası uygulanmasının ardından hesaplanan gelir vergisinin tahakkukundan terkin edilmesiyle gerçekleşmektedir. Türk siciline kayıtlı gemilerde çalışan personellerin ücretlerinden ise gelir vergisi kesintisi yapılmamaktadır. Bu nedenle asgari ücret istisnası uygulaması söz konusu olmamaktadır.[265]

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu: Bireyin ve toplumun kültürel gereksinimlerinin karşılanması gibi nedenlerle bu kapsamda girişimde bulunan yerli ya da yabancı tüzel kişilere bu faaliyetlerini sürdürebilmeleri için çeşitli teşviklerde bulunulmaktadır. Bu teşvik unsurları kanunun 5'inci maddesinde sayılmaktadır. Bu maddenin (b) bendinde gelir vergisi stopajı indirimi konu edilmektedir. Buna göre, bu Kanun kapsamında belgeli olarak yatırım ya da girişimde bulunan kurumlar vergisi mükellefleri, özellikle belgeli işlerinde çalıştırdıkları hizmet erbabının hesaplanan gelir vergisinden yatırım aşamasında en

---

[263] 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1989), T.C. Resmi Gazete, 20211, 30 Haziran 1989.
[264] İlhami Öztürk ve Ahmet Ozansoy, "Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi", **Maliye Dergisi**, Sayı: 161, Temmuz-Aralık 2011, s.206.
[265] 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri no:319), md.8.

fazla 3 yıl %50, işletme aşamasında ise en fazla 7 yıl %25 oranında indirim yapılabilmektedir. Hesaplanan bu tutar muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden gelir vergisinden terkin edilir.[266]

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu: 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununa göre bu bölgelerde elde edilen gelirler gelir vergisinden istisna tutulmuştur. 2009 yılında yayımlanan 1 seri numaralı 3218 sayılı serbest bölgeler kanununun genel tebliğine göre 2009 yılından itibaren, Avrupa birliği tam üyeliğine geçildiği yılın vergilendirme döneminin sonuna kadar, serbest bölgelerde imal edilen ürünlerin satışından elde edilen kazançlar gelir veya kurumlar vergisinden istisnadır. Bu bölgelerde imal edilen ürünün gemiye taşınmasına kadar olan süreçte (Free on Board-FOB) katlanılan bedelin %85'ini yurtdışına ihraç ediyorsa bu bölgelerde çalıştırdıkları hizmet erbabına ödedikleri ücretler de gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.[267] Bunların yanında vergi istisnası yazılım faaliyetlerinde bulunanları da kapsamaktadır. Buna göre, bir yazılım programının hazırlanması ve ticari amaçla elektronik transfer yöntemiyle ihraç edilmesi durumunda bu bölgede fiilen istihdam edilen personele ödenen ücretler kanunda belirtilen şartları taşıması durumunda vergi istisnası kapsamındadır.[268]

5746 Sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun: 9 Seri Numaralı 5746 Sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği'nde açıklandığı üzere ar-ge veya tasarım merkezinde ya da bu bölgede çalışan personele gelir vergisi stopajı teşviki uygulanmaktadır. Personel sayısının ya da çalışma süresinin %20'sinin bölge dışında geçirmemek şartıyla bölge dışında geçirilen süreler de gelir vergisi stopajı teşvikini kapsamaktadır. Çalışma süreleri için uygulanan %20 oranı bu bölge dışında geçirilen süreler nedeniyle bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 31.12.2022 tarihine kadar %50 olarak belirlenmiştir. Bu gelir vergisi istisnası toplam süre ile değerlendirilmektedir. Örneğin %50 oranının uygulandığı dönemde iki çalışanın olduğu bir ar-ge merkezinde bir çalışan çalışma süresinin tamamını bölge içinde geçirirken diğeri de çalışma süresinin tamamını bölge dışında geçirdiği durumda her

---

[266] 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimleri Teşvik Kanunu (2004), T.C. Resmi Gazete, 25529, 21.07.2004, md.1, md.2, md.5(b).

[267] 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Genel Tebliği (Seri no:1), (2009), T.C. Resmi Gazete, 27167, 12.03.2009, md.7.

[268] 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 1)'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (Seri No: 3), (2016), T.C. Resmi Gazete, 29695, 26 Nisan 2016, md.1.

iki çalışan da toplam çalışma sürelerinin yarısı bölge içinde olduğu için vergi istisnasından faydalanmaktadır.[269]

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu: 4691 sayılı Kanun'un geçici md.2'ye göre bu kanun kapsamında yönetici şirketlerin kazançları ile bölgede bulunan gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri gelir vergisinden istisnadır. Maddede AR-GE, yazılım ve tasarım kazançları özellikle belirtilmiştir. Bu istisna 31.12.2028 tarihine kadar geçerlidir. Bu bölgedeki AR-GE, tasarım ve destek personellerinin elde ettikleri ücretler de gelir vergisi teşviki kapsamında istisnadır. Gelir vergisi hesaplamasında asgari ücret istisnası düşüldükten sonra hesaplanan gelir vergisi, muhtasar beyannamede tahakkuk eden gelir vergisinden terkin edilmesiyle istisna uygulanmaktadır. Bu istisnanın uygulanacağı personel sayısı işyerindeki AR-GE ve tasarım alanında çalışan personelin %10'unu aşamaz. Toplam 15 ve daha az sayıda personeli olan bölgedeki işyerleri için bu oran %20'ye çıkmaktadır.[270]

4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun: 4490 sayılı Kanun'da gemilerde ve yatlarda çalışan personele uygulanan gelir vergisi istisnası açıklanmaktadır. Buna göre kanunun 12'inci maddesinde mali hükümler açıklanarak 12'inci maddenin 2004 yılında değişiklik yapılan ilk fıkrası ve 2017 yılında eklenen üçüncü fıkrasının (d) bendinde gelir istisnası düzenlenmiştir. Bu fıkralara göre Türk Gemi siciline kayıtlı gemilerin ve yatların işletilmesinden ve devrinden doğan kazançlar ve bu gemi ve yatlarda çalışan personele ödenen ücretler gelir vergisi, kurumlar vergisi ve fonlardan istisna tutulmaktadır.[271]

2.3. ÜCRET GELİRLERİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE UYGULANAN VERGİ TARİFELERİ

Türkiye'de 1999 yılında 4444 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Emlâk Vergisi Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu Ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un geçici 57. Maddesi ile ücret dışı gelirlerin vergi oranları ücret gelirlerinden

---

[269] 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (seri no:9), T.C. Resmi Gazete, 31848, 27.05.2022, md.2, md.3.

[270] 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 24454, 06.07.2001, geç. md.2.

[271] 4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Karamamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 21.12.1999, 23913, md.12/1, md.12/3-(d).

5 puan artırımlı olarak uygulanacağı yürürlüğe girmiştir.[272] 2006 yılına kadar gelir vergisi tarifesinde ücret gelirleri ve ücret dışı gelirler için her bir vergi diliminde 5 puan ücretliler lehine olmak üzere iki ayrı tarife uygulanmaktaydı.[273] Ücret dışı gelirler için vergi oranları sırasıyla %20, %25, %30 ve %35 olarak uygulanırken bu oranlar ücret gelirleri için %15, %20, %25 ve %30 olarak belirlenmiştir.

2006 yılında 5479 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Özel Tüketim Vergisi Kanunu ve Vergi Usul Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile bu ücret ve ücret dışı gelirler için uygulanan iki ayrı vergi tarifesini kaldırılmıştır. Kaldırılan gelir vergi tarifesi yerine iki grubun da ortak olarak kullanacağı vergi tarifesi uygulamaya getirilmiştir.[274]

Tablo 3: 2005 Takvim Yılı Gelir Vergisi Tarifesi

2005 Yılı Ücret Gelirleri		**2005 Yılı Ücret Dışı Gelirleri**	
6.600 TL kadar	% 15	6.600 TL'ye kadar	%20
15.000 TL'nin 6.600 TL için 990 TL, fazlası	% 20	15.000 TL'nin 6.600 TL'si için 1.320 TL, fazlası	%25
30.000 TL'nin 15.000 TL'si için 2.670 TL, fazlası	% 25	30.000 TL'nin 15.000 TL'si için 3.420 TL, fazlası	%30
78.000 TL'nin 30.000 TL'si için 6.420 TL, fazlası	% 30	78.000 TL'nin 30.000 TL'si için 7.920 TL, fazlası	%35
78.000 TL'nin fazlasının 78.000 TL'si için 20.820 TL, fazlası	% 35	78.000 TL'nin fazlasının 78.000 TL'si için 24.720 TL, fazlası	%40

Kaynak: 4444 sayılı Kanun, geç.md.57.

Yürürlüğe giren bu yeni tarifede, ücret gelirleri için hiçbir ayrım yapılmamıştır. Vergi dilimleri 5'ten 4'e düşürülmüştür. Oranlar %15, %20, %27 ve %35 olarak belirlenmiştir. Bu yeni uygulamayla ilk iki dilim ücret dışı gelirler için 5 puan düşürülerek daha önceden ücret gelirleri için uygulanan oranlarda tüm gelirler eşitlenmiştir. Ancak ücret gelirleri için üçüncü ve dördüncü vergi dilimlerinde oran artışı yaşanırken ücret dışı gelirler üçüncü vergi diliminde oran düşmüş dördüncü

---

[272] 4444 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Emlâk Vergisi Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu Ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 11.08.1999, geç.md.57. https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4444.html (21.06.2023)

[273] Ümit Süleyman Üstün "Anayasa Mahkemesinin Ücret Gelirlerine İlişkin Gelir Vergisi Tarifesi İptal Kararı ve Değerlendirilmesi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** C: 14, S: 2, 2010, s.595.

[274] 5479 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Özel Tüketim Vergisi Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 26133, 08.04.2006, md.1.

dilimde ise aynı kalmıştır. Bu değişiklikle vergi dilimleri ve oranları azaltılarak vergi gelirinin arttırılması amaçlanmıştır.[275]

Tablo 4: 2006 Takvim Yılı Gelir Vergisi Tarifesi

2006 Yılı Tüm Gelirler İçin Uygulanan Ortak Tarife	
7.000 TL'ye kadar	%15
18.000 TL'nin 7.000 lirası için 1.050 TL, fazlası	%20
40.000 TL'nin 18.000 lirası için 3.250 TL, fazlası	%27
40.000 liradan fazlasının 40.000 lirası için 9.190 TL, fazlası	%35

Kaynak: 5479 sayılı Kanun, md.1

Vergi tarifelerinde yapılan bu değişikliğin ücret geliri elde edenler için vergi yükünü arttırırken ücret dışı gelir elde edenlerin vergi yükünün öncesine göre düşürüldüğü bu durumun verginin adil ve dengeli dağılımı zedeleyerek vergide eşitlik ilkesini olumsuz etkilediği nedenleriyle Anayasa Mahkemesine iptal davası açılmıştır. Vergi adaletinin sağlanmasında emek gelirleri ile diğer gelir unsurları arasında ayrım olması gerektiği, vergi tarifesinin bu haliyle ücret geliri elde edenlerin mali gücü, gelirin niteliği ve kişisel durumu hakkında herhangi bir bağlantı kurulamadığı ifade edilmiştir. Bunların sonucunda ücret geliri elde edenler ile diğer gelirlerin aynı oranda vergilendirilmesi ve ücret geliri elde edenlerin vergi yüklerindeki artış vergilemede adalet ilkesini zedelediği ve Anayasa'nın 73. Maddesinde belirtilen mali güç ilkesine aykırı olduğu açıklanmıştır.[276]

İptal davasının bir diğer nedeni de 30.03.2006 tarihinde yürürlüğe girmesine rağmen 01.01.2006 tarihinden itibaren elde edilen gelirlere uygulanmasıdır. Bu durumda ücret gelirlerinin vergilendirilmesinde geriye dönük artış meydana getirmesi nedeniyle kazanılmış hakları ortadan kaldırarak Anayasa'nın 2. maddesi olan hukuk devleti ilkesine aykırılık göstermektedir. Nihayetinde Anayasa'nın 2. ve 73. Maddelerine aykırı bulunarak bu değişikliğin iptaline karar verilmiştir.[277]

Kararın iptalinin ardından 6009 sayılı Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile gelir vergisi tarifesinin ilk iki dilimi ücret ve ücret dışı gelirler için aynı bırakılmıştır. Son

[275] AYM (2009), E. 2006/95, K.2009/144, T.C. Resmi Gazete, 27456, 8 Ocak 2010.
[276] Üstün, ss.596-597.
[277] AYM (2009), E. 2006/95, K.2009/144, T.C. Resmi Gazete, 27456, 8 Ocak 2010.

iki diliminde oranlar aynı kalmak üzere, ücret geliri elde edenler için vergi dilimlerinin matrah eşikleri artırılmıştır.[278]

7194 sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 2020 yılında da %40 oran ile 5. Vergi dilimi eklenmesiyle ücret gelirleri ile ücret dışı gelir elde edenlerin vergilendirilmesindeki ayrım son 3 vergi dilimini kapsamıştır.[279] Uygulanan bu vergi diliminin 2023 yılı için matrah ve oranları Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5: 2024 Takvim Yılı Gelir Vergisi Tarifesi

2024 Yılı Ücret Dışı Gelirler İçin		**2023 Yılı Ücret Gelirleri İçin**	
110.000 TL'ye kadar	%15	110.000 TL'ye kadar	%15
230.000 TL'nin 110.000 TL'si için 16.500 TL, fazlası	%20	230.000 TL'nin 110.000 TL'si için 16.500 TL, fazlası	%20
580.000 bin TL'nin 230.000 TL'si için 40.500 TL, fazlası	%27	870.000 TL'nin 230.000 TL'si için 40.500 TL, fazlası	%27
3 milyon TL'ye kadar 580.000 TL için 135.000 TL, fazlası	%35	3 milyon TL'ye kadar 870.000 TL için 213.300 TL, fazlası	%35
Daha fazla olan tutarlar için 3 milyon TL için 982.000 TL, fazlası	%40	Daha fazla olan tutarlar için 3 milyon TL için 958.800 TL, fazlası	%40

Kaynak: 193 sayılı GVK, md.103.

Gelir vergisi tarifesi 5 vergi dilimden oluşmaktadır. Bu vergi dilimleri %15 ile başlayarak %20, %27, %35 ve %40 olarak artarak devam etmektedir. Gelir vergisi tarifesinin ilk iki dilimi ayrım gözetmeksizin hem ücret geliri elde edenler hem de ücret dışı gelir elde edenler için 110 bin TL'ye kadar %15, 110 bin ile 230 bin TL arasındaki gelir ise %20 oranında vergilendirilmektedir. Üçüncü dilimden itibaren başlayarak ücret gelirleri ve ücret dışı gelirlerde vergi oranı aynı bırakılmış ancak vergi oranına denk gelen vergi dilimlerine geçiş eşikleri ücretliler lehine artırılarak ayrım yapılmıştır. Buna göre üçüncü dilim vergi oranı olan %27, ücret dışı gelirler için 580

[278] 6009 sayılı Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 27659, 01.08.2010, md.3.

[279] 7194 sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Karamamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 30971, 07.12.2019, md.17.

bin TL fazlasına uygulanırken, ücret geliri elde edenler için 870 bin TL fazlasına uygulanmaktadır. Dördüncü dilimde 3 milyon TL'ye kadar olan gelirlerin ücret dışı gelirlerde 580 bin TL'si için 135 bin TL vergilendirilirken ücret geliri elde edenler için 870 bin TL'si için 213 bin 300 TL vergilendirilmektedir. Bu tutarlardan fazlası için ise iki gelir grubu da %35 oranında vergilendirilmektedir. Son dilim olan beşinci vergi dilimde gelir tutarları 3 milyon TL'den fazla ise, 3 milyon TL için ücret dışı gelirler 982 bin TL, ücret gelirleri 958 bin 800 TL vergilendirilmektedir. Fazlası için her iki ücret grubu da %40 oranında vergilendirilir.

Gelir vergisi tarifesinin üçüncü vergi diliminden itibaren ücret gelirleri lehine bir ayrım yapıldığı görülmektedir. Ancak TÜİK verilerine göre 2023 yılında en yüksek hane halkı ortalama geliri 83.808 TL olduğu açıklanmıştır.[280] Bu veriye göre ücret gelirlerinin üçüncü vergi diliminden vergilendirilenlerin payının oldukça az olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda da üçüncü vergi diliminde ücret gelirlerinin diğer gelir kaynaklarına karşı korunması amacıyla daha yüksek gelir sınırıyla başlaması deme gücüne ulaşmada etkinlik kazandırmamaktadır. Ancak yine de gelirleri üçüncü vergi diliminde olan ücretliler için ayırma ilkesinden yararlanabilmektedir, ilk iki dilimde olan ücret geliri elde eden bireyler için böyle bir ayrım yapılmamakla beraber kümülâtif matrah hesaplamasıyla ilk dilimde olan mükellefler yıl içerisinde ikinci dilimden vergilendirilmeye geçmektedirler.[281]

GVK md.103'de belirtilen vergi tarifesinin dışında özel usul ile vergilendirilen jokeyler ve sporcular için farklı oranlar söz konusudur. Jokeyler düz oranlı olarak %20 vergilendirilmektedir.[282] Sporcular ise alt ligden başlayarak üst liglere doğru %5, %10, %20 oranlarında vergilendirilmektedir.[283]Ücretlilerin artan oranlı olarak GVK'de belirtilen oranlarda en yüksek %40 oranında vergilendirilmesine karşın sporcuların en yüksek %20, milli sporcuların katıldıkları müsabakalar karşılığında aldıkları ücretin

---

[280] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2023, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi Istatistikleri-2023-53711 (22.05.2024).

[281] Yunus Demirli, "Ücretlerin Kaynakta Vergilendirilmesi: Farklı Vergi Sistemi Uygulayan OECD Ülkelerine İlişkin Bir İnceleme", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 22, 2018, s.155.

[282] GVK, Geçici md.68.

[283] GVK, Geçici md.72.

%5'i, jokeylerin de düz oranlı olarak yalnızca %20 oranında vergilendirilmeleri adaletsizliğin bir diğer göstergesi olmaktadır.[284]

2.4. ÜCRET GELİRLERİNİN VERGİLENDİRME YÖNTEMLERİ

Ücretliler, matrah belirleme yöntemine göre gerçek usul, diğer usul ve özel usulde olmak üzere üç şekilde vergilendirilmektedirler. Ücret ve ücret sayılan ödemeler diğer usul ve özel usulde vergilendirme hariç gerçek usulde vergilendirilmektedir. Diğer usul ve özel usulde belirtilen işlerde çalışan hizmet erbapları bu kanunlarda belirtilen yöntemde vergilendirilmesi uygun bulunmuştur.

Diğer usule dâhil olan çalışanlar GVK md.64'te *"kazançları basit usulde tespit edilen ticaret erbabının yanında çalışanlar, özel hizmetlerde çalışan şoförler, özel inşaat sahiplerinin ücretle çalıştırdığı inşaat işçilerinin, gayrimenkul sermaye iradı sahibinin yanında çalışanlar"* olarak sıralanmıştır. Sayılan bu hizmet erbapları 2022 yılına kadar aldıkları karne üzerine yazılı olan ücretler ile vergilendirilmekteyken 2022 yılından itibaren karne kaldırılarak bu hizmet erbapları için tevkifata tabi olmayan ücret gelirleri kapsamında 64'üncü maddede belirtilen usullerde vergilendirilmektedir.[285]

Özel usulde vergilendirilecek hizmet erbapları jokeyler, jokey yamakları ve antrönerler ile sporculardır. Bu hizmet erbaplarının vergilendirilme usulleri de 68'inci ve 72'inci maddelerde düzenlenmiştir.

2.4.1. Ücret Gelirinin Gerçek Usulde Vergilendirilmesi

Ücret gelirlerinin gerçek usulde vergilendirme usulü GVK md.63'te açıklanmıştır. Buna göre ücretin gayri safi gelirinden md.63'te belirtilen indirimler yapıldıktan sonra ücretin gerçek safi değeri bulunmaktadır. Asgari ücret istisnası hariç GVK md.23'te belirtilen istisnalar kapsamında bir ücret geliri varsa bu ücret hesaplanan matraha dâhil edilmez. Kanunda belirtilen indirimler yapıldıktan sonra ulaşılan net gelire 103'üncü maddede düzenlenen vergi tarifesinde denk gelen vergi oranı uygulanarak gelir vergisi hesaplanmaktadır. Eğer hizmet erbabı asgari ücret üzerinde gelir elde ediyorsa hesaplanan bu gelir vergisinden de GVK'nin indirimler başlığında düzenlenen engellilik indirimi ve yurt dışına hizmet veren işletmelerin

---

[284] Osman Kağan Ergür ve Ahmet Köstekçi, "Türkiye'de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesinde Vergi Adaleti: Sporcuların Vergilendirilmesi Örneği", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 3, s.294.

[285] T.C. Resmî Gazete, 31732, 27.01.2022.

hizmet erbabına uygulayabileceği indirim düşülerek nihayet gelir vergisine ulaşılmaktadır.[286]

2.4.1.1. Safi Değerin Tespiti

GVK md 63' göre gerçek safi gelir "*Ücretin gerçek safi değeri işveren tarafından verilen para ve ayınlarla sağlanan menfaatler toplamından aşağıdaki indirimler yapıldıktan sonra kalan miktardır.*" şeklinde açıklanmaktadır. Buna göre işveren tarafından hizmet erbabına verilen ücret ve ücret sayılan vergiye tabi ödemelerin toplamından öncelikle GVK md.63'te belirtilen kesintiler ve indirimler yapılarak ücretin gerçek safi değerine ulaşılır.[287] Bu indirimleri memurlara yapılan yasal kesintiler, emeklilik aidatı ve sosyal güvenlik primleri, sigorta primleri ve sendikalara ödenen aidatlar olarak sıralanmaktadır.

OYAK ve Benzeri Kamu Kurumlarınca yapılan Yasal Kesintiler: GVK md.63'ün ilk bendinde yasal kesintiler *"657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 190'ıncı maddesi uyarınca yapılan kesintilerle, Ordu Yardımlaşma Kurumu ve benzeri kamu kurumları için yapılan kanuni kesintiler"* şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu'nda belirtilen kesintiler ve benzer kamu kurumları için yapılan yasal kesintiler ücret gelirinden düşülerek safi değere ulaşılmaktadır.

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun, Devlet Memurları Yardımlaşma Kurumu için memur maaşlarından %5 kesinti yapılmasını açıklayan 190'ıncı maddesi 21.01.1982 tarih ve 2595 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır.[288]

Emeklilik Aidatı ve Sosyal Sigorta Primleri

GVK 63/2'ye göre kanunla kurulan emekli sandıklarına ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun geçici 20'inci maddesinde belirtilen bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birliklerin çalışanlarına malullük, yaşlılık ve ölüm durumlarında yardım sağlamak amacıyla geçmişten beri tesis veya dernek olarak kurulan sandıklara ödenen aidat ve primler ücretin gayrisafi tutarından indirilmektedir.

---

[286] 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri no: 319), md.6.
[287] GVK md.63.
[288] Devlet Memurları Kanununun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri, https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=5&MevzuatNo=657&MevzuatTertip=5#:~:text=Madde%20190%20%E2%80%93%20(14%2F7,ve%20657%20say%C4%B1l%C4%B1%20Kanunun%20h%C3%BCkm%C3%BCd%C3%BCr.) (09.08.2023).

Burada önemli olan kanunlarda belirtilen sandıklara ve kanunlarda belirtilen şekillerde hizmet erbabının ücretinden bu primin kesildiği aya ait matrah tespitinde gayrisafi ücretten indirim konusu yapılabilmektedir.[289]

Sosyal Güvenlik Destek Primi: 5510 sayılı Kanun'a göre, 2008 yılından önce md.4/1-(a) kapsamında sigortası başlamış bir hizmet erbabı emekli olduktan sonra isteğe bağlı olarak ya emekli aylığı kesilmeden ya da kesilerek çalışmaya devam edebilmektedir. Eğer emekli aylığı kesilerek yeniden çalışmaya başlarsa tüm sigorta kollarına tabi olarak çalışacaktır. Ancak emekli aylığını alarak çalışmaya devam ederse bu durumda çalışmaya başladığı yerden alacağı ücretten sosyal güvenlik destek primi (SGDP) kesintisi yapılacaktır.[290] Bu prim 2023 yılı için %7,5 sigortalı %24,5 işveren tarafından verilmek üzere toplamda %32 oranındadır. İşverenlere ait paydan, muhtasar ve prim hizmetleri beyannamesinin zamanında verilmesi, prim ödemelerini zamanında yapılması ve Sosyal Güvenlik Kurumuna prim, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme zammı ve cezasının bulunmaması koşulları sağlanması halinde işverenin payından 5 puanlık kısmı hazine tarafından karşılanmaktadır.[291] Bu tutarları ödemekle yükümlü olan işverendir. Hizmet erbabının payı ise ücretin gayrisafi tutarından indirilmektedir.[292]

2008 yılının ekim ayından itibaren ilk kez sigortalı olarak çalışmaya başlayanlar emekli olduklarında çalışmaya devam etmeleri halinde emekli aylıkları kesilerek tüm sigortalı kollarında çalışmaya başlayacaktır. Böylelikle de SGDP uygulanmayacaktır.

Hayat/Şahıs Sigorta Primleri: GVK md.63/3'de hayat sigortası primleriyle şahıs sigortası primlerinin indirimi düzenlenmiştir. Şöyle ki "*Sigortanın Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik veya sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat sigortası poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primlerin %50'si ile ölüm, kaza, sağlık, hastalık, engellilik,*

---

[289] Şengül Saki, "Ücret Gelirlerinin Vergilendirmesi ve Beyanı", **Vergi Raporu**, S: 162, Mart, 2013, s.78.

[290] Sosyal Güvenlik Kurumu, Emeklilikten Sonra Tekrar Çalışma (SGDP), https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/ada02fa5-e15f-4e0d-b6c9-fef40a54eb3c/Emeklilikten-Sonra-Tekrar-Calisma-SGDP-2022-05-13-09-35-43 (20.06.2023).

[291] 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu T.C. Resmi Gazete, 26200, 16.06.2006, geç. md.14, md.81(ı).

[292] Gelir İdaresi Başkanlığı, Ücret Geliri Elde Edenler İçin Vergi Rehber, Yayın no:451, Şubat, 2023, s.23.

işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler" gayrisafi ücret toplamından indirilmektedir.

Bu maddeye göre primin ödendiği sigorta şirketinin Türkiye'de kurulması ve merkezinin Türkiye'de bulunması şartı koşulmuştur. Bunun yanında hizmet erbabının kendisi, eşi ve küçük çocukları için ödediği hayat sigortası poliçelerinin %50'si indirim konusu yapılırken ölüm, sağlık, kaza, hastalık, engellilik, işsizlik, analık, doğum ve eğitim gibi şahıs sigortalarının tamamı indirim konusudur. İndirim konusu olan bu ödemeler için aynı maddenin parantez içi hükmünde aylık elde edilen tutarın %15'i, yıllık olarak hesaplandığında da asgari ücretin yıllık tutarı indirimin sınırı olarak belirlenmiştir. Böylelikle de indirim konusu olan hayat ve şahıs sigorta primleri aylık gelirin %15'ini ve yıllık asgari ücret toplamını aşamaz.[293]

İşsizlik Sigortası Primi: 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamına girenler tarafından işsizlik sigortası ödemesi zorunludur. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 80 ve 82'inci maddelerinde belirtilen prime esas kazancın %1'i sigortalı, %2'si işveren payı olarak alınır. Korumalı işyeri kapsamında zihinsel ve ruhsal engelleri nedeniyle iş gücü piyasasına kazandırılmaları güç olan çalışanlar için işsizlik sigortasının işveren payı Hazine tarafından karşılanmaktadır.[294] Burada hizmet erbabının payı, ücretin gerçek safi değerinin tespiti sırasında ücretin gayrisafi tutarından indirim konusu yapılmaktadır.[295]

Sendikalara Ödenen Aidatlar: GVK md.63/4'te sendikalara ödenen aidatlar indirim konusu yapılmaktadır. Bu maddeye göre "*çalışanlar tarafından ilgili kanunlarına göre, sendikalara ödenen aidatlar"* ücretlinin gayrisafi tutarından indirilebilmektedir. Bu maddenin parantez içi hükmünde sendikalara ödenen aidatların indirim konusu olabilmesi için belgelendirilmesi şart koşulmuştur. Buna göre ödenen aidatlar sendikalar tarafından makbuzla belgelendirilmelidir. Ödemenin işverenler tarafından hizmet erbabının ücretinden kesildiği durumlarda bu kesintinin bordroda gösterilmesi durumunda makbuz aranmamaktadır.[296]

---

293 GVK, md.63/3.
294 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 23810, 08.09.1999, md.48, md.49.
295 GİB, Ücret Geliri Elde Edenler… s23.
296 Saki, s.81.

2.4.1.2. Vergiden Mahsup Edilen İndirimler

GVK'nin ikinci kısmın yedinci bölümünde indirimler düzenlenmiştir. Bu düzenlenen indirimler, engellilik indirimi ve yurt dışında hizmet veren işletmelerde yapılacak indirimler olmak üzere iki indirimden oluşmaktadır.

01.01.2022 tarihinden itibaren asgari geçim istisnasının yürürlüğe girmesiyle GVK md.32'de yer alan asgari geçim indirimi (AGİ) kaldırılmıştır.[297] Kaldırılan asgari geçim indiriminde yıllık brüt asgari ücret üzerinden indirimler yapılmaktaydı. Mükellef kendisi için %50, çalışmayan eşi için %10, ilk çocuk için %7,5, ikinci çocuk için %10 ve diğer çocuklar için %5 indirim hakkı bulunmaktaydı. Aylık ödemelerde hesaplanan bu indirimler aylık kesirlere denk gelecek şekilde indirime konu olmaktaydı.[298]

Asgari geçim indiriminde hizmet erbabının kendisi, eşi ve çocukları için ayrı ayrı oranlarda indirim yapılabilmesine karşın bu uygulamanın yerine getirilen asgari ücret istisnasıyla herkese aynı tutarda vergi istisnası uygulanmaktadır.

Engellilik İndirimi: GVK'nin 31'inci maddesinde göre *"Çalışma gücünün asgarî %80'ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece engelli, asgarî %60'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece engelli, asgarî %40'ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ise üçüncü derece engelli sayılır."* Belirtilen bu derecelere göre de farklı tutarlarda engellilik indirimi yapılmaktadır. 31'inci maddenin devamında, 2023 yılı için indirim tutarları "*Birinci derece engelliler için* 4.400 *TL, ikinci derece engelliler için* 2.600 *TL, üçüncü derece engelliler için 1.100 lira*" şeklinde sıralanmaktadır. Belirtilen engellilik indiriminin uygulaması ise md.36'da şu şekilde açıklanmaktadır: "*Muhtelif yerlerden ücret alan hizmet erbabı için 31 inci maddede yazılı indirimler bunlardan yalnız en yüksek olan ücretin vergisine uygulanır. Hizmet erbabının vergi karnesi varsa, indirimin uygulanacağı ücret bu karneyi muhafaza eden işverenden aldığı ücrettir. Vergi Usul Kanunu ile karne almaktan muaf tutulmuş olanlarda indirimin uygulanacağı ücret, aile durumu sual varakasını muhafaza eden işverenden aldığı ücrettir. 31 inci maddedeki indirimler, dar mükellefiyete tabi kimselere şamil değildir"*[299]

Açıklandığı üzere eğer hizmet erbabı çeşitli yerlerden ücret geliri elde ediyorsa engellilik indirimi yalnızca en yüksek tutarda olan ücret gelirinin vergisine

---

[297] 193 sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri no:319), md.4/7.
[298] İmdat Türkay, Tüm Yönleriyle Asgari Geçim İndirimi Uygulaması", **İş ve Hayat**, Yıl: 3, S:5, 2017, s.139.
[299] GVK, md.31. md.36.

uygulanmaktadır. Vergi karnesine tabi çalışansa bu indirimin uygulanacağı ücret karneyi elinde bulunduran işverenden karneden muaf tutulmuşsa aile durumunu bildiren formu elinde bulunduran işverenden aldığı ücrete uygulanmaktadır. Bunların yanında da dar mükellefler bu indirimden faydalanamamaktadır.

Buna ek olarak da asgari geçim indiriminin yürürlükten kalkması ve yerine asgari ücret istisnasının gelmesi nedeniyle asgari ücret elde eden hizmet erbaplarının artık yukarıda açıklanan engellilik indirimine başvuramayacakları açıklanmıştır.[300]

Yurt Dışına Hizmet Veren İşletmelerde İndirim: Yurt dışına hizmet veren işletmelerle ilgili yapılacak indirimler GVK md.33'te şu şekilde açıklanmaktadır:[301]

"Bu Kanunun 89 uncu maddesinin birinci fıkrasının (13) numaralı bendi ile 13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (ğ) bendinde yer alan indirim kapsamındaki faaliyet alanlarında hizmet veren işverenlerin, destek personeli hariç olmak üzere, münhasıran bu faaliyetler için istihdam ettikleri ve fiilen bu işleri ifa eden hizmet erbabına ödedikleri ücretler üzerinden asgari geçim indirimi uygulandıktan sonra hesaplanan vergiden, işverenin bu faaliyetlerinden sağladığı hasılatın %85'inin yurt dışından elde edilmiş olması ve fatura veya benzeri belgenin yurt dışındaki müşteri adına düzenlenmesi şartıyla, her bir çalışan için faaliyetin yapıldığı yılın ocak ayına ait asgari ücretin safi tutarının bu Kanunun 103 üncü maddesindeki gelir vergisi tarifesinin birinci gelir diliminde yer alan oranla çarpılmasıyla bulunan indirim tutarı mahsup edilir."

Bu maddede belirtilen şartları taşıyan işverenler özellikle bu işleri dolayısıyla çalıştırdıkları hizmet erbabının ücretlerinden asgari geçim indirimi yapıldıktan sonra hesaplanan vergiden, hizmetin gerçekleştiği yılın ocak ayı net asgari ücret tutarının gelir vergisi tarifesindeki ilk vergi dilimindeki oranla çarpılması sonucu bulunan tutar indirilir. Ancak 2022 yılında asgari geçim indiriminin kaldırılması ve asgari ücret istisnasının yürürlüğe girmesi nedeniyle bu uygulamaya gerek kalmamaktadır. Nitekim asgari ücret gelir vergisinden istisna tutulmaktadır.

2.4.1.3. Beyanname Üzerinde Uygulanan İndirimler

GVK md.89'da gelir vergisi beyannamesinde bildirilen gelirden beyanname üzerinde yapılabilecek indirimler "diğer indirimler" başlığı altında sıralanmıştır. GVK 89'uncu madde altında sıralanan indirimlerden engellilik indirimi, girişim sermayesi

[300] GVK, md.23.
[301] GVK, md.33.

fonu indirimi, Türkiye'de yerleşmiş olmayan gerçek ve tüzel kişilerin kanunda belirtilen hizmetlerinden elde ettikleri kazançlardan yapılacak indirim, korumalı işyeri indirimi ve kanunda belirtilen şartlar dâhilinde ihracat indirimi yalnızca ücret geliri elde edenlerin doldurması gereken beyanname üzerinde bulunmamaktadır.

GVK 89'uncu madde kapsamında ücret gelirleri elde edenler için doldurulması gereken beyannamede sigorta primleri, eğitim ve sağlık harcamaları, bağış ve yardımlar ve sponsorluk harcamaları bulunmaktadır. Bu indirimlerin yanında GVK geç.md.82'de açıklanan bireysel yatırım katılımcısı indirimi ve Kapadokya Alanı Başkanlığına Yapılan Bağış ve Yardımlar İle Sponsorluk Harcamaları da mevcuttur.

Sigorta Primleri: GVK md.89/1 sigorta primleri ile ilgili yapılabilecek indirimleri konu almaktadır. Bu maddeye göre mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına yapılan hayat sigortalarına ödenen primlerinin %50'si ile ölüm, kaza, hastalık, sağlık, engellilik, analık, doğum ve eğitim gibi yapılan şahıs sigorta primlerinin tamamı indirim konusu yapılmaktadır. Eşlerin ve çocukların kendi beyannamelerini vermeleri halinde bu şahıs sigorta primlerini kendi gelirlerinde de düşebilmektedir. Bunun için, sigortanın merkezi Türkiye'de bulunan bir emeklilik ve sigorta şirketi bünyesinde anlaşılmış, prim tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olmalı ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerin net tutarı hesaplanırken ayrıda indirilmiş olmamalıdır. Bu maddede belirtilen indirimin uygulanabilmesi için şart olarak indirim konusu olan tutarın beyan edilen gelirin %15'ini ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmaması gerektiği belirtilmektedir.

Eğitim ve Sağlık Harcamaları: GVK md.89/2 mükellefin yaptığı eğitim ve sağlık harcamalarında uygulanabilecek indirimi konu edinmektedir. Bu maddeye göre, mükellef, kendisi, eşi ve küçük çocukları için yaptığı eğitim ve sağlık harcamalarını beyan ettiği gelirin %10'unu aşmayan kısmını gelirinden indirebilmektedir. Bu indirimin yapılabilmesi için harcamanın Türkiye'de yapılması ve bu harcamanın gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükelleflerinden yapılarak belgelendirilmesi şart koşulmuştur. Ayrıca, GVK mükerrer 121'inci madde nedeniyle eğitim ve sağlık harcamalarını indirim konusu yapan ücret geliri elde edenler, tekrar GVK md.89/2'ye göre indirim uygulayamayacağı belirtilmiştir.

Bağış ve Yardımlar: GVK md.89'un 4, 5, 6, 7, 10 ve 11'inci fıkralarında indirim konusu yapılmasında bağış ve yardımlar düzenlenmiştir. Bu bağış ve yardımlardan

yalnızca 4'üncü fıkrada belirtilen bağış ve yardımların indirim yapılmasındaki tutar sınırlandırılırken diğer fıkralardaki bağış ve yardımların tamamı indirim konusudur.

GVK md.89/4'te *"Genel ve özel bütçeli kamu idareleri, il özel idareleri, belediyeler, köyler ile kamu yararına çalışan dernekler ve Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıflara yıllık toplamı beyan edilecek gelirin % 5'ini (kalkınmada öncelikli yöreler için % 10'unu) aşmamak üzere, makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar"* indirim konusu yapılmaktadır.

GVK md.89/5'te belirtilen kurumlara eğitim, sağlık, toplumsal yaşamın getirdiği sorumlulukları karşılayacak tesisler ve ibadethane gibi bu maddede şartlarıyla açıklanan yardım ve bağışların tamamı indirim konusudur.

GVK md.89/6'da "*Fakirlere yardım amacıyla gıda bankacılığı faaliyetinde bulunan dernek ve vakıflara Maliye Bakanlığınca*[*] *belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde bağışlanan gıda, temizlik, giyecek ve yakacak maddelerinin maliyet bedelinin tamamı"* indirim konusu olduğu belirtilmektedir.

GVK md.89/10'da Cumhurbaşkanınca yapılan yardım kampanyaları konu almaktadır. "*Cumhurbaşkanınca başlatılan yardım kampanyalarına makbuz karşılığı yapılan ayni ve nakdî bağışların tamamı"* tamamı indirim konusudur.

GVK md.89/11 Türkiye Kızılay Derneğine ve Türkiye Yeşilay Cemiyetine yapılan yardımları kapsamaktadır. Bu fıkraya *göre:" İktisadi işletmeleri hariç, Türkiye Kızılay Derneğine ve Türkiye Yeşilay Cemiyetine makbuz karşılığı yapılan nakdi bağış ve yardımların tamamı"* indirim konusudur.

Sponsorluk Harcamaları: GVK md.89/8'de yapılan sponsorluk harcamaları konu edinmiştir. Bu maddeye göre: *"3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 17.6.1992 tarihli ve 3813 sayılı Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun kapsamında yapılan sponsorluk harcamalarının; amatör spor dalları için tamamı, profesyonel spor dalları için % 50'si"* indirim konusu yapılmaktadır. Kanun maddesine göre belirtilen kanunların kapsamındaki amatör sporlar için yapılan sponsorluk harcamalarının tamamı indirilirken, profesyonel spor dallarında yapılan sponsorluk harcamaları %50 oranında indirime konudur.

Bireysel Katılım Yatırımcısı İndirimi: Başlangıç veya büyüme aşamasında girişimciler finansman aracı olarak bireysel katılım yatırımına yönelebilmektedir.

[*] 2018 yılında Maliye Bakanlığı ve Hazine birleştirilerek Hazine ve Maliye Bakanlığı ismini almıştır

Finansmanların yüksek risk içermesi nedeniyle ulaşamayan girişimcilerin bireysel katılım sermayesi desteklenmektedir.[302]

Bu çerçevede 31.12.2027 tarihine kadar 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 253'üncü maddesi kapsamında olan ve tam mükellef anonim şirketlerden iştirak hissesi elde eden tam mükellef gerçek kişiler, hesaplanan hisse değerinin %75'ini gelir vergisi beyannamesinde bildirdikleri gelirden indirebilmektedir. Burada bu iştirak hisselerini iki tam yıl boyunca ellerinde tutmaları şart koşulmaktadır. Araştırma, geliştirme ve yenilikçilik kapsamında projesi son 5 yıl içinde desteklenmiş kurumlara sağladıkları iştiraklerin %100'ü indirim konusudur. Bu kurumlar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu ile Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenmektedir. Bu indirim yıllık en fazla 2 milyon 500 bin olabilmektedir. Yapılamayan indirim izleyen yılda yeniden değerleme oranları dikkate alınarak uygulanmaktadır. Hesaplama işlemi 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun değerleme usullerine göre yapılmaktadır.[303]

Kapadokya Alanı Başkanlığına Yapılan Bağış ve Yardımlar İle Sponsorluk Harcamaları: Kapadokya'nın tarihi ve kültürel değerleri ve jeolojik dokusu gibi Kapadokya'nın varlığının korunması ve sürdürülmesi amacıyla çeşitli düzenlemeleri kapsayan 7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun 2019 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'un muafiyet ve indirimler başlıklı 7'inci maddesinin 2'inci fıkrasına göre, Kapadokya Alanı Başlığına yapılacak her türlü nakdi ve ayni bağış ve sponsorluk harcamalarının tamamı, gelir vergisi ve kurumlar vergisi beyannamesinde ayrıca belirtilmek şartı ile beyan edilen gelirden ya da kurum kazancından indirilebilmektedir.[304]

2.4.1.4. Gerçek Usulde Ücret Gelirinin Vergilendirme Yöntemleri

Gerçek ücretlerde vergi toplama iki şekilde olmaktadır. Bunlardan ilki mükellefin vergi hesaplamasını kendi yapıp gelir vergisi beyanıyla ilgili vergi

---

[302] 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, T.C. Resmi Gazete,30474, 10.07.2018, md.253.

[303] GVK, geç.md.82.

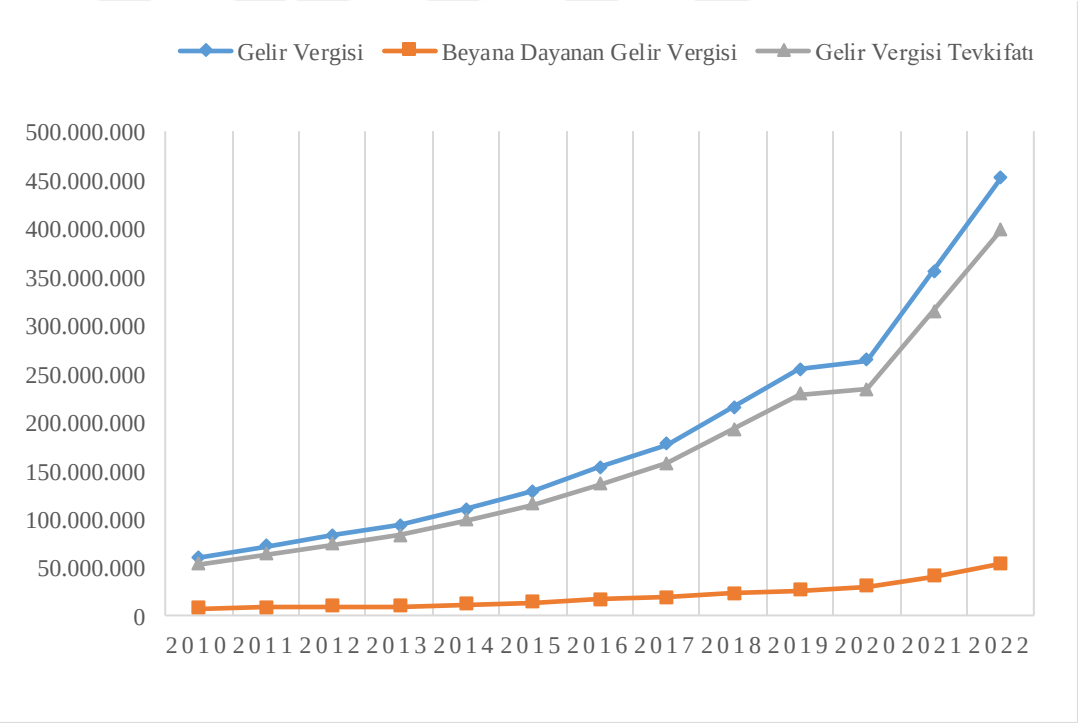
[304] 7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 30791, 01.06.2019, md.7/2.

dairesine beyan etmesi diğeri ise tevkifat usulü ile işveren tarafından hesaplanıp kesilmesidir.

2.4.1.4.1. Ücret Gelirinin Beyan Usulü Vergilendirilmesi

Ücret gelirlerinin aksi belirtilmedikçe yıllık beyan vermesi gerektiği GVK md.85'te belirtilirken GVK md.86'da ise yıllık beyan vermesi gereken ücret geliri elde edenler açıklanmaktadır. GVK md.95'te ise tevkifata tabi olmayarak yıllık beyanname vermesi gereken ücret geliri elde edenler düzenlenmektedir. Aksi belirtilmedikçe yıllık beyan vermesi gerektiği belirtilerek ücret gelirlerinin tevkifat usulüyle vergilendirilmesi istisnai bir durum olarak anlaşılırken, md.86 ve 95'te düzenlendiği üzere yıllık beyanname veren ücret gelirlilerin istisnai bir durumda olduğu görülmektedir. Nitekim 2022 yılında yaklaşık 450.6 Milyar olan gelir vergisinin %88'i tevkif suretiyle alınmaktayken yalnızca %8.9'u beyana dayalı olarak alınmıştır.[305]

Grafik 2: Merkezi Yönetim Gelir Vergisi Gelirleri 2010-2022 (Bin TL)

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, Merkezi Yönetim Gelirleri (2016-2022), https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_18.xls.htm (19.05.2023).

[305] Gelir İdaresi Başkanlığı, Merkezi Yönetim Gelirleri (2016-2022), https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_18.xls.htm (09.08.2023).

2010-2022 yılları arasında beyanname ve tevkif suretiyle alınan vergilerin seyri yukarıdaki şekilde gösterilmektedir. Buna göre, tevkif suretiyle alınan vergilerin tutarı yıllar itibariyle sürekli bir artış gösterirken beyana dayalı vergilerdeki artış eğimi tevkif suretiyle alınan vergilerle kıyaslanamayacak kadar düşüktür. Beyanname veren mükellefler içindeki ücret geliri elde eden mükellef sayısı GİB tarafından paylaşılan beyanname özetleri verilerinde bulunmaktayken bu veriler en son 2013 yılında paylaşılmıştır. 2013 yılındaki bu son veriye göre 1 milyon 355 bin 770 beyanname veren mükelleften yalnızca 6 bin 440 tanesi ücret geliri nedeniyle beyanname vermiştir.[306]

2.4.1.4.1.1. Beyanname Vermekle Yükümlü Olanlar

Gelir Vergisi Kanunu'nun 85'inci maddesine göre *"Mükellefler 2'inci maddede yazılı kaynaklardan bir takvim yılı içinde elde ettikleri kazanç ve iratları için bu Kanunda aksine hüküm olmadıkça yıllık beyanname verirler. Bu Kanuna göre beyanı gereken gelirlerin yıllık beyannamede toplanması zorunludur."*[307]

Bahsi geçen GVK md.2'de ücret gelirleri de dâhil olmak üzeri tüm gelir unsurları sayılmaktadır. GVK md.86'da yıllık beyanname vermesi gereken ücret gelirleri tek işverenden elde edilmiş ve tevkif usulüyle vergilendirilmiş, 103'üncü maddede belirtilen vergi dilimlerinden dördüncü vergi dilimini aşan, birden fazla işverenden elde edilmiş ve ilk işveren hariç diğer işverenlerden elde edilen ücret gelirleri ikinci vergi dilimini aşan ve ilk işveren dâhil ücret gelirlerinin toplamı dördüncü vergi dilimini aşan bu ücretliler elde ettikleri ücret gelirleri için yıllık beyanname vermek zorundadırlar.[308]

Bunun yanında GVK md.95'te tevkifata tabi olmayan yani gelirlerini GVK md.85'e göre yıllık gelir vergisi beyannamesi ile bildirilmesi gereken hizmet erbapları şu şekilde sıralanmıştır:[309]

"*Ücretlerini yabancı bir memleketteki işverenden doğrudan doğruya alan hizmet erbabı;*

---

306 GİB, https://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/TGBO/2013/2013_Gelir_Bey_Ozeti.html (17.09.2023).
307 GVK, md. 85.
308 GVK, md.86.
309 GVK, md. 95.
* 2018 yılında Maliye Bakanlığı ve Hazine birleştirilerek Hazine ve Maliye Bakanlığı ismini almıştır.

16'ncı maddede yazılı istisnadan faydalanmayan yabancı elçilik ve konsolosluk memur ve hizmetlileri:

Maliye Bakanlığınca yıllık beyanname ile bildirilmesinde zaruret görülen ödemeler"*

Buna göre, ücret gelirlerini doğrudan yurtdışındaki işverenden alan, GVK md.16'da belirtilen istisnadan faydalanmayan ve ilgili bakanlıkça zorunlu görülen hallerde hizmet erbapları elde ettikleri gelir için yıllık gelir vergisi beyannamesi vermektedir.

Diğer usulde vergileme yönteminin 01.01.2022 tarihinden geçerli olmak üzere 319 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile kaldırılmasıyla bu usulde vergilendirilen hizmet erbaplarının elde ettikleri gelirler artık tevkifata tabi olmayan gelirler kapsamında değerlendirilmektedir. Buna göre diğer usul kapsamında olan "*Kazançları basit usulde tespit edilen ticaret erbabı yanında çalışanlar, özel hizmetlerde çalışan şoförler, özel inşaat sahiplerinin ücretle çalıştırdığı inşaat işçiler, gayrimenkul sermaye iradı sahibi yanında çalışanlar"* gelirleri asgari ücreti aştığı durumda brüt gelirlerini yıllık gelir vergisi beyannamesi ile bildirerek toplam brüt gelirlerinden yıllık toplam asgari ücret matrahını düştükten sonra kalan tutara gelir vergisi oranı uygulanarak vergilendirilmektedir.[310]

2.4.1.4.1.2. Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi

Gelirlerini beyan etmekle tabi olan ücretlilerin vermesi gereken yıllık beyanname Mükellefin Kimlik ve Adres Bilgileri, Gelir Bildirimi, Vergi Bildirimi olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır. Mükellefin Kimlik ve Adres Bilgileri bölümünde, mükellefin adı, soyadı, ana adı, doğum yeri ve tarihi, uyruğu, medeni hali ve iletişim bilgileri yer almaktadır. Devamında gelir bildirimi bölümü gelmektedir. Bu bölümde mükellef elde ettiği gelirleri ve düşeceği indirimleri yazmaktadır. Bu yıllık beyanı yalnızca ücret geliri elde edenler, gayrimenkul ve menkul sermaye iradı ile diğer kazanç ve irat elde edenler doldurabileceği için beyannamenin gelir kısmında bu gelir unsurları bulunmaktadır. İndirimlerle devam eden bu bölümde beyanname üzerinde yapılabilecek indirimler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:[311]

---

[310] 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No:319), md.11.

[311] GİB, Beyanname Formları ve Bildirimler, Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi (Beyana Tabi Geliri Sadece Ücret - Gayrimenkul Sermaye İradı - Menkul Sermaye İradı - Diğer Kazanç ve İratlardan İbaret Olanlar İçin), https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/beyanname-formlari-bildirimler (07.09.2022).

- *Şahıs Sigorta Primleri*
- *Eğitim Ve Sağlık Harcamaları*
- *Bağış Ve Yardımlar*
- *Eğitim Ve Sağlık Tesisleri ile Dini Tesislere ilişkin Bağış Ve Yardımlar*
- *Gıda Bankacılığı Kapsamındaki Bağış ve Yardımlar*
- *Kültür Ve Turizm Amaçlı Bağış Ve Yardımlar*
- *Sponsorluk Harcamaları*
- *Cumhurbaşkanınca Başlatılan Yardım Kampanyalarına Yapılan Bağışlar*
- *Türkiye Kızılay Derneği ile Türkiye Yeşilay Cemiyetine Yapılan Nakdi Bağış Ve Yardımlar*
- *Bireysel Katılım Yatırımcısı İndirimi*
- *Kapadokya Alanı Başkanlığına Yapılan Bağış ve Yardımlar ile Sponsorluk Harcamaları*
- *Diğer İndirimler*

Bu indirimler beyannamede bildirilen toplam gelirden düşülür. İndirimlerin düşülmesi sonucunda vergi matrahına ulaşılmaktadır. Üçüncü ve son bölüm olan vergi bildirimi bölümünde bu matraha vergi tarifesinde denk gelen vergi oranı uygulanarak gelir vergisi hesaplanmaktadır. Hesaplanan gelir vergisinden yabancı ülkelerde ödenen vergiler, tevkifat usulüyle ödenen vergiler ve asgari ücret istisnası tutarları düşülerek ödenmesi gereken gelir vergisi bulunmaktadır. Eğer mahsup edilecek vergi hesaplanan gelir vergisinden yüksekse aradaki fark iadesi gereken gelir vergisi olarak bildirilir.

Yıllık gelir vergisi beyannamesi vergiye konu gelirin elde edilmesini izleyen yılın mart ayının 25.günü akşamına kadar vergi dairesine bildirilir. Eğer tam mükellefiyetse vergiyi tarha yetkili vergi dairesine, dar mükellefiyetse Türkiye'deki muhatabının bulunduğu yerin vergi dairesine bildirir. Dar mükellefin Türkiye'de muhatabının bulunmaması halinde Türkiye'de bulunan işyeri veya işyerlerinden herhangi birinin bulunduğu yerdeki vergi dairesine verir ya da taahhütlü posta ile gönderir. Takvim yılı içinde ülkenin terk edilmesi durumunda terk edilmeden 15 gün önce, ölüm halinde de ölüm tarihinden itibaren 4 ay içinde beyannamenin verilmesi gerekmektedir.[312]

[312] GVK, md.92.

2.4.1.4.2. Ücret Gelirlerinin Tevkifat Usulü Vergilendirilmesi

GVK 4'üncü kısmın 3'üncü bölümünde tevkifat usulü vergileme detaylıca açıklanmıştır. 94'üncü maddeyle başlayan bu bölümde tevkif yapmak zorunda olanlar, tevkif yapılması gereken ödemeler, vergi tevkifatı yapılmayacak ücretler, uyulacak esaslar ve bu verginin verileceği muhtasar beyanname açıklanmaktadır. Bu başlık altında da GVK'da açıklanan tevkif yapmakla sorumlu olanlar, vergi tevkifatında taraflar ve tevkifatın ücret gelirlerinde uygulanması incelenmektedir.

2.4.1.4.2.1. Tevkifat Yapmakla Sorumlu Olanlar

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94'inci maddesinde tevkifat yapmakla yükümlü olanlar şu şekilde açıklanmıştır: "*Kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler aşağıdaki bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dâhil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar*."[313]

Yukarıda sayılan vergi sorumluları, avanslar da dâhil olmak üzere istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya zorunludur. Yapmadıkları takdirde vergi aslı ve cezalarıyla beraber vergi sorumlusundan istenir ancak vergi sorumlusu vergi aslı için mükellefe rücu edebilirken cezalardan kendi sorumludur.

GVK'nın 94'inci maddenin devamındaki bentlerde bahsi geçen ödemeler detaylıca açıklanmış ve bu bentlerin başında da *"Hizmet erbabına ödenen ücretler ile 61'inci maddede yazılı olup ücret sayılan ödemelerden (istisnadan faydalananlar hariç), 103 ve 104'üncü maddelere göre, vergi tevkifatı yapılır"* bendiyle ücret ödemelerinin de tevkifata dâhil olduğu belirtilmiştir. Ancak bazı ücret ödemelerinin bu maddenin dışında kaldığı belirtilerek 95'inci maddede açıklanmıştır. Bu madde yukarıda beyan usulüyle vergilendirilen ücret gelirlerini açıklarken değerlendirilmiştir.

Bu usulde vergilendirilenlerin vergi ödeme zaman ve yeri aynı kanunun 98'inci maddesinde *"94'üncü madde gereğince vergi tevkifatı yapmaya mecbur olanlar bir ay içinde yaptıkları ödemeler veya tahakkuk ettirdikleri karlar ve iratlar ile bunlardan*

---

[313] GVK, md.94.

tevkif ettikleri vergileri ertesi ayın yirmi üçüncü günü akşamına kadar, ödeme veya tahakkukun yapıldığı yerin bağlı olduğu vergi dairesine bildirmeye mecburdurlar" şeklinde açıklanmıştır.[314]

2.4.1.4.2.2. Vergi Tevkifatında Taraflar

Verginin taraflarını esasen alacaklı devlet ve borçlu olan mükellef oluşturmaktadır. Ancak tevkifat usulü vergilemede alacaklı ile borçlu arasına vergi sorumlusu girerek vergi alacaklısı ile muhatap konumunda vergi sorumlusu bulunmaktadır. Böylelikle tevkifat usulü vergilemede tarafları vergi alacaklısı, vergi borçlusu ve vergi sorumlusu oluşturmaktadır.

2.4.1.4.2.2.1. Vergi Alacaklısı

Vergi alacaklısı egemenlik gücüne dayanarak vergi koyma hakkına sahip hükümrandır. Hükümran yani devlet, demokrasilerde temsilciler meclisinin de onayıyla uygulamaya konulan vergiyi toplama hakkına sahiptir ve devlet vergilendirme sürecini merkezi yönetim ve yerel yönetimde birçok temsilcisi eliyle yürütmektedir.

Öyle ki bir vergi öncelikle meclis onayından geçer ve ilgili bakanlık ile yürütme işlemi gerçekleşir, taşrada ise vergi daireleri tarafından vergi tekniği işlemleri sürdürülür. Burada da görüldüğü gibi, vergi alacaklısı devlettir ancak bu süreci birçok temsilcisi ile sürdürdüğü için merkezde meclis ve bakanlıklar, taşrada ise vergi daireleri alacaklıyı temsil etmektedir.[315]

Vergi daireleri, VUK madde 4'te "*Vergi dairesi mükellefi tesbit eden, vergi tarh eden, tahakkuk ettiren ve tahsil eden dairedir*" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu sebeple, tevkifat usulünde vergi sorumlusunun karşılaştığı alacaklı vergi daireleridir.

2.4.1.4.2.2.2. Vergi Borçlusu (Vergi Mükellefi)

Öncelikle mükellef kelimesi Arapçadan dilimize geçmiş ve kefalet kökünden gelmektedir. Buna göre mükellef kelimesinin ilk anlamı, bir görevi icra etmek ya da bir vergi ödemeye mecbur olan kişidir.[316] Vergi Usul Kanunu'nun 8'inci maddesinde

---

[314] GVK, md.98.
[315] Mehmet Tosuner ve Zeynep Arıkan, **Vergi Usul Hukuku**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2014, s.50.
[316] Şemsettin Sami, **Kamus-i Türki**, , (Hazırlayanlar: Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal), İdeal Kültür Yayıncılık, 2011, s. 1076.

de mükellef, "*vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüb eden gerçek veya tüzel kişi"* olarak tanımlanmaktadır.

Vergi borcunun ortaya çıkması için vergi kanunlarında belirtilen verginin konusuna giren olayın gerçekleşmesi gerekmektedir. Ücretlerde de vergiyi doğuran olay elde etme[317] fiilidir. Elde etmenin ne zaman gerçekleştiği hakkında birçok görüş karşımıza çıkmaktadır. Gelirin elde edilmesi Gelir Vergisi Kanunu'nda hukuki tasarruf esasına dayandığı ve hukuki tasarruf hakkının doğmasıyla ekonomik tasarruf hakkının elde edildiği kabul edilmektedir. Ücretlerde vergiyi doğuran olay yani elde etme, kural olarak tahsil esasına dayandırılsa da tevkifat usulüyle vergilendirilen ücretlerde, elde etme tahakkuk esasıyla gerçekleşir.[318] Bu olay vukuu bulduğu anda vergi borcu doğmuş olur ve olay neticesinde bu borcun üzerine düştüğü kişi de vergi borçlusu yani vergi mükellefi olmaktadır.

GVK 8'inci maddesinde de denildiği üzere mükellef, borç yükünü taşıyan kişidir ve kanunda kabul edilen durumlar dışında, mükellefiyetin getirdiği yükümlülükleri özel bir sözleşmeyle bir başkasına aktarmak mümkün değildir ve böyle bir durum gerçekleşmiş olsa dahi vergi dairelerini de bağlamamaktadır. Daha önce belirtildiği üzere vergiyi doğuran olayın yasaklı bir eylem olması mükellefiyeti ve sorumluluğu kaldırmamaktadır.

2.4.1.4.2.2.3. Vergi Sorumlusu ve Vergi Kesenlerin Sorumluluğu

Mükellefiyet, vergi borcu üzerine tanımlanan kişidir. Ancak bu borcun yansıtılması halinde ve ödenmesi sırasında bir başkasının yükümlü kılınması ile farklı mükellef tanımları yapılabilmektedir. Bu noktada, maddi ve şekli yükümlülüklerin her ikisini de bizzat kendi yapması gereken kişi kanuni mükelleftir. Maddi yükü bir diğer kişiye yansıtıldığı takdirde aracı yükümlü mutavassıf mükellef olmaktadır. Maddi yük yansıtılmaksızın yalnızca ödeme işlemlerinin üçüncü kişi tarafından yapıldığında bu şekli yükümlülüğü üstlenen kişi ise aracı ödeyici yani vergi sorumlusudur.[319] VUK

---

317 *Elde etme:* Bir gerçek kişinin emek sarf ederek veya sermaye yatırarak ya da emek ile sermayesini birleştirerek ücret, irat ya da kazanç şeklinde yeni değerler edinmek suretiyle malvarlığını artırmasıdır. *Hukuki tasarruf:* tahakkuk etmiş gelir üzerinden talepte bulunma hakkının doğmasıdır. *Ekonomik tasarruf:* Ödemeyi yapacak olan tarafından gelirin sahibinin emrine sunulmasıdır. *Tahakkuk:* Maliyet ve tutarı itibari ile hukuken o gelirin sahibi tarafından talep edilebilir olmasıdır. Detaylı bilgi için bknz. Metehan Topsakal, **Türk Vergi Sisteminde Vergiyi Doğuran Olay**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Mayıs 2008, ss. 25-27.

318 Topsakal, ss.45-47

319 Ceyda Kükrer, **Türk Vergi Sisteminde Mükellef Hakları**, Nobel Bilimsel Eserler, Nisan, 2016, ss. 2-3

md 8/2'de vergi sorumlusu "*verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişi*" şeklinde tanımlanmaktadır.

Vergi sorumluları vergi kesme, fer'i vergi borçlusu ve vergi ödevlisi durumlarında olmak üzere üç şekilde incelenebilmektedir. Kısaca bahsetmek gerekirse fer'i vergi borçlusu durumundaki vergi sorumluları, asıl mükellefle beraber ya da asıl mükellefin yerine vergi borcunu kendi malvarlığından ödeyen kişidir. Örnek olarak, temsilcilerin ve mirasçıların sorumluluğu verilebilmektedir. Vergi ödevlisi durumundaki vergi sorumluları vergi mükelleflerinin yerine getirmeleri gerektikleri şekli yükümlülükleri yani vergi ödevlerini eksiksiz ve doğru şekilde yapmakla sorumlulardır. Burada belediye, noter, banka gibi kurum ve kuruluşlara da yerine getirilen vergi ödevlerinin kontrol edilmesi sorumluluğu yüklenmektedir. Serbest muhasebeci, serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler de bu ödevlerin eksik veya hatalı yapılmasından dolayı ortaya çıkacak ödemelerden vergi mükellefi ile müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulmaktadır.[320]

Vergiyi kesmekle sorumlu olan vergi sorumluları ise mükellefin yükümlü olduğu vergiyi mükelleften kesip ödemekle sorumludur. VUK md.11'de vergi kesenlerin sorumluluğu *"Yaptıkları veya yapacakları ödemelerden vergi kesmeye mecbur olanlar, verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve bununla ilgili diğer ödevleri yerine getirmekten sorumludurlar"* olarak tanımlanmıştır.

2.4.1.4.2.3. Tevkifat Usulü Vergilemede Tarafların Birbiri ile İlişkisi

Yukarıda bahsedilen verginin tarafları olan vergi alacaklısı, borçlusu ve sorumlusu, vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesinden vergi borcunun ortadan kalkmasına kadarki süreç içerisinde birbirleriyle ilişki halindedirler. Bu vergi taraflarının yetki ve sorumlulukları, aralarındaki ilişkinin sınırlarını belirlemektedir. Burada da sırasıyla vergi sorumlusu ile vergi alacaklısı arasındaki ilişki, vergi sorumlusu ile vergi mükellefi arasındaki ilişki ve son olarak da vergi mükellefi ile vergi alacaklısı arasındaki ilişki incelenmektedir.

2.4.1.4.2.3.1. Vergi Sorumlusu ile Vergi Alacaklısı Arasındaki İlişki

Bu başlık altında vergi alacaklısı ile tevkifat usulü vergilemenin bir tarafını oluşturan vergi kesmekle yükümlü olan işveren incelenmektedir. Vergi sorumlusu ile

---

[320] Adnan Gerçek, "Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 54, Sayı:3, 2005, ss. 160-161.

vergi alacaklısı arasındaki ilişki, vergi sorumlusunun vergi alacaklısı karşısında yapması gereken yükümlülükler ve sahip olduğu yetkiler ile değerlendirilmektedir. Hizmet erbabı olarak yanlarında çalışanların vergilerinin tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil aşamalarının tamamı vergi sorumlusu tarafından yapılmaktadır. Bu konuda tüm süreçlerde, vergi dairesiyle muhatap olan vergi sorumlusudur. Ancak VUK md.11'de *"Bu sorumluluk, bunların ödedikleri vergilerden dolayı asıl mükelleflere rücu etmek hakkını kaldırmaz"* bendiyle, vergi sorumlularına verilen bu görev alanıyla asıl mükellefin aradan çekilmediği, gerekli durumlarda asıl mükellefe ulaşılacağı belirtilmiştir.[321]

Vergi Usul Kanunu'nun "*dava açmaya yetkili olanlar*" başlığını taşıyan 377'inci maddesinde *"Mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, tarh edilen vergilere ve kesilen cezalara karşı vergi mahkemesinde dava açabilirler"* ifadeleri ile mükelleflerin dava açabileceği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda da idare yargı usul hukuku içerisinde vergi uyuşmazlıkları tam yargı davası içerisinde düşünülmekte ve bu konularda dava açma hakkı "menfaati ihlal edilenler" üzerinde bulunmaktadır. Tevkifat usulü vergilemede de menfaati ihlal edilen hizmet erbabı olduğu göz önüne alındığında vergi sorumlularının dava açma hakkı bulunmamaktadır.[322]

Vergi kesen tarafından fazla kesilmiş bir verginin düzeltme talebinin mükellefin yapabileceği VUK md. 122'deki *"Mükellefler, vergi muamelelerindeki hataların düzeltilmesini vergi dairesinden yazı ile isteyebilirler*" ifadeleri ile belirtilmiştir.[323]

Vergi sorumlusu mahsup ve iade talebinde de bulunabilmektedir. Bu yetki hem mükellefe hem de vergi sorumlusuna GVK md.121'de *"geliri elde edenin veya ödemeyi yapanın hukuki statüsüne göre ayrı ayrı kullanılabileceği gibi belli hadler çerçevesinde de kullanılabilir"* ifadeleriyle ayrı ayrı verilmiştir. Her ne kadar VUK md. 8'de vergi mükellefi ve vergi sorumlusu tanımlandıktan sonra *"Bu kanunun mütaakıp maddelerinde geçen mükellef tabiri vergi sorumlularına da şamildir"* ifadeleri eklense de vergi sorumlusunun sorumluluğu VUK md 11'de vergi kesintisini

---

321 VUK, md.11.

322 Doğrusöz, s.48.

323 Günnur Bulut, "**Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Kesme (stopaj) Yoluyla Vergi Tevkifatı ve Etkinliği**", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1996, s.8.

yapıp ödemek ve diğer vergi ödevlerini yerine getirmek şeklinde belirtilmiş olmasından dolayı bir yerde bu yetkileri kullanmak için önü kesilmiştir.

2.4.1.4.2.3.2. Vergi Sorumlusu ve Vergi Borçlusu Arasındaki İlişki

Gelir Vergisi Kanunu'nun 96'inci maddesinde vergi tevkifatının uygulama alanının "*94'üncü madde kapsamına giren nakten veya hesaben yapılan ödemeler"* olduğu belirtilmiş ve maddenin devamında, hesaben ödeme deyimiyle "*vergi tevkifatına tabi kazanç ve iratları ödeyenleri istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren her türlü kayıt ve işlemler*" kastedildiği açıklanmıştır.[324] Bu konuda yukarıda da belirtildiği üzere tevkifat usulü vergilemede vergiyi doğuran olayın, yani elde etme fiilinin tahakkuk esasına göre gerçekleştiği kabul edildiğine göre hizmet erbabının hukuki tasarruf hakkı doğduğunda vergi borçlusu ile vergi sorumlusu arasında vergisel yönden ilişkinin başladığı söylenebilmektedir.

Vergi kesme işlemi gerçekleşmeden hizmet erbabına ödeme işlemi gerçekleşmişse, vergi daireleri öncelikle vergi sorumlusunu muhatap almaktadır. Bu durumda VUK md 11'e göre vergi sorumlusunun asıl vergi tutarı için vergi borçlusuna rücu etme hakkı vardır. Ancak aynı maddeye göre zamanında yapılmayan tarhiyat için ödenecek vergi cezaları için, VUK 341'inci maddeye göre zamanında yapılmayan ya da eksik yapılan vergi ödevlerinde oluşan vergi ziyaı ve gecikme faizi için vergi sorumlusu muhatap alınır. Vergi sorumlusu bu ödemeler için asıl vergi yükümlüsüne rücu hakkı yoktur zira bunlar vergi sorumlusunun vergi ödevini yerine getirmemesinden kaynaklanmaktadır.[325]

2.4.1.4.2.3.3. Vergi Alacaklısı ve Vergi Borçlusu Arasındaki İlişki

Tevkifat usulüne dayalı yapılan işlemlerde vergi alacaklısı asıl mükellef yerine vergiyi kesme, ödeme ve diğer vergi ödevlerini yerine getirme yükümlülüklerini vergi sorumlusuna vermekte ve bundan dolayı da vergi sorumlusu ve vergi alacaklısında da açıklandığı üzere bu işlemlerin muhatabı olarak vergi sorumlusunu belirlemektedir. Ancak bu sorumluluğun, ödedikleri vergilerden dolayı asıl mükellefe rücu hakkını ortadan kaldırmayacağı VUK md.11'de belirtilmiştir. Bu maddeye eklenen ek fıkrada

---

[324] GVK, md.96.

[325] Ahmet Bumin Doğrusöz, **Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Vergileme (Stopaj),** İstanbul SMMM Yayınları, 1992, s.52.

da vergi mükellefi ile vergi sorumlusunun müteselsil sorumlu olduğu şu şekilde açıklanmaktadır:[326]

"Mal alım ve satımı ve hizmet ifası dolayısıyla vergi kesintisi yapmak ve vergi dairesine yatırmak zorunda olanların, bu yükümlülükleri yerine getirmemeleri halinde verginin ödenmesinden, alım satıma, taraf olanlar, hizmetten yararlananlar ve aralarında doğrudan veya hısımlık nedeniyle ya da sermaye, organizasyon veya yönetimine katılmak veya menfaat sağlamak suretiyle dolaylı olarak ilişkide bulunduğu tespit olunanlar müteselsilen sorumludurlar."

Vergi kesen tarafından yapılan herhangi bir hesaplama hatasında, düzeltme ya da iade başvuru hakkı vergi mükellefine verilmektedir. Bu durumda vergi alacaklısının muhatap alacağı kişi vergi mükellefidir ve vergi sorumlusuna bu haklar tanınmamaktadır. Vergi kesen, vergiyi hiç kesmezse eğer, burada vergi yükümlüsü sorumlu tutulmaz ancak vergi kesen vergiyi kesmediği halde kesilmiş gibi beyan ediyorsa vergi alacağı için ilk başvurulacak kişi vergi sorumlusu olmasına rağmen müteselsil sorumluluktan dolayı cevapsız kalan başvuru olması halinde vergi mükellefi için cebri icra takibi başlar.[327]

Vergi dairesi belli sebeplerle incelenmiş ve iade yapılmasına karar verdiği bir vergi için daha sonraki değerlendirmelerinde iadenin haksız olduğuna kanaat getirirse, burada iadenin talep edileceği kişi de vergi sorumlusudur.[328] Nitekim GVK md.107'de "*Gelir Vergisi, bu vergiye mükellef olan gerçek kişiler namına tarh edilir. Verginin tevkif suretiyle alınması halinde, mükellef hesabına tevkifat yapmaya mecbur olanlar tarhiyat muhatabıdır"* ifadesiyle de tarhiyatta asıl vergi mükellefi yerine vergi sorumlularının muhatap alınacağı belirtilmiştir.[329]

İade edilen verginin vergi sorumlusundan talep edilmesi, bu konudaki tarhiyatta vergi sorumlusunun muhatap alınması vergi sorumlularının aleyhinde yapılan bir haksızlık olarak düşünülmektedir. Nitekim verginin iadesi mükellefe yapılmıştır, vergi iadesi ile mal varlığı etkilenen kişi vergi mükellefidir. Bu konuda vergi sorumlusunun tarhiyattan sorumlu olmaması gerekmektedir.[330]

---

326 VUK, md.11.
327 Doğrusöz, s.52
328 Bulut, s.9.
329 GVK, md.107.
330 Doğrusöz, s.50.

2.4.1.4.2.4. Muhtasar Beyanname

Tevkifat yapmaya mecbur olanlar bahsedilen bu bildirimi muhtasar beyanname ile yapmaktadırlar. Muhtasar beyannamesi ile tevkifata tabi tutulan ücret ödemeleri vergi sorumlusu tarafından vergi dairesine bildirilir. Muhtasar beyanname iki sayfadan oluşmaktadır. Ön sayfada ücret ödemelerine ve diğer tevkifata tabi ödemelere ait toplam tutarlar, mahsup edilecek tutarlar, arka sayfada ise ücret dışındaki diğer ödemelerin detaylı açıklandığı kısım yer almaktadır.

Muhtasar beyannamenin ön yüzü öncelikle beyannamenin hangi vergi dairesi müdürlüğüne verileceği, aylık mı üç aylık mı olduğu ve vergi sorumlusuna ait bilgilerle başlamaktadır. Beyannamenin devamı Matrah ve Vergi Bildirimi ve Tahakkuka Esas İcmal Cetveli olarak iki bölümde doldurulmaktadır.[331]

"Matrah ve Vergi Bildirimi" bölümünde tevkifata tabi olarak yapılan ödemelerin kodları da yazılarak gayrisafi tutarlarıyla beraber bu tutarlar üzerinden hesaplanan vergi kesintileri yazılmaktadır. Ücret olarak muhtasar beyannameye, asgari ücretli, diğer ücretli ile ücret sayılan ödemeler, kıdem tazminatı, huzur hakkı, ihbar tazminatı, yer altı ve yer üstü maden işçileri, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanun kapsamında yapılan ödemeler yazılmaktadır. Bu ücretlerin dışında serbest meslek ödemeleri, yıllara yaygın inşaat, kira, yatırım fonu veya ortaklık kazançları, kurumların dağıttıkları kâr payları, yatırım indirimi, her nevi tahvil faizleri, zirai mahsuller hizmetler, mevduat faizleri, faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları, repo gelirleri, BES ve diğer şahıs sigorta şirketleri tarafından yapılan ödemeler, internet ortamında verilen reklam hizmetleri için ödemeler, diğer ödemeler ve KVK md.30'a göre yapılan ödemeler de muhtasar beyannamede bildirilmektedir.

Bildirilen bu tutarlardan yasalar gereği varsa eğer beyanname üzerinden yapılacak terkin ve mahsup işlemleri yapılmaktadır. Beyanname üzerinden yapılabilecek terkin işlemleri, 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, 5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, GVK geç.md.80 ve 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu geç.md.21 kapsamında olan teşvik ve istisnaları içermektedir. Belirtilen bu kanunlardan 5084 sayılı Kanun md.3(b) ,GVK geçici

---

[331] GİB, Beyanname Formları ve Bildirimler, Muhtasar Beyanname, https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/beyanname-formlari-bildirimler (27.03.2023).

md.80 ve 4447 sayılı Kanun geçici md.21 asgari ücrete denk gelen gelir vergisinin terkinini konu almaktadır. Asgari ücret istisnasının yürürlüğe girmesiyle bu terkinlerin yapılmasına da gerek kalmamıştır.

KVK md.5'te belirtilen fon ve ortaklık kazançlarından dağıtılsın dağıtılmasın kurum bünyesinde %15 vergi kesintisi yapılır. Bu kazançların elde edilmesi sırasında vergi kesintisi yapılması halinde bu kesintinin ödenmiş olması koşuluyla da belirtilen kurum bünyesinde yapılan vergi kesintisinden mahsup edilebilmektedir.[332] GVK md.67/8'de belirtilen menkul kıymet fonları ve menkul kıymet yatırım ortaklarının Kurumlar Vergisinden istisna olan portföy kazançlarından, dağıtılsın dağıtılmasın %15 oranında vergi tevkifatı yapılır. Bu tevkifatın uygulandığı kazançlardan kazancın elde edildiği sırada ayrıca tevkifat yapılmaz. Yapıldığı takdirde %15 tevkifat yapılan tutardan mahsup edilir.[333] Asgari geçim indirimi ve GVK md.33 de muhtasar beyanname üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilmektedir. Ancak asgari geçim indiriminin kaldırılması ile bu indirim artık söz konusu olmamaktadır. GVK md.33 yurt dışında hizmet veren işletmelerde uygulanan indirimi konu almaktadır. Bu maddeye göre belirtilen durumlardaki mahsup işlemi asgari ücrete denk gelen gelir vergisini konu almaktadır. Ancak Asgari ücret istisnasının yürürlüğe girmesiyle bu mahsup işlemine gerek kalmamaktadır. GVK md.33, yukarıda "vergiden mahsup edilen indirimler" başlığında detaylıca açıklanmaktadır.

Terkin ve mahsup işlemlerinden sonra işyeri bilgisi ve asgari ücretli, diğer ücretli ve istisna kapsamındaki ücretliler olmak üzere ücretli sayıları belirtilir. Devamında "Tahakkuka Esas İcmal Cetveli" doldurulur. Bu bölümde de, "Matrah ve Vergi Bildirimi" bölümünde bildirilen ödemelerin gayrisafi tutarları matrah olarak yazılır, terkin sonrası hesaplanan gelir vergisi tahakkuk eden gelir vergisi olarak bildirilir. Tahakkuk eden bu gelir vergisinden toplam mahsup edilecek tutarın düşülmesiyle de ödenecek gelir vergisi bulunmaktadır.[334]

---

[332] KVK, md.34/8.
[333] GVK, geç. md.67/8.
[334] GİB, Beyanname Formları ve Bildirimler, Muhtasar Beyanname, https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/beyanname-formlari-bildirimler (27.03.2023).

2.4.2. Diğer Usulde Vergilendirilen Ücret Gelirleri ve Vergilendirilmesi

Diğer ücretlilerin açıklandığı GVK md.64 01.01.2022 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmıştır. Diğer ücretliler ile ilgili olarak yapılan düzenleme 319 seri nolu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliğinde şu şekilde açıklanmaktadır:[335]

" Kazançları basit usulde tespit edilen ticaret erbabı yanında çalışanların, özel hizmetlerde çalışan şoförlerin, özel inşaat sahiplerinin ücretle çalıştırdığı inşaat işçilerinin, gayrimenkul sermaye iradı sahibi yanında çalışanların, elde ettikleri ücretler, işverenlerin tevkifat yapma yükümlülüğü bulunmadığından tevkifata tabi olmayan ücret kapsamında değerlendirilecektir.

193 sayılı Kanunun 64 üncü maddesinin yürürlükten kaldırılması nedeniyle, bu kapsamda bulunan hizmet erbabının vergi karnesi almasına ve karnesini vergi dairesine ibraz ederek vergilerini tarh ve tahakkuk ettirmesine gerek bulunmamaktadır. Bu kapsamda olanların 1/1/2022 tarihinden itibaren elde ettikleri tevkif suretiyle vergilendirilmemiş ücret gelirleri Kanunun genel hükümlerine tabi olacaktır.

193 sayılı Kanunun 23 üncü maddesinin birinci fıkrasının (18) numaralı bendi uyarınca, bu kapsamda bulunan hizmet erbabının 1/1/2022 tarihinden itibaren elde ettiği ücret gelirlerine ilişkin matrahlarının, asgari ücretin yıllık gelir vergisi matrahını aşmaması halinde, istisna kapsamına giren bu ücretleri için yıllık beyanname verilmeyecektir.

Hizmet erbabının elde ettiği ücret gelirlerinin, istisna tutarını aşması halinde ise elde edilen ücret gelirinin tamamı yıllık gelir vergisi beyannamesi ile beyan edilecek ve hesaplanan gelir vergisinden asgari ücret üzerinden hesaplanan yıllık gelir vergisi mahsup edilerek ödenecek vergi hesaplanacaktır."

Buna göre, öncesinde diğer ücretliler aldıkları vergi karnesiyle vergi dairesine ibraz ederek vergilerini tarh ve tahakkuk ettirmekteydi. Yapılan bu düzenleme ile diğer ücretli kapsamında olan çalışanların artık vergi karnesi almasına gerek olmadığı, vergilerini GVK'de düzenlenen tevkifata tabi olmayan ücret gelirlerinde olduğu gibi yıllık beyan vermeleri gerektiği açıklanmıştır. Bu durumda, asgari ücretin yıllık matrahını aşmayan ücret gelirleri için beyanname vermelerine gerek yoktur ancak bu asgari ücret istisna tutarını aşmaları halinde elde ettikleri ücret gelirinin tamamı beyanname üzerinde bildirilerek bu tutardan hesaplanan gelir vergisinden asgari ücret istisnası düşülerek ödenmesi gereken vergiye ulaşılacaktır.

---

[335] 193 sayılı Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:319), md.11.

2.4.3. Özel Usulde Vergilendirilen Ücretler

Kanuna ek olarak getirilen geçici md.68 ve geçici md.72'de jokeylerle sporculara yapılan ücretlerin vergilendirilmesi açıklanmıştır. Bu iki gruptaki kişiler tevkifat usulüne göre kanunun genel hükümleri yerine özel esaslarla vergilendirilmektedir.[336]

GVK geçici md.68'de jokeylere, jokey yamaklarına ve antrenörlere yapılan ücret ödemelerine uygulanacak vergi oranı ve yöntemi düzenlenmiştir. Buna göre "*31/12/2025 tarihine kadar, 10/7/1953 tarihli ve 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanuna göre lisans sahibi olan veya lisans sahibince yetkilendirilen kişi tarafından organize edilen yarışmalara katılan atların jokeyleri, jokey yamakları ve antrenörlerine ücret olarak yapılan ödemeler üzerinden %20 oranında gelir vergisi tevkifatı yapılır*." Bu madde ile jokeylere, jokey yamaklarına ve antrenörlere yapılan ücret ödemelerinin tevkifata tabi olduğu ve bu tevkifatın da lisans sahibinin ya da lisans sahibince yetkilendirilen kişi tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Devamında da tevkifat suretiyle ödenen vergiler için beyanname verilmeyeceği eklenmiştir.[337]

GVK geçici md.72'de sporcular için uygulanacak vergi oranları ve yöntemi düzenlenmiştir. Buna göre, "*31/12/2023 tarihine kadar sporculara yapılan ücret ve ücret sayılan ödemelerden Lig usulüne tabi spor dallarında; en üst ligdekiler için % 20, en üst altı ligdekiler için % 10, diğer liglerdekiler için % 5, lig usulüne tabi olmayan spor dallarındaki sporculara yapılan ödemeler ile milli sporculara uluslararası müsabakalara katılmaları karşılığında yapılan ödemelerden %5*" vergi tevkifatı yapılacağı açıklanmıştır.

Belirtildiğine göre sporculara en alt ligden en üst lige sırasıyla %5, %10 ve %20 oranlarında tevkifat uygulanmaktadır. Bunlara ek olarak da milli sporcular uluslararası yarışmalara katılması karşılığında yapılan ödemelere de %5 oranında tevkifat uygulanmaktadır. Belirtilen bu gelirlerin toplamı GVK md.103'te açıklanan vergi tarifesinin dördüncü dilimini aşması halinde beyanname verilmesi gerekmektedir. Beyanname verilmesi durumunda da daha önce sorumlular tarafından kesilen vergi ödemeleri beyannamede hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilmektedir.[338]

---

[336] Bay ve İnneci, s.203.
[337] GVK, geçici madde 68.
[338] GVK, geçici madde 72.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE BEYAN USULÜ UYGULAMALARI

Ödeme gücüne ulaşma vergi adaletinin sağlanmasındaki en önemli gerekçedir. Mükelleflerin elde ettikleri gelirden belirli indirimlerle vergilendirilebilir gelire ulaşılmaktadır. Bu durumda uygulanan indirimler ödeme gücüne ulaşmada etkin rol oynamaktadır. İndirimlerin mükellefin şahsi durumuna göre yapılabilmesi ve her mükellefin bu indirimlerden faydalanması vergilemede adaleti sağlamada olumlu sonuçlar oluşturacaktır. Türkiye'de tahsil yönteminin mükellefler arasında farklılaşması nedeniyle beyanname üzerinden indirilebilecek giderlerden tevkifat usulüyle vergilendirilen ücret geliri elde eden mükellefler faydalanamamaktadır. Bu durumda da hem ücret geliri elde eden mükelleflerin gerçek ödeme gücüne ulaşılamamakta hem de vergi yükü ücret geliri elde eden mükellefler üzerinde kalmaktadır.

Ücret geliri ve diğer gelir unsurları arasında tahsil yöntemi bakımından farklı uygulamaların bulunmaması vergi adaletini sağlamada büyük bir etki sağlayacaktır. Ücret gelirinin de beyan vermek zorunda olduğu ABD ve İsviçre'de, zorunlu olmasa da isteyenlerin gönüllü olarak beyanname verebilme imkânının bulunduğu Almanya'da, diğer gelir unsurları ile ücret geliri elde eden mükellefler aynı beyannameyi doldurduğu için ödeme gücüne ulaşmada aynı yollar geçilerek vergi yükü adaletsiz şekilde bir gelir grubunun üzerinde kalmamaktadır. ABD, İsviçre ve Almanya arasındaki fark, ABD ve Almanya'nın ücret gelirinde hem tevkifat hem de gelir vergisi beyannamesi uygularken İsviçre'nin tevkifat uygulamadan yalnızca gelir vergisi beyannamesi uygulamasıdır. Vergi adaletini sağlamada ücret gelirleri için belirli bir sınırda gelir elde etme şartı olmaksızın yıllık gelir vergisi beyannamesinin Almanya'daki gibi gönüllü olarak verilmesi Türkiye için olumlu bir adım olacaktır. Bu kapsamda hem tevkifat ve beyan usulünün aynı anda uygulandığı, şarta bağlı kalmadan isteğe bağlı beyanname verebilme imkânının olduğu, yalnızca beyan usulünün uygulandığı bu üç ülkenin ücret gelirinin vergilendirme yöntemleri detaylıca incelenmektedir.

3.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

ABD'de ücret gelirinin vergilendirilmesini incelemeden önce gelir vergisinin tarihsel sürecine kısaca değinmek günümüzdeki sistemin temelini anlamakta fayda sağlayacaktır. Federal devlette de diğer ülkeler gibi ilk gelir vergisi savaş maliyetlerini karşılamak amacıyla salınmıştır. Nitekim 1861 yılında salınan bu vergi 1872 yılında kaldırılmıştır. 1909 yılında şirket kazançları vergilendirilmiş, 1913 yılında da bu vergiye kişisel gelirlerin vergilendirilmesi de eklenmiştir.[339] Asgari geçim ve evlilik halinde uygulanacak muafiyetler getirilmiştir. Oldukça düşük oranlı olan bu gelir vergisi, I. Dünya Savaşı'ndan sonra genişletilmiş ve oranı yükseltilmiştir. Bu vergi sistemde gelir vergisinin yanında bir de geliri 4.000 Doları aşanlar için ayrıca "surtax" denilen vergi alınmaktaydı. Bunun yanında emekten elde edilen gelirden alınan vergi oranı da diğer kaynaklara göre daha az uygulanmaktaydı. 1943 yılına kadar tevkif usulü yerine kaynakta tahkik usulü (information at the source)* uygulanmıştır.[340]

3.1.1. ABD Vergi Sistemine Genel Bir Bakış

ABD'de vergiler federe devlet, eyaletler ve mahalli idareler tarafından toplanmaktadır. Federal devletin vergi gelirlerini kişisel gelir vergisi (individual income taxes), servet vergisi (property taxes), muamele/işlem vergisi (transaction taxes), ölüm vergisi (death taxes), estate and gift taxes ve istihdam vergisi (employment taxes) oluşturmaktadır.[341] Eyalet ve belediyelerin vergi gelirlerini ise kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi, genel ve özel satış vergisi, servet vergisi oluşturmaktadır.[342]

---

[339] Roy Blough, "The Evolution of the Federal Tax System **", Law and Contemporary Problems,** Cilt: 7, Sayı: 2, Bahar, 1940, s.162-163.

* Kaynakta Tahkik (Information at the Source) yöntemi esasen bir kontrol yöntemidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İsviçre'de tevkifat usulü vergileme yokken uygulanması başlanmıştır. Bu sisteme göre, ödemeyi yapanlar, maaş, ücret, faiz, temettü ve benzeri şekillerde yaptıkları ödemelerle ilgili bilgileri düzenli olarak vergi dairelerine bildirmek zorundadırlar. Bu bilgilere göre de vergi daireleri verilen yıllık vergi beyannamelerinin kontrolünde kullanmaktadırlar. Anlaşılacağı üzere de bu sistemde ödemeyi yapanların vergi kesmek ya da vergi yükümlüsü hesabına bir verginin ödemesini yapmak gibi sorumlulukları yoktur. (bknz. Doğrusöz, ss.6-7.)

[340] Neumark, Türkiye'de… ss. 151-155.

[341] Sherlock, Molly F., Donald j. Marples, Overview of the Federal Tax System in 2022, Congressional Research Service, 2022. https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45145 (04.05.2023), s.1.

[342] Urban Institute, State and Local Revenues, https://www.urban.org/policy-centers/cross-center-initiatives/state-and-local-finance-initiative/state-and-local-backgrounders/state-and-local-revenues (25.08.2022)

ABD'de her eyaletin kendi kurallarının olduğu yasaları vardır. Bu yasalarda da eyaletlerin vergilerle ilgili kendi düzenlemeleri vardır. Böylelikle de her eyaletin kendi gelir birimleri vardır. Bu birimlerden vergilerle ilgili takip edilmesi gereken adımlar, ulaşılması gereken formlara bireysel düzeyde vergiye dair ihtiyaç duyulan gereksinimlere ulaşılabilmektedir. Bunlara bağlı olarak da her eyalet kişisel gelir vergisi için farklı kurallar uygulayabilmektedir. Eyaletlerde uygulanan kişisel gelir vergisi oranı, indirimleri, formları farklılık gösterebilmektedir.[343]

Federal vergi sisteminde kişisel gelir vergileri için artan oranlı vergi tarifesi uygulanmaktadır.[344] 2017 yılında uygulamaya konulan Tax Cuts and Jobs Act (TCJA) Yasası[345] ile kişisel gelir vergisi de dâhil olmak üzere birçok konuda reform olarak adlandırılan değişikler yapılmıştır. Bu yasa ile vergi tarifeleri düşürülmüş, bu da bireylerin vergi sonrası gelirlerini yükseltmiştir. Bireysel ve bağımlı muafiyetler kaldırılmış bunların yerine standart indirimler ile çocuk kredileri (child tax credit) arttırılmıştır. Bu düzenlemelerin yanında ayrıntılı indirimlerde (itemized deductions) de birçok düzenlenme yapılmıştır. [346]

Tablo 6: Federal Devlet'te Uygulanan Kişisel Gelir Vergisi Tarifeleri (2024)

Vergi oranları	Bekâr	Evli olup beraber dolduranlar	Evli olup ayrı dolduranlar	Aile reisi

[343] Eyaletlerin kurallarına detaylı bakmak için bkz. https://law.justia.com/us-states/ (28.03.2023)

[344] Thomas Piketty and Emmanuel Saez, "How Progressive Is the U.S. Federal Tax system? A Historical and International Perspective", **The Journal of Economic Perspectives**, Cilt: 21, No. 1, Winter, 2007, s.11.

[345] Authenticated U.S. Government Information, 3 Ocak 2017, https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-115hr1enr/pdf/BILLS-115hr1enr.pdf (07.09.2022).

[346] David E. Rappoport W., Tax Reform, Homeownership Costs, and House Prices, **Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association**, Cilt: 112, 2019, s.1.

%10	0-11.600	0-23.200	0-11.600	0-16.550
%12	11.601-47.150	23.201-94.300	11.601-47.150	16.551-63.100
%22	47.151-100.525	94.301-201.050	47.151-100.525	63.101-100.500
%24	100.526-191.950	201.051-383.900	100.526-191.950	100.501-191.950
%32	191.951-243.725	383.901-487.450	191.951-243.725	191.951-243.700
%35	243.726-609.350	487.450-731.200	243.726-609.350	243.700-609.350
%37	609.350 fazlası	731.200 fazlası	609.351 ve fazlası	609.350 fazlası

Kaynak: IRS, Internal Revenue Bulletin: 2023-48, https://www.irs.gov/irb/2023-48_IRB#REV-PROC-2023-34 (21.05.2024).

Tablo 6'da görülen oranlar TCJA yasasından önce sırasıyla %39,6, %35, %33, %28, %25, %15 ve %10 olarak uygulanmaktayken, yasayla beraber bu oranlar tablodaki gibi değiştirilmiştir. Bu değişiklikle vergi oranlarının genel itibari ile düşürülerek vergi yükünün azaltılmaya çalışıldığı görülmektedir. Aynı zamanda vergi oranları birbirine yakınlaştırılarak dilimler arası geçişler yumuşatılmıştır. Bunun yanında çocuk vergi kredisi ve bağımlı nüfus için ödenen kredinin arttırılması gibi mükellef lehine değişiklikler yapılmıştır. Vergi tarifelerinde yapılan bu değişikliklerin 2025 yılına kadar geçerli olacağı yasada belirtilmiştir.[347]

Eyaletlerin kişisel gelir vergisi uygulaması federe devletten farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Colorado, Illınois, Utah, Indiana, Kantucky, Massachusets, Mitchigan, Noth Carolina ve Pennslvania eyaletlerinde düz oranlı vergi tarifesi uygulanmaktadır. Bunun yanında Alaska, Tenessee, Teksas, Nevado, Güney Dakota, Washington, Florida ve Wyoming eyaletlerinde kişisel gelir vergisi alınmamaktadır.[348]

3.1.2. Federal Anayasa'da Ücret Kavramı ve Unsurları

ABD'de gelir vergisi ile ilgili kanunlar ABD Anayasası'nda bulunmaktadır. ABD Anayasa'sı başlıklar, alt başlıklar, bölümler ve maddelerden oluşur. U.S. Code[349] olarak adlandırılan bu Anayasa'da vergi kanunları 26. başlık olan Ulusal Gelirler (Internal Revenue Code) içerisinde yer almaktadır. Bu başlığın C alt başlığında

---

347 William G. Gale, Hilary Gelfond, Aaron Krupkin, Mark J. Mazur, and Eric Tode, Effects Of The Tax Cuts And Jobs Act: A Preliminary Analysis", Tax Policy Center, June 13, 2018, s.28. https://www.urban.org/sites/default/files/publication/98633/2018.06.08_tcja_summary_paper_final_1.pdf (08.09.2022).

348 Timothy Vermeer, Katherine Loughead, State Individual Income Tax Rates and Brackets for 2022, **https://taxfoundation.org/publications/state-individual-income-tax-rates-and-brackets/** (25.08.2022)

349 U.S. Code, https://uscode.house.gov/ (07.09.2022).

İstihdam Vergisi (Employment Tax) açıklanmaktadır. Diğer açıklamaların yanında bu alt başlık içerisinde ücret ve ücretle ilgili tanımlamalar, kaynakta vergilendirmeye dair prosedürler bulunmaktadır.[350]

Bu maddenin 24. bölümünün 3401'inci maddesinde ise ücretle ilgili tanımlar yapılmaktadır. Bu maddeye göre ücret: "işçi tarafından işveren için yapılan her türlü hizmet karşılığında yapılan ödemelerdir. Bu ödemelere nakit dışında hizmet karşılığı verilen her türlü fayda da dâhildir." Bakıldığında Federal kanunlarında ücretin unsurları işveren, işçi ve hizmet karşılığı olmasına değinilmektedir. Aynı maddede işveren (employer), "niteliği ne olursa olsun çalışanın hizmet sunduğu kişidir." Maddenin devamında eğer bu kişide hizmet karşılığı aldığı paranın kontrolü yoksa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ticaret ya da herhangi bir işle ilişkili olmayan vatandaş olmayan kişi, yabancı ortaklık ya da yabancı şirket adına ödeme yapan kişiler işveren tanımında hariç tutulmuşlardır. Çalışan (employee) da Amerika Birleşik Devletleri'nin, bir Eyaletin veya onun herhangi bir siyasi alt bölümünün veya Columbia Bölgesi'nin veya yukarıdakilerden herhangi birinin veya daha fazlasının herhangi bir ajansı veya aracının seçilmiş yetkilisi, işçisi ya da ofis çalışanı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca çalışanın bir kuruluşun çalışanını da içerdiği eklenmiştir.[351]

3.1.3. Federal Devlette Ücretin Vergilendirilme Yöntemi

Federal devlette ücret gelirleri hem beyan hem de tevkif usulüyle vergilendirilmektedir. Bu yöntemde ilk olarak Ücretliler çalıştıkları süre boyunca kesinti usulüyle vergilendirilirler. Aynı zamanda da her yıl gelirlerini federal hükümete kişisel gelir vergisi formuyla beyan etmek zorundadırlar. Bu beyan ile de ücret gelirleri tevkif usulüyle yapamadıkları giderleştirebilecek harcamaları gelirlerinden ve bazı indirimleri de vergilerinden düşebilmektedir.

3.1.3.1. Tevkif Usulünün Uygulanışı ve Tevkif Sırasında Yapılan Kesintiler

ABD'de çalışanlar genellikle ücret gelirleri için kesinti usulü vergilendirilmektedir. Bunun ile ilgili Anayasa'nın kaynakta kesinti bölümünün 3402'inci maddesinde *"Bu bölümde aksi belirtilmedikçe, ücret ödeyen her işveren, hazine tarafından belirlenen tablolara veya hesaplama prosedürlerine göre belirlenen*

[350] U.S. Code, Title 26.
[351] U.S. Code, Title 26, Subtitle C, Chapter 24, § 3401 (a), (c), (d).

bir vergiyi bu ücretlerden kesecek ve stopaj usulünü uygulayacaktır."[352] İfadeleri ile belirtilmiştir. Buna göre ABD'de öncelikle çalışanlar işe girdikleri ya da durumlarında bir değişiklik olduğu zaman işverenin bordro hesaplaması yapması için bir form (form W-4) doldurur. Bu formun birer kopyaları Sosyal Güvenlik Kurumuna, eyalet, şehir ve yerel vergi departmanına, Ulusal Gelir Servisine, çalışana, çalışanın bulunduğu eyalet, şehir ve yerel vergi beyanı ve işveren için ayrılır.[353] Çalışanın medeni durumu ve çocuk sayısı vergi matrahına uygulanacak tarifeyi değiştieceği gibi çocuk vergisi kredisi gibi faydalanacağı uygulamalar da bulunabilmektedir.[354] İşveren çalışandan tevkifat sırasında federal vergi, sosyal güvenlik vergisi ve sağlık vergi kesintileri yapmaktadır.

Federal Vergi Kesintisi: Federal gelir vergisi bir pay-as-you-go vergisidir. Bu vergi türü ya kazanıldığı anda ya da kazanca ulaşılan yıl sırasında ödenir. Bu vergiyi ödemenin tevkifat (withholding) usulü ve peşin vergi (estimated tax) olmak üzere iki yolu vardır. Peşin vergi, eğer vergi kesinti usulüyle kesilmemiş ya da yeteri kadar vergi ödenmemişse kullanılan bir yöntemdir. Kendi işini yapan mükellefler genellikle bu usulle vergilendirilmektedirler. Kâr, fâiz, sermaye kazancı, kira ve telif hakkı gelirleri için de peşin vergi yöntemi kullanılır. Ayrıca bu yöntem yalnızca gelirler için değil aynı zamanda serbest meslek vergisi (self-employment tax) ve alternatif minimum vergi (alternatif minimum tax) için de kullanılmaktadır.[355]

Sosyal Güvenlik Vergi Kesintisi: Sosyal Güvenlik vergisi, ABD'deki Sosyal Güvenlik programını finanse etmek için hem işverenlerden hem de çalışanlardan alınan vergidir. Sosyal Güvenlik vergisi, Federal Sigorta Katkıları Yasası (FICA) tarafından zorunlu kılınan bir bordro vergisi veya Serbest Meslek Sahipleri Katkıları Yasası (SECA) tarafından zorunlu kılınan bir serbest meslek vergisi şeklinde toplanır. Bu tutar hem işverenden hem de çalışandan %6,2 (toplam 12,4) oranında alınmaktadır. Serbest meslek erbapları hem çalışan hem de işveren payının toplamını ödemekle beraber bu tutarın yarısını iş gideri olarak düşebilmektedir.[356]

---

[352] U.S. code, title 26, Subtitle 24, section 3402 (a).
[353] International Revene Service, form W-2, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/fw2.pdf (29.03.2023).
[354] Internal Revenue Service, Employee's Withholding Certificate, form W 4. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/fw4.pdf (07.09.2022).
[355] IRS "Tax withholding and estimated tax" publication 505, 14 march 2022, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p505.pdf (09.09.2022) s.1.
[356] Social Security Administration, "What are FICA and SECA?", https://faq.ssa.gov/en-us/Topic/article/KA-02375 (17.05.2024).

Sağlık Vergi Kesintisi: Yaşlılara ve engelli kişilere hastane sigortası sağlayan sağlık vergisi işveren tarafından çalışanın ücretinden kesilmektedir. Toplam vergi tutarı, her biri çalışanın gelirinin %1,45'ini ödeyen işverenler ve çalışanlar arasında paylaştırılır. Serbest meslek erbapları hem işveren hem çalışan payının toplamı olan %2,9 oranında ödeme yapmaktadır.[357]

3.1.3.1.1. Beyanname Verme Yükümlülüğü Olanlar

Kişisel gelir vergisi beyanı (individual income tax return) olarak değerlendirilen form 1040'ı neredeyse herkes doldurmaktadır. Bu formu doldurması gerekenler 1040 formu için talimatlar[358] yayımında A, B ve C olmak üzere üç kartla açıklanmıştır. Bu kartlardan ilki olan Kart A, çoğu insan için gerekli şartları içermekle beraber aşağıdaki gibi tablo 7'de detaylı açıklanmıştır. Buna göre formu doldurması gerekenlerin medeni durumlarına ve yaşlarına göre minimum tutarlar belirlenmiştir. Eğer belirtilen bu tutarın üstünde gelir elde ediliyorsa mükellef kişisel gelir vergisi beyanı vermekle yükümlüdür.

Mükellefin medeni hali bekâr, evli ve beraber dolduran, evli ama ayrı dolduran, aile reisi ve dul olarak belirlenmektedir. Bu statülerdeki mükelleflerin formu doldurması için elde etmesi gereken minimum kazançları ise 65 yaşın altında ya da 65 yaş ve üstünde olmaları üzere iki kritere göre hesaplanmaktadır. Bakıldığında her medeni hal için belirlenen en az brüt ücretin oldukça düşük olduğunu görmekteyiz bu durumda vergi sisteminin beyan usulüyle vergilendirildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında evli ve ayrı beyanname dolduran mükelleflerin beyanname doldurmaları için en düşük gelirinin 5 dolar olması şartı, evli çiftleri beraber doldurmaya teşvik ederek vergi idarelerinin yükünü azaltacaktır.

Tablo 7:Kart A: Çoğu İnsan İçin (For Most People)

Medeni Hâl	2023'ün Sonuna Kadar	En az Brüt Gelir (Dolar)
Bekar	65 yaş altı	13.850
	65 ya da üstü	15.700
Evli ve Beraber Dolduran	65 yaş altı (iki eş de)	27.700
	65 ya da üstü (bir eş)	29.200

[357] IRS, Social Security and Medicare Withholding Rates, https://www.irs.gov/taxtopics/tc751 (17.05.2024).

[358] IRS, Department of the Treasury, Instruction for 1040 (and 1040 SR), https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1040gi.pdf (28.03.2023).

	65 ya da üstü (iki eş de)	30.700
Evli ama Ayrı Dolduran	Yaş fark etmez	5
Aile Reisi	65 yaş altı 65 ya da üstü	20.800 22.650
Dul (qualifying widow(er))	65 yaş altı 65 ya da üstü	27.700 29.200

Kaynak: Internal Revenue Service, Department of the Treasury, Instruction for 1040 (and 1040 SR), s. 9. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1040gi.pdf (21.05.2024)

Kart B ise, çocuklar ve bakmakla yükümlü olunan diğerleri için hazırlanmış şartları içerir. Buna göre aşağıdaki şartlar sağlanıyorsa 1040 formu doldurulmalıdır. Bu kart bekârlar ve evliler olarak ayrılmaktadır. Bu her iki ayrımda da şartlar 65 yaş ve üzeri olup görme engelli olup olmamaya bağlı olarak değişmektedir. Tablo 8'de belirtilen kazanılmamış gelir ifadesi vergilendirilebilir faizi, olağan temettüleri, sermaye kazancı dağıtımlarını, işsizlik tazminatını, vergiye tabi sosyal güvenlik yardımlarını, emekli maaşlarını ve bir tröstten kazanılmamış gelirin dağıtımlarını içermektedir. Kazanılmış gelir ise, maaşlar, ücretler, bahşişler, profesyonel ücretler ve vergiye tabi burs ve burs hibeleri dâhildir. Brüt ücret de kazanılmış ve kazanılmamış gelirlerin toplamından oluşmaktadır.[359]

Tablo 8:Kart B: Çocuklar ve Diğer Bakıma Muhtaç Olanlar İçin (For Children and Other Dependents)

65 yaşın altında veya görme engeli yoksa: Bekarlar ve Evliler için: ➢ Dolardan fazla kazanılmamış geliri varsa ➢ Kazanılmış Geliri 13.850 Dolardan fazlaysa

[359] IRS, Department of the Treasury, Instruction for 1040 (and 1040 SR), s. 10. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1040gi.pdf (21.05.2024).

➢ Brüt geliri 1.250 Dolardan fazlaysa ya da kazanılmış gelir (13.450 Doların üstü) artı 400 Dolar. ➢ Brüt gelir en az 5 dolarsa ve eşler ayrı form dolduruyor ve ayrıntılı indirim kullanıyorsa (Yalnızca evliler için geçerli.)
65 yaşında, 65 yaşın üstünde veya görme engeli varsa: Bekârlar için: ➢ Kazanılmamış gelir 3.100 Dolardan fazlaysa (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 4.950 Dolar) ➢ Kazanılmış gelir 15.700 Dolar fazlaysa (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 17.550 Dolar) ➢ Eğer brüt gelir 3.100 Dolardan fazlaysa (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 4.950 Dolar) ya da ➢ Kazanılmış gelir (13.450 Dolar üstü) artı 2.250 Dolar (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 3.900 Dolar Evliler için: ➢ Kazanılmamış gelir 2.750 Dolardan fazlaysa (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 4.250 dolar) ➢ Kazanılmış gelir 15.350 Dolardan fazlaysa (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 16.850 Dolar) ➢ Brüt gelir en az 5 dolarsa ve eşler ayrı form dolduruyor ve ayrıntılı indirim kullanıyorsa. ➢ Eğer brüt gelir 2.750 dolardan fazlaysa (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 4.250 Dolar) ya da ➢ Kazanılmış gelir (13.450 Dolar üstü) artı 1.800 Dolar (Eğer 65 yaşında ya da üstüyse ve görme engeli varsa 3.400 Dolar)

Kaynak: IRS, Department of the Treasury, Instruction for 1040 (and 1040 SR), s. 10. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1040gi.pdf (21.05.2024).

Bir ebeveyn ya da başka biri bakımını üstlendiğine dair çocuğunu ya da başka birini bildirdiğinde, bu bakımı üstlenilen kişi Kart B'nin gösterildiği Tablo 8'deki şartları taşıması halinde beyanname vermekle yükümlüdür. Bu şartlardan da anlaşılacağı üzere kazanılmış gelirin minimum tutarları Kart A'daki tutarlarla aynıdır. Kazanılmamış gelir minimum tutarları da oldukça düşük belirlenmiştir. Görme engellilerde bu tutar diğerlerine göre daha yüksek belirlenmiştir.

Tablo 9:Kart C: Diğer Durumlar (Other Situations When You Must File)

Eğer aşağıdaki şartlardan herhangi birini sağlıyorsanız 2022 yılı için form doldurmalısınız.
Aşağıdakiler de dâhil olmak üzere herhangi bir özel vergi borcunuz varsa:

a. Alternatif minimum vergi[β], b. Bireysel emeklilik düzenlemesi (IRA) veya diğer vergi avantajı olan hesap içeren nitelikli bir plan üzerine ek vergi, c. Hane içi istihdam vergisi, d. Bahşişlerdeki sosyal güvenlik ve sağlık vergisi işverene bildirilmediyse ve işverenden alınan ücrette bu vergiler stopaj usulüyle kesilmediyse, e. Tahsil edilmemiş sosyal güvenlik ve işvereninize bildirdiğiniz bahşişler veya grup vadeli hayat sigortası üzerindeki sağlık sigortası (Medicare) veya RRTA vergisi ve sağlık tasarruf hesaplarındaki ek vergiler dahil olmak üzere yazılı vergiler, f. Geri alınan vergiler.
Siz ya da eğer beraber dolduruluyorsa eşiniz, sağlık tasarrufu hesabı, Archer MSA[*], ya da Medicare Advantage MSA[♦] dağılımları alıyorsanız,
Serbest Meslek net kazancınız en az 400 dolarsa,
İşverenin sosyal güvenlik ve sağlık vergilerinden muaf olan bir kiliseden veya kilise tarafından kontrol edilen nitelikli bir kuruluştan 108,28 dolar veya daha fazla ücret geliriniz varsa.
Siz, eşiniz veya Marketplace aracılığıyla sigorta kapsamına kaydolan bir bakmakla yükümlü olduğunuz kişi için yapılan prim vergi kredisinin avans ödemeleri. Siz veya kayıt yaptıran kişi, avans ödemelerinin tutarını gösteren Form(lar) 1095-A'yı almış olmalıdır.
Siz, eşiniz veya bakmakla yükümlü olduğunuz biri için yapılan sağlık sigortası vergi kredisinin avans ödemeleri. Siz veya kayıt yaptıran kişi, avans ödemelerinin tutarını gösteren Form(lar) 1099-H'yı almış olmalıdır.
965. bölüm kapsamındaki tutarları, 965. Bölümün 965(i) kapsamında seçim yaparak ertelenmiş ya da 965(h) kapsamında taksitle ödediğiniz net vergi borcunuzu gelire dâhil etmeniz gerekmektedir.

Kaynak: Internal Revenue Service, Department of the Treasury, Instruction for 1040 (and 1040 SR), s. 11. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1040gi.pdf (28.03.2023).

Kart A ve B'nin yanında "diğer durumlar" olarak açıklanan Kart C yukarıda tablo 9 olarak yer almaktadır. Bu kartta detaylıca belirtilen yedi şart sayılmıştır. Kart A, Kart B veya Kart C'deki şartlardan herhangi birini taşıyanlar yıllık gelir vergisi bildirimi olan form 1040'ı doldurması gerekmektedir.

β Yüksek gelir elde eden bireyler, kademeli kişisel gelir vergisi indirimleri uygulayarak vergi matrahlarında erezyona sebep olabilmektedir. Bu durumun önüne geçmek ve en azından minimum bir vergi alabilmek amacıyla, 1969 yılında kongre tarafından alternatif minimum vergi uygulaması kabul edilerek günümüze kadar gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz. Donald J. Marples ,Alternatif Minimum Tax for Individual: In brief, Congressional Research Service, May 10, 2016, https://sgp.fas.org/crs/misc/R44494.pdf (09.09.2022).

* *Archer MSA*, bir ABD finans kurumu (banka veya sigorta şirketi gibi) ile oluşturulan ve yalnızca gelecekteki tıbbi harcamalar için para biriktirilebilen, vergiden muaf bir tröst veya saklama hesabıdır. Detaylı bilgi için bkz. Department of the Treasury Internal Revenue Service, Health Savings Accounts and Other Tax-Favored Health Plans, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p969.pdf (28.02.2023)

♦ *Medicare Advantage MSA*, Medicare tarafından yalnızca Medicare için uygun olan hesap sahibinin nitelikli tıbbi harcamalarını ödemek için kullanılmak üzere belirlenen bir Archer MSA'dır. Detaylı bilgi için bkz. Department of the Treasury Internal Revenue Service, Health Savings Accounts and Other Tax-Favored Health Plans, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p969.pdf (28.02.2023)

3.1.3.2. Beyanname Üzerinde İndirilecek Giderler

ABD'de ücret gelirleri tevkifat ve gelir vergisi beyanı yöntemlerinin her ikisinin de uygulanmasıyla tahsil edildiği için tevkifat sırasında federal gelir vergisi, sosyal güvenlik ve sağlık vergisi kesintileri yapılmaktadır. Ücret geliri elde eden mükellef gelir vergisi beyanı da verdiği için beyanname üzerinden birçok indirimi de gelirinden ve hesaplanan vergisinden düşebilmektedir. Bu indirimler öncelikle beyanname üzerindeki işlemlere göre tablo 10'da sade bi şekilde devamında ise detaylıca açıklanmaktadır.

ABD kişisel gelir vergisinin hesaplanmasına baktığımızda düzenlenmiş gelire ulaşmak için sigortayla ilgili ödemeler, bu sigortadan erken para çekilmesi nedeniyle ödenmesi gereken cezalar, nafaka ödemeleri, öğrenci kredisi faiz indirimi, gelecekte kullanmak için ayrılan para gibi oldukça kapsamlı indirimlerin olduğu görülmektedir. Bu indirimleri daha çok sigorta ve gelecekle ilgili ya da ödenmesi zorunlu olan ödemelerle vergiye dâhil olmayan para ödülleri olduğu görülmektedir. Bunlardan sonra mükellefin harcamalarına yönelik indirimlerde de hem standart hem de ayrıntılı olmak üzere iki seçenek sunulması fazla harcaması bulunmayan mükellef için oldukça avantajlı bir durum olmaktadır. Ayrıntılı indirim kısmında bulunan bir harcamanın örneğin diş sağlığı için yapılan harcama ya da genel olarak sağlık harcaması vergilendirilen dönemde standart indirimden fazlaysa mükellef o yıl ayrıntılı indirimden faydalanarak harcamalarını indirim konusu yapabilmektedir. Harcaması olmadığı yıl ise standart indirim kullanabilmektedir. Bu durum mükellefin yıllık yaptığı harcamalara göre oldukça avantaj sağlayabilmektedir.

Tablo 10: ABD Gelir Vergisi Hesaplaması

Brüt Gelir

(-) Düzeltilmiş Gelire Ulaşmak İçin Yapılabilecek İndirimler	Sağlık birikim hesabı indirimi, bireysel emeklilik hesabı indirimi, birikimlerden erken para çekilmesi nedeniyle ödenen cezalar, ödenen nafaka, öğrenci kredi faizi indirimi, serbest meslek erbapları için açıklanan indirimler, ordu mensuplarının taşınma masrafları ve diğer indirimlerdir.
Düzeltilmiş Gelir	
(-) Düzeltilmiş Gelirden Yapılabilecek İndirimler	*Standart İndirim:* Bekâr ya da evli ama ayrı form dolduranlar için: 12.950 Dolar, evli ve beraber form dolduranlar için 25.900 Dolar, aile reisi olarak form dolduranlar için 19.400 Dolar *Ayrıntılı İndirimler:* Sağlık ve diş masrafları, ödenen vergiler, ödenen faizler, hâyır kurumuna hediyeler, kaza ve hırsızlık kayıpları, diğer ayrıntılı indirimler
Vergilendirilebilir Gelir	
Hesaplanan Gelir Vergisi (Vergilendirilebilir gelir x Vergi Oranı)	
(-) Geri Ödemesiz Krediler ve Diğer Vergiler: Çocuk vergi kredisi, bakmakla yükümlü olunan için bakım kredisi, yaşlı ya da engelli kredisi, eğitim kredisi, mortgage faiz kredisi, nitelikli elektrikli araç kredisi, alternatif, motorlu taşıt kredisi, alternatif minimum vergi, serbest meslek vergisi.	
Toplam Vergi	
(-) Geri Ödenebilir Krediler ve Ön ödemeler: Stopaj yöntemiyle kesilen federal gelir vergisi, ek çocuk vergi kredisi, kazanılmış gelir kredisi: peşin vergi ödemeleri.	
Vergi Borcu ya da Vergi İadesi	

Kaynak: Form 1040'a göre tarafımca düzenlenmiştir.

Hesaplanan vergiden de iki aşamada geri ödemeli ve ödemesiz vergi kredilerin ve ödenen vergilerin düşülmesi çifte vergilendirmeyi önlemekle beraber vergilemede sübjektiflik özelliğini korumaktadır. Şöyle ki, vergi kredileri genellikle çocuk vergi kredisi, baktığın kişi için verilen kredi, araç kredisi ve ev faiz kredisi gibi mükellefin bakmakla yükümlü olduğu kişilerle ve ödemeleri ile ilgilidir. Diğer yandan bakıldığında çoğu gelir ve harcama kalemi için detaylı doldurulacak ayrı formların bulunması sistemi biraz karışık hale getirse de bu kadar detaylı oluşturulan gelir gider kalemlerinin ödeme gücüne ulaşmada olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Beyannamenin neredeyse her mükellef tarafından doldurularak uygulamada eşitliğin sağlanması vergi sistemi açısından pozitif bir durumdur.

3.1.3.2.1. Brüt Gelirden Yapılan İndirimler

Federal gelir vergisi beyannamesine bakıldığı zaman ABD'nin öncelikle brüt geliri düzenlemek istediği görülmektedir. Ücretler, tevkifat formunda (w-2) görülmeyen gelirler, bahşişler, sermaye gelirleri, vergilendirilebilir sosyal güvenlik yardımları, vergilendirilebilir emeklilik gelirleri ve diğer gelirler olmak üzere birçok geliri beyanname üzerinde ayrı kalemler halinde numaralandırmaktadır. Bu gelirler hesaplandığında brüt gelire ulaşılsa da ek gelirler olarak çizelge 1'i (Schedule 1) de ayrıca paylaşmaktadır. Çizelge 1 brüt geliri düzenlemek amacıyla ek gelirler ve indirimlerin düzenlendiği bir belgedir. Gelirler olarak saydıklarımıza ek olarak alınan nafakalar, vergilendirilebilir geri ödemeler, krediler ve vergilerin mahsubu, çiftlik geliri ya da kaybı, işletme geliri ya da kaybı, kiralık gayrimenkul, telif hakları, ortaklıklar, tröstler vb. kazançlar, işsizlik tazminatı ve diğer (kumar kazançları, ödüller, cezaevindeyken kazanılan ücretler vd.) gelirler bulunmaktadır.

İndirim kısmına baktığımızda ise sağlık birikim hesabı indirimi, bireysel emeklilik hesabı indirimi, birikimlerden erken para çekilmesi nedeniyle ödenen cezalar, ödenen nafaka, öğrenci kredi faizi indirimi, serbest meslek erbapları için açıklanan indirimler, ordu mensuplarının taşınma masrafları ve diğer indirimler bulunmaktadır.

Sağlık Birikim Hesabına Katkılar: İşveren katkıları ve diğer hesaplardan devretmeler hariç olmak üzere sağlık birikim hesaplarına (Health Saving Accounts) yapılan katkılar gelirden indirim konusu olabilmektedir. [360]

Bireysel Emeklilik Hesabı İndirimi: Bireysel emeklilik hesapları geleneksel (traditional) ve Roth olmak üzere iki uygulama altında izlenmektedir. Geleneksel emeklilik hesabına göre emeklilik planı yapan mükellefler bu hesaba ödedikleri katkı paylarını gelirlerinden indirim konusu yapabilmektedir. Çünkü bu hesaptan ödeme almaya başladıklarında bu ödemeler gelir olarak vergilendirilmektedir. Ancak Roth hesabına yapılan katkılar gelirden indirim konusu olmadığı gibi alınan ödemeler de vergiye tabi değildir.[361]

---

[360] Instructions, s.90.

[361] IRS, Distributions from Individual Retirement Arrangements (IRAs), Publications 590-B (2022), https://www.irs.gov/publications/p590b (07.01.2024).

Birikimlerden Erken Para Çekilmesi Nedeniyle Ödenen Cezalar: Vadesinden önce hesaptan para çekilmesi nedeniyle ödenmek durumunda kalınan cezalar gelirden indirim konusu yapılmaktadır.[362]

Ödenen Nafaka: 2018 yılının son gününden önce bir boşanma ya da ayrılık sözleşmesi dâhilinde eşe ya da eski eşe ödenen nafakalar gelirden indirim konusu olabilmektedir.[363]

Öğrencilikte Alınan Kredinin Faizi: Nitelikli öğrenci kredisinin geri ödemesinde hesaplanan faiz ödemeleri gelirden düşülebilmektedir. Bunun için belirli bazı şartlar bulunmaktadır. Öncelikle ödenen kredinin nitelikli öğrenim kredisi olması gerekmektedir. Öğrenim kredisini ödeyen mükellefin evli ve ayrı beyan vermiyor olması ve ödenen öğrenim kredi faizinin indirim konusu olabilmesi için mükellefin bekârsa yılda 90 bin dolardan, aile reisi veya hayatta kalan eş ise 185 bin dolardan az kazanıyor olması gerekmektedir. Bunların yanında bu indirimi talep eden mükellefin ya da eşinin bakmakla yükümlü olunan kişi olarak bildirilmemesi gerekmektedir.[364]

Serbest Meslek Erbapları İçin İndirimler: Serbest meslek mensupları gelir vergilerini hesaplamak için kullandıkları formda (Schedule SE) hesaplanan verginin yarısını indirim konusu yapabilmektedir. Bunlara ek olarak ödedikleri sağlık sigortası, kendileri ve çalışanları için yaptıkları emeklilik katkıları da gelirden indirim konusu olabilmektedir. [365]

Ordu Mensuplarının Taşınma Masrafları: Orduya mensup olan mükelleflerin aktif görevleri nedeniyle taşındıklarında taşınma masrafları gelirlerinden indirim konusu olmaktadır.[366]

3.1.3.2.2. Düzenlenmiş Gelirden Yapılan İndirimler

Çizelge 1'de sayılan gelir ve indirimler kendi içlerinde hesaplandıktan sonra kalan tutar düzenlenmiş brüt gelir (adjusted gross income) olarak isimlendirilmektedir. Bu şekilde mükellefin ek geliri varsa eklenmiş ve asıl indirimlerden önce yıl içinde yaptığı bazı giderler indirilerek gelir düzenlenmiş olmaktadır.

Federal devlette düzenlenmiş gelire ulaştıktan sonra uygulanan indirimler standart indirim (standard deduction) ve ayrıntılı indirimler (itemized deductions)

---

362 Instructions s.91.
363 Instructions s.91.
364 Instructions s.94.
365 Instructions s.90.
366 Instructions s.90.

olmak üzere iki tür altında toplanmaktadır.[367] Bireyler hangi indirimleri kullandığında daha az vergi vereceklerse o indirim türünü seçip birini uygulamaktadır. Mükellefler her yıl farklı indirim türünü kullanabilmektedirler.

3.1.3.2.2.1. Standart İndirim

Standart indirimler, Formu bekâr olarak dolduranlar için, ayrı ayrı dolduran evli çift için, Aile reisi olarak dolduranlar için, Birlikte dolduran evli çift için ve Hayattakalan eşler için ayrı ayrı belirlenmektedir. Ayrıca ek standart indirimler vardır bunlar yaş indirimi ve görme engeli indirimleridir.[368]

3.1.3.2.2.2. Ayrıntılı İndirim

Ayrıntılı indirimleri sağlık ve diş harcamaları (medical and dental Expenses), ödenen vergiler (eyalet, yerel yönetim ve diğerleri), ödenen faizler (interest you paid), bağışlar ve kaza ve çalıntı kayıplarını kapsamaktadır.[369]

Sağlık ve Diş Masrafları: Sağlık ve diş masrafları düzeltilmiş brüt gelirin %7.5'ine denk gelen tutardan fazlaysa eğer aradaki fark indirim konusu olmaktadır. Eğer düzeltilmiş brüt gelirin %7.5'i sağlık ve diş masraflarından fazlaysa herhangi bir indirim yapılmamaktadır.[370]

Ödenen Vergiler: Bu vergiler eyalet ve yerel vergileri içermektedir. Eyalet ve yerel gelir vergisi ya da genel satış vergisinden seçilen biri indirim konusu olabilmektedir. İki aynı anda indirilememektedir. Eyalet ve yerel genel satış vergilerine yiyecek, giyecek ve tıbbi malzeme ile motorlu taşıt vergileri dâhil olmaktadır. Bunların yanında eyalet ve yerel gayrimenkul ve kişisel mülkiyet vergileri de eklenebilmektedir. Bu giderler toplamı 10.000 Dolar (evli olup ayrı beyanname dolduranlar için 5.000 Dolar) ve daha azsa giderin tamamı daha fazlaysa yalnızca belirtilen tutar kadar indirim yapılmaktadır.[371]

Ödenen Faizler: İndirim konusu olabilecek faizler ev faiz kredisi (home mortgage interest) ve yatırım faizleridir. Ev kredisi faizi limitli ya da limitsiz olarak

---

[367] U.S. code, Title 63.
[368] International Revenue Service, publication 501 (2021), Dependents, Standard Deduction, and Filing Information, s.23. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p501.pdf (07.09.2022).
[369] IRS, publication 17 (2021), Your Federal Income Tax (For Individual), https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p17.pdf (17.05.2024).
[370] Instructions for Schedule A, https://www.irs.gov/instructions/i1040sca#en_US_2022_publink100041575 (17.05.2024).
[371] Instructions for Schedule A, https://www.irs.gov/instructions/i1040sca#en_US_2022_publink100041575 (17.05.2024).

indirime tabi olabilmektedir. Bu iki ayrım belirlenen üç şarta bağlıdır. Bu üç şarttan biri ya da bir kaçı sağlanıyorsa ödenen faizin tamamı indirimi konusudur. Eğer bu şartlar sağlanmıyorsa şartlarda belirlenen tutarlar kadar indirim yapılmaktadır. Bu şartlar kredinin zamanı ve tutarıyla alakalıdır. Buna göre kredi faizinin tamamının indirim konusu olabilmesi için kredinin 13 Ekim 1987 ve öncesinde alınması gerekmektedir. Bu kredilere büyükbabalık borcu denilmektedir. Ev almak, inşa etmek ya da önemli ölçüde iyileştirmek için alınan kredilerle eğer varsa büyükbaba kredilerin toplamının 2022 yılı boyunca kredi 13 Ekim 1987'den sonra ve 16 Aralık 2017'den önce alınmışsa 2022 yılında 1 milyon Doları'ı aşmayan faiz (evli olup ayrı beyanname verenler için 500.000 Dolar), 16 Aralık 2017'den sonra alındıysa 750.000 Doları aşmayan faiz indirim konusudur (evli olup ayrı beyanname verenler için 275.000 Dolar). Yatırım fazileri ise, yatırım amacıyla borçlanılarak alınan gayrimenkuller için ödenen faizleri içermektedir. Vergiden muaf gelir sağlayan menkul kıymet alımını içermemektedir.[372]

Hayırkurumuna Hediyeler: Dini, eğitici, bilimsel veya edebi amaçlı kâr amacı güdmeyen kuruluşlara yapılan yardımlar veya bağışlanan hediyeler gelirden düşülebilmektedir. Çocuklara veya hayvanlara yönelik zulmü önlemek için çalışan kuruluşlara yapılan yardımlar da aynı şekilde gelirden düşülebilmektedir. Gönüllü olarak çalışmaya gidildiğinde yol masrafları da indirime dâhil edilebilmektedir. Ancak bu yardım ve hediyelerin indirim konusu olabilmesi için bir takım şartlar mevcuttur. Örneğin eğer yapılan yardımlar karşılığında sağlanan bir fayda varsa, yapılan yardımın sağlanan faydadan fazlası kadar olan kısım indirilebilmektedir. Aynı şekilde iş nedeniyle ticari bir çıkar elde etme amacıyla siyasi bir kuruluşa yapılan yardımlar indirilmemektedir.[373] İndirim sınırları için bağışın yapıldığı kurumlara göre düzenlenmiş brüt gelirin yüzdelik oranları belirlenmektedir.[374]

Kaza ve Hırsızlık Kayıpları: Kişisel kullanımda olan mülklerde, iş yeri amacıyla kullanılan mülklerde ve ponzi tipi yatırımda oluşabilecek kayıp ve hırsızlık giderleri bu indirim kapsamındadır. Federal bazda duyurulan afetler sonucunda

---

372 Instructions for Schedule A, https://www.irs.gov/instructions/i1040sca#en_US_2022_publink100041575 (17.05.2024).

373 Instructions for Schedule A, https://www.irs.gov/instructions/i1040sca#en_US_2022_publink100041575 (17.05.2024).

374 Charitable Contributions, Publications 526, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p526.pdf (17.05.2024).

oluşabilecek kayıpları da içermektedir. Bu durumda kaybın detaylarını içeren form 4684 doldurulmaktadır.[375]

3.1.3.2.3. Hesaplanan Vergiden Yapılan İndirimler

Federal gelir vergisi hesaplamasında standart veya ayrıntılı indirimler sonrasında hesaplanan vergiye eklenen alternatif minimum vergiyle fazla alınan avans, prim vergi kredi ödemesi serbest meslek vergileri gibi eklenecek vergiler varsa eklendikten sonra geri ödemesiz krediler bu vergilerden düşülmektedir. Eğer bu aşamada ödenilen vergi alınan krediden fazla çıkarsa bu farkın federal devlet tarafından ödenmemektedir. Bu geri ödemesiz kredilerin özelliğidir.

Devamında hesaplanan vergiden geri ödemesiz krediler düşüldükten sonra daha önceden ödenen vergiler (tevkifat yoluyla ödenen gelir vergisi gibi) ve geri ödenebilen krediler çıkarılarak ödenecek vergi ya da iade olunacak vergi hesaplanmış olmaktadır.

3.1.3.2.3.1. Geri Ödemesiz Krediler

Geri ödemesiz krediler vergi borcunu sıfıra kadar düşürebilmektedir. Ancak vergi borcundan daha fazla indirecek vergi kredisi hakkı olan mükelleflere bu fazla olan kısım ödenmemektedir. Beyanname üzerinde geri ödemesiz vergilerden çocuk vergi kredisi ya da diğer bağımlı nüfus için kredilere ayrı bir yer ayrılmaktadır. Geri kalan geri ödemesiz kredilere çizelge (Schedule) 3'te yer verilmektedir. Bu çizelge geri ödemeli ve geri ödemesiz kredilerin bulunduğu 2 sayfadan oluşmaktadır. Beyanname üzerinde de ayrılan satıra bu çizelgede belirtilen yabancı vergi kredisi, çocuk ve bağımlı nüfusun bakımı için harcama kredisi, eğitim kredisi, emeklilik tasarruf katkı kredisi, konut enerji kredileri ve diğer krediler olarak belirtilen geri ödemesiz kredilerin toplamı yazılmaktadır.

Çocuk Vergi Kredisi ya da Bakmakla Yükümlü Olunan İçin Bakım Kredisi: Çocuk Vergi Kredisi, nitelikli çocukları olan ailelerin vergi indirimi almasına yardımcı olmaktadır. Vergi beyannamesi verilmese de bu vergi kredisi talep edilebilmektedir. ABD'de istihdam için geçerli bir Sosyal Güvenlik numarasına sahip olan ve bu krediye hak kazanan her çocuk için Çocuk Vergi Kredisi talep edilebilmektedir. 2022 vergi yılında hak sahibi olabilmek için nitelikli çocuk olabilme şartları şu şekildedir: [376]

---

[375] Casualties and Thefts, form 4684 https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f4684.pdf (17.05.204).
[376] Charitable Contributions, Publications 526, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p526.pdf (17.05.2024).

- Yıl sonunda 17 yaşının altında olmak
- Oğlunuz, kızınız, üvey çocuğunuz, uygun koruyucu çocuğunuz, erkek kardeşiniz, kız kardeşiniz, üvey erkek kardeşiniz, üvey kız kardeşiniz, üvey erkek kardeşiniz, üvey kız kardeşiniz veya bunlardan birinin soyundan olmak (örneğin, torun veya yeğen)
- Yıl içinde kendi mali desteğinin yarısından fazlasını kazanmamak
- Yılın yarısından fazlasında kredi talebinde bulunan mükellef ile yaşamak

Yukarı sayılan şartları sağlayan çocuğa sahip ve yıllık geliri 200.000 Dolardan (ortak beyanname veriyorsanız 400.000 Dolar) fazla olmayan mükellefler her çocuk için 2022 Çocuk Vergi Kredisinin tamamını almaya hak kazanabilir.

Hak kazanan çocuk başına maksimum çocuk vergi kredisi miktarı 2.000 dolardır. Yıllık kazanç 200.000 Doları aşarsa bu tutar düşmektedir. Nitelikli çocuk olarak başvurulamayan bağımlı nüfusu diğer bakmakla yükümlü olunanlar belirterek bakmakla yükümlü olunan için bakım kredisi talebinde bulunulabilmektedir.

Yabancı Vergi Kredisi: Yabancı bir ülkede elde edilen gelir vergilendirildiyse, bu vergi indirme konu olabilmektedir. Ancak bu verginin gelir vergisi olması ve talep eden kişinin adına ödenmesi ya da tahakkuk etmesi gerekmektedir. Örneğin yabancı bir ülkenin hisse senedinden elde ettiğiniz gelirden stopaj usulüyle kesilen vergi indirim konusu olabilmektedir.[377]

Çocuk ve Bakmakla Yükümlü Olunanın Bakım Masrafları İçin Kredi: 13 yaş altında çocuk ya da bakmakla yükümlü olunanın bakımı için yapılan harcamalar için çocuk ve bakmakla yükümlü olunanın bakım masrafları için kredi talebinde bulunulabilmektedir. Yapılan masraflara kredi başvurusunda bulunabilmek için harcamanın işle ilgili olması şarttır. Yani mükellefin işte bulunduğu sürede, çalışmak için ihtiyacı olan sürede ya da iş aramak için kullandığı sürede bakmakla yükümlü olunan için yaptığı harcamalar işle ilgili harcamalar sayılmaktadır. Ve bu harcamaların %35'ine kadar kredi talebinde bulunabilmektedir. Bunlara ek olarak da zaten 3 bin dolar bağımlı nüfusun bakımı için indirim kullanıldıysa bu krediden

[377] IRS, Foreign Taxes that Qualify for the Foreign Tax Credit https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/foreign-taxes-that-qualify-for-the-foreign-tax-credit (17.05.2024).

faydalanamamaktadır. Ancak 3 bin dolar altında bir indirim kullanıldıysa 3 bin dolara kadar olan kısım için bu kredi talebinde de bulunabilmektedir.[378]

Eğitim Kredisi: Eğitim kredisi yaşam boyu eğitim ve Amerikan fırsat eğitimi olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir. Bu kategorilerden yaşam boyu öğrenme kredisi geri ödemesiz olurken Amerikan fırsat eğitimi kredisinin %40'ı geri ödemeli gerisi geri ödemesiz olabilmektedir.[379]

Yaşam boyu öğrenme kredisi (LLC), uygun bir eğitim kurumuna kayıtlı uygun öğrencilere ödenen nitelikli öğrenim ücreti ve ilgili masraflar içindir. Bu kredi, iş becerilerini kazanmaya veya geliştirmeye yönelik kurslar da dâhil olmak üzere lisans, yüksek lisans ve mesleki derece kurslarının ödenmesine yardımcı olabilir. Krediden yararlanabileceğiniz yıl sayısında herhangi bir sınırlama yoktur. Vergi beyannamesi başına değeri 2.000 dolara kadar çıkmaktadır. Yaşam boyu öğrenme kredisinde, mükellef kendisi, eşi ve bakmakla yükümlü olduğu kişi için bu krediyi alabilmektedir.[380]

Emeklilik tasarruf katkı kredisi: Emekliliğe veya işveren sponsorluğundaki emeklilik planına uygun katkılarda bulunmak için vergi kredisi alınabilmektedir. Ayrıca, belirlenen yararlanıcı mükellefin kendisi ise Daha İyi Bir Yaşam Deneyimi Elde Etme (ABLE) hesabına yapılan katkılar için kredi alınabilmektedir Bu vergi kredisini 18 yaşının üstünde öğrenci olmayanlar talep edebilmektedir. Bu kredi mükellefin gelir grubuna göre belirlenmektedir. En düşük gruptan başlamak üzere sırasıyla ödenilen katkının %50'si, %20'si, %10'u ya da %0'ı indirim konusu olabilmektedir.[381]

Konut enerji kredileri: Ev için güneş, rüzgâr, jeotermal, yakıt hücreleri veya pil depolama teknolojisi gibi yenilenebilir enerjiye yatırımlar yıllık konut temiz enerji vergisi kredisi olarak vergiden indirime konu olmaktadır. 2022'den 2032'ye kadar herhangi bir zamanda kurulabilecek yeni temiz enerji mülkünün maliyetinin %30'u konut enerji kredisi olarak indirilebilecektir. Kredi, yakıt hücresi özelliği her yarım

---

[378] IRS, Child and Dependent Care Expenses, publication.503, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p503.pdf (17.05.2024.

[379] IRS, Education Credits Instructions, https://www.irs.gov/instructions/i8863 (17.05.2024).

[380] IRS, Lifetime Learning Credit, https://www.irs.gov/credits-deductions/individuals/llc (17.05.2024).

[381] IRS, Retirement Savings Contributions Credit (Saver's Credit), https://www.irs.gov/retirement-plans/plan-participant-employee/retirement-savings-contributions- savers-credit (17.05.2024).

kilowatt kapasite için 500 Dolar, evde birden fazla kişi yaşıyorsa, tüm sakinlerin toplam kredisi 1.667 Dolar ile sınırlıdır.[382]

Diğer: Yukarıda sayılan geri ödenemez kredilerin dışında diğer geri ödenemez krediler olarak belirtilen krediler de vardır. Bunlar: evlat edinirken mahkeme masrafları gibi bazı masraflar için verilen evlat edinme kredisi, yatırım kredisi, düşük gelirli konut kredisi, küçük işveren sağlık sigortası primleri kredisi dâhil olmak üzere birçok işletme vergisi kredisi, kolombiya'da ilk ev kredisi, alternatif yakıtlı/elektrikli araç kredisi ve diğerleri olarak sayılmaktadır.[383]

3.1.3.2.3.2. Geri Ödenebilir Krediler ve Ön ödemeler

Geri ödenebilir krediler ve peşinen ödenen vergilerin toplamının hesaplanan vergiden çıkarılma işlemi gelir vergisi beyannamesinin son aşamasıdır. Geri ödenebilir krediler, vergi borcundan fazla olan kredinin fazla olan kısmının mükellefe ödenebilmesini ifade etmektedir. Bu bölümde tevkifat usulüyle kesilen federal gelir vergisi, tahmini vergi ve önceki yıldan başvurulan fazla ödenen verginin tutarı, kazanılmış gelir kredisi, ek çocuk vergisi kredisi, Amerikan fırsat kredisi ve çizelge 3'te belirtilen geri ödenebilir krediler indirim konusu olmaktadır.

Stopaj Yöntemiyle Kesilen Vergiler: Yıl içerisinde federal gelir vergisi olarak mükelleflerin gelirinden tevkif usulüyle kesilen vergiler hesaplamalarında indirim konusu olmaktadır. Tevkif usulüyle kesilen federal gelir vergisi kısmında yalnızca ücret gelirinden kesilen gelir vergisi bulunmamaktadır. Bunun yanında bağımsız olarak bir birey, işletme veya hükümet gibi bir kuruluş tarafından kumar, faiz, temettü, çalışan dışı tazminat veya emeklilik planı dağıtımları, kira geliri gibi çeşitli gelir türlerini ve bunların nasıl kazanıldığını bildiren form 1099'da kesilen federal gelir vergisi belirtilmektedir. Bu gelirlerden federal gelir vergisi kesilmesi için 600 doların üzerinde olması gerekmektedir.[384]

Peşin Ödenen Vergiler: Peşin vergi (Estimated Tax) bir yıl içinde dört döneme bölünerek peşinen ödenen gelir vergileridir. Türkiye'deki geçici vergi sistemine benzeyen bu vergiyi neredeyse herkes vermektedir. Peşin vergiyi vermesi gereken

---

[382] IRS, Residential Clean Energy Credit, https://www.irs.gov/credits-deductions/residential-clean-energy-credit (17.05.2024).

[383] Internal Revenue Service, Schedule 3 (form 1040), 2023, Additional Credits and Payments, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040s3.pdf (18.05.2024).

[384] IRS, Instructions for Forms 1099-MISC and 1099-NEC https://www.irs.gov/instructions/i1099mec (17.05.2024).

mükellefler için genel kurallar geçmiş 12 aylık vergi dönemini tam olarak geçirmesi ve içinde bulunduğu vergi döneminde bin dolardan fazla vergi borcunun çıkmasını tahmin ediyor olması gerekmektedir. Tevkifat usulüyle vergilendirilen mükellefler işverenine bildirerek bu vergiyi ek vergi olarak ücretinden kesilmesini sağlayabilmektedir. Yıl içinde ödenen bu vergiler de yıllık gelir vergisi beyannamesinde hesaplanan vergi üzerinden indirim konusu olmaktadır.[385]

Kazanılmış Gelir Kredisi: Düşük veya orta düzey geliri olan mükellefler kazanılmış gelir kredisini (Earned income credit) talep edebilmektedir. Kredinin miktarı, çocuk sayısı, bakmakla yükümlü olunanların bulunması, engellik durumu veya diğer kriterlere göre değişebilmektedir. Kazanılmış gelir kredisine hak kazanmak için 2023 yılı için yatırım gelirinin 11.000 Doların altında ve düzeltilmiş brüt gelirin 63.698 Dolardan az olması gerekmektedir. Kazanılmış gelire nafaka, sosyal güvenlik, emeklilik, işsizlik faydaları gibi gelirler dâhil edilmemektedir. Maksimum kazanılmış gelir kredisi nitelikli çocuk olmaması durumunda 600, 1,2 ya da 3 nitelikli çocuk olması durumunda sırasıyla 3.995 Dolar, 6.604 Dolar ve 7.430 dolardır.[386]

Ek Çocuk Vergi Kredisi: Ek çocuk vergi kredisi, geri ödenmeyen çocuk vergi kredisinin ödenebilir kısmıdır. Eğer çocuk vergi kredisi vergi borcundan fazlaysa bu fazla olan kısım geri ödenebilir olan ek çocuk vergi kredisi olarak talep edilebilmektedir. Her çocuk için maksimum 1.500 Dolar ile sınırlıdır.[387]

Amerikan Fırsat Vergi Kredisi: Amerikan fırsat vergi kredisi (AOTC), uygun bir öğrenciye yükseköğreniminin ilk dört yılı için ödenen nitelikli eğitim harcamalarına yönelik bir kredidir. Uygun öğrenci başına maksimum yıllık 2.500 $ kredi alabilirsiniz. Kredi, borçlu olduğunuz vergi tutarını sıfıra getirirse, kalan kredi tutarının (1.000 $'a kadar) yüzde 40'ının size iade edilmesini sağlayabilirsiniz. Kredinin miktarı, uygun olan her öğrenci için ödediğiniz ilk 2.000 ABD Doları tutarındaki nitelikli eğitim harcamasının yüzde 100'ü ve o öğrenci için ödediğiniz sonraki 2.000 ABD Doları tutarındaki nitelikli eğitim harcamasının yüzde 25'idir.[388]

---

385 IRS, Estimated Tax for Individuals, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040es.pdf (18.05.2024).

386 IRS, Earned Income and Earned Income Tax Credit (EITC) Tables, https://www.irs.gov/credits-deductions/individuals/earned-income-tax-credit/earned-income-and-earned-income-tax-credit-eitc-tables#EITC%20Tables (18.05.2024).

387 IRS, What You Need to Know about CTC, ACTC and ODC https://www.eitc.irs.gov/other-refundable-credits-toolkit/what-you-need-to-know-about-ctc-and actc/what-you-need-to-know (18.05.2024).

388 IRS, American opportunity tax credit (AOTC), https://www.irs.gov/creditsdeductions/individuals/aotc (18.05.2024).

Diğer Geri Ödenebilir Krediler: Çizelge 3'te geri ödenebilir krediler olarak ilk sırada düşük gelirli mükelleflerin federal devlet tarafından sağlık sigortası piyasası aracılığıyla satılan sağlık sigortası primlerini ödemelerinde yardımcı olmayı sağlayan prim vergi kredileri bulunmaktadır. [389] Birden fazla işverenle çalışıldığı zaman oluşabilcek fazla sosyal güvenlik ödemeleri ve demiryollarında çalışanlar için demiryolu emeklilik vergi kesintileri (Excess social security and tier 1 RRTA tax withheld)[390] de vergiden indirim konusu olabilmektedir. Bunlara ek olarak da bazı işletmelere ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yenilenebilir enerjinin kullanımının sağlanmasında verilen yakıt vergi kredisi (Fuel Tax Credit) de geri ödenebilir krediler arasında bulunmaktadır. Bu kredi bireyler için kullanılmamaktadır.[391]

3.2. İSVİÇRE'DE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

İsviçre'de ücret gelirini incelemeden önce gelir vergisinin tarihi gelişimine baktığımızda 100 yıllık bir geçmiş görmekteyiz. İsviçre'de 1798-1803 yıllarında kantonların yıkılıp isviçrenin cumhuriyet rejimi olan helvetik rejimiyle yönetilmesi sırasında merkezi bütçe girişimi olsa da bu rejim fazla ayakta kalmadığı için devamlılığı olmamıştır. Nitekim rejim ayrılıkları nedeniyle çıkan iç savaşlar 1815 yılında arabuluculuk anlaşmasının yapılmasıyla isviçrenin kantonlara ayrılarak federal yapıya dönmesiyle son bulmuş ve gümrük gelirleri hariç vergi gelirleri kantonlarda kalmıştır. Gümrük gelirleri 1874 yılına kadar federal devletin gelirini oluşturmaktaydı. 1870-71 yıllarındaki Fransız-Alman savaşınsan sonra ilerleyen sanayileşme, demiryolu trafiğindeki artış ve askeri ihtiyaçlar federal hükümete daha fazla yetki devredilmesine yol açarak ek gelir ihtiyacını doğurmuştur. Ek kaynak olarak da daha önceden kantona ait olan askeri muafiyet ödemesinin yarısı federal hükümete aktarılmaya başlanmıştır. 1890'larda kantonlar gümrük vergisi elde edememesi ve doğrudan vergilerin de henüz geliştirilememesi nedeniyle mali sıkıntıya düşmüşlerdir. Yıllık kişi başına 2 Frank vergi toplama talebinde bulunsalar da 1894 yılında halk tarafından reddedilmiştir. Birinci Dünya Savaşı yılları nedeniyle federal devletin mali sıkıntıya girmesiyle gelir vergisinin temelleri atılmıştır. 1913-1918 yılları arasında

---

389 IRS, The Premium Tax Credit - The Basics, https://www.irs.gov/affordable-care-act/individuals-and-families/the-premium-tax-credit-the-basics (18.05.2024).

390 IRS, Aşırı Sosyal Güvenlik ve RRTA vergisi stopajı, https://www.irs.gov/taxtopics/tc608 (18.05.2024).

391 IRS, Credit for Federal Tax Paid on Fuels https://www.irs.gov/instructions/i4136#en_US_2023_publink48249td0e77 (18.05.2024).

federal devletin %80 gelirini karşılayan gümrük gelirleri %13 civarına düşerek, ulusal savunma ve gıda ve hammadde tedariği için yapılması gereken harcamalar oldukça artmıştır. Bu durumda 1915 yılında savaş vergisi olarak kişilerin mal varlıkları ve gelirleri üzerinden alınan vergi ilk kişisel gelir vergisi niteliğinde olmaktadır.[392]

1918 yılında doğrudan federal vergilerin kalıcı olmasına yönelik girişimler bulunsa da reddedilerek federal devletin doğrudan vergi alması için başka hiçbir kaynak olmadığı mali sıkıntı döneminde olması gerektiği savunulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında (1939) tekrar bir askeri vergi çıkarılarak gerçek kişilerin tüm gelir ve varlıkları ile tüzel kişilerin kârları ve sermayeleri vergilendirilmiştir.[393] 1958 yılında federal devletin federal anayasada doğrudan vergilendirilme yetkisi verilmiş ve 1982 yılında askeri verginin adı doğrudan federal vergi olarak değiştirilmiştir. Halen bu vergilendirme yetkisi sınırlıdır ve periyodik olarak uzatılmaktadır. En son 2035 yılına kadar uzatılmıştır.[394]

3.2.1. İsviçre Vergi Sistemine Genel Bir Bakış

İsviçre'de vergi konfederasyon, kantonlar ve komünler tarafından olmak üzere üç seviyede toplanmaktadır. Bu üç yönetim biriminin vergi toplama hakkı Federal Anayasa'ya dayanmakla beraber buradaki amaç mali egemenliğin üç kamu kurumunun birbirini engellemeyecek şekilde dağıtılması ve mükelleflere aşırı yük binmesinin önlenmesidir. Sonuç olarak Anayasa, Konfederasyona belirli vergileri toplama hakkı verirken, aynı vergiyi kantonun toplamasını reddeder.[395]

Federal Anayasa Art. 3'te kantonlar ile Konfederasyon arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilmektedir:[396]

"*Kantonlar, Federal Anayasa'nın sınırlandırdığı ölçüde egemendirler. Konfederasyonun hakkı saklı oldukça kantonlar tüm haklarını kullanabilir*."

Bu madde vergiler için uygulandığında, Konfederasyonun yalnızca Anayasa'da yetkilendirildiği vergileri toplayabildiğini ve kantonların genellikle açıkça yasaklanmadığı ya da Konfederasyonun saklı hakkı olmadığı sürece vergi seçme özgürlüğünün bulunduğunu ifade etmektedir. Ancak bu durumda Anayasa'nın

---

392 ESTV, Steuerdokumentation, Daten aus der Geschichte der Bundessteuern bis 1999, Bern 2022, ss.2-4.

393 İsviçre Konfederasyonu, Steuerarten-Wehrsteuer/Direkte Bundessteuer https://www.estv2.admin.ch/jubi/steuerarten-dbst-d.htm

394 ESTV, Steuerdokumentation, Geltende Steuern, Bern, 2023, s.6.

395 Federal Tax Administration (FTA), Swiss Tax System, Swiss Tax Conference, 3. edition 2021, s.9.

396 Federal Constitution of the Swiss Confederation, 18 Nisan 1999, md.3.

Konfederasyona vergi salma yetkisini vermesi, otomatik olarak kantonların benzer vergi salmasını engellemez. Bunun için özellikle yasak getirilmesi gerekmektedir. Bu durumda direkt vergiler için yasak söz konusu değildir. Nitekim direkt vergilerde Konfederasyon ve kantonlar rekabet halindedir. Konfederasyon ve kantonlar orijinal mali egemenliğe sahiptir buna karşılık komünler yalnızca kendi kantonları tarafından açıkça yetkilendirildikleri ölçüde vergi alabilirler. Buna da türetilmiş ya da devredilmiş vergi gücü denilmektedir.[397]

İsviçre vergileri, Federal vergiler, kantonal vergiler ve komünal vergiler olarak toplamaktadır. Bu yönetim birimlerinin topladığı vergiler de dolaylı (indirect) ve dolaysız (direct) vergiler olmak üzere iki sınıfta izlenmektedir. Bu vergiler aşağıdaki tablo 10'da belirtilmektedir.

Tablo 11:İsviçre Yönetim Birimlerince Toplanan Dolaylı ve Dolaysız Vergiler

	Dolaylı Vergiler	**Dolaysız Vergiler**

[397] FTA, s.9.

Federal Vergiler	KDV Federal stopaj vergisi Federal damga vergileri Tütün vergisi Bira vergisi Mineral yağı vergisi (akaryakıt) Otomobil vergisi Alkollü içkiler vergisi Gümrük vergileri	Doğrudan federal vergi – bireylerin geliri üzerinden – tüzel kişilerin kârı üzerine Federal kumarhane vergisi Askerlik muafiyet vergisi
Kantonal Vergiler	Motorlu taşıt vergisi Köpek vergisi Eğlence vergisi Kanton damga vergisi Piyango vergisi Su vergisi Diğer	Gelir ve servet vergileri Anket veya hane halkı vergisi Kâr ve sermaye vergileri Veraset ve intikal vergileri Piyango kazanç vergisi Emlak kazanç vergisi Emlak vergisi Emlak devir vergisi Kanton kumarhane vergisi
Komünal Vergiler	Köpek vergisi Eğlence vergisi Diğer	Gelir ve servet vergileri Anket veya hane halkı vergisi Kâr ve sermaye vergileri Veraset ve intikal vergileri Piyango kazanç vergisi Emlak kazanç vergisi Emlak vergisi Emlak devir vergisi Ticaret vergisi

Kaynak: FTA, Swiss Tax… s.29,s.51, s.52.

Kantonlar, Konfederasyonun denetiminde yıllık olarak federal vergileri tahakkuk ettirir ve toplar. Vergilendirmeden elde edilen brüt gelirin en az yüzde 17'si kantonlara tahsis edilir. Mali eşitleme sebebiyle gerekiyorsa bu pay yüzde 15'e düşürülebilir.[398] Dolaysız federal vergiler, diğer tüm federal gelirlerle beraber Konfederasyonun genel fon hesabına gider.[399]

[398] Federal Constitution of the Swiss Confederation, md. 128/4
[399] FTA, Swiss Tax.. s.30.

Dolaysız federal vergiler (gerçek ve tüzel kişi gelir vergileri), federal vergi gelirleri arasında aldığı büyük payla en önemli vergi geliridir.[400] Bunu takiben de KDV gelmektedir, bu iki vergi tüm vergi gelirlerinin yaklaşık %70'ini oluşturmaktadır.[401]

Yukarıda da bahsedildiği üzere, kantonlar, konfederasyonun kendisi için talep ettikleri haricinde istediği vergiyi toplayabilmektedir. Buna karşılık komünler kantonların izni oldukça vergi toplayabilir. Bunlar da sıklıkla kantonal vergilere ek olarak alınarak kantonun vergi gelirini paylaşarak olmaktadır.[402]

İsviçre'de, %7,10 ve %1,80[403] düz oranlı gelir vergisi tarifesi uygulayan Kanton Uri ve Obwalden[404] haricinde artan oranlı gelir vergi tarifesi uygulanmaktadır. Uygulanan gelir vergisi oranları kantonlar arasında farklılık gösterdiği gibi federal hükümetten de farklıdır. İsviçre'de 26 kanton vardır ve bu kantonların her biri kendi kurallarını koyabilmektedir. Böylelikle de İsviçre'de vergi yükü kantonlar arasında ve hatta aynı kanton bünyesindeki komünler arasında dahi değişebilmektedir.[405]

Federal düzeyde gelir vergisi tarifeleri, bekâr çocuksuz, evli/bekâr çocuklu tarifesi olmak üzere iki statüde uygulanır. Bekârlar için 14.800 CHF'ye kadar olan tutarlar, evli/bekâr çocuklular için 28.800 CHF'ye kadar olan tutarlar gelir vergisinden istisna tutularak bu tutarların üstünde elde edilen gelirlere tablo 12'de açıklandığı şekilde artan oranlı vergi tarifesi uygulanmaktadır.[406]

Tablo 12: İsviçre'de Uygulanan Federal Bazda Gelir Vergisi Tarifesi (2022)

Vergilendirilebilir Gelir (CHF)	Taban Tutar (CHF)	Vergi Oranları	Vergilendirilebilir Gelir (CHF)	Taban Tutar (CHF)

[400] Federal Finance Administration, Swiss Public Finances 2020-2023, October, 2022, s.7.
[401] Federal Finance Administration, Dispatch On The 2022 State Financial Statements, Federal PublicationSales,s.27.https://www.efv.admin.ch/efv/en/home/finanzberichterstattung/finanzberichte/staatsrechnung.html (07.04.2023).
[402] FTA, s.51.
[403] Federal Tax Administration, Tax rates, https://swisstaxcalculator.estv.admin.ch/#/taxdata/tax-scales (05.04.2023).
[404] ESTV, Kurzer Überblick über die Einkommenssteuer natürlicher Personen, 2021, s.7.
[405] FTA, s.20.
[406] MME, Overview of Individual Taxation in Switzerland, https://www.mme.ch/en/magazine/articles/overview-of-individual-taxation-in-switzerland (05.04.2023).

Bekâr ve çocuksuz	Bekâr ve çocuksuz	Bekâr ve çocuksuz (%)	Evli/bekâr çocuklu (%)	Evli/bekâr çocuklu	Evli/bekâr çocuklu
0	0	0,00	0,00	0	0
14.800	0	0,77	1,00	28.800	0
32.200	133,95	0,88	2,00	51.800	230
42.200	221,95	2,64	3,00	59.400	382
56.200	591,55	2,97	4,00	76.700	901
73.900	1.117,2	5,94	5,00	92.000	1.513
79.600	1.455,75	6,60	6,00	105.400	2.183
105.500	3.165,75	8,80	7,00	116.900	2.873
139.200	5.954,75	11,00	8,00	126.500	3.545
179.400	10.596,75	13,20	9,00	134.200	4.161
769.600	88.503,15	-	10,00	139.900	4.674
769.700	88.515,5	11,50	11,00	143.800	5.064
			12,00	145.800	5.284
			13,00	147.700	5.512
			11,50	912.600	104.949

Kaynak: 1990 tarihli 642.11 sayılı Doğrudan Federal Vergiye İlişkin Federal Kanun (Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer-DBG), md. 36/1-2.

Federal kişisel gelir vergisi oranlarına baktığımızda, bekârlar için olan tarife %0,77 ile başlayarak, en yüksek vergi diliminde %11,5 ile sonlanmaktadır. Bu artan oranlı gelir vergisi tarifesinde vergi oranları yumuşak bir şekilde artan 11 vergi diliminden oluşmaktadır. Evli/bekâr çocuklu olanlar için uygulanan kişisel gelir vergisi tarifesinde ise oranlar %1'den başlayarak %11,5'la sonlanmaktadır. Bu tarifede de yine yumuşak bir şekilde artan oranlı 14 vergi diliminden oluşmaktadır. Bu iki statü için düzenlenen gelir vergisi tarifesinde dikkat çeken konu ise vergi matrahının son dilimde sert bir şekilde artması ve vergi oranının bu son vergi diliminde düşmesidir. Bekârlar için olan vergi tarifesinde son dilimde vergi oranı, bir önceki vergi oranı olan %13,2'den %11,5'e düşmüştür. Vergi matrahı ise 179.400 CHF'dan 769.600 CHF'a çıkmıştır. Evli/bekâr çocuklu için olan vergi tarifesinde son dilimde vergi oranı, bir önceki vergi oranı olan %13'ten %11,5'e düşmüştür. Gelir vergisi matrahı ise bir önceki dilimde 147.700 CHF iken son dilimde 912.600 CHF'a çıkmaktadır.

Uygulanan bu federal gelir vergisine bakıldığında hem vergi dilimleri arasındaki geçişlerde matrah tabanının birbirine yakın olması hem de vergi dilimlerine uygulanan vergi oranı farkının ortalama 1 puan gibi oldukça az olmasıyla yumuşak artan oranlılık uygulanmaktadır. Yalnızca hem bekâr hem de evli mükellef vergi tarifelerinde son vergi dilimi olarak belirlenen vergi diliminin matrah tabanı ile bir önceki dilimin matrahı ile aralarında farkın büyüklüğü fazladır. Bu durumda son dilim yine oldukça düşük bir oranla sabitlenerek artan oranlılığın fazla gelir elde eden mükellefi vergi vermekten kaçınmasına neden olarak daha fazla gelir elde etmekten vazgeçirmesi önlenmiş olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki gelir vergisini yalnızca federal devlet almamaktadır. Kantonların da kendi gelir vergisi oranları vardır. Bu durumda mükellefin ödediği gelir vergisinin oranı yalnızca federal gelir vergisi tarifesiyle sınırlı kalmamaktadır.

Evli/bekâr çocuklular için uygulanan tarifeye ek olarak, evli, bekâr ya da dul olarak bakıma muhtaç biriyle ya da bakmakla yükümlü olunan bir çocukla aynı hanede yaşanmaktaysa bakmakla yükümlü olunan her bir kişi için 255 CHF indirim hakkı bulunmaktadır.[407] Hem vergi oranlarının mükellefin medeni haline göre farklı belirlenmesi hem de çocuk ve bakmakla yükümlü olduğu kişi için indirim hakkının olması gelir vergisinde sübjektifliği sağlamada olumlu uygulamalardır.

3.2.2. Kanunda Ücret Kavramı

İsviçre'de ücret geliri 1990 tarihli 642.11 sayılı Doğrudan Federal Vergi Kanunu'nda[408] açıklanmaktadır. Bu kanun ana başlıklar (title), alt başlıklar (title), bölümler (kapitel), kısımlar (abschnitt) ve maddelerden (artikel) oluşur. Kanun'un 2'inci ana başlığında "Bireylerin Vergilendirilmesi (Besteuerung der natürlichen Personen)" açıklanmaktadır. Bu ana başlığın 2'inci alt başlığı ise "Gelir Vergisi (Einkommenssteuer)"dir. Bu başlığın ilk bölümünde ise "Vergilendirilebilir Gelirler (Steuerbare Einkünfte)" açıklanmaktadır. Buna göre madde 16'da vergiye tabi gelir: *"Sürekli veya tek seferlik her türlü gelir, gelir vergisine tabidir. Gelir aynı zamanda her türlü ayni ödemeleri, özellikle bedava yemek ve konaklamayı ve kişinin kendi tükettiği ürünlerin ve kendi işinden elde ettiği malların değerini içerir; bunlar piyasa değerine göre değerlendirilirler."* Şeklinde tanımlanmıştır. Bu gelirin unsurları olarak

---

407 DBG, md.36/2

408 1990 tarihli 642.11 sayılı Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer (DBG), https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1991/1184_1184_1184/de (06.04.2023)

bağımlı istihdam (unselbständige erwerbstätigkeit), serbest meslek kazancı (selbständige erwerbstätigkeit), menkul sermaye iradı (bewegliches vermögen), gayrimenkul sermaye iradı (unbewegliches vermögen), emekli maaşlarından elde edilen gelirler (einkünfte aus vorsorge) ve diğer kazançlar (übrige einkünfte) sıralanmaktadır.

Bu unsurlardan bağımlı istihdam kapsamına giren ücret gelirinin kapsamı şu şekilde açıklanmaktadır:[409]

"Özel hizmetler için tazminat, komisyonlar, ödenekler, kıdem ve yıl dönümü hediyeleri, ikramiyeler, bahşişler, telif ücretleri, çalışanların hisse sahipliğinden kaynaklanan gayri nakdi menfaatler ve diğer gayri nakdi menfaatler gibi ek gelir de dâhil olmak üzere, özel hukuk veya kamu hukuku kapsamında istihdamdan elde edilen tüm gelirler vergiye tabidir."

Bireylerin vergi sorumluluğu İsviçre'de ikamet etmeyle ya da ekonomik bir bağ kurmayla (örn. vergilendirilebilir bir varlık almak) başlamaktadır. Eğer bireyin ikametgâhı İsviçre'deyse ya da en az 30 gündür kazanç getiren bir işte çalışıyorsa ya da kazanç olmadan en az 90 gündür ikamet ediyorsa vergiden sınırsız sorumludur. İkametgâhı olmadan yalnızca ekonomik bağlantı nedeniyle ilişkisi varsa birey vergiden sınırlı sorumlu tutulmaktadır.[410]

3.2.3. İsviçre'de Ücret Gelirinin Vergilendirme Yöntemleri

İsviçre'de vergilendirme yönteminde gelirin elde edildiği kaynaktan ziyade kişinin uyrukluğuna bakılmaktadır. Eğer kişi vatandaş ise gelir vergisini beyanname ile bildirir. Eğer yabancı uyruklu mükellef ise gelir vergisi kaynakta kesinti usulüyle işveren tarafından kesilmektedir.[411]

3.2.3.1. İşveren Tarafından Yapılan Kesintiler

İşverenler çalışanların ücretlerinden sosyal güvenlik prim ödemelerini yabancı uyrukluların ise gelir vergisi ve sosyal güvenlik primleri tevkifat usulü ile kesilmektedir.

Sosyal Güvenlik Kesintileri: İsviçre'de sosyal güvenlik planı 3 sütun planı olarak da geçmektedir. 1. Sütundaki ödemeler, yaşlılık, ölüm (AHV), malullük (IV) ve işsizlik sigortasını (ALV) kapsamaktadır. Burada amaç geliri güvence altına almaktadır. Bu sigorta payları işveren ve çalışan yarı yarıya olarak paylaşmaktadır. 2.

---

409 DBG, md.17.
410 ESTV, Einkommenssteuer natürlicher Personen, 2021, s.6, 9.
411 MME, s.6.

Sütun mesleki emeklilik (BVG) olarak geçmektedir, bu sütunun amacı yaşlılıkta alışılmış yaşam standartını korumaktadır. Engellilik, ölüm, kaza ve hastalık sigortasını da içermektedir. Bu iki sütun zorunlu olarak her çalışandan kesilmektedir. Bu sigortaları çalışan ve işveren yarı yarıya paylaşmaktadır. 3. Sütun ise diğer sütunlara ek olarak alışılmış yaşam standardını korumak amacıyla gönüllü olarak yapılan emeklilik sigortasıdır. Bağlı (3a) ve esnek (3b) olarak iki grupta değerlendirilmektedir. Bağlı olarak yapılan tüm ödemeler maksimum tutara kadar vergiden istisna kabul edilmektedir.[412]

Yabancı Uyruklu Çalışanların Gelir Vergisi Kesintisi: İsviçre'de ikamet eden ama kalıcı oturum izni olmayan yabancı uyruklu çalışanların sınır ötesinde ikamet edip İsviçre'de çalışanlar ve yurt dışında yaşayıp kısa süreli ikamet edenler gelir vergisi stopaj usulüne tabidir. Bu durumda yabancı uyruklu çalışanların bu gelir vergisi kesintisi işveren tarafından yapılmaktadır.[413]

3.2.3.2. Ücret Gelirlerinin Beyan Usulü ile Vergilendirilmesi

İsviçre'de ücret geliri elde eden mükellefler gelir vergilerini beyan usulü vermektedir. Bu başlık altında beyanname verme yükümlülüğü bulunanlar ve bu beyanname üzerinden indirilecek giderler incelenmektedir.

3.2.3.2.1. Beyanname Verme Yükümlülüğü Olanlar

İsviçre vatandaşı olanlar, yabancı uyruklu olup da İsviçre vatandaşı ile evli olanlar, kalıcı oturum iznine sahip olanlar[414] veya brüt geliri 120.000 CHF'yi aşıp da tevkifat usulü ile vergilendirilmeyenler gelir vergisi beyannamesi vermekle yükümlüdür.[415]

---

412 Bundesamt für sozialversicherungen, Das Dreisäulensystem der Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenvorsorge https://www.bsv.admin.ch/bsv/de/home/sozialversicherungen/ueberblick/dreisaeulensystem.html (18.05.2024).

413 DBG, md. 83 ve md. 91.

414 DBG, md. 83 ve md. 91.

415 MME, s.6.

3.2.3.2.2. Beyanname Üzerinden Yapılabilecek İndirimler

İsviçre gelir vergisi beyannamesi üzerinden ulaşılan vergilendirilebilir gelirin hesaplama düzeni Tablo 13'de daha anlaşılır olabilmesi açısından özet şeklinde tablo halinde düzenlenmiştir.

İsviçre'de uygulanan gelir vergisi beyannamesini ücret geliri elde edenler dâhil olmak üzere her gelir unsurundan gelir elde eden mükellefler doldurmaktadır. Bu durumda her gelir unsuruna mesleki farklılıklar dışında vergi uygulamalarında eşit davranılmaktadır. Ücret geliri elde eden mükellef açısından indirilecek giderlere baktığımızda mesleki giderler için işe gidiş gelirlerde indirim konusu olacak yol masrafının hangi tür ulaşım aracının kullanıldığına kadar detaylı incelenerek tutarın belirlenmesi, bunlar için ayrı detaylı açıklamaların bulunduğu formların hazırlanması adil bir şekilde indirimlerin yapılmasının amaçlandığını göstermektedir. Mesleki giderlerde kendini geliştirmek ya da yeni bir meslek öğrenmek isteyen çalışanların bu süreçteki giderlerinin indirilmesi mükelleflere kendilerini geliştirme imkânı sunarak vergi yükü nedeniyle bu alanda tercihlerinin etkilenmesi önlemektedir.

Tablo 13: İsviçre Federal Gelir Vergisi Hesaplaması

BRÜT GELİR	
(-) İNDİRİMLER	➢ Sosyal Güvenlik Prim Kesintileri* ➢ Mesleki Giderler ➢ Kişisel borç faizi ödemeleri ➢ Nafaka ve emeklilik sigortasından alınan yardımlar ➢ Emeklilik sistemiyle ilgili indirimler ➢ Mesleki geliştirme ve yeniden eğitim ➢ Siyasi partiye ödenen tutarlar ➢ Engellilik maliyetleri ➢ Çocuk bakım masrafları ➢ Menkul kıymet yönetim maliyetleri ➢ Evli çiftlerde düşük maaşın %50'si
NET GELİR	
(-) EK İNDİRİMLER	➢ Hastalık ve kaza masrafları ➢ Yapılan bağışlar
REİNEİNKOMMEN	
(-) SOSYAL İNDİRİMLER	➢ Çocuk indirimi ➢ Bakımının üstlenildiği kişi indirimi ➢ Evlilik indirimi
VERGİLENDİRİLEBİLİR GELİR	

Kaynak: ESTV, Steuerklärung 2022'deki bilgilerle tarafımca oluşturulmuştur.

*****Sosyal güvenlik prim kesintisi işveren tarafından tevkifat usulü ile ücretten kesilmektedir.

Kişisel borç faizlerinin dahi indirim konusu olması mükellefin gerçek anlamda ödeme gücüne ulaşılmak istendiği anlaşılmaktadır. Evli ve çocuklular için uygulanan farklı vergi tarifeleri, evlilik indirimi, düşük gelirli olanın gelirinin %50'sinin indirilmesi, çocuk bakım giderleri ve çocuk için ayrıca yapılan indirim, bakımı üstlenilen biri varsa onun için yapılan indirimlerin de bulunmasıyla vergilemede sübjektiflik sağlanmaktadır. Özetle, İsviçre tüm gelir unsurlarının aynı beyannameyi doldurmasıyla uygulamada eşitlik sağlamış, detaylı ve sübjektif yapılan indirimlerle de gerçek ödeme gücüne ulaşmayı amaçlayarak vergilemede adil bir süreç oluşturmaktadır.

3.2.3.2.2.1. Brüt Gelirden Yapılan İndirimler

İsviçre'de zorunlu olan sosyal güvenlik prim ödemeleri tevkifat usulüyle ücretlinin gelirinden kesilmektedir. Bu nedenle beyannamede bu kesinti sonrası kalan tutardan mesleki giderler, kişisel borç faizi ödemeleri, nafaka ve emeklilik

sigortasından alınan yardımlar, bireysel emeklilik katkı payları, sigorta prim ödemeleri ve birikim hesabı faizi ve diğer giderler başlığında sayılan giderler indirim konusu olmaktadır.

Mesleki Giderler: Ücretli çalışan mükellefler mesleki harcamalarını indirim konusu yapabilmektedir. Ancak burada önemli olan konu bu yapılan masrafların işveren tarafından karşılanmaması, ücretlinin kendi hesabından karşılaması gerektiğidir. Bu indirimler, işle ev arasındaki yol masrafları, yemek maliyetleri, diğer mesleki giderler, yaşadığı şehrin dışında çalışanlar için haftalık ek masraflar, yarı zamanlı işler için yapılan harcamalar ve itfaiyeci maaşları olarak sıralanmaktadır.[416]

Yol giderleri özel araçla yapılan yol, otobüs, tren, motosiklet ve bisikletle yapılan yollara göre ayrı hesaplanmaktadır. Yemek maliyetleri de gece vardiyası varsa ayrıca belirtilmektedir ve buna göre farklı hesaplama yapılabilmektedir. Diğer mesleki giderler olarak ayrılan kısımda öncelikle detaylı gider bildirmek yerine götürü gider gibi net sabit bir oranda gider indirimi yapılabilmektedir. Bu oran gelirin %3'üdür. Ancak bu tutar minimum 2000 CHF maksimum 4000 CHF olabilmektedir. Eğer sabit oran kullanılmadan indirim yapılmak isteniyorsa bu giderler belgelendirilmelidir. Yaşadığı şehrin dışında çalışanlar için haftalık ek masraflar (Mehrkosten für auswärtigen Wochenaufenthalt) indirim konusudur. Burada apartman dairesi hariç hafta içi iş yerinin bulunduğu şehirde otelde kalıp, hafta sonu düzenli olarak evine dönen çalışanlar oteldeki konaklaması ve ana yemeği için yaptıkları harcamaları gider olarak bildirebilmektedir.[417]

Yarı zamanlı işten elde edilen gelirin sosyal güvenlik sigorta primleri düşüldükten sonra kalan net gelirin %20'si gider olarak indirilebilmektedir. Bu tutar minimum 800 CHF, maksimum 2400 CHF olarak sınırlandırılmaktadır. İtfaiyeciler için belirtilen indirim ise Milis itfaiyecilerinin temel görevlerin yerine getirilmesiyle ilgili hizmetler için maaşlarının maksimum 5.000 CHF'ye kadar vergiden muaf tutulmasıdır. Bu tutarı aşan gelirler ise %20 oranında minimum 800 CHF maksimum 2400 CHF olmak üzere indirim konusu olabilmektedir.[418]

Kişisel Borç Faizi Ödemeleri: Borç faizi (schuldzinsen) giderleri de indirim konusu yapılabilmek için bildirilir. Bu borç faiz ödemeleri kişisel borçlar için %70, ticari

[416] ESTV, Wegleitung 2023, s.6.
[417] ESTV, Wegleitung 2023, s.6.
[418] ESTV, Wegleitung 2023, s.6.

borçlar için %100 oranında indirilebilmektedir. Konut kredisi yatırım olarak değerlendirildiği için indirime tabi tutulmamaktadır.[419]

Nafaka Ve Emeklilik Sigortasından Alınan Yardımlar: Eski eşe ödenen ya da ebeveyn bakımı altındaki reşit olmayan çocuklar için ödenen ek nafaka payları gelirden indirim konusu olabilmektedir. Reşit olan çocuklar için yapılan ödemeler sosyal indirimler kısmında dikkate alınmaktadır. Nafaka nakit olarak ödenebileceği gibi, kira, sosyal güvenlik primi ve borç faizleri gibi ödemeleri de kapsamaktadır. Özel anlaşmalı emeklilik maaşlarının %40'ı ve sürekli yükümlülüklerin de %100 indirilebilmektedir.[420]

Bireysel Emeklilik Katkı Payları: Ücretli çalışanlar ve serbest meslek erbapları bireysel emeklilik planı olan emeklilik sisteminde 3a olarak adlandırılan plana katkılarını belirtilen ölçülerde indirim konusu yapabilmektedirler. Buna göre emeklilik sistemi içerisinde mesleki emeklilik planına bağlı olanlar bir de 3a planı için prim ödemeleri halinde 2023 yılı için maksimum 7.056 CHF indirim yapabilirken, mesleki emeklilik planına dâhil olmadan 3a planına katkı payı ödeyenler için maksimum 35.280 CHF olmak üzere yıllık gelirlerinin %20'si olarak sınırlandırılmıştır.[421]

Sigorta Prim Ödemeleri ve Birikim Faizi: Menkul kıymetler listesinde yer alan sağlık, kaza, hayat ve emeklilik sigortası prim ve katkı payları ile birikim sermayesinin faizi indirim konusu olmaktadır. Mesleki emekliliğe (berufliche Vorsorge) katkı yapıldıysa veya kendi hesabına çalışan mükellefler kendi ödedikleri ek emeklilik primi (3a) için indirim talep ettiyse evli çiftler için 3600 CHF, diğerleri için 1800 CHF indirim yapabilmektedir. Mesleki emeklilik planına ve bireysel emeklilik planlarına katkı yapmayanlara evliler için 5400 CHF, diğer mükellef için 2700 CHF azami indirim sağlanabilmektedir. Bu azami kesintiler, vergi beyannamesinin sosyal indirimler bölümü uyarınca indirim yapılabilecek her çocuk veya bakmakla yükümlü olunan kişi için 700 CHF artırılır.[422]

Diğer Giderler: Diğer giderler (weitere Abzüge) olarak çalışmayanların AHV katkıları, mesleki eğitim, öğretim ve yeniden eğitim maliyetleri (Berufsorientierte Aus-, Weiterbildungs- und Umschulungskosten), kişisel ödemeler (Einkaufsbeiträge) dâhil olmak üzere mesleki emeklilik planına katkı payları (Beiträge an Einrichtungen

[419] ESTV, Wegleitung 2023, s.7.
[420] ESTV, Wegleitung 2023, s.7.
[421] ESTV, Wegleitung 2023, s.7.
[422] ESTV, Wegleitung 2022, s.7

der beruflichen Vorsorge inkl. Einkaufsbeiträge), siyasi partilere katkıları (beiträge an politische Parteien)[423], engellilikle ilgili giderler (Behinderungsbedingte Kosten), çocuk bakım masrafları (kinderdrittbetreuungskosten)[424], menkul kıymet yönetim maliyetleri (aufwendungen für Wertschriftenverwaltung) ve temettü gelirinin kısmi vergilendirilmesi (Teilbesteurung Dividenden) gibi diğer giderler bildirilmektedir.

Çalışmayanların AHV Katkıları: Çalışmamaları nedeniyle ya da çalıştıkları halde ödemek zorunda oldukları emeklilik katkı paylarının (AHV) minimum tutarından az ödeyenlere "Nichterwerbstätiger" yani çalışmayan ya da az çalışan denilmektedir. Bu kişiler de ödedikleri emekli paylarını indirim konusu yapabilmektedir.[425]

Mesleki Eğitim, Öğretim ve Yeniden Eğitim Maliyetleri: Çalışanlar mesleki becerilerini ilerletmek için çeşitli eğitimler alabilmektedir. Örneğin ilk mesleki eğitimi (ausbildung) tamamlamış olan mükellef bu eğitimin devamı olarak ustalık eğitimi (weiterbildung) alabilmektedir. Ustalık eğitimi için katlandığı masrafları gelirinden düşebilmektedir. Bu tutar maksimum 12.700 CHF olmakla beraber masrafları kendisinin karşılaması gerekmektedir.[426]

Kişisel Ödemeler Dâhil Olmak Üzere Mesleki Emeklilik Planına Katkı Payları: 3 sütundan oluşan İsviçre emeklilik sisteminde, 2. sütun olan mesleki emeklilik planına yapılan katkılar da indirim konusu olabilmektedir.[427]

Siyasi Partilere Katkıları: Bir siyasi partiye üyelik nedeniyle ödenen üyelik katkı payları ve siyasi partilere yapılan bağışlar gelirden indirim konusu olabilmektedir. Bu indirim destekleyici belgelerin sunulması şartıyla maksimum 10.300 CHF tutarında olabilmektedir.[428]

---

[423] Gerçek kişiler üyelik aidatlarını ve siyasi partilere gönüllü bağışlarını düşebilmektedir. Kesinti kişi başı 5.200 CHF (kanton ve belediye vergileri) veya 10.100 CHF (doğrudan federal vergi) ile sınırlıdır. Detaylı bilgi için bknz. Kanton Bern Taxinfo, Parteispendenabzug für Natürliche Personen, https://www.taxinfo.sv.fin.be.ch/taxinfo/display/taxinfo/Parteispendenabzug+f%C3%BCr+nat%C3%BCrliche+Personen (15.04.2023)

[424] 14 yaşını geçmeyen çocuklar için, aynı evde yaşamak, engelli olmak ve masrafları mükellefin kendisinin karşıladığını kanıtlayan belgelerin olması şartıyla çocuk için evde olunmayan saatler için bakıcı ve gündüz okulu gibi masraflar düşülebilmektedir. Detaylı bilgi için bknz. Kanton Bern, Kinderdrittbetreuungskosten, https://www.wegleitung.sv.fin.be.ch/de/start/np2020/stammdaten/angaben-zu-kindern/bezahlte-kinderdrittbetreuungskosten.html (15.04.2023)

[425] ESTV, Wegleitung 2022, s.7.

[426] ESTV, Wegleitung 2022, s.7.

[427] ESTV, Steurklarung, s.3.

[428] ESTV, Wegleitung 2022, s.7.

Engellilikle İlgili Giderler: Mükellefler hem kendileri için hem de bakmakla yükümlü oldukları kişiler ve engellilik halleri varsa bu durum için katlandıkları harcamaları herhangi bir limit olmadan masrafları mükellefin kendisinin karşılaması şartıyla gelirlerinden indirim konusu yapabilmektedirler. Bu giderleri belgelerle sunmak zorundadırları ancak bu indirim yerine herhangi bir gidere ilişkin belge sunmadan kanunen engel durumlarına göre belirlenmiş sabit giderleri de kullanabilmektedirler.[429]

İşle İlgili Çocuk Bakım Masrafları: Mükellefle aynı evde yaşayan 14 yaşını aşmamış her çocuk için üçüncü taraf çocuk masrafları düşülebilmektedir. Bu indirim ABD'de uygulanan work-related çocuk indirimine benzemektedir. Mükellefin iş, eğitim ya da iş göremezlik nedenleriyle konaklama ve yemek de dâhil olmak üzere katlanmak zorunda kaldığı giderleri içermektedir. Mükellefin iş ya da eğitim saatleri dışında yaptığı harcamalar dâhil edilmemektedir. Bu masrafların kanıtlanması gerekmekle beraber her çocuk için maksimum indirim tutarı 25.000 CHF'dir.[430]

Menkul Kıymet Yönetim Maliyetleri: Menkul kıymetleri yönetirken, güvenli kiralama, saklama masrafları veya taşınır varlıkların güvence altına alınmasına veya hak talebinde bulunulmasına yönelik masraflar gelirden indirim konusu olabilmektedir. Ancak Komisyon veya yatırım tavsiyesi alınması nedniyle menkul kıymetin fiili yönetimi ile ilgili olmayan ödemeler indirim konusu yapılamamaktadır.[431]

Evli Çiftlerde Düşük Ücretin %50'si: Çiftlerden her ikisinin de bir gelir elde ediyor ve fiilen beraber yaşıyor olmaları şartıyla diğerine göre daha düşük gelir elde eden eşin ücretinin %50'si gelirden indirim konusu yapılabilmektedir. Bu tutar minimum 8.300 CHF maksimum 13.600 CHF olmaktadır.[432]

[429] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.
[430] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.
[431] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.
[432] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.

3.2.3.2.2.2. Ek İndirimler

Genel gider indirimleri yapıldıktan sonra ek indirimler bölümü gelmektedir. Bu indirimler hastalık ve kaza masrafları ve yapılan bağışları kapsamaktadır.

Hastalık ve Kaza Masrafları: Mükellefin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hastalık ve kaza masraflarını gelirinden indirim konusu yapabilmektedir. Ancak bu indirim gelirinin %5'ini aşmayan kısmı için geçerlidir ve masrafları mükellefin kendi karşılaması gerekmektedir.[433]

Yapılan Bağışlar: İsviçre merkezli hayır kurumlarına yapılan bağışlar gelirden indirim konusu olabilmektedir. Bu bağışlar gelirin %20'sinden az ve 100 CHF'den fazla olmalıdır. Federal devlete, kantonlara, belediyelere ve bunların kurumlarına yapılan gönüllü katkılar da aynı oranda düşülebilmektedir.[434]

3.2.3.2.2.3. Sosyal İndirimler

Gelir vergisi beyannamesinde genel ve ek indirimler sonrasında sosyal indirimler gelmektedir. Bu bölümde çocuk indirimi bakmakla yükümlü olunan için indirim ve evlilik indirimi yer almaktadır.

Çocuk ve Bakmakla Yükümlü Olunan İndirimi: Reşit olup eğitim masrafı gibi giderleri bulunan çocuk için yapılan giderler ve her çocuk ve bakmakla yükümlü olunan için 6.600 CHF indirim hakkı bulunmaktadır. Mükellefler bu indirim haklarını gelirlerinden indirebilmektedir.[435]

Evlilik İndirimi: Yasal ve fiilen ayrılmamış evli çiftler için evlilik indirimi bulunmaktadır. Burada evli çiftler 2.700 CHF tutarında evlilik indirimini gelirlerinde düşebilmektedir.[436]

3.2.3.3. Yabancı Uyrukluların Tevkif Usulüyle Vergilendirilmesi

İsviçre'de ikamet eden ama kalıcı oturum izni olmayan yabancı uyruklu çalışanların sınır ötesinde ikamet edip İsviçre'de çalışanlar ve yurt dışında yaşayıp kısa süreli ikamet edenler gelir vergisi stopaj usulüne tabidir. Yabancı uyruklu olup da

[433] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.
[434] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.
[435] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.
[436] ESTV, Wegleitung 2022, s.8.

İsviçre vatandaşı ile evli olanlar, kalıcı oturum iznine sahip olanlar[437] veya geliri 120.000 CHF'yi aşanlar gelir vergisi beyannamesi vermekle yükümlüdür.[438]

Çalışanların katılımından kaynaklanan maddi yardımlar ve ayni yardımlar gibi yan gelirler, geçici olarak kısıtlanan ya da kesintiye uğrayan ücret gelirleri için ödenen tüm tazminatlar (Ersatzeinkünfte), yaşlılık ve ölüm sigortasına (AHVG) ilişkin gelirler, ayni ödemeler ve bahşişler vergilendirilebilir gelir hesaplamasına dâhildir. İşveren tarafından karşılanan mesleki eğitim (Aus- und weiterbildung) masrafları vergi dışı tutulmaktadır. Stopaj usulü vergilemede, vergiyi hesaplamak için öncelikle brüt gelirden kanunda belirtilen kesintiler yapılmaktadır. Bunlar mesleki, sigorta primleri ve aile kesintileridir. Buna göre, ücret gelirlerinden indirilebilecek olan mesleki giderler md.26'da ev ve iş arası yapılacak yolculukların maksimum 3.200 CHF'ye kadar olan gerekli masrafları, ikamet yeri dışındaki yemekler ve vardiyalı çalışma için ek masraflar ve diğer masraflar olarak açıklanmaktadır. Burada diğer masrafların içine mesleki eğitim masrafları da dâhildir.[439] Meslek eğitimi ve mesleği geliştirmek için alınan mesleki eğitim masrafları, yeniden eğitim masrafları dâhil olmak üzere toplam 12.700 CHF'ye kadar indirilebilir. Bu eğitim masraflarının düşülebilmesi için çocuğun lise diplomasının olması ya da 20 yaşında olup da liseyi halen okuyor olması gerekmektedir. Belirtilen bu indirimlere sabit oranlar uygulanır.[440]

Sigorta primleri kesintisine 33'üncü maddenin d, f ve g bentleri dâhildir. Bu bentler sırasıyla şu şekildedir:[441]

- *"Kanun, esas sözleşme veya yönetmeliklere uygun olarak yaşlılık, ölüm ve maluliyet sigortası ile mesleki emeklilik planlarına ödenen depozito, prim ve katkı payları;*
- *Kazanç kaybı planı, işsizlik sigortası ve zorunlu kaza sigortası primleri ve katkı payları;*
- *F bendi kapsamına girmeyen hayat, sağlık ve kaza sigortası depozitoları, primleri ve katkı payları ile vergi mükellefinin ve ona bağımlı kişilerin tasarruf sermayesine ilişkin faizler, aşağıdakilerin toplam tutarına kadar:*

Yasal ve fiilen beraber yaşayan evli çiftler için 3.600 CHF,

---

437 DBG, md. 83, md.91,md.83
438 MME, s.6.
439 DBG, md.8,4md.85, md.26
440 DBG, md.33/1-j
441 DBG, md.33

Diğer vergi mükellefleri[442] *için 1.800 CHF";*

Aile giderleri kesintisi 35'inci maddede açıklanmaktadır. Buna göre vergi mükellefi tarafından desteklenen reşit olmayan ya da eğitim sürecinde olan her çocuk için 6.600 CHF, ebeveynler ayrı ayrı vergilendirilirse, çocuk müşterek ebeveyn bakımı altındaysa ve çocuk için herhangi bir nafaka talep edilmiyorsa çocuk kesintisi eşit olarak bölünür. Çalışamayacak durumda olan ya da çalışma yeteneği kısıtlı olan bireyler için de kesinti kişi başı 6.600 CHF'dir. Yasal ya da fiili olarak beraber olan çiftler için kesinti tutarı 2.700 CHF'dir.[443]

Stopaj vergisine tabi olan mükellef için vergi sorumlusu vakti geldiğinde ödenmesi gereken vergiyi kesmek ve diğer menfaatler için (ayni faydalar ve bahşişler) çalışandan ödenmesi gereken vergiyi talep etmek, tahakkuk fişini çalışana iletmek ve vergiyi periyodik olarak yetkili vergi dairesine ibraz ederek konuyla ilgili tüm belgelerin erişimine izin vermek ve nihayetinde ödemekle yükümlüdür.[444]

3.3. ALMANYA'DA ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Almanya'da gelir vergisinin oluşma sürecine baktığımızda modern anlamda ilk olarak gelir vergisinin temellerinin 1799 İngiliz gelir vergisine dayanarak bir savaş vergisi olarak 1808 yılında tavsiye edilmesiyle atıldığı görülmektedir. Bu gelir vergisi Prusya'nın bazı bölgelerinde 1811 yılında uygulanmaya başlasa da gerekli maddi ve psikolojik şartların mevcut olmaması nedeniyle 1813 yılında kaldırılmıştır. Bunun devamında 1851 yılında yüksek gelirliden yüksek verginin alınabileceği sınıf vergileri denenmeye başlamıştır. 1869'dan itibaren imparatorluktaki Alman devletlerinin gelir vergisini kabul etmeye başlamasıyla 1891 yılında Prusya, tek bir örnek oluşturacak şekilde beyan verme zorunluluğunun da olduğu şahsi gelir vergisini kabul etmiştir.[445] Vergi oranları %0,6 ile %4 arasında oldukça düşük seviyelerde değişmekteydi. 900 Marka kadar vergi alınmazken 3.000 markın üzerindekiler beyanname vermek zorundaydı. 1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın başında imparatorluktaki tüm alman devletleri artık bu gelir vergisini uygulmaktaydı. 1920 yılında ise savaş sonunda oluşan maliyetlerin karşılanması amacıyla eyaletlerin gelir vergileri tek tip imparatorluk gelir

---

[442] Dul, boşanmış, ayrılmış veya bekâr kişiler "diğer vergi mükellefi" olarak kabul edilir. ESTV, Wegleitung 2022, s.7.

[443] DBG, md.35.

[444] DBG, md.88.

[445] Federal Maliye Bakanlığı (Bundesministerium der Finanzen), Gelir Vergisi (Einkommensteuer), https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Glossareintraege/E/004_Einkommensteuer.html?view=renderHelp (05.11.2023).

vergisi haline gelmiştir. Aynı yılda ücret gelirleri tevkifat usulüyle vergilendirilmeye başlanmıştır.[446]

Bu gelir vergisi 1925 ve 1934 yıllarında daha da geliştirilmiştir. 1969 yılındaki yapılan mali reformla, gelir vergilerinin küçük bir kısmı belediyelere kalan çoğunluğun ise yarısı federal devlete diğer yarısı ise eyaletlere pay edilmektedir.[447]

3.3.1. Alman Vergi Sistemine Genel Bakış

Almanya'da vergiler Federal devlet, eyaletler ve belediyeler arasında dağılmaktadır. Bu dağılımda hangi vergilerle ilgili yasama ve toplama yetkisinin hangi yönetim biriminde olduğu Alman Anayasasasının (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) 10. Bölümü olan finans (Das Finanzwesen) kısmında md.106'da açıklanmaktadır. Buna göre gümrük vergilerinde ve mali tekellerde yasama yetkisi Federal devlette olmakla beraber federal devlet kendisine tam ya da kısmi tahakkuk eden vergilerde yasama yetkisine sahiptir. Buna ek olarak gayrimenkul vergilerinde eyaletlerle eş yasama yetkisine sahiptir. Federal devletin topladığına benzemediği sürece eyaletler de tüketim ve harcama vergileri toplayabilmektedir. Ayrıca eyaletler gayrimenkul edinimi üzerinden alınacak verginin oranını belirleme yetkisine sahiptirler. Gelirlerin tamamı veya bir kısmı eyaletlere veya belediyelere tahakkuk eden vergilere ilişkin federal yasalar, Federal Konseyin onayını gerektirir.[448]

Genel itibariyle baktığımızda Federal devlet Gümrük vergileri, Tüketim vergileri, Motorlu taşıtlar vergisi, Sermaye işlemleri, sigorta ve kambiyo senetlerine ilişkin vergiler, Mülkiyete ilişkin bir defaya mahsus vergiler ve yüklerin eşitlenmesi vergileri, Gelir ve kurum ek vergileri, Avrupa Toplulukları çerçevesinde uygulanan vergiler, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Ciro Vergisi toplamaktadır. Eyaletler ise Emlak vergisi, Veraset vergisi, Tüketim Vergileri, İşlemlerden doğan vergiler, Bira vergisi, Kumar kuruluşlarına uygulanan vergi, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Ciro Vergisi toplamaktadır. Burada değinilmesi gereken konu Federal devlet tüketim gelirlerini, eyaletlere ya da eyaletlerle ortak almadığı ya da belediyelere tahakkuk

---

[446] Neumark, Türkiye'de… ss.92-93.

[447] Federal Maliye Bakanlığı (Bundesministerium der finanzen), Gelir Vergisi (Einkommensteuer), https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Glossareintraege/E/004_Einkommensteuer.html?view=renderHelp (05.11.2023).

[448] Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland), md.106 https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0605 (05.11.2023).

etmediği sürece toplamaktadır. Eyaletler de işlemlerden doğan gelirleri federal devlete ya da federal devletle müşterek almadığı sürece toplamaktadır.[449]

Federal Devletin, eyaletlerin ve belediyelerin hangi vergileri toplayabildikleri daha anlaşılır olması açısından Tablo 14'te gösterilmektedir. Görüldüğü gibi gelir vergisi, kurumlar vergisi ve ciro vergisini hem federal devlet hem de eyaletler toplayabilmektedir. Ancak gelir vergisinden elde edilen gelirin bir kısmı, eyalet sakinlerinin ödediği gelir vergileri esas alınarak eyaletler tarafından belediyelerine aktarılmak üzere belediyelere tahakkuk ettirilir. Belediyelere tahsis edilmemesi halinde, Federasyon ve Eyaletlere müştereken tahakkuk ettirilir. Federasyon ve Eyaletler, gelir vergisi ve kurumlar vergisinden elde edilen gelirleri eşit olarak paylaşırlar. Federasyon ve Eyaletlerin ciro vergisinden elde edilen gelirlerdeki payları, Federal Konseyin onayını gerektiren federal bir yasa ile belirlenir. Bu belirleme gerekli harcamaları karşılamak için cari gelirden eşit haklara sahip olma ve mali ihtiyaçlar adil dengeleme, mükellefin omuzlarına aşırı vergiyüklemekten kaçınmalı ve federal bölge genelinde yaşam standartlarının yeknasaklığını sağlayacak şekilde ayarlanmalıdır.[450]

Tablo 14:Almanya'da Vergi Gelrlerinin Yönetim Birimleri Arasındaki Dağılımı

Federal Devlet	**Eyaletler**	**Belediyeler**
➢ Gümrük vergileri ➢ Tüketim vergileri ➢ Motorlu taşıtlar vergisi ➢ Sermaye işlemleri, sigorta ve kambiyo senetlerine ilişkin vergiler ➢ Mülkiyete ilişkin bir defaya mahsus vergiler ve yüklerin eşitlenmesi vergileri ➢ Gelir ve kurum ek vergileri ➢ Avrupa Toplulukları çerçevesinde uygulanan vergiler ➢ Gelir Vergisi ➢ Kurumlar Vergisi ➢ KDV	➢ Emlak vergisi ➢ Veraset vergis ➢ Tüketim Vergileri ➢ İşlemlerden doğan vergiler ➢ Bira vergisi ➢ Kumar kuruluşlarına uygulanan vergi ➢ Gelir Vergisi ➢ Kurumlar Vergisi ➢ KDV	➢ Tüketim Vergileri

Kaynak: Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, md.106 https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0605 (05.11.2023).

[449] Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, md.106.
[450] Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, md.106.

Almanya'da gelir vergisi yıllık olarak hesaplanmakta ve ödeme gücü ilkesine göre artan oranlı tarifesine göre belirlenmektedir. Gelir vergisi tarifesi (einkommensteuertarif), Gelir Vergisi Kanunu'nun (Einkommensteuergesetz), 5. Kısmının 32a olarak ifade edilen maddesinde yer almaktadır.[451] Vergi tarifesi olarak tablo 15'te belirtilen formüller yer almaktadır. Bu formüllerle direkt ödenecek vergi hesaplanmaktadır.

Tablo 15: Almanya Gelir Vergisi Dilimleri ve Tarifeleri (2023)

Bekârlar İçin Uygulanan Vergi Dilimleri	**Evliler İçin Uygulanan Vergi Dilimleri**	**Gelir Vergisini Bulmak İçin Uygulanan Formül**
10.908	21.816	0
10.909-15.999	21.816-125.618	(979,18 · y + 1 400) · y
16.000-62.809		(192,59 · z + 2 397) · z + 966,53
62.810-277.825	125.618-555.650	0,42 x - 9.972,98
277.826	555.650	0,45x – 18.307,73

Kaynak: Almanya Gelir Vergisi Kanunu (Einkommensteuergesetz), md. 32a, , https://www.gesetze-im-internet.de/estg/__32.html (05.11.2023).
y: vergilendirilebilir gelirin temel indirimi aşan kısmının tam euro tutarına yuvarlanmış kısmının on binde biri kadardır
z: vergilendirilebilir gelirin 15.999 avroyu aşan kısmının on binde biri olup, tam avro tutarına yuvarlanmıştır.
x: tam euro tutarına yuvarlanan vergiye tabi gelirdir.

Vergi dilimlerine karşılık gelen formüllerin uygulanmasında önemli olan vergi dilimlerinin başlangıç eşikleridir. İlk vergi dilimi olan 10.908 Euro'ya kadar olan gelirler vergiden istisna tutulmaktadır. İkinci vergi dilimi de 10.909 eurodan 15.999 Euroya kadar olan gelirleri kapsamaktadır. Bu vergi diliminin başlangıç tutarı olan 10.908'dan fazla olan tutarın 1/10.000'i vergiyi hesaplayabilmek için formülde uygulacak katsayıyı vermektedir. Örneğin; 11.000 Euroluk gelir elde eden bir mükellefin gelirinin 10.908 Eurodan fazla kısmı 92 Euro'dur. 92 Euronun 1/10.000'i olan 0,0092 formülde kullanılan "y" katsayısını vermektedir. Uygulandığında ise ödenmesi gereken vergi 12,96 Euro olarak hesaplanmaktadır. Bu da vergilendirilen gelire oranlandığında %14 olarak sonuçlanmaktadır. Aynı şekilde üçüncü vergi dilimi

[451] Almanya Gelir Vergisi Kanunu (Einkommensteuergesetz), md.32a, https://www.gesetze-im-internet.de/estg/__32.html (05.11.2023).

için de belirtilen formül kullanılmaktadır ancak bu sefer gelirin 15.999 Eurodan fazla olan kısmının 1/10.000'i katsayı (z) olarak kullanılmaktadır. Bu formülde eklenen 966,53 Euro ise mükellefin 15.999 Euroluk gelirine karşılık gelen vergidir. Son iki dilim olan dördüncü ve beşinci vergi dilimlerinde %42 ve %45 olmak üzere direkt oran uygulanmaktadır. Ancak bu oranlarla hesaplanan vergiden formüllerde belirtilen tutarlar düşüldükten sonra ödenecek vergi gelirin %42 ve %45'inden az olarak belirlendiği için bu vergi oranları vergi dilimlerinde uygulanan azami vergi oranlarıdır diyebilmekteyiz.

Gelir vergisi hesaplamaları için alman gelir vergisi kanununda belirtilen formülleri uyguladığımızda tablo 16'daki gibi gelir artışlarında hangi vergi oranlarının uygulandığı bulunmaktadır. Bu örnek olarak hazırladığımız tabloda ikinci vergi diliminde her bin euroluk artış için vergi oranının bir puan attığını görmekteyiz. Böylelikle ikinci vergi dilimde %14-%19 vergi oranları aralığında kalmaktadır. İkinci vergi diliminin ilk 8 bin euroluk kısmı da ilk vergi diliminde olduğu gibi her bin euroluk gelir artışında yaklaşık bir puanlık vergi oranı artışıyla ilerlemekle beraber sonrasında bu bir puanlık vergi artışları yaklaşık 4 bin euroluk gelir artışını takiben olmaktadır. Hem ikinci hem de üçüncü vergi diliminde vergi oranlarının gelir artışıyla beraber yumuşak bir şekilde arttığı görülmektedir. Bu durum artan oranlı vergi tarifesinin vergi adaletini sağlamasında etkin bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Devamında ise, dördüncü vergi diliminde verginin ikame etkisinin düşünülerek daha fazla gelir elde etme isteğinin olumsuz etkilenmemesi amacıyla vergi oranlarının düşürüldüğünü görmekteyiz. Bu vergi dilimi %26 vergi oranıyla başlamakta ve üçüncü vergi diliminde olduğu gibi önce her bir puanlık vergi oranı artışı yaklaşık 4 bin euroluk gelir artışına denk gelirken sonrasında bu gelirler arasındaki fark artarak devam etmektedir.

Tablo 16: Almanya Gelir Vergisi Dilimlerine Karşılık Gelen Vergi Oranları

Birinci Vergi Dilimi		**İkinci Vergi Dilimi**		**Üçüncü Vergi Dilimi**		**Dördüncü Vergi Dilimi**		**Beşinci Vergi Dilimi**	
Gelir	Vergi Oranı	Gelir	Vergi Oranı	Gelir	Vergi Oranı	Gelir	Vergi Oranı	Gelir	Vergi Oranı
10.909	0	11.000	14%	17.000	19,8%	63.000	26,2%	278.000	38,4%
		12.000	15%	18.000	20,5%	67.000	27,1%	321.000	39,3%
		13.000	16%	19.000	21,0%	71.000	28,0%	363.000	40,0%
		14.000	17%	23.000	22,7%	77.000	29,0%	468.000	41,1%
		15.000	18%	24.000	23,0%	83.000	30,0%	615.000	42,0%
		15.999	19%	28.000	24,1%	91.000	31,0%	909.000	43,0%
				32.000	25,1%	100.000	32,0%	1.749.000	44,0%
				36.000	26,0%	112.000	33,1%	40.000.000	45,0%
				41.000	27,1%	124.000	34,0%	1.000.000.000	45,0%
				45.000	28,0%	142.000	35,0%		
				50.000	29,0%	165.000	36,0%		
				55.000	30,0%	198.000	37,0%		
				60.000	31,0%	247.000	38,0%		
				62.809	31,6%	277.000	38,4%		

Kaynak: Alman Gelir Vergisi Kanunu'nu md.32a'da belirtilen vergi tarifesi formüllerine göre tarafımca hazırlanmıştır.

Dördüncü vergi dilimde uygulanan vergi oranları %26-%38 arasında değişmektedir. Son vergi dilimi olan beşinci vergi dilimi ise %38-%45 vergi oranları arasında değişiklik göstermektedir.

Genel itibariyle alman vergi tarifesine baktığımızda yumuşak artan oranlı vergi tarifesinin uygulandığını ve vergi oranlarının %0 ile %45 arasında olduğu görülmektedir. %14'lük vergi oranıyla ikinci vergi diliminden vergilendirilmeye başlayan mükellefler %45'e kadar oldukça yumuşak artışlarla vergilendirilmektedir. Dördüncü vergi diliminde vergi oranının düşmesi mükelleflerin gelir elde etme isteğinin daha fazla vergilendirilmeyle olumsuz etkilenmesini önleyici önemli bir uygulama olmaktadır.

3.3.2. Kanunda Ücret Kavramı

Almanya'da ücret geliri, gelir vergisi kanunun kişisel gelir türleri kısmında detaylıca açıklanmaktadır. Bu gelir türleri kanunda tarım ve ormancılık (land- und forstwirtschaft), ticari kazanç (gewerbebetrieb), serbest meslek kazancı (selbständige arbeit), ücret geliri (nichtsselbstandige arbeit), sermaye varlıkları (kapitalvermögen), kiralama ve telif gelirleri (vermietung und verpachtung) ve diğer gelirlerden (sonstige einkünfte) oluşmaktadır. Bu gelirler de Gelir Vergisi Kanunu'nun (Einkommensteuergesetz) kişisel gelir türleri (Die einzelnen Einkunftsarten) bölümünde detaylıca açıklanmaktadır.[452] Ancak ücret'in tanımı, işverenle olan ilişkisi Ücret Vergisi Uygulama Yönetmeliğinde (Lohnsteuer-Durchführungsverordnung) yapılmaktadır. Buna göre çalışanın, işverene emeğinin borçlu olması durumda bir iş ilişkisinin doğacağı ve bu aktif iş ilişkisinde çalışanın işi yerine getirirken işverenin talimatı altında olacağı belirtilmektedir. İşverenler gerçek, tüzel ve yasal ortaklıklar olabilmektedir.[453] Ücret Şeffeflığı Yasası'nda (Entgelttransparenzgesetz) da ücret geliri, "İş ilişkisi temelinde doğrudan veya dolaylı olarak nakdi veya ayni olarak verilen tüm gelirler" şeklinde tanımlanmaktadır.[454]

Bireysel gelir türlerine geçmeden önce, Gelir Vergisi Kanunu'nda her gelir türüne karşılık vergilendirilebilir gelir tanımı yapılmaktadır. Buna göre ücret geliri elde edenler için gelir *"gelirden düşülecek yasal indirimler ve yardımlar düşüldükten sonra kalan tutar"* olarak tanımlanmaktadır. Alman vatandaşlar ve ikametgâhı Almanya'da olan mükellefler de tam mükellef olarak vergi yükümlülüğünü taşımaktadırlar.

3.3.3. Ücretin Vergilendirilme Yöntemi

Almanya'da ücret geliri elde edenler genellikle tevkifat usulüne göre vergilendirilse de kanunda belirtilen şartların taşınması halinde beyanname verme yükümlülüğü doğmaktadır. Bunun yanı sıra isteyen ücret geliri elde mükellefler de

---

[452] Alman Gelir Vergisi Kanunu, 8. Bölüm, https://www.gesetze-im internet.de/estg/BJNR010050934.html#BJNR010050934BJNG003308140 (05.11.2023).

[453] Ücret Vergisi Uygulama Yönetmeliği (Lohnsteuer-Durchführungsverordnung), md.1, https://www.gesetze-im-internet.de/lstdv/ 1.html (05.11.2023).

[454] Kadınlar ve Erkekler Arasındaki Ücret Şeffaflığını Teşvik Eden Yasa (Gesetz zur Förderung der Entgelttransparenz zwischen Frauen und Männern), md.5, https://www.gesetze-im-internet.de/entgtranspg/BJNR215210017.html (05.11.2023).

gönüllü olarak gelir vergisi beyannamesi verebilmektedir. Böylelikle diğer gelir unsurları gibi yıl içerisinde yaptıkları harcamaları beyanname üzerinden indirme imkânına sahip olmaktadır.

3.3.3.1. Ücret Gelirinin Tavkifat Usulüne Göre Vergilendirilmesi

İşveren Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtildiği şekilde çalışanın izni olmadan ücret ve kilise vergisi tevkifatı yapabilmektedir.[455] Vergi tevkifatının yanında işveren çalışandan sosyal sigorta (sozialversicherung) kesintileri de yapmaktadır.

Ücret gelirinden tevkifat sırasında gelir vergisi, kilise vergisi ve sosyal güvenlik sigorta prim kesintisi yapılmaktadır. Bu kesintiler yapılacağı mükellefin durumuna göre farklılık gösterebilmektedir. Tevkifat sırasında yapılacak kesintilerin dayanakları, hangi şartlara göre yapılacağı başlığın devamında detaylı olarak açıklanmaktadır.

Gelir Vergisi Kesintisi: Alman GVK md.39a'ya göre tam ve sınırlı mükellef gelir vergisine tabi çalışanlar için işveren, ücret vergisi kesintisi yapmak zorundadır.[456] Yapılan bu kesintiler mükellefin vergi sınıfına göre değişmektedir. Almanya'da mükellefler 6 vergi sınıfına ayrılmaktadır. İlk vergi sınıfı (I) genellikle bekârları kapsamaktadır, ikinci vergi sınıfı (II) bekâr ebeveynler içindir, üçüncü vergi sınıfı (III) beşinci vergi vergi sınıfında olan eşten daha fazla gelir elde eden eşler içindir, dördüncü vergi sınıfı (IV) yaklaşık aynı tutarlarda kazanan eşleri kapsar, beşinci vergi sınıfı (V) üçüncü vergi sınıfındaki eşten daha az kazanan ya da hiç kazanmayan eşi dâhil eder, altıncı ve son vergi sınıfı (VI) ise ikinci bir işi olan mükellefleri kapsamaktadır.

Bu vergi sınıflarının belirli avantajları ya da dezavantajları bulunmaktadır. I. ve ayrı beyan veren IV. Vergi sınıfındaki mükelleflerin temel indirimi ilk vergi dilimi olurken III. Vergi sınıfındaki mükellef için temel indirim bu tutarın iki katıdır. V. Ve VI. Vergi sınıflarında olan mükellefler için temle indirim söz konusu olmamaktadır. II. Vergi sınıfındaki mükellef için temel indirim ilk vergi dilimi olurken buna ek ödenek almaktadır.

Kilise Vergisi Kesintisi: Almanya'da dini toplulukların örgütlenme hakkı bulunmaktadır ve bu topluluklar kendilerine bir dünya görüşü geliştirmeye görev

---

[455] Alman Gelir Vergisi Kanunu, md.39/8.
[456] Alman Gelir Vergisi Kanunu, md.39b/1.

edinen derneklerle eşdeğer tutulmamaktadır. Kamu hukukuna tabi bir şirket olan dini topluluklar vergi alma hakkına sahiptir.[457] Ancak bu vergiyi herkes ödemek zorunda değildir. Çalışanın işverene beyanı üzerine kesilmektedir.[458]

Sosyal Sigorta Kesintileri: Sosyal sigorta kesintileri, kaza sigortası (unfallversicherung), sağlık sigortası (Krankenverscherung), emeklilik sigortası (Rentenversicherung), işsizlik sigortası (Arbeitsclosenversicherung) ve bakım sigortasını (Pflegeversicherung) kapsamaktadır. Sağlık sigortası kısa vadeli genel hastalıkların finansmanı için yapılan kesinti olurken bakım sigortası uzun vadeli bakım gerektiren kanser gibi hastalıkların finansmanı için kesilen sigortadır. Sağlık sigortası %14,6, emeklilik sigortası 18.6, işsizlik sigortası 2.6 ve bakım sigortası %3.4 oranlarındadır. Bu oranların yarısı işveren yarısı da çalışan tarafından ödenmektedir. Kaza sigortasını işveren karşılamaktadır. Çocuk sayısı gibi nedenlerle ödediği tutarlarda indirim ya da katkı payları da yapılabilmektedir.

3.3.3.2. Ücret Gelirinin Beyan Usulüyle Vergilendirilmesi

Almanya'da ücret geliri tevkifat usulüyle vergilendirilse de kanunlarla belirlenen şartlar oluştuğunda ücret geliri elde eden mükellef beyanname vermekle yükümlü olmaktadır. Bu uygulamanın sıklıkla karşılaşılan bir durum olmasının yanında Almanya diğer ülkelerden farklı olarak ücret geliri elde eden mükellefe beyan verme yükümlülüğü olmasa dahi gönüllü olarak beyanname vermesine imkân tanımaktadır. Bu başlığın devamında beyanname verme yükümlülüğü olanlar, gönüllü olarak gelir vergisi beyannamesi verilebilmesinin detayları ve beyanname üzerinden indirilecek giderler incelenmektedir.

3.3.3.2.1. Beyanname Verme Yükümlülüğü Olanlar

Beyanname verme yükümlülüğü Alman Gelir Vergisi Kanunu md.25,26 ve 46'da açıklanmaktadır. Md. 25 ve 26'da mükelleflerin evli olmaları durumunda beyannameyi nasıl verecekleri belirtilmektedir. Evli mükellefler eğer beraber yaşıyor ve her ikisi de tam mükellefse gelir vergisi beyannamesi vermek zorundadırlar. Beyannameyi bereber mi yoksa ayrı mı verecekleri kendi tercihlerine bırakılmıştır.[459]

---

[457] Almanya Federal Cumhuriyeti Anayasası, md.137.
[458] Alman Gelir Vergisi Kanunu, md.51a, https://www.gesetze-im-internet.de/estg/__51a.html (05.11.2023)
[459] Alman Gelir Vergisi Kanunu, md.25-26.

Md. 46 ise gelirin bir kısmı ya da tamamı tevkif suretiyle vergilendirilmesi halinde beyanname verme şartlarından bahsetmektedir. Buna göre toplam gelirin içinde tevkif suretiyle vergilendirilmemiş 410 Euroyu aşan gelir olması halinde ve birden fazla işverene bağlı çalışılıyorsa beyanname verilmelidir. Aynı zamanda eğer sağlık sigortası ya da emeklilik fonundan 410 Euro geri ödeme alındıysa ve yıllık toplam ücret 13.150 Euroyu geçiyorsa veya sabit oranda indirim belirlenmiş ve yıllık ücret vergi indirim dilimini aşıyorsa beyanname verilmesi gerekmektedir.[460]

3.3.3.2.2. Gönüllü Olarak Gelir Vergisi Beyannamesi Verme

Gönüllü beyanname veren mükellefler genellikle vergi iadesi almayı bekleyen mükellefler olduğundan, bir vergilendirme dönemi içerisinde bu ücret geliri elde eden mükelleflerin kanuni zorunluluğu olmamasına rağmen beyanname vererek indirebilecek giderlerinin düşülmesi imkânıyla vergi iadesi alabilmeleri vergi adaletinin sağlanmasında olumlu bir uygulamadır.

3.3.3.2.3. Beyanname Üzerinden İndirilebilecek Giderler

Almanya'da beyanname veren herkes öncelikle mükellefiyet bilgilerinin içerdiği ana beyanname dordurmaktadır. Tam ve dar mükelleflerin doldurduğu ayrı iki ana form bulunmaktadır. Tam mükellefiyete sahip olan mükellefler ana form olarak Hauptvordruck ESt 1'i doldurmaktadır. Bunun devamında belirtilen gelir unsurları için ayrı ayrı beyannameler bulunmaktadır. Bu beyannameler ana beyanın eki niteliğinde olduğu için Ek beyannameler olarak geçmektedir. Ücret geliri elde eden mükellefler Ek N (anlage N) beyannamesini[461] doldurmaktadır. Bu beyanname 4 sayfadan oluşmakla beraber ilk sayfası elde ettiği gelirleri ve ödediği vergileri kapsamaktadır. Bunlar yıl içerisinde elde ettiği ücret geliri ve buna bağlı olarak ödediği tevkif usulüyle kesilen gelir vergisi ve eğer ödediyse kilise vergisidir. Toplu olarak alınan ücret tazminatı, emeklilik ödemeleri de gelir olarak belirtilmektedir.

---

[460] Alman Gelir Vergisi Kanunu, md.46/2 (1,3,4)

[461] Ek N beyannamesi (Ücret Geliri Elde Eden Mükelleflerin Doldurması Gereken Beyanname), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/ticket/iBdVqlQFRiiQtiHFfLYuDA/Anlage_N_2023.pdf (10.11.2023).

Tablo 17: Ücretliler için Beyanname Üzerinden İndirilebilecek Giderler

BRÜT GELİR	
İŞ İLE İLGİLİ GİDERLER	➢ Ulaşım Giderleri ➢ Mesleki Bilgilere Katkılar ➢ İş Ekipmanı Giderleri ➢ Evde Çalışma Giderleri ➢ Mesleki Eğitim Giderleri ➢ İşle İlgili Seyahat Giderleri ➢ Özel Durum Giderleri ➢ Çift Ev Yönetimi İçin Uygulanacak İndirimler
ÖZEL GİDERLER	➢ Kilise Vergisi ➢ Bağışlar ➢ İlk Mesleki Eğitim Giderleri ➢ Emeklilik Ve Sosyal Güvenlik Sigortası Ödemeleri ➢ Nafaka Ödemesi
ÇOCUK İNDİRİMİ	
BAKMAKLA YÜKÜMLÜ OLUNAN KİŞİLERE YAPILAN HARCAMALAR	
KONUTLARDA ENERJİ TEDBİRLERİNE İLİŞKİN HARCAMALAR	
EV SAHİPLİĞİNİ TEŞVİK ETME	
ENGELLİLİK İNDİRİMİ	

Kaynak: Gelir vergisi ek beyannameleri ve Alman Gelir Vergisi Kanunu incelenerek tarafımca hazırlanmıştır. https://www.formulare-bfinv.de/ffw/content.do (11.11.2023).

Genel itibariyle yıllık toplam elde ettiği gelir ve ödemeler belirtildikten sonra ücret geliri elde eden mükellef iş için yaptığı harcamaları (Werbungskosten) belirtmektedir. Bu harcamalar Alman Gelir Vergisi Kanunun 9. maddesinde de belirtilmektedir. Buna göre işe ulaşmak için yapılan yol harcamaları, yemek giderleri, iş kıyafeti ve ekipmân alım ve bakım giderleri, home-office olarak çalışılıyorsa bununla ilgili giderler, mesleki eğitim giderleri, işle ilgili seyahat giderleri ve iş yerinin merkezinden uzakta başka bir evde yaşayıp aynı zamanda iş yerinin merkezinde bulunan bölgede ayrı bir ev tutma gerekliliğinden doğan çift ev yönetimiyle ilgili giderler mesleki giderler olarak belirtilmektedir. Bunların yanında ilk sayfada belirtilen emeklilik ödenekleri ve birkaç yıllık tazminat ve ücretlere ilişkin giderler de özel durum giderleri olarak belirtilmektedir. İş başvuruları ile ilgili oluşacak giderlerse diğer mesleki giderler olarak yine beyanname üzerinde belirtilmektedir.

Ücret geliri elde eden mükellefler, ücret geliri elde edenler için bu gelir ve işle ilgili giderleri doldurdukları beyannamenin dışında çeşitli harcamalar için hazırlanmış beyannameleri de bu harcamalarda bulunmaları halinde doldurabilmektedir. Özel giderler (Anlage Sonderausgaben), çocuk giderleri (Anlage Kind), bakmakla yükümlü

olunan kişi için yapılan harcamalar (Anlage Unterhalt), konut enerji tedbirleri (Anlage Energetische Maßnahmen), ev sahipliğini teşvik etme (Anlage FW) ve engellilik indirimi (Anlage Außergewöhnliche Belastunge) için doldurulabilecek ayrı ayrı beyannameler bulunmaktadır. Bu beyannamelerde beliritilen harcamalar mükelleflerin gelirlerinden indirim konusu olabilmektedir.[462] Bu beyannamelerdeki giderler ile işle ilgili yapılabilecek giderler daha anlaşılır kılmak amacıyla Tablo 17'de belirtilmektedir. Bu giderler konunun devamında detaylı olarak açıklanmaktadır.

3.3.3.2.3.1. İş ile ilgili Giderler

İş ile ilgili giderler, ücret geliri elde eden mükelelefin gelirinden düşebileceği, işini sürdürebilmesi ve gelişmesi için yaptığı harcamaları ifade etmektedir. Bu indirimler mükellefin kişisel durumuyla ilgili olmayıp mükelleften ayrı olarak işin konu edinilmesi ile ilgilidir.

Ulaşım giderleri Evden işe ulaşmak için katlanılan yol masrafları indirim konusu olarak giderleştirilebilmektedir. Bu konuda evden ilk iş yerine nasıl ulaşıldığı dikkate alınmaksızın sabit bir oranda hesaplama yapılmaktadır. Bu sabit oran her kilometre başına ilk 20 km 0.30 Euro, 20 km sonrasındaki her ilave km başına ise 0,38 Euro'dur. Eğer engellilik durumu varsa bu tutar 0,60 Euro'ya çıkmaktadır. Engellilik durumunda ve toplu taşımayla yapılan ulaşım masraflarında sabit oran yerine gerçek masraflar dikkate alınabilmektedir. Feribot ve uçak kullanımında bu araçların kullanımı ayrıca belirtilmek üzere gerçek masraflar dikkate alınmaktadır. Genellikle ev ile llk iş yeri arasındaki en kısa yol güzergâhı hesaplanmaktadır. Kendi aracınızı veya iş aracını kullandığınız durumlarda değişmekle beraber çoğunlukla ulaşım indiriminde üst sınır olarak 4.500 Euro uygulanmaktadır. Gün içerisinde birkaç kez ev ile ilk iş yeri arasında yapılan mesafeler dikkate alınmamaktadır. Her gün için yalnızca bir kez yapılan yol sayılmakla beraber işe gidilmeyen günler de sayılmayabilmektedir.[463]

İlk iş yeri olarak çalışmak için ulaşılan ilk yer ifade edilmektedir. Bu yer işverenin belirlediği bir toplanma alanı olabileceği gibi geniş faaliyet alanları da olabilmektedir. Bu durumda toplanma alanına ulaşmak için gidilen yol ve en kısa mesafeyle geniş faaliyet alanının girişine kadar olan mesafe masrafları da

---

462 Detaylı bilgi için bkz. Bundesministerium der Finanzen, Steuerformulare, https://www.formulare-bfinv.de/ffw/content.do (01.06.2024).

463 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). ss.3-5.

düşülmektedir. Evden uzak çalışma nedeniyle (örn. Uçan çalışan) tek yönlü yapılan yolculuklarda ulaşım giderinin yarısı talep edilebilmektedir.[464]

Mesleki Birliklere Katkılar: Belirli bir sektör veya meslek grubu üyelerini teşvik etme, mesleki çıkarlarını temsil ederek ideal uygulamalarda bulunma amacıyla mesleki birlikler oluşturulabilmektedir. Bu mesleki birliklere üye olunmasından doğan aidat ödemeleri gibi ödemeler ya da gönüllü yardımlar yıllık gelirden indirim konusu yapılabilmektedir.[465]

İş Ekipmanı Giderleri: Çalışanlar işle ilgili ekipman alımlarını kendileri yaptıklarında bu masrafları gelirlerinden düşebilmektedir. İş ekipmanları olarak ilk başta iş kıyafeti, iş malzemeleri ve mesleki dergiler sayılmaktadır. Bilgisayar ve yazılımla ilişkin maliyetlerle 800 Euro'ya kadar olan ekipman harcamaları gelirden direkt düşülürken 800 Euro'dan fazla olan harcamalar alınan malzemenin faydalı ömrüne göre yıllara yayılarak düşülmektedir. Aynı zamanda iş ekipmanı maliyeti satın almaların yanında temizlik, bakım ve onarım masraflarını da kapsamaktadır.[466]

Home-office Giderleri: Tüm mesleki ve ticari faaliyetin odak noktası evden çalışmaysa yapılan harcamaların tamamı gelirden indirilebilmektedir. Bu indirim tutarı başka bir işyeri olmadığı sürece yıllık maksimum 1.250 Eurodur. Ev ofisiyle ilgili sabit gider uygulaması da bulunmaktadır. Profesyonel işin arızi olarak evde yapıldığı durumlarda yılda maksimum 600 Euro olmak üzere evde çalışılan her gün için 5 Euro sabit tutar uygulanmaktadır.[467]

Eğitim Giderleri: Mesleki anlamda alınan eğitimler için yapılan masraflar gelirden indirim konusu olarak düşülebilmektedir. Bu eğitimler meslekte ilerlemek ya da kariyer değiştirmek için olabilmektedir. Eğitim giderleri sınav ücretlerini, takip edilen yayın literatürlerini, yazma materyallerini ve yolculuk giderlerini de kapsamaktadır.[468]

---

464 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.5.

465 Finanzam des Landes Nordrhein-Westfalen, Beiträge zu Berufsverbänden, https://www.finanzamt.nrw.de/steuerinfos/privatpersonen/arbeitnehmende/werbungskosten/beitraege-zuberufsverbaenden#:~:text=Sie%20sind%20Mitglied%20eines%20Berufsverbandes,Berufsverbnd%20Ihre%20beruflichen%20Interessen%20vertritt. (31.03.2024).

466 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.5.

467 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.6.

468 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.6.

Diğer Mesleki Giderler: Diğer mesleki giderler başlığı altında iş başvurularında katlanılan masraflar, işle ilgili yapılacak para transferlerinde oluşan masraflar ve işle ilgili taşınma durumunda gerçekleşen masraflar sayılmaktadır. Para transferlerinde oluşan masraflar 16 Euroya kadar herhangi bir kanıt gösterilmeksizin kabul edilmektedir.[469]

İşle ilgili Seyahat Giderleri: Seyahat giderleri, seyahat, ek yemek ve konaklama masraflarını içermektedir. Bu durum yalnızca işle ilgili evden uzakta çalışmayı gerektirdiği durumlarda geçerlidir. Geçici olarak evden ya da ilk iş yerinden uzak bir yerde çalışmaya gidildiğinde yapılan seyahat masrafları gelirden indirim konusu yapılmaktadır. Seyahat giderlerinde gerçek giderler indirilebileceği gibi sabit tutarlar da talep edilebilmektedir. Buna göre kendi aracınızı kullanmanız durumunda gidilen her km için arabalarda 0,30 Euro, diğer motorlu araçlarda 0,20 Euro hesaplanmaktadır. Konaklama masraflarında da aynı iş yeri için maksimum 48 ay gerçek giderler indirim konusu olabilmektedir. Ancak sonrasında her ay maksimum 1.000 Euroya kadar olan masraflar indirilebilmektedir. Seyahatle ilgili ek masraflar da örneğin bagajın taşınması ve muhafazası, telefon, faks, posta ücreti, garaj ve park yeri masrafları da seyahat giderleirni kapsamaktadır. Yemek giderleri olarak standart bir iş günü için 14 Euro belirlenmektedir. Evden ve ilk işyerinden 24 saat ayrı kalınan seyahat durumlarında varış ve geliş günleri 14 Euro, 24 saat ayrı kalınan günler için ise 28 Euro olarak hesaplanmaktadır.[470]

Özel Durum Giderleri: Bu kısımda vergiden istisna ya da indirimli emeklilik ödemelerine ilişkin giderler, birkaç yıllık tazminat ya da ücretlere ilişkin giderler, yurt dışından ya da diğer eyaletlerde çalışanların vergiden istisna ücretlerine ilişkin giderler, vergi kesintisi yapılmayan vergiye tabi ücretlere ilişkin giderler konu olmaktadır. Bunların yanında Belçika'da yaşayıp Almanya'da çalışan mükelleflerin Almanya'daki kazançlarına ilişkin giderler de belirtilmektedir.[471]

Çift Ev Yönetimi İçin Uygulanabilecek Giderler: İş nedeniyle ikinci bir evin idare edilmesi durumunda bu eve ilişkin ek masraflar da gider yazılabilmektedir. Bu durum hem ilk iş yerinin bulunduğu yerde hem de ilk iş yerinin bulunduğu yerin dışında bir

---

469 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.6.

470 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.7.

471 Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023). s.8.

ev yönetiminin gerçekleşmesi halinde meydana gelir. Giderleştirilebilecek masraflar ulaşım, seyahat, temizlik ve mobilyalara ilişkin ek giderleri içermektedir.[472]

3.3.3.2.3.2. Özel Giderler

Özel giderler, mükellefin yaptığı işten bağımsız olarak yaptığı bazı harcamaları kapsamaktadır. Bu harcamalar kilise vergisi, bağışlar, mesleki eğitim giderleri, emeklilik ve sosyal güvenlik sigorta primleri ve nafaka ödemeleri olarak sıralanmaktadır.

Kilise Vergisi: Kilise vergisi, kilise üyelerinden alınan bir vergidir. Kilise üyeleri kilisenin çeşitli görevlerini ve mali yüklerini desteklemekle sorumludurlar. Bu durumda kilise üyesi mükelleflerin ücretlerinden %9 oranında (Bayern %8) ücret gelir kesintisine ek olarak kilise vergisi kesintisi yapılmaktadır.[473] Bu kesinti gelirden indirim konusu olarak düşülebilmektedir. Aynı zamanda dini topluluklara yapılan katkılar da kilise vergisi gibi indirim konusu olabilmektedir.[474]

Bağışlar: Vergi ayrıcalıklı amaçlara yönelik bağışlar ve üyelik ücretleri gelirin %20'si kadar indirim konusu olabilmektedir. Bu üyelik ücretleri spor, genellikle boş zaman aktivetesi olan kültürel faaliyetleri ve yerel tarihi kapsamamaktadır. Siyasi parti ve bağımsız seçmen derneklerine yapılan bağışlar da indirim konusu olabilmektedir. Burada partinin en az bir vekil çıkarması ya da gelecek seçimlere katılacağını bildirmesi gerekmektedir. Bu indirim yıllık maksimum 825 Eurodur. Bağış yapılan siyasi parti devlet finansmanından hariç tutulmuşsa bu partilere yapılan bağış ve üyelik ücretleri indirim konusu olmamaktadır. [475] Korunması gereken varlıklar için yapılan bağışlar da on yılda 1 milyon Euro değerine kadar indirim konusu olabilmektedir. İndirim konusu olabilecek bağışlara dair belgelerin saklanması zorunludur.[476]

Mesleki Eğitim Giderleri: İlk mesleki eğitimler için yapılan harcamalar gelirden düşülebilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken mesleki eğitimin ilk adımı olması gerektiğidir. Mesleki temel eğitim tamamlanmış bunun üzerine meslekte ilerlemek ya da kariyer değişikliği için alınabilecek eğitimler iş ile ilgili giderler başlığı altındaki

---

[472] Ek N-çift hane yönetimine ilişkin talimatlar (Anleitung zur Anlage N-Doppelte Haushaltsführung), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/ED8406E7151195188B97/form/Anltg_DHF_23.pdf (12.11.2023), ss.1-2.

[473] Kirsche+Leben Lexikon, was ist die kirschensteuer? https://www.kirche-und-leben.de/artikel/was-ist-die-kirchensteuer (12.11.2023).

[474] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.10/4

[475] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.34g.

[476] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.10b(1a).

eğitim giderlerine girmektedir. İlk meslek eğitimi için yapılan harcamalar harcandığı yılda en fazla 6.000 Euro olmak üzere indirim konusu olabilmektedir. Bu giderler ulaşım, yemek ve eğitim materyalleri olabilmektedir.[477]

Emeklilik ve Sosyak Güvenlik Sigortası Ödemeleri: Devlet tarafından zorunlu olarak çalışanın ücretlerinden kesilen emeklilik katkı payları özel giderler olarak gelirden indirim konusu yapılmaktadır. Bu indirim yılda maksimum 2.100 Euroya kadar olabilmektedir. Aynı zamanda maaştan kesilen hastalık, bakım ve işsizlik sigortaları da gelirden indirim konusu olmaktadır. Kaza ve ölüm sigortaları da dâhildir.[478]

Nafaka Ödemeleri: Boşanılan eşe ödenen nafakalar da gelirden indirilebilmektedir. İndirimin yapılabilmesi için nafaka ödeyecek tarafın talepte bulunması nafakayı alacak tarafın ise bu talebi onaylaması gerekmektedir. Bu indirim tutarı gerçekte ödenen tutar kadardır ancak maksimum 13.805 Euro indirilmektedir. Aynı zamanda nafaka alan taraf aldığı nafakayı gelir olarak hesaplamaktadır.[479]

Çocuk İndirimi: Almanya'da çocuklar için çocuk yardımının yapılmasının yanında bazı şartlar sağlanması halinde çocuklar için indirim de yapılmaktadır. Bunun için vergi mükellefinin bekâr olarak çocuğa tek başına bakıyor olması ve bu çocuk için kanunda belirtilen maddeler uyarınca çocuk yardımı alıyor olması gerekmektedir. Aynı zamanda vergi indirimi için talepte bulunulan çocuk ile aynı evde beraber yaşıyor olmaları gerekmektedir. Bu indirim tutarı tek çocuk için yılda maksimum 4.260 Eurodur. İlave olunacak her çocuk için bu tutar 240 Euro artırılmaktadır.[480]

Bakmakla Yükümlü Olunan Kişilere Yapılan Bakım Harcamaları: Bakmakla yükümlü olunan kişiler için yapılan harcamalar gelirden düşülmektedir. Burada üç şart belirtilmektedir. Bunlar bu kişilerin herhangi bir şekilde çocuk yardımı almaması, ebeveyn, çocuk ve büyükanne/baba gibi mükellefin bakmakla yükümlü olduğu kişi olmalı ve hiç ya da çok az varlıklarının olmasıdır. Bu durumda yapılacak harcamalar

---

477 Anleitung zur Anlage Sonderausgaben, https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/0197A8A39C25953E5F93/form/Anltg_Sonderausgaben_23.pdf (31.03.2024). s.2.

478 Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.10a/1.

479 Anleitung zur Anlage Sonderausgaben, https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/0197A8A39C25953E5F93/form/Anltg_Sonderausgaben_23.pdf (31.03.2024). s.2.

480 Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.24b.

yıllık 10.908 Euroya kadar indirilebilmektedir. Aynı zamanda bu kişiler için ödenecek sigortalar da indirim konusudur.[481]

Konutlarda Enerji Tedbirlerine İlişkin Harcamalar: Avrupa birliğinde ya da Avrupa ekonomik alanında bulunan ve 10 yaşından fazla olan konut amaçlı kullanılan bir binaya ilişkin duvarların ısı yalıtımı ve ısınma sistemlerinin yenilenmesi gibi yapılan enerji tedbirleri vergiden indirim konusu olabilmektedir. Bu vergi indiriminin uygulanabilmesi için konutun sahibi bu konutu mesken olarak kullanıyor ya da bir başkasına ücretsiz bir şekilde mesken olarak kullandırıyor olmalıdır. Bu tedbirlerin uzman şirketler tarafından yapılarak faturalandırılması ve ödemenin de hizmet sağlayıcının hesabına yapılması gerekmektedir. Bu indirim enerji önlemlerinin tamamlandığı yılı takip eden yıl harcamanın %7'si oranında maksimum 14.000 Euro, takip eden diğer yılda da harcamanın %6'sı oranında maksimum 12.000 Euroya kadar olabilmektedir.[482]

Ev Sahipliğini Teşvik Etme: Ev sahipliğini teşvik etmek amacıyla ilk kez alınacak evlerde gelir vergisi ödemelerinde indirim uygulanmaktadır. Buna göre evin alındığı sene eğer ev inşaat halindeyse evin değerinin %50'si, evi mesken olarak kullanılmaya başlandığında ilk 3 sene %6'sı ancak maksimum 10.124 euro, devam eden 4 yıl ise %5'i maksimum 8.437 Euro indirim konusu olabilmektedir. Bu indirimin yapılabilmesi için ise evi alan mükellefin evi mesken olarak kendisi kullanıyor ya da bir başkasına ücretsiz bir şekilde mesken olarak kullandırıyor olmalıdır.[483] Aynı zamanda eğer bu indirimden faydalanan mükellefin çocuğu varsa her çocuk için 512 Euro indirim artırılabilmektedir.[484]

Engellilikle İlgili Giderler: Engelli Mükellefler engellilik derecelerine göre engellilik indirimi talebinde bulunabilmektedir. Buna göre engellilik dereceleri 20'den başlayarak 100'e kadar 10'un katları şeklinde 9 dereceden oluşmaktadır. İndirim tutarları en düşükten başlamak üzere sırasıyla, 384, 620, 860, 1.140, 1.440, 1.780, 2.120, 2.460 ve 2.840 Eurodur. Ancak görme engelli veya sağır ve dilsiz olunması durumunda bu tutar maksimum 7.400 Euro olabilmektedir.[485]

---

[481] Bakım beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage Unterhalt), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/326F325B4623954A2244/form/Anltg_Unterhalt_23.pdf (31.03.2024). s.1.
[482] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.35c/1,4.
[483] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.10e.
[484] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.34f/(3).
[485] Almanya Gelir Vergisi Kanunu, md.33b.

3.4. G7 ÜLKELERİNDE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

G7 ülkeleri olarak isimlendirilen ABD, Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya dünya ekonomisine yön veren gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkelerde ücret gelirinin vergilendirilmesine baktığımızda genellikle beyan usulünün uygulandığı görülmektedir. Bu ülkeler arasında bulunan ABD ve Almanya detaylı bir şekilde yukarıda incelenmektedir. İtalya, Japonya, Kanada, İngiltere ve Fransa'da ücret gelirinin vergilendirilme yöntemleri kısaca bu başlık altında açıklanmaktadır.

İtalya'da tam mükellefler elde ettikleri ücret geliri için beyanname vermektedir. Bu durumun iki istisnası bulunmaktdır: Tek işverenden elde edilen ve tevkifat usulüyle vergilendirilen ücret gelirleri ve yılda 8 bin Euroyu aşmayan ücret geliri elde eden mükelleflerin beyanname verme yükümlülüğü bulunmamaktadır.[486] Ancak bu yükümlülük bulunmasa dahi vergilerini yeniden hesaplamak isteyen mükellefler için beyanname verme imkânı bulunmaktadır.[487] Bunun yanında ücret geliri elde eden mükelleflerin de kullandığı "modello 730"[488] ile İtalya, beyannamelerin kolayca doldurulmasını amaçlamıştır. Formu dolduran mükelleflerin vergi alacağı ya da vergi borcu çıkması halinde beyannamenin verildiği ayı takip eden ay kesinti ya da iade olarak maaş bordlarına yansıtılmaktadır. Bu beyannamede sosyal güvenlik katkı payları, sağlık ve eğitim harcamaları, ilk ev alımında ödenen faiz ve kira giderleri, nafaka ödemeleri, veteriner harcamaları, düşülebilecek giderlerdendir.[489]

Japonya'da ücret geliri genel itibari ile tevkifat usulü vergilendirilmektedir. Belirlenen şartlar taşındığında ise beyanname verme yükümlülüğü doğmaktadır. Ancak Japanyo'da diğer ülkelerden farklı olarak işverenin sorumluluğunda olan yılsonu düzenleme işlemleri bulunmaktadır. Burada işveren yıl içinde ücret geliri elde eden mükellefin ödeme gücünde bir farklılık olup olmadığını kontrol ederek vergileri tekrar hesaplamaktadır. Yıllık gelir vergisi beyanname sürecine benzeyen bu

---

[486] Modello 730/2024, https://www.agenziaentrate.gov.it/portale/documents/20143/5879131/730_2024_modello+23+04+2024.pdf/7b88698e-29f7-da3c-4a70-9c830109616a (15.06.2024).

[487] Online Tax Declaration Italy, https://arlettipartners.com/italian-tax-return-for-companies-and-individuals/ (15.06.2024).

[488] How to file your income taxes in Italy in 2024 https://www.expatica.com/it/finance/taxes/italy-income-tax-79674/#who-must-file (15.06.2024).

[489] List of deductible expenses and tax credits in the Italian tax return https://taxing.it/list-of-deductions-and-deductible-expenses/ (15.06.2024).

uygulama işverenin yükümlülüğündedir.[490] Ücret geliri elde eden mükellef yılda 20 milyon yen'den fazla ücret geliri elde etmesi, ücret dışında elde ettiği gelirin 200 bin yen'den fazla olması halinde beyanname vermekle yükümlüdür.[491] Sosyal güvenlik kesintileri, deprem sigortası, çalışan öğrenciler için indirim, bakmakla yükümlü olunan için indirim, bekâr ebeveynler ve engellilik indirimi beyanname üzerinden indirilebilecek giderlerdendir. Bunların yanında Japonya vergi kredileri de kullanmaktadır. Bunlardan bazıları depreme karşı iyileştirme çalışmaları, yeni bir ev inşası veya satın alımı için uygulanan vergi kredileridir.[492]

Kanada'da ücret geliri elde eden mükellefler yıl içinde tevkifat usulüyle vergilendirilmelerinin ardından genellikle yıl sonunda da gelir vergisi beyannamesi vermektedir.[493] Beyanname verme yükümlülüğü diğer ülkelerde olduğu gibi bir gelir sınırına ya da işveren sayısına bağlanmamaktadır. Evliler ya da beraber yaşayanlar, mali yılda elde ettiği gelir için vergi vermesi gerekenler, çocuk yardımı, çalışan yardımı gibi yardımları talep etmek isteyenler, öğrenim ücretini bir sonraki yıla aktarmak isteyenler, eğitim kredisi limitini artırmak isteyenler, ilk ev tasarruf planı açanlar gelir vergisi beyannamesi vermekle yükümlüdür.[494] Çocuk bakım masrafları, alınan çocuk yardımları, engellilik indirimi, emeklilik planına yapılan katkılar, iş yerinden uzakta çalışması gerekenler için yol masrafları (çalışanın karşılaması halinde), sağlık harcamaları, bağış ve yardımlar, home-office harcamaları ücret geliri elde eden mükellefler için yapılabilecek indirimlerdendir. Bunların yanında Kanada vergi kredileri de kullanmaktadır. Standart vergi kredisi, yaş kredisi, bakmakla yükümlü olunan için kredi, işle ilgili harcama kredisi, ilk evi alanlar için vergi kredisi, evlat edinme harcamları vergi kredilerinden bazılarıdır.[495]

---

490 Ejable, Mastering Japan's Year-end Tax Adjustment, https://www.ejable.com/japan-corner/working-in-japan/japan-year-end-tax-adjustment/#:~:text=Nenmatsu%20Chosei%20(%E5%B9%B4%E6%9C%AB%E8%AA%BF%E6%95%B4%20or,to%20take%20care%20of%20it. (23.06.2024)

491 National Tax Agency, Who needs file? https://www.nta.go.jp/english/taxes/individual/pdf/incometax_2023/06.pdf (20.06.2024).

492 National Tax Agency, Deductions from income, https://www.nta.go.jp/english/taxes/individual/pdf/incometax_2023/12.pdf (20.06.2024).

493 Government of Canada, Canada's Tax System, https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/forms-publications/publications/t4058/non-residents-income-tax.html#P77_4413 (20.06.2024).

494 Government of Canada, Who has to file an income tax and benefit return, https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/individuals/topics/about-your-tax-return/you-have-file-a-return.html (20.06.2024).

495 Government of Canada All deductions, credits and expenses, https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/individuals/topics/about-your-tax-return/tax-return/completing-a-tax-return/deductions-credits-expenses/deductions-credits-expenses.html (23.06.2024).

İngiltere'de çalışanlar PAYE (pay-as-you-earn) sistemiyle tevkifat usulü vergilendirilmektedir. Bunun yanında bazı şartları taşıyan çalışanlar gelir vergisi vermekle yükümlüdür. 2.500 Pound'dan fazla iş harcaması indirimi talep edenler, yıllık vergilendirilebilir geliri 150.000 Pound'dan fazla olanlar, yıllık net geliri 50.000 Pound'dan fazla olup çocuk yardımı alanlar beyanname vermekle yükümlüdür. Bu şartlar taşınmasa dahi İngiltere Gelir ve Gümrük İdaresi (HMRC) mükelleften beyanname doldurulmasını isteyebilmektedir.[496] İş ile ilgili giderler[497], Standart indirim, emeklilik planına yapılan katkılar, bağış ve yardımlar, öğrenim borcu ödemeleri gelirden düşülebilecek indirimlerdir.[498]

Fransa'da ücret geliri elde eden mükellefler tevkifat usulüyle vergilendirilmektedir. Ancak tevkifat usulüyle vergilendirilen ücret geliri elde eden mükellefler tam mükellefse yıllık gelir vergisi beyannamesi vermekle yükümlüdür.[499] Standart indirim, sosyal güvenlik katkıları ve işle ilgili giderler çalışanın gelirinden düşebileceği giderlerdir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlara bağışlar, bakmakla yükümlü olunan çocuğun okul masrafları, bakmakla yükümlü olunan için masraflar, ev yardımcısı çalıştırma masrafları ve nafaka vergi kredileri olarak uygulanmaktadır.[500]

3.5. VERGİ ADALETİ KAPSAMINDA ÜCRET GELİRİ VERGİLENDİRME YÖNTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ücret bir gelir türü olması nedeniyle gelir vergisine tabidir. Böylelikle gelirin tanımında belirtilen unsurları karşılaması gerekmektedir. Aynı zamanda gelirin vergilendirilmesinde vergi adaletini sağlamada kabul edilen ödeme gücü ilkesinin gözetilmesi gerekmektedir. Tevkifat usulü ve beyan usulü vergilendirmenin hem

---

496 Low Income Tax Reform Group, Who has to Complete a Tax Return, https://www.litrg.org.uk/tax-nic/how-tax-collected/self-assessment/who-has-complete-tax-return#:~:text=you%20have%20income%20from%20taxable,%2C%20for%202024%2F25%20onwards) (23.06.2024).

497 Gov.uk, Claim tax relief for your job expenses https://www.gov.uk/tax-relief-for-employees (23.06.2024).

498 HM Revenue and Customs, Tax Return 2024, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6613fc8a213873b991031b88/SA100_2024.pdf (23.06.2024).

499 Service-Public.fr, Annual Inome Tax Return, https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F358?lang=en#:~:text=You%20have%20to%20report%20your,tax%20domicile%20is%20in%20France.&text=if%20you%20live%20abroad%20but,resources%20(or%20no%20resources). (23.06.2024).

500 PWC, France-Individual Deductions, https://taxsummaries.pwc.com/france/individual/deductions (23.06.2024).

gelirin tanımına uygunluğu hem de ödeme gücüne ulaşmadaki yeterliliği farklılık göstermektedir. Bu farklılık vergi adaletini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumda vergi adaleti kapsamında ücret gelirinin vergilendirilme yöntemlerinin değerlendirilmesi gelir tanımına uygunluğu ve ödeme gücüne ulaşmadaki yeterliliği ile değerlendirilmektedir.

3.5.1. Gelirin Tanımı Açısından Değerlendirilmesi

GVK md.1'de gelir "*bir gerçek kişinin bir takvim yılı içerisinde elde ettiği kazanç ve iratların safi tutarıdır.*" şeklinde açıklanmaktadır. Burada gelirin, gerçek kişiye ait olma, yıllık olma ve safi değerde olma özellikleri olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre gelirin tanımı açısından vergi yöntemlerinin değerlendirilmesi gelirin yıllık olma ve safi olma özellikleri kapsamında yapılacaktır.

3.5.1.1. Gelirin Yıllık Olması

Türkiye'de gelir tevkifat usulü ve beyanname usulü olmak üzere iki yöntemle toplanmaktadır. Daha çok tevkifat usulüyle vergilendirilen ve beyanname ile tamamlanmayan ücret geliri vergi tahsil yönteminde gelirin yıllık olma özelliğine uymamaktadır. Nitekim gelirin yıllık olması gelirin elde edildiği yıl, tüm gelir unsurlarından elde edilen toplam gelirin vergilendirilmesi anlamını taşımaktadır. Ancak burada tek işverenden ücret geliri elde edip başka bir gelir için beyanname vermesi gereken mükellefin elde ettiği ücret gelirini beyannamede belirtme zorunluluğun olmaması vergi sisteminin üniter yapısına ters düşen bir uygulama olmaktadır. Bunun yanında beyan usulü ile vergileri tahsil edilen mükellefler, gelirin elde edildiği takvim yılını izleyen yılın mart ayında gelir vergisi beyannamesi ile bildirilerek mart ve temmuz ayı olmak üzere iki eşit taksitte gelir vergilerini ödemektedir. Ancak tevkif usulüyle vergilendirilen ücret gelirlerinin vergilendirilmesine bakıldığında aylık olarak henüz gelirleri ellerine geçmeden vergi kesintileri gerçekleşmektedir. Bu yönteme ek olarak da beyan usulünün kullanılmaması ücret gelirinin vergilendirilmesinde kullanılan tevkifat usulünü nihai vergileme yöntemi olmasına neden olmaktadır. Vergileme yönteminde uygulanan bu farklılık ücretliler aleyhinde beyan usulü ile vergilendirilen mükelleflere karşı ödeme gücü kaybına neden olarak mükellefler arasındaki eşitliği bozarken aynı zamanda gelirin yıllık olması ilkesine de aykırılık oluşturmaktadır.

Ücret gelirinin vergilendirilmesinde beyan usulünü uygulayan ülkelere baktığımızda bu aykırılığın söz konusu olmadığını görmekteyiz. ABD ve İsviçre beyanname usulünü zorunlu olarak uyguladığı için ücret gelirinde nihai vergileme yöntemi beyan usulü olmaktadır. Bu durumda gelir unsurları arasında bir ayrıcalık olmayarak gelir, her gelir unsuru için yıllık olarak hesaplanmaktadır. Ücret gelirinin vergilendirilmesinde beyanname usulünü hem zorunlu hem de gönüllü olarak uygulayan Almanya'da ise bu hakkın isteyenler için korunduğu görülmektedir. Ücret geliri elde eden mükellef, fazla vergi ödediğini düşünüyor ve gelirinden indirerek vergi iadesi alacağını düşünüyorsa bu hakkı kullanabilmektedir. Böylelikle ücret gelirinin vergilendirilmesinde tevkifat usulünün nihai yöntem olarak kalması mükellefin tercihi olmaktadır. Bu durumda da mükellefin haklarının saklanması ve kendisinin tercihi olması nedeniyle mükellefin aleyhine bir durum söz konusu olmayarak gelirin yıllık olması ilkesine de aykırı değildir.

3.5.1.2. Gelirin Safi Değerde Olması

Gelirin safi değerde olma özelliği vergi sistemimizde oldukça yetersiz uygulamaların bulunması nedeniyle işlevsiz kalmaktadır. Hem iki farklı tahsil uygulaması nedeniyle mükelleflerin kendi aralarında maruz kaldıkları adaletsizlikler hem de vergi sisteminin yetersizliği nedeniyle safi tutar hesaplamalarındaki eksiklerle ödeme gücüne ulaşılamayarak vergi adaletsizliğini oluşturmaktadır. Ücret geliri elde eden mükellefin gelirinden indirim konusu yapabileceği şahsi ve mesleki indirim engellilik hariç söz konusu olmamaktadır. Bu durumda ücret gelirinin safi değerine ve buna bağlı olarak da mükellefin ödeme gücüne ulaşılamayarak gerçekte ödemesi gerekenden daha fazla gelir vergisi ödemesi söz konusu olmaktadır. Ancak ücret gelirinin vergilendirilmesinde beyan usulünü de kullanan ülkelerde ücret geliri elde eden mükelleflerin de mesleki ve şahsi harcamaları göz önüne alınarak bu beyanname üzerinde indirimler yapıldıktan sonra safi gelire ulaşılması ödeme gücüne göre vergilendirilmeye uygunluğunu göstermektedir. Nitekim 2022 yılı vergi kaması verilerine baktığımızda da Türkiye için bekâr, evli çocuklu olunması oranları etkileyen bir unsur olmadığı görülmektedir.

Tablo 18: 2022 Yılı ABD, İsviçre, Almanya ve Türkiye Vergi Kaması Verileri

Ülkeler	Evli Tek kazançlı İki Çocuklu	Evli İki kazançlı çocuklu	Bekâr
ABD	19,8	24,7	30,5
İsviçre	11,6	17,7	23,4
Türkiye	37,2	35,1	37,2
Almanya	32,9	40,8	47,8

Kaynak: OECD, Taxing Wages 2023, Taxing Wages 2023: Indexation of Labour Taxation and Benefits in OECD Countries | Taxing Wages | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org) (20.05.2023).

Bekâr mükellefler için Türkiye'de vergi kaması 2022 yılında %37,2'yken İsviçre %23,4, ABD %30,5, Almanya'da ise 47,8'dir. Aile açısından tek çalışan ya da çift çalışan evli ve çocuklu çalışanlar için vergi kamasının tek çalışan ve çocuklunun çift çalışan ve çocukludan daha düşük oranda olduğu görülmektedir. Bu durum hem İsviçre, ABD ve Almanya için de geçerlidir. İsviçre ve ABD'de ortalama tek gelirli ve çocuklu aileler lehine çift gelirli ve çocuklu aileler arasında 4-8 puanlık fark varken bekârlar arasın bu fark 10-15 puana kadar çıkmaktadır. Bu farklar Türkiye'de gözlenmemektedir. İsviçre, ABD ve Almanya'da hem vergilemede hem de diğer yan faydalar açısından evli ve bekâr arasında farklı uygulamalara gidilirken Türkiye'de kişisel durumla ilgili herhangi bir farklılık yapılmamaktadır. Bu durumda Türkiye'deki vergi kaması oranı evli ve bakarlar arasında değişmemekle beraber çift gelirli ve çocuklu aileler için 2 puan düştüğü görülmektedir. Bunun sebebi OECD'nin çift gelirli ailelerin bir geliri ortalama gelir, diğer gelir ise ortalamanın %67'i olarak hesaplamasıdır. Böylelikle iki mükellefin vergi ortalaması düşmektedir. Böylelikle de kişiselleşmeyen vergilerle ödeme gücüne ulaşılamamakta ve net ücret üzerinden yapılan anlaşmalar nedeniyle çalışandan kesilen vergi ve sigorta kesintileri aslında işverene yüklenmekte ve bu durum da vergilemede adaleti sağlamada oldukça yetersizlik oluşturmaktadır.

3.5.2. Ödeme Gücüne Ulaşmadaki Yeterliliğin Değerlendirilmesi

Mükelleflerin ödeme gücüne göre vergilendirilmeleri vergi adaletini sağlamak için günümüzde çoğunlukla kabul görmüş bir uygulamadır. Mükelleflerin gerçek ödeme gücüne ulaşmak ise oldukça zordur. Her mükellefin işinin mahiyetinin farklılığı nedeniyle iş ile ilgili giderlerin tutarları farklı olabileceği gibi iş dışında katlanmak zorunda oldukları birçok giderleri de olabilmektedir. Bu giderlerden bazılarının mükelleflerin durumlarına göre gelirlerinden indirim konusu yapılması mükellefin gerçek ödeme ulaşmada uygulanan bir yöntemdir. Beyan usulü ile vergilendirilen mükelleflerin kişisel indirimlerini beyanname üzerinden yapabilmeleri daha muhtemel iken tevkifat usulü bu durumda sınırlı kalabilmektedir.

3.5.2.1. Tevkifat Usulünün Nihali Olmasıyla Ücret Geliri Üzerindeki Bireysel Vergi Yükü

Gelirden genel ve kişisel indirimler yapılarak vergilendirilebilir gelire ulaşılmaktadır. Türkiye'de ücret gelirlerinin nihai vergilendirme yöntemi tevkifat usulü olduğu için kişisel indirimler konusunda beyan usulüyle vergilendirilen mükellefler karşısında gelirin safi tutarına ulaşılmada yetersizlikler yaşanmaktadır. Bu durum da gelirin sübjektif olma ilkesinde ve buna bağlı olarak ödeme gücüne ulaşmada etkinliği olumsuz etkilemektedir. Örneğin serbest meslek erbabının kendi nam ve hesabına çalışmaları dışında herhangi bir fark olmaksızın ücretli çalışanla aynı şekilde emek geliri elde etmektedir. Ancak serbest meslek erbabı için GVK md.68'de brüt gelirinden indirim konusu yapabileceği giderler sıralanmaktadır. Aynı işi yapan ücret geliri elde eden mükellef için ise brüt gelirden yapılacak kesinti ve indirimler oldukça sınırlıdır.

Tablo 19'de de açıkça görüleceği üzere ücretliler, gelirleri üzerinden yalnızca engellilik halinde indirim yapılmakta diğerleri ise sosyal sigorta primleri, emeklilik ve sendika aidatları ya da kamu kurumlarınca yapılan yasal kesintilerini oluşturmaktadır. Hâlbuki aynı mesleği yalnızca bir işverene ya da iş yerine bağlı olma farkıyla icra eden iki mükellef de mesleki yayın alabilir, mesleki seyahatte bulunabilir, mesleki faaliyetlerini yerine getirmek için çeşitli mesleki kurslar ya da materyaller gibi mal ve hizmet satın alabilmektedir. Ancak bu iki mükelleften yalnızca serbest meslek erbabı bu giderleri indirebilirken ücretliler, bu mesleki giderlerini gelirlerinden indirim konusu yapamamaktadır. Bu indirimlerin yanında serbest meslek erbabı gelir vergisi beyan usulüyle verdiği için beyanname üzerindeki indirimlerden de faydalanmaktadır.

Buradaki indirimlerden eğitim ve sağlık harcamaları, bağış ve yardımlar gibi indirimlerden ücretlilerin faydalanamaması da vergi adaletini olumsuz etkilemektedir. Tüm bunların yanında işe gidiş gelişlerde sarf ettiği yol ücreti ve çalışma sürecinde ödediği yemek giderlerinin işveren tarafından karşılanması halinde işveren indirim konusu yapabilmektedir. Ancak işveren bunları karşılamazsa ücretlinin bu giderleri indirim konusu yapabileceği hiçbir karşılığı bulunmamaktadır.

Tablo 19:Brüt Ücret Gelirinden ve Serbest Meslek Kazancından Yapılabilecek Kesintiler ve İndirimler

Ücret Gelirinde Uygulanan Kesintiler ve İndirimler	**Serbest Meslek Kazancından Uygulanan indirimler**	
➢Emekli aidatı ve sosyal sigorta primleri ➢Sosyal güvenlik destekleme primi ➢İşsizlik sigortası primi ➢Hayat/şahıs sigorta primleri ➢OYAK ve benzeri kamu kurumlarınca yapılan yasal kesintiler ➢Sendikalara ödenen aidatlar (işçi ve memur sendikaları) ➢Engellilik indirimi	Md.68: ➢Alınan mesleki yayınlar için ödenen bedeller ➢Serbest meslek faaliyetleri dolayısıyla emekli sandıklarına ödenen giriş ve emeklilik aidatları ile mesleki teşekküllere ödenen aidatlar. Mesleki kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi için; ➢Ödenen genel giderler ➢Ödenen mal ve hizmet alım bedelleri ➢Ödenen meslek, ilan ve reklam vergileri ile iş yerleriyle ilgili ayni vergi, resim ve harçlar Mesleki faaliyetle ilgili olarak; ➢Seyahat ve ikamet giderleri ➢Kanun, ilam ve mukavelenameye göre ödenen tazminatlar Mesleki faaliyette kullanılan; ➢Tesisat, demirbaş eşya ve envantere dâhil taşıtlar için ayrılan amortismanlar ➢Kiralanan veya envantere dâhil olan taşıtların giderleri	Beyanname Üzerindeki İndirimler: ➢Şahıs Sigorta Primleri ➢Eğitim ve Sağlık Harcamaları ➢Bağış ve Yardımlar ➢Sponsorluk Harcamaları ➢Bireysel Katılım Yatırımcısı İndirimi ➢Türkiye'den Yurtdışı Mukim Kişi ve/veya Kurumlara Verilen Hizmetlerden Sağlanan Kazançların %50'si ➢Korumalı İşyeri İndirimi (GVK 89/14) ➢Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesiyle Mal İhracatı Kapsamında Elde Edilen Kazançların %50'si ➢Teknogirişim Sermayesi Desteği İndirimi

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, Ücret Geliri Elde Edenler İçin Vergi Rehberi, 2023, s.21. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/2023/2023_ucretgelirirehber.pdf, Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi ve GVK md.68'deki bilgilere göre tarafımca oluşturulmuştur.

Aynı işi yapan mükellef bir işverene bağlı ücretli olarak diğeri de kendi nam ve hesabına çalışan iki muhasebe elemanının vergileme sürecini bir örnekle incelediğimizde ödeme gücüne ulaşmadaki eksikliği daha çarpıcı bir şekilde görmekteyiz. Ücretli ve serbest meslek erbabı olarak çalışan iki mükellef örneğinin daha anlaşılır olabilmesi adına aynı oranlarda yol, yemek, eğitim, sağlık ve mesleki harcamaların yapıldığı kabul edilmiştir. Buna göre evli ve 3 çocuklu olan iki muhasebeci de bir yılda toplam gelirlerinin %5'ini eğitime, %5'ini sağlığa, %10'unu mesleki giderlere ve %12'sini yol ve yemek giderlerine harcamışlardır. Hem ücret

geliri elde eden mükellef hem de serbest meslek erbabının 50.000 TL aylık brüt geliri olduğu varsayılmıştır.

Öncelikle ücretli çalışana bakıldığında tek işverenden ücret geliri elde etmektedir ve bu ücret gelirinin yıllık toplamı 4. vergi dilimine denk gelmediği için beyanname verme yükümlülüğü yoktur. Bu sebeple de yol ve yemek dâhil olmak üzere yukarıda sayılan eğitim, sağlık ve mesleki harcamalarını vergi matrahından düşemeyecektir. Tablo 20'de bu ücretli çalışanın aylık gelir vergisi kesintisi hesaplanmıştır. Buna göre brüt ücret gelirinden öncelikle işçi SGK payları düşülüp aylık net gelirine ulaşılmış daha sonra denk gelen vergi dilimi oranıyla çarpılarak aylık gelir vergisi bulunmuştur. Bu tutardan asgari ücret istisnası düşülerek ödenecek gelir vergisi hesaplanmıştır.

Tablo 20: Ücret Geliri Elde Eden Mükellefin Vergi Yükü (2024)

Aylar	Brüt Ücret	SGK İşçi Sigorta Primi (%14)	SGK İşçi İşsizlik Primi (%1)	Net Gelir	Kümülatif Vergi Matrahı	Hesaplanan Gelir Vergisi	Asgari Ücret G.V. İstisnası	Ödenmesi Gereken Gelir Vergisi	Vergi Yükü* (%)
Ocak	50.000	7.000	500	42.500	42.500	6.375	2.552,32	3.824,68	22,64
Şubat	50.000	7.000	500	42.500	85.000	6.325	2.552,32	3.824,68	22,64
Mart	50.000	7.000	500	42.500	127.500	7.250	2.552,32	4.699,68	24,39
Nisan	50.000	7.000	500	42.500	170.000	8.500	2.552,32	5.949,68	26,89
Mayıs	50.000	7.000	500	42.500	212.500	8.500	2.552,32	5.949,68	26,89
Haziran	50.000	7.000	500	42.500	255.000	10.270	2.552,32	7.719,68	30,43
Temmuz	50.000	7.000	500	42.500	297.500	11.445	3.001,6	8.473,94	31,94
Ağustos	50.000	7.000	500	42.500	340.000	11.445	3.001,6	8.473,94	31,94
Eylül	50.000	7.000	500	42.500	382.500	11.445	3.001,6	8.473,94	31,94
Ekim	50.000	7.000	500	42.500	425.000	11.445	3.001,6	8.473,94	31,94
Kasım	50.000	7.000	500	42.500	467.500	11.445	3.001,6	8.473,94	31,94
Aralık	50.000	7.000	500	42.500	510.000	11.445	3.001,6	8.473,94	31,94
Toplam	**600.000**	**84.000**	**6.000**	**510.000**	**510.000**	**116.120**	**33.308,28**	**82.811,72**	**28,79**

Kaynak: Tarafımca hazırlanmıştır.
* Vergi yükü hesaplamasına sosyal güvenlik prim kesintileri dâhil edilmiştir.

Her ay hesaplanan net gelirin geçmiş aylar toplamıyla elde edilen kümülâtif gelire göre ücretlinin hangi gelir vergisi diliminde olduğu tespit edilmektedir. Bu sebeple örneğimizdeki ücret geliri elde eden mükellef %15 oranlı ilk vergi dilimiyle yıla başlamış ancak mart ayında %20 oran uygulanan ikinci vergi dilimine haziran

ayında ise %27 vergi oranı uygulanan üçüncü vergi dilime girmiştir. Bu da mükellefin vergi yükünü arttırmaktadır. Bu durumda asgari ücret istisnasının düşülmesinin ardından ödediği verginin net gelire oranlanmasıyla bulunan vergi yükü yılın başında %22.64 iken yılın sonunda %31,94'e ulaşmıştır. Yıllık toplam net gelir ve ödenen vergiye bakıldığında ise mükellefin ortalama %28,79 vergi yükü olduğu görülmektedir. Aynı zamanda vergi yükü mali yılbaşından sonuna doğru artarken buna bağlı olarak elde ettiği net gelir de düşmektedir. Bunun yanında da kişisel olarak hiçbir harcamasını düşememektedir. Böylelikle de gelir vergisinde sübjektifliğe dair hiçbir iz görülmemektedir.

Kendi nam ve hesabına çalışan serbest meslek erbabına baktığımızda yıllık gelir vergisi beyannamesi vermekle yükümlüdür. Serbest meslek faaliyeti yapan bu mükellefin gelir vergisi hesabını yaptığımızda SGK 4-B ödemesi ve tevkifat usulüyle kesilen gelir vergisi düşülerek yıllık net gelire ulaşılmaktadır. Yukarıda saydığımız eğitim, sağlık, mesleki faaliyetler, yol ve yemek harcamalarının tümünü vergi matrahından düşebilmektedir. Bakıldığında 529.191,12 TL net gelir elde etmiş, 145.500 TL de indirilebilecek gideri meydana gelmiştir. Hesapladığımız bu net gelirden indirilebilecek giderler düşüldüğünde vergilendirilebilir matrah olarak 383.691,12 TL bulunmaktadır. Bu vergi matrahı gelir vergisinin üçüncü vergi dilimine girdiği için 230.000 TL'si için 40.500 TL alınmış kalanına da %27 oranı uygulanmıştır. Bu durumda 81.996,60 TL gelir vergisi hesaplanmıştır. Ancak yıl içerisinde elde ettiği gelirden %20 oranında tevkifat kesintisi olmaktadır. Kesinti tutarı hesaplanan gelir vergisinden 38.003,40 TL fazla olduğu için bu tutar kadar mükellef vergi alacaklısı haline gelmiştir. Mükellefin vergi yükü ise %25,46 olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 21: Serbest Meslek Erbabının Vergi Yükü (2024)

Gelir	Tutar (TL)	İndirilecek Giderler	Tutar (TL)
Yıllık Toplam Gelir (A)	600.000	Eğitim Harcamaları	25.800
SGK Ödemesi (B)*	70.808,88	Sağlık Harcamaları	25.800
Net Gelir (C) (C=A-B)	529.191,12	Mesleki Harcamalar	42.300
Toplam İndirilecek Giderler (D)	145.500	Yol ve Yemek	51.600
Vergi Matrahı (E) (E=C-D)	383.691,12	Toplam İndirilecek Giderler	145.500
Hesaplanan Gelir Vergisi (F)	**81.996,60**	**Vergi Alacağı**	**38.003,4**
		Veri Borcu	**-**
Tevkifat Usulüyle Kesilen Gelir Vergisi (A*20/100)	**(120.000)**	**Vergi yükü [(F+B)/A*100]** **	**%25,46**

Kaynak: Tarafımca hazırlanmıştır.
* Sigorta primini %5 indirimli olarak alt sınırdan (5.900,74 TL) ödediği varsayılmıştır.
** Vergi yükü hesaplamasına sosyal güvenlik prim kesintileri dâhil edilmiştir.

Bu iki örnek gelir vergisi hesaplarına baktığımızda yıl içerisinde tevifat usulüyle vergilendirilerek yıl sonunda gelir vergisi beyannamesi vermesi nedeniyle serbest meslek erbabının vergilendirilmesini beyanname veren ücret gelirliye benzetebilmekteyiz. Yıl içerisinde %20 gelir vergisi tevkifatı kesilen serbest meslek erbabı elde ettiği gelir neticesinde gelirinden sağlık, eğitim, mesleki giderler, yol ve yemek harcamalarını ve SGK primlerini düştükten sonra kalan vergilendirilebilir gelirine vergi oranını uyguladığında hesapladığı vergi 81.996,60 TL'dir. Ancak sene içinde kesinti ile ödediği vergi 120.000 TL'dir. Mükellef beyanname verebildiği için aradaki fark vergi alacağı olarak ortaya çıkmış ve isterse diğer vergi borçlarından mahsup edebilecek ya da iadesini talep edebilecektir.

Ücret geliri elde eden mükellef ise sene içinde toplam 82.811,72 TL vergi ödemiştir. Asgari geçim istisnası uygulanmasaydı eğer bu vergi 116.120 TL olacaktı. Bu durumda 2022'den itibaren kullanılan asgari ücret istisnasının ücretlinin üzerindeki vergi yükünü düşürdüğünü ancak sübjektif uygulamalarının olmaması nedeniyle ücret gelirinin ödeme gücüne yine de ulaşılamadığı görülmektedir. Eğer bu ücret geliri elde eden mükellef yıllık gelir vergisi beyannamesi verseydi beyanname üzerinde net gelirinden (510.000) giderlerini (167.040) düştükten sonra hesapladığı gelir vergisi 70.999,2 TL [(112.960*27/100)+40.500)] olacaktı. Yıl içinde kesilen gelir vergisi ise 82.811,72 TLdir. Bu durumda bu mükellef 11.812,52 TL fazla gelir vergisi vermiştir. Ancak ücret geliri elde eden mükellefin beyanname doldurma imkânı olmadığı için bu

fazla vergi iadesini talep edemeyerek ya da herhangi bir vergi borcuna mahsup edemeyerek vergilemede adaletsizlikle karşı karşıya kalmaktadır.

Bakıldığında ücret geliri elde eden mükellefin vergi yükü vergi dilimi artışına bağlı olarak sürekli olarak artmaktadır. Bu durumda artan oranlı vergi tarifesi ücretliler üzerindeki vergi yükünü artıran dolaylı bir araç olarak kullanılmaktadır. Böylelikle de toplumun katlanmansı gereken vergi yükünü ücret geliri elde eden mükellef sırtlanmaktadır. Ek olarak gelir vergisinden hariç olarak harcamalar üzerinden ödenen vergiler, emlak vergileri ve motorlu taşıtlar vergisi çeşitli vergi ödemelerinde de bulunulması ücret gelirini önemli ölçüde aşındırmaktadır.[501]

Bu durum vergilemede eşitlik ilkesinin etkin olmadığını göstererek vergi sisteminde uygulanan farklı tahsil yöntemlerinin vergi yükünü bir kesimin üzerine yüklemektedir. Aynı zamanda bakıldığında, tevkifat usulünde ve beyan usulünde evli olmanın ya da çocuk sahibi olmanın vergilemede bekâr ve çocuksuz olan mükelleflerin yanında uygulanacak ayrı vergi tarifesi ya da vergi indirimi ve kredisi gibi herhangi bir avantaj yaratacak uygulama yoktur. Bu da vergi sisteminin sübjektiflik yönünden eksikliklerini göstermektedir.

3.5.2.2. Tevkif Sırasında Yapılan Kesintiler

Bireysel vergi yükünün adil olabilmesi için mükellefin gerçek ödeme gücüne ulaşılabilmesi ve bu sürecin her mükellef için aynı koşullarda sürdürülebilmesi gerekmektedir. Sürecin aynı olması, gelirden indirilebilecek giderlerin aynı olacağı anlamına gelmemektedir. İşin mahiyetine göre iş ile ilgili yapılacak harcamaların değişmesi, indirim konularının değişmesi gerekmektedir.

[501] Funda Diril ve Meltem Arat, Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Ücretliler Bakımından Mesleki Harcamalara Bakış: Akademisyenler Üzerine Bir Alan Araştırması, **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı:1, 2015, s121.

Tablo 22: Türkiye, Almanya, ABD ve İsviçre'de Tevkifat Sırasında Yapılan Kesintiler ve Beyanname Verme Şartları

	Tevkif Sırasında Yapılan Kesintiler	**Beyanname Verme Yükümlülüğü**
TÜRKİYE	SGK Gelir Vergisi	2024 yılı için 3 milyon TL'den fazla ücret geliri olanlar ve birden fazla işvereni olanlar için ilk işverenden alınan ücret hariç diğer ücretlerin toplamı 230 bin TL'yi aşanlar
		Bu şartlar sağlanmadıkça beyanname verilemez.
ALMANYA	SGK Gelir Vergisi Klise Vergisi (Üyelik Durumunda) Dayanışma Vergisi	Evliler ve tevkif suretiyle vergilendirilen gelirin yanında 410 Euroyu aşan vergilendirilmeyen gelir elde edenler
		Beyanname verme yükümlülüğü doğmasa bile isteyen herkes beyanname verebilmektedir.
ABD	SGK Gelir Vergisi Sağlık Vergisi	65 yaş altı: Bekâr 13.850, evli beraber 27.700, aile reisi 20.800, dul 27.700 dolar 65 yaş ve üstü: Bekâr 15.700 dolar, evli beraber 30.700 dolar, aile reisi 22.650 dolar, dul 29.200 dolar Evli ve ayrı dolduranlar için yaş farketmeksizin 5 dolar gelir elde eden herkes
		Şartları sağlayanlar beyanname vermektedir.
İSVİÇRE	SGK	Tam mükellefiyeti olan herkes beyanname vermekle yükümlüdür.

Kaynak: GVK, md.86, IRS, Instruction for 1040 (and 1040 SR), DBG, md. 83-91, ve Alman Gelir Vergisi Kanunu, md.25-26 ile tarafımca düzenlenmiştir.

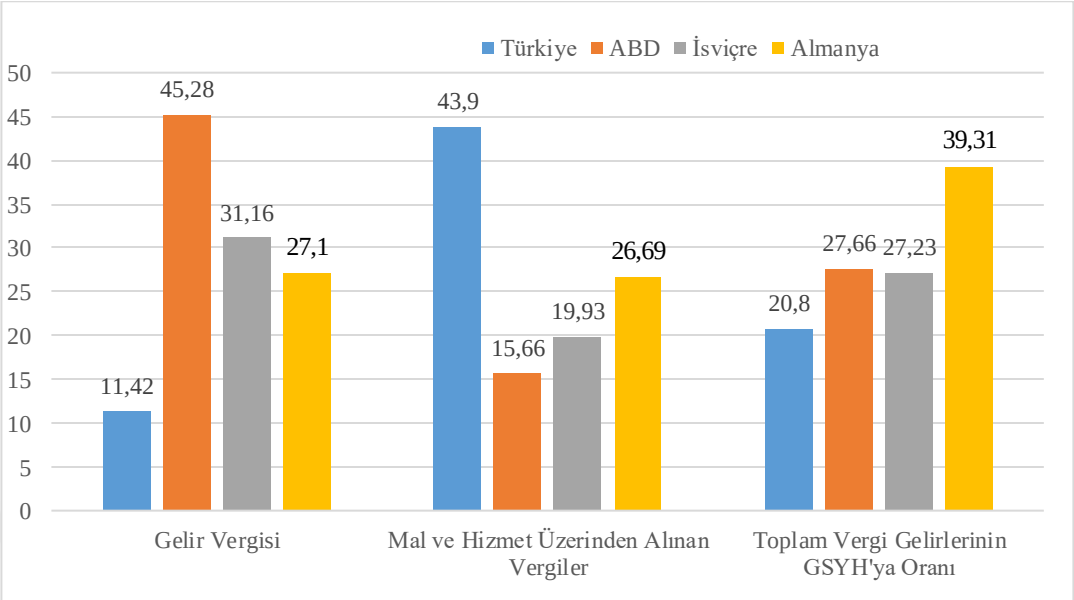
Bakıldığında ücret geliri elde eden mükelleflerin öncelikle gelirlerine tevkif usulünün uygulandığı seçili ülkelerin hepsinde görülmektedir. Bu tevkif kısmında sosyal güvenlik kesintilerinin yanında ABD'de sağlık vergisi ve Almanya'da Kilise ve dayanışma vergisinin uygulandığı görülmektedir. ABD'deki bu uygulama zorunlu olurken Almanya'da yapılan bu ekstra kesintiler zorunlu değildir. İsviçre'de tüm vatandaşların gelir vergisi beyanı verme yükümlülüğü olduğu için tevkif sırasında sosyal güvenlik kesintileri dışında gelir vergisi kesilmemektedir. Bu karşılaştırmayla ücret gelirlerinden tevkif sırasında yapılan kesintilerde büyük farklılıkların olmadığı bu uygulamanın seçili ülkeler ve Türkiye'de aynı düzende uygulandığı görülmektedir.

Görülen bu benzer uygulamalar beyanname verme ve bu beyannamelerin içerikleri kısmında Türkiye açısından oldukça farklılaşmaktadır. Almanya gelir vergisi beyannamesinin verilmesinde ücret geliri elde edenler için özellikle evli olmaları dışında bazı özel durumlar için geçerli olan şartlar koşmakla beraber eğer şartlar taşınmıyorsa da gönüllü olarak beyanname verebilme imkânı sağlamaktadır. ABD'de

de beyanname verme şartları mükellefin yaşı, medeni durumu ve bazı özel durumlara göre değişiklik gösterse de bu şartlar toplumun genelini kapsamaktadır. Bu durumda neredeyse herkes beyanname vermektedir. İsviçre ise ücret gelirinden gelir vergisi kesintisi yapmayarak direkt beyanname ile bu gelir vergisini tahsil etmektedir. Yapılan bu uygulamalarla ücret geliri elde eden mükelleflerin beyanname vermesinin uygulamada ayrılığı önleyerek tüm gelir unsurlarının ödeme gücüne ulaşmada aynı imkânları sağlamaktadır. Ancak Türkiye'de bu durum farklılaşmaktadır. Ücret gelirinin beyanname verme yükümlülüğünün doğması Türkiye'deki ücret geliri tutarlarına bakıldığında oldukça güçtür. Bu durumda Türkiye'nin büyük çoğunluğunun belirtilen tutarın altında gelir elde etmesiyle beyanname veren ücret geliri elde eden mükellef sayısı azınlık olarak kalmaktadır.

Beyanname verme yükümlülüğünün çok az sayıda mükellefin taşıdığı Türkiye'de gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı da diğer ülkelere kıyasla oldukça az seviyede kalmaktadır. Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı İsviçre %27,23, ABD %27,66, Almanya'da 39,31 iken Türkiye %20,8'dir. Burada vergi kapasitesine ulaşmadaki eksikliği görülebilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında gelir vergisinin yeterli paya sahip olmamasını sayabiliriz. Şöyle ki, toplam vergi gelirleri içerisinde gelir vergisinin aldığı paya baktığımızda ABD'de %45,28, İsviçre'de %31,16, Almanya'da %27,10 iken bu oran Türkiye'de yalnızca %11,42'dir. Mal ve Hizmet üzerinden alınan dolaysız vergilere baktığımızda ise Bu oran Türkiye'de %43,9, Almanya'da 26,69, İsviçre'de %19,93 ve ABD'de %15,66'dir. Anlaşılacağı üzere vergi adaletini olumsuz etkileyen dolaylı vergiler Almanya, İsviçre ve ABD'de neredeyse Türkiye'nin gelir vergisinin payına denktir. Türkiye'deki dolaylı vergilerin payı ise ABD'de gelir vergisinin payına neredeyse eşit olmakla beraber İsviçre'nin gelir vergisinin payına da oldukça yakındır. Bu durum Türkiye'nin vergi sistemindeki adaletsizliği göz önüne sermektedir. Dolaysız vergilerin payının yüksek olması vergi yükünün dar gelirli üzerinde hem maddi hem de psikolojik olarak ağır olduğu anlamına gelmektedir. Toplam vergi yükünün dolaylı ve dolaysız vergi dağılımdaki bu adaletsizlikle düşük ücret üzerinde kalması gelir vergisi yükünde de geçerlidir. Bununla beraber alınan gelir vergisinin yükü de düşük ücret grubundadır.

Grafik 3: Gelir Vergisi ve Mal ve Hizmet Üzerinden Alınan Vergilerin Toplam Vergi Gelirlerindeki Payı 2022 (%)

Kaynak: OECD, Revenue Statistics, https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm#indicator-chart (09.06.2024).

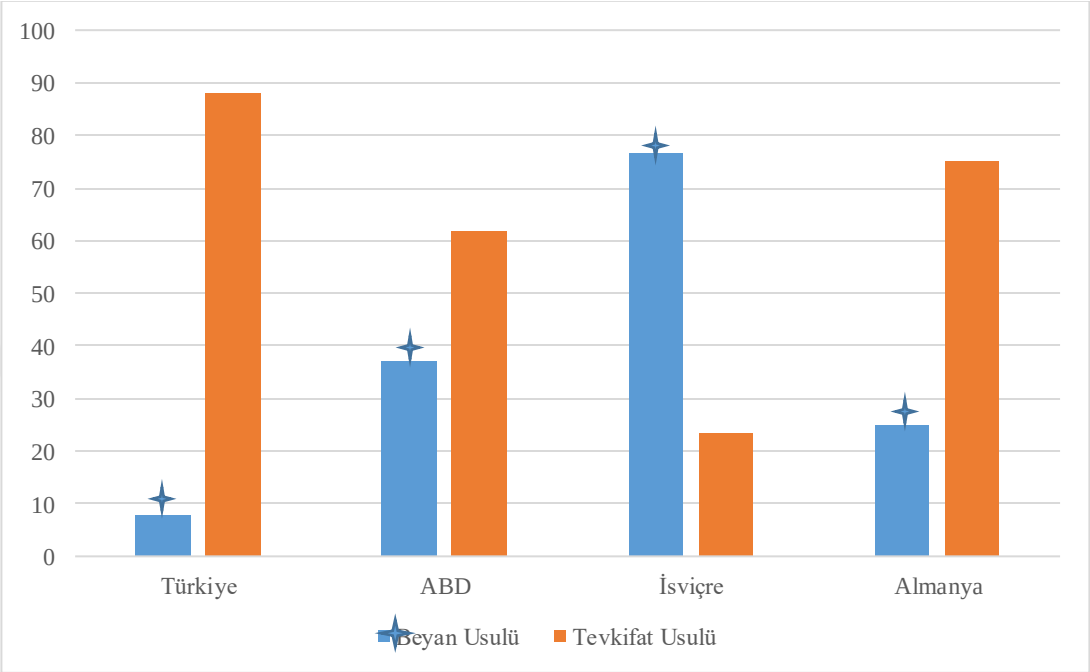
Ücret geliri dünya genelinde oluşturduğu pay açısından oldukça önemli bir yer edinmektedir. Türkiye'de son 5 yılın gelir türüne göre dağılımında ücret geliri toplam gelirin yaklaşık yarısını (2022 yılında %46.2) oluşturmaktadır. 2022 yılında sosyal transferler %20.2 pay almıştır.[502] Bu sosyal transferlerin çoğunluğunun emekli, dul ve yetim aylığını gibi sosyal yardımları kapsadığı düşünüldüğünde ücret geliri elde edenlerin toplumda nüfus ve gelir açısından büyük bir kesimi temsil ettiği anlaşılmaktadır.[503] Ücret gelirinin bu büyük payı nedeniyle vergisel açıdan da önemli sonuçlar doğurmaktadır. İstihdam oranları ise 2022 yılında Türkiye'de %53,9, ABD'de %72, Almanya'da %77,4 ve İsviçre'de ise 83,1'dir. Görüldüğü gibi diğer ülkelere kıyasla Türkiye'de istihdam seviyesi oldukça düşüktür.

Türkiye'de toplam gelirin yarısını oluşturan bu gelir grubu aynı zamanda vergi yükünü hem bireysel hem de toplumsal açıdan taşımaktadır. Toplam gelir vergisindeki payına baktığımızda da Türkiye'de ücret gelirlerinin toplam vergi yükünü de taşıdığı görülmektedir. GVK md.83'de aksi belirtilmediği halde gelir vergisinin mükellefi ya da sorumlusu tarafından beyan edilerek bildirileceği belirtilmektedir. Ancak Grafik 4

[502] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-Distribution-Statistics-2022-49745 (17.09.2023).
[503] Ertekin, s.292.

yardımıyla da net bir şekilde görüldüğü gibi, gelir vergisinin büyük çoğunluğu tevkifat usulüyle toplanan vergilerden oluşturmaktadır.

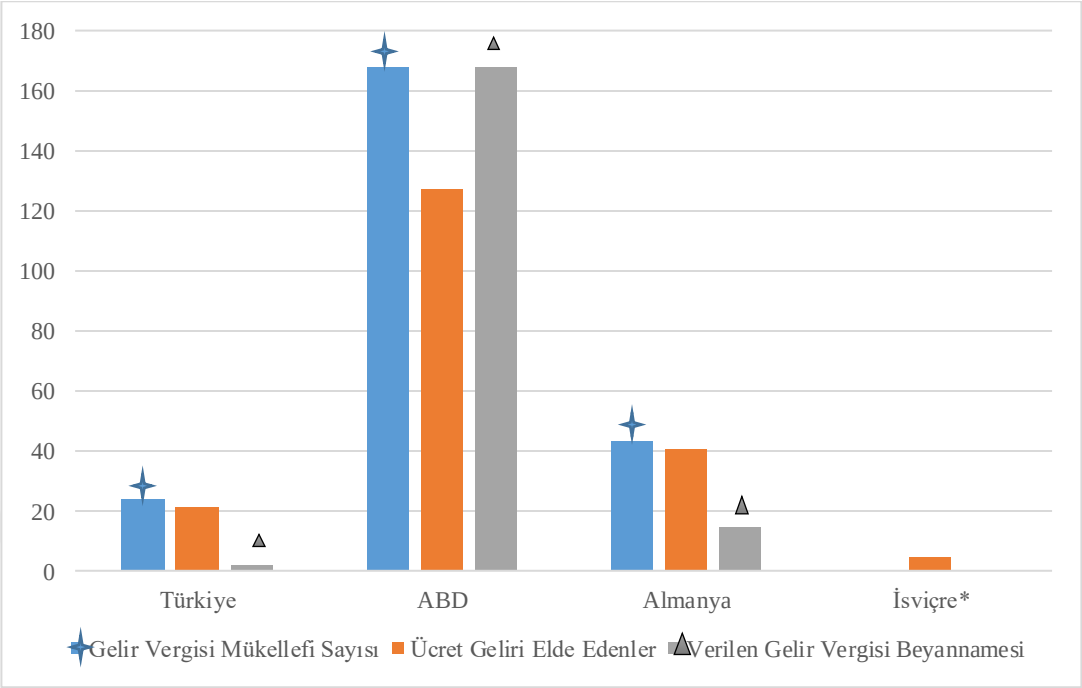
Grafik 4: Türkiye, ABD, İsviçre ve Almanya'nın Gelir Vergisi Gelirleri İçinde Tevkifat ve Beyan Usulü ile Elde Edilen Gelirlerin Payları

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, IRS, Data Book 2022, Federal Finance Administration, State Financial Statements 2022, Bundeszentrale für Politische Bildung, https://www.bpb.de/kurz-knapp/zahlen-und-fakten/soziale-situation-in-deutschland/61874/steuereinnahmen-nach-steuerarten/ (12.05.2024) tarafımca hazırlanmıştır.

Gelir vergisinin çoğunluğunu İsviçre hariç olmak üzere tevkifat usulü toplanan vergiler oluşturmaktadır. İsviçre'de gelir vergisinin yaklaşık %80'i beyanname gelirlerinden oluşmaktadır. Almanya ve ABD'de de tevkifat ile elde edilen gelir vergisi beyanname ile elde edilenden fazla olmasına karşın beyanname gelirleri de en azından %20'yi aşmaktadır. Ancak Türkiye'de diğer ülkelerden farklılı olarak beyanname ile elde edilen gelirler oldukça azdır. Tevkifat usulü ile elde edilen vergi geliri, gelir vergisinin %88'i gibi oldukça büyük bir paya sahip olurken beyanname usulü ile elde edilen vergi gelirinin yalnızca %8'idir. Mükellef sayısına baktığımız zaman ise ücret gelirleri elde eden mükelleflerin gelir vergisi mükelleflerinin büyük çoğunluğunu oluşturduğunu görmekteyiz.

Grafik 5:Türkiye, ABD ve Almanya Gelir Vergisi Mükellef Sayısı, Ücret Geliri Elde Eden Mükellef Sayısı ve Verilen Gelir Vergisi Beyanname Sayısı (2022)

Kaynak: OECD, vergi idaresi (2023), https://www.oecd.org/ctp/tax-administration-23077727.htm SGK, https://veri.sgk.gov.tr/ , GİB, Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/AIGMS/2023/TABLO_1.xls.htm , IRS, data book 2022, s.4. Federal İstatistik Bürosu, Almanya'da Çalışanlar İçin İstatistikler, https://www.destatis.de/DE/Themen/Wirtschaft/Konjunkturindikatoren/Arbeitsmarkt/karb804.html#372438 , İsviçre konfederasyonu (schweizerische eidgenossenschaft), Die Schweiz in Zahlen Statistisches Jahrbuch 2022-2023, **Federal İstatistik Ofisi (Bundesamt für statistik)**, s.159. kaynaklarındaki bilgilerle tarafımca hazırlanmıştır.
* İsviçre'ye ait beyanname sayısı verisine ulaşılamamıştır. Ücret geliri elde eden mükellef sayısı işgücünün %50,7'sini oluşturmaktadır. Bu ücret geliri elde eden mükelleflerin %8'i yabancı uyrukludur.

2022 yılına ait verilerden oluşan grafik 3'e baktığımızda hem incelediğimiz ülkelerde hem de Türkiye'de gelir vergisi mükelleflerinin çoğunun ücret geliri elde eden mükelleflerden oluştuğu görülmektedir. Bu durumda çoğunluğu oluşturan ücretlilerden tevkif usulüyle toplanan gelir vergisinin büyük paya sahip olması vergi sisteminin tamamen adaletsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Vergi toplama yönteminde uygulanacak farklılıklar mükelleflerin ödeme gücüne ulaşmada eksiklik yaşamasına neden olarak adaleti bozucu etkiler oluşturması halinde bu payın büyüklüğü adaletsizliği yansıtacaktır. Türkiye bu noktada diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Bu üç ülkeye baktığımızda gelir unsurları arasında vergilendirme yönteminde bir farklılığa gitmeden her gelir unsuruna gelir vergisi beyannamesi kullandırıldığı görülmektedir. Mükellefler, gelir unsurunun mahiyeti nedeniyle yapılan harcamaların dışında mükelleflerin gelir unsurlarına bakılmaksızın kişisel durumlarına göre aynı indirim konusunu gelirlerinden ya da vergi kredileri ile direkt

vergi tutarlarından düşebilmektedir. Böylelikle vergilendirme yönteminde ücret geliri elde eden mükellefin nihai vergileme olarak beyanname vermesi nedeniyle asıl ödeme gücüne ulaşılması vergi yükünün adaletsiz olarak ücret geliri üzerinde kalmasını önlemektedir. Nitekim ABD'de 2022 yılında 2.9 trilyon dolar gelir vergisi toplanırken 511.6 milyon dolar vergi de gelir vergisi mükelleflerine iade edilmiştir. [504] Almanya'da ise son yayınlanan veri olan 2019 yılında 14.4 milyon ücretli gelir vergisi beyannamesi verirken bunların yaklaşık 12 milyonu kadar ortalama 1095 Euro gelir vergisi iadesi almıştır.[505]

Türkiye'de ücret geliri elde edip beyanname veren mükelleflerin sayısı 2013 yılına kadar Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanırken artık bu istatistiki bilgi yayınlanmamaktadır. Son veri olan 2013 yılında ise beyanname veren ücret geliri elde eden mükellefler toplam beyanname veren mükelleflerin %0,47'sini oluşturmaktadır. Yayınlanan SGk verilerine baktığımızda ise toplam ücret geliri elde eden mükellef sayısı (4-1/a ve 4-1/c'den sigortası ödenenlerin toplamı) 22,2 milyon olduğu anlaşılmaktadır. GİB tarafından yayınlanan 2022 yılı gelir vergisi mükellef sayısı ise 2 milyon 478 bin 134'tür. Basit usulde vergilendirilen mükellefler haricinde 4-1/b sigortalı mükelleflerin sayısının 2 milyon 267 bin 417 olduğu hesaplanmaktadır. Bu durumda basit usulde vergilendirilen mükellefler haricinde 4-1/b sigortalılar ile GİB tarafından yayınlann gelir vergisi faal mükellef sayısı arasındaki fark olan 210 bin 717 mükellefin ücret geliri elde eden mükellef olduğu anlaşılmaktadır. Hesapladığımız bu sayı 22,2 miyon mükellefin var olduğu bir sistemde %0,9'luk bir oranla oldukça düşük kalmaktadır.

Baktığımızda Türkiye'nin tevkifat usulüyle topladığı gelir vergisinin payı, tevkifat usulüyle gelir vergisini toplayan diğer ülkeler gibi fazla olsa da toplanan verginin düzenlenmesi aşamasına geçemeyerek vergilemede adaleti sağlayamamaktadır. Bu aşamada mükelleflere beyanname verme imkânı sunularak mali yıldaki toplam gelir, gider ve ödenen vergilerin tekrar hesaplanarak nihaileştirilmesi sağlanmaktadır. Ancak Türkiye'de bu yöntem uygulanmadığı için tevkifat usulü ücret geliri elde eden mükellefler için nihai vergileme yöntemi olmaktadır. Böylelikle tevkifat usulüyle elde edilen vergi gelirinin fazlalığı ödeme

---

504 2022 Data Book, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p55b.pdf (27.01.2024) s.4.

505 Federal İstatistik Bürosu, https://www.destatis.de/DE/Themen/Staat/Steuern/Lohnsteuer-Einkommensteuer/im-fokus-steuererklaerung.html (22.05.2024).

gücüne ulaşılamaması nedeniyle ücret geliri elde eden mükelleflerin omuzlarına yüklenen vergi yükü olarak kalmaktadır.

3.5.2.3. Beyanname ile Gelirin Yeniden Düzenlenmesi

Türkiye'de uygulamada görülen ücret gelirleri elde edenlerin beyanname vermemesi diğer gelir unsurlarının indirebileceği harcamaları indirememesine neden olmaktadır. Bu durumda da vergilendirme yöntemi nedeniyle adaletsizlik meydana gelmektedir. Ancak incelediğimiz Almanya, ABD ve İsviçre'de vergilendirme yöntemi nedeniyle bir farklılık söz konusu olmamaktadır. Almanya'da ücret gelirinden gelir vergisi kesintisi yapılmasının yanında şartların sağlanmaması durumunda bile eğer mükellef isterse gelir vergisi beyannamesi verebilmektedir. Beyanname ile mükellef tevkifat usulüyle yapamadığı bazı indirimleri beyanname üzerinden yaparak vergi iadesi alabileceği gibi vergi ilavesi de yapabilmektedir. Beyanname üzerinde ücret geliri elde eden mükellefler iş ile ilgili giderleri, bakmakla yükümlü olunan kişiler için yapılan harcamaları, çocuklar için sağlanan indirimleri, konutlarında enerji kullanımı ile ilgili harcamaları ve ev sahipliğini teşvik etme amacıyla alınan evin ödemelerini ve engellilikle ilgili giderleri indirebilmektedir. Görüldüğü gibi tevkif sırasında yapamayağı harcamaları beyanname verme yükümlülüğü yoksa dahi eğer mükellef bu harcamalar nedeniyle vergi iadesi alacağını düşünüyorsa beyanname verme imkânı sağlayarak ödeme gücüne ulaşmada vergi adaletinin gözetildiği anlaşılmaktadır.

ABD'de ücretliler, kesinti yoluyla vergilendirilmelerinin yanında her yıl diğer ücret unsurlarının doldurduğu aynı gelir vergisi beyannamesi ile gelirlerini ve giderleri bildirmesi gerekmektedir. Böylelikle farklı bir uygulamadan doğan ödeme gücüne ulaşma konusunda vergi adaletsizliği yaşanmamaktadır. ABD kişisel gelir vergisinin hesaplanmasına baktığımızda düzenlenmiş gelire ulaşmak için yapılan indirimleri Türkiye'de gerçek safi gelire ulaşmak için uygulanan yasal kesintilere benzetebilmekteyiz. Ancak burada ABD'deki uygulamanın oldukça kapsamlı olduğunu görülmektedir. Türkiye'de yalnızca SGK ile ilgili kesintiler uygulanırken, ABD'de sigortayla ilgili ödemeler, bu sigortadan erken para çekilmesi nedeniyle ödenmesi gereken cezalar, nafaka ödemeleri, öğrenci kredisi faiz indirimi gibi çeşitli içerikleri bulunmaktadır. Bunlardan sonra mükellefin harcamalarına yönelik indirimlerde de hem standart hem de ayrıntılı olmak üzere iki seçenek sunulması fazla harcaması bulunmayan mükellef için avantajlı bir durum olmaktadır. Mükellef

standart indirimden daha fazla harcama yaptığı dönemde ise ayrıntılı indirimden faydalanarak harcamalarını indirim konusu yapabilmektedir. Harcaması olmadığı yıl ise standart indirim kullanabilmektedir. Aynı zamanda ayrıntılı indirim kısmında ev kredisinin taksiti ve evle ilgili ödediği vergileri sağlık harcamalarında diş tedavilerinin dâhil olması ödeme gücüne ulaşma açısından oldukça ayrıntılı indirimleri oluşturmaktadır. Eğer çocuk varsa çocuğun yaşına ve eğitim durumuna göre de çocuk için vergi kredisi uygulaması bunun yanında mükellefin baktığı başka birinin olması durumunda da ayrı kredi uygulaması, evli çiftlerin ayrı oranlarda vergilendirilmesi vergilemede sübjektiflik uygulaması için olumlu tepkiler oluşturmaktadır.

İsviçre'de kesinti yoluna gidilmeden her mükellef, gelir vergisini yıllık gelir vergisi beyannamesi ile bildirmektedir. İsviçre kendi vatandaşlarında herhangi bir vergileme yönteminde farklılık uygulamamasıyla gelir vergisinde gelir unsurları arasında vergilendirme yönteminin neden olacağı herhangi bir adaletsizlik söz konusu olmamaktadır. Mesleki giderler başlığı altında eğitim dâhil olmak üzere yol, yemek, iş kıyafetlerinin yıkanması gibi detaylı indirimlerin bulunması ücret geliri elde eden mükellefler için oldukça avantajlı olmaktadır. İndirim yapılacak giderler arasında kişisel borçların %70'i, sermaye faizi ödemeleri bulunması da mükellefin mali durumunu sürdürebilmesi açısından vergi yükü ve borç altında ezilmemesi için önemli bir durum oluşturmaktadır. Çocuk bakımı, evli çiftlerden daha az kazananın ücretinin %50'sinin düşürülmesi gibi kişiselleştirilmiş indirimler de vergilemede sübjektiflik özelliğinin korunmasını ve ödeme gücüne ulaşmada adaletin sağlanmasını olumlu yönde etkilemektedir. İsviçre'de ABD'den farklı olarak ev kredisi yatırım unsuru olduğu için indirim konusu olmamaktadır.

Bu durumda Türkiye'de 2023 yılı için ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri 167.983 TL[506] olduğu dikkate alındığında ücret geliri elde eden mükelleflerin beyanname veren kısmı oldukça az olmakla beraber bu beyanname verenlerin de beyannamede indirebilecekleri giderlerin bağışlar haricinde sağlık, eğitim ve sigorta primi harcamalarından ibaret olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

[506] TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri,2023, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2023-53711#:~:text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20ortalama%20esas%20i%C5%9F%20gelirleri%20s%C4%B1ras%C4%B1yla%20i%C5%9Fverenlerde%20408%20bin%20174,7%20ile%20%C3%BCcretli%20maa%C5%9Fl%C4%B1larda%20oldu (22.05.2024).

Tablo 23'te Türkiye, Almanya, ABD ve İsviçre'de ücret geliri elde eden mükelleflerin beyanname doldururken yapabilecekleri indirimler aşamalar halinde düzenlenmiştir. Bu durumda yukarıda verdiğimiz ücretli ve serbest meslek erbabı olarak çalışan mükellefler ABD'de ya da İsviçre'de çalışıyor olmaları halinde hem bakmakla yükümlü oldukları çocuklar için yaptıkları harcamalarda hem de evli olarak beyanname doldurmaları halinde bu durumlar için uygulanan özel indirimlerden faydalanmaktadır.

Tablo 23: Türkiye, ABD, İsviçre ve Almanya'da Gelir Vergisi Beyannamesi'nde İndirilebilecek Giderler

TÜRKİYE	ABD		İSVİÇRE	ALMANYA
1. AŞAMA: BRÜT GELİRDEN YAPILAN İNDİRİMLER				
➢ Sigorta Primi ➢ Eğitim ve Sağlık Harcamaları ➢ Bağış ve Yardımlar ➢ Sponsorluk Harcamaları ➢ Sendikalara ödenen aidatlar	➢ Ödenen nafaka ➢ Sağlık birikim hesabı indirimi ➢ Birikimden erken çekilen para cezaları ➢ Emeklilik hesabı (IRA) indirimi ➢ Öğrenci kredi faizi indirimi		➢ Mesleki giderler ➢ Sosyal güvenlik primleri ➢ Kişisel borç faizi ödemeleri ➢ Nafaka ve emeklilik sigortasından alınan yardımlar ➢ Bireysel emeklilik indirimi ➢ Mesleki geliştirme ve yeniden eğitim ➢ Siyasi partiye ödenen tutarlar ➢ Engellilik maliyetleri ➢ Çocuk bakım masrafları ➢ Menkul kıymet yönetim maliyetleri ➢ Evli çiftlerde düşük maaşın %50'si	➢ Mesleki Giderler ➢ Klise vergisi ➢ Bağışlar ➢ Mesleki eğitim giderleri ➢ Emeklilik ve sosyal güvenlik sigorta primleri ➢ Nafaka ödemeleri
2. AŞAMA: NET GELİRDEN YAPILAN İNDİRİMLER				
➢ Engellilik İndirimi	Ayrıntılı İndirimler: ➢ Sağlık ve diş masrafları ➢ Ödenen vergiler ➢ Ödenen faizler ➢ Kar amacı gütmeyen kurumlara hediyeler ➢ Kaza ve hırsızlık kayıpları	Standart İndirim	➢ Hastalık ve kaza masrafları ➢ Yapılan bağışlar	➢ Çocuk indirimi ➢ Bakmakla yükümlü olunan kişilere yapılan yardımlar ➢ Konutlarda enerji tedbirlerine ilişkin harcamalar ➢ Ev sahipliği teşvik etme ➢ Engellilikle ilgili giderler
3. AŞAMA: HESAPLANAN VERGİDEN YAPILAN MAHSUP İŞLEMLERİ				
➢ Tevkifat yöntemiyle kesilen gelir vergisi	➢ Çocuk vergi kredisi ➢ Bakmakla yükümlü olunan için bakım kredisi ➢ Yaşlı ya da engelli kredisi ➢ Eğitim Kredisi ➢ Ev faiz kredisi ➢ Nitelikli Elektrikli araç kredisi ➢ Motorlu Taşıt Kredisi ➢ Alternatif minimum vergi		➢ Çocuk indirimi ➢ Bakmakla yükümlü olunan kişi için indirim ➢ Evlilik indirimi	➢ Tevkifat yöntemiyle kesilen gelir vergisi
4. AŞAMA: TOPLAM VERGİDEN YAPILAN MAHSUP İŞLEMLERİ				
	➢ Tevkifat yöntemiyle kesilen federal gelir vergisi ➢ Ek çocuk vergi kredisi ➢ Kazanılmış gelir kredisi ➢ Peşin vergi ödemeleri			

Kaynak: Türkiye, ABD (Form 1040), İsviçre, Almanya (Gelir vergisi beyannamesi ve ekleri) Gelir Vergisi Beyannameleri ile tarafımca hazırlanmıştır.

Örneğimizdeki mükellefler, ABD'de bulunulması halinde ev için ödenecek kredi borçlarının, İsviçre'de ise kişisel borçların da düşme imkânlarından faydalanacaklardı. Ancak Türkiye'de, örneğimizdeki mükelleflerden ücretli olan hiçbir giderini indirim konusu yapamazken, beyan veren mükellef için de sınırlı indirimler söz konusudur. Verginin sübjektiflik özelliğini koruyacak herhangi bir vergi indirimi ya da vergi kredisi uygulaması da bulunmamaktadır. Bakıldığında bir mükellef için hiç indirimin olmaması diğer mükellef için sınırlı indirimlerin olması, ücretli çalışan mükellef aleyhine vergi adaletini bozmaktadır. Diğer yandan vergi sistemimizde vergi beyanı veren mükelleflerin oldukça sınırlı indirimlerden faydalanmaları vergi sistemimizin beyan yönünden eksikliklerini göz önüne çıkarmaktadır.

3.6. TÜRKİYE'DE ÜCRET GELİRİNİN VERGİLENDİRİLMESİNDE BEYAN USULÜ ÖNERİLERİ

Türkiye'de ücret gelirinin vergilendirilmesi ile sınırlı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların en kapsamlısı ise Erken Altaca'nın eseri olan "öneriyorum"dur.

Erkan Altaca ücret gelirinde beyan usulünün uygulanmaması nedeniyle vergi yükünün ücret geliri elde eden mükellefte kaldığını belirterek 1979 yılında yayımladığı "öneriyorum" isimli eserinde ücret geliri elde eden mükelleflerin beyan usulü ile vergilendirilmesini önermiştir. Altaca, ücret geliri elde eden mükellefleri KA (asker kamu görevlisi), KS (sivil kamu görevlisi) ve Ö (özel sektör çalışanı) olarak üçe ayırmıştır. Bu üç kısaltmayı mükellefler gelir vergisi beyannamesinin ilk kısmında yazarak sektörlerini belirtmektedir. Hesaplamalarda ise farklılık bulunmamaktadır.[507] Yıl içinde tevkifat usulüyle vergilendirilen ücret geliri elde eden mükellefler çeşitli harcamalarını gelirlerinden düşmektedir. Kuaför, avukat ve kuyumcu dâhil birçok harcamanın giderleştirilmesi gerektiğini öneren Altaca, bu harcamalar için özel indirim oranlarının uygulanması gerektiğini ifade etmektedir. Her yıl harcama kalemlerinin indirim oranlarının değişebileceği ifade ederek örnek olarak giyim harcamalarının %20'si, özel tedavilerin %25'i, kuaför harcamalarının %70'ini giderleştirmektedir. Ancak bu örnekler çeşitlendikçe indirim oranları da değişebilmektedir. Önemli olan konu ise, Altaca'nın toplam indirim tutarının gelir

[507] Erkan Altaca, Öneriyorum, Yaylacık Basımevi, İstanbul, 1979. Ss.72-87.

vergisi tevkifatı sonrası kalan net gelirin %90'ınını geçmemesi gerektiğini önermesidir. Bu öneri beyan usulünün olumsuz yanı olan harcama tutarlarının doğru beyan edilmemesi ihtimaline karşı yapılmaktadır. [508]

Aynı zamanda eşlerin beraber beyan vermesini önermemektedir. Ayrı beyan veren eşlerin beraber beyan verenlerden daha az vergi vereceğini dolayısıyla ayrı beyanname verilmesi gerektiği önermiştir. Tüm bunların yanında ücret gelirinin beyan usulü ile vergilendirilmesinin devlete maddi yük getireceği eleştirisine karşı sosyal devlet anlayışında adaleti sağlamanın devletin görevi olduğunu maddi yük getirecek olsa dahi devletin görevini yapması gerektiğini ifade etmiştir. Ek olarak da mevcut vergi kaçakçılığının boyutlarından bahsederek öncelikle bu maddi yükün giderilmesi gerektiğine değinmiştir.[509]

Özgür Biyan ve Güneş Yılmaz ise "Ücretlerin Vergilendirilmesine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Öneri: Beyanname Yükümlülüğü" çalışmalarında ücret gelirinin vergilendirilmesinde yaşanan sorunları araştırmaktadır. Bu sorunların nedeni olarak ücret gelirinin tevkifat usulü ile vergilendirilmesi sonucuna varmaktadırlar. Ücret gelirininin vergilendirilmesinde beyan usulünü uygulayan çeşitli gelişmiş ülkelerle yaptıkları karşılaştırmalar sonucunda Türkiye'de de beyan usulünün uygulanması gerektiğini önererek başta mesleki harcamalar olmak üzere gelirden düşülecek giderlerin çeşitlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Beyan usulünün uygulanması ile beraber kayıt dışı ekonominin de azalacağını savunmaktadırlar.[510]

Funda Diril ve Meltem Arat ise mesleki harcamalar merkezinde ücret geliri ve diğer gelir unsurlarını karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma sonucunda ücret geliri elde eden mükelleflerin meslek harcamalarını diğer gelir unsurları gibi vergi matrahına yansıtamamaları nedeniyle asıl ödeme gücüne ulaşılamadığı belirtilmektedir. Bu nedenle ücret geliri elde eden mükellef katlanması gerekenden daha fazla vergi yükünü taşıdığı ifade edilmektedir. Tüm bu araştırmalar çerçevesinde Diril ve Arat, vergide adalet ve eşitliğin sağlanabilmesinde ücret geliri elde eden mükellefler için de diğer gelir unsurlarıyla aynı beyan sistemi ile vergi ödeme zamanının uygulanmasını

---

508 Altaca, ss.28-40.
509 Altaca, ss.41-44.
510 Özgür Biyan ve Güneş Yılmaz, "Ücretlerin Vergilendirilmesine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Öneri: Beyanname Yükümlülüğü", Maliye Dergisi, Sayı: 162, Ocak-Haziran, 2012, ss.212-216.

ve mesleki harcamaların gelirden düşülmesi gereken gider kalemi olmasını önermektedir.[511]

Ücret gelirinin beyan usulü ile vergilendirilmesinin gerekliliği 1996-2000 yıllarını kapsayan yedinci beş yıllık kalkınma planında da mevcuttur. Bu kalkınma planına göre vergi adaletinin sağlanması, kayıt dışılığın önlenmesi ve gelirin üniter yapısının bozulmaması amacıyla tevkifat usulünün nihai vergileme yöntemi olmaktan çıkarılacağı belirtilmektedir. Bu kapsamda yapılacak düzenleme ise gelirin beyan usulü ile toplanması olarak açıklanmaktadır. [512]

[511] Diril ve Arat, s.121.

[512] T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yedinci Beş Yıllık Kalınma Planı, 1996-2000, Ankara, 1995, ss.106-107,275.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Nüfusun çoğunluğunun ücret geliri elde etmesi, milli üretimde emek faktörünün yoğunluğunu göstermektedir. Milli geliri oluşturmada büyük payı olan emek faktörünün bu gelirden aldığı pay oldukça önemlidir. Bu payı oluşturan ücrette yaşanabilecek değişmeler, hitap ettiği kesimin büyüklüğü ve bu kesimin ücrete bağlılığı nedeniyle ekonomik ve sosyal açıdan toplumda yaşanabilecek değişmelerin nedeni ve aynı zamanda sonucu olabilmektedir. Ücret ile uygulanan politikalar yaşam standartlarıyla toplumsal ve ekonomik yapıyı değiştirmesi nedeniyle ücretin önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda toplum genelinde büyük paya sahip olan ücretlilerden toplanacak gelir vergisi toplam vergi tahsilatında önemli yere sahip olmaktadır. Vergi yükünün mükellefler arasında adil dağılımını sağlamak, vergi adaletini sağlamanın önemli koşullarından biridir. Bu durumda ücretlilerin toplumun genelini oluşturması ile ücret geliri elde eden mükelleflerden alınan gelir vergilerinde adaletin sağlanabilmesi vergi yükünün dağılımında adaleti sağlamanın önemli adımını oluşturmaktadır.

Vergi adaletini sağlamak anayasada belirlenmiş devletin amacı olmakla beraber bu adaleti tam anlamıyla sağlamak pek mümkün olmamaktadır. Vergi adaletinin tam anlamıyla sağlanması, adalet kavramının net bir şekilde sınırlarının belirlenmesini gerektirmektedir ki bu da mümkün değildir. Adalet genel itibari ile refah, özgürlük ve erdem üzerine kurulur ve bu üç kavramdan hangisinin temele alındığına göre farklı tanımlar yapılabilir. Bu çerçevede J.J.Raussea toplum sözleşmesiyle uyulamaların meşruiyetini merkeze alırken, Aristotales'in dağıtıcı ve düzeltici adalet anlayışı temelinde eşitliği merkeze alarak eşitliğin eşit olanlar arasında, eşitsizliğin ise eşit olmayanlar arasında olmasının adaleti sağlayacağı savunulmuştur. Bu iki adaleti ele alan görüşte, yasallık ve eşitlik aynı zamanda vergilemede adaletin temelini oluşturmaktadır. Verginin meşru olabilmesi için öncelikle kanunda temsil edilmesi gerekmektedir. Vergilemede adaletin sağlanması için de öncelikle vergi toplum genelinde adil ve dengeli dağılmalıdır ki böylece eşit olanların aynı, eşit olmayanların ise farklı vergilendirilmesi ile sağlanabilsin.

Verginlemede adaletin sağlanmasının yolu, vergi kanuniliği ve vergi dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Vergi dağılımında adalet mükelleflerin ödeme

gücüne ulaşabilmekten geçmektedir. Mükelleflerin gerçek ödeme gücüne ulaşabilmek için farklı gelir türleri arasında, bu gelirlerin elde edilişine göre farklı uygulamalarda bulunmak gerekmektedir. Ücret emeğin geliri olması nedeniyle öncelikle diğer gelirlerden ayrılmaktadır. Emeğin zaman içinde yıpranması, insanın gelir elde ettiği bu kaynağın tükenebilir olması bu gelir türünü diğer gelir türleri karşısında korunmasını gerekmektedir. Bu durumda ücret geliri elde eden mükellef vergilendirilirken farklı vergi oranları ya da çeşitli indirimler gibi uygulamalarda bulunulmaktadır. Bunların yanına mükelleflerin kişisel durumlarına göre istisna ve muafiyet uygulamaları ile mükellefler arasındaki adalet dengeleyici bir seviyeye çekilmektedir. Ancak ödeme gücüne ulaşmada uygulanacak bu yöntemler her zaman yeterli düzey ve şekillerde uygulanamamaktadır.

Ödeme gücüne ulaşmada uygulanacak yöntemlerin işlevsel olmasının yanında tüm mükellefler için vergi uygulamalarında da eşitliğin sağlanması gerekmektedir. Bu noktada Türkiye'deki gelir türlerinin vergilendirilmesinde eşitliğin sağlanamadığı ve eşitliğin aksine bu farklı uygulamalar nedeniyle ücret geliri elde eden mükelleflerin aleyhinde sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu farklı uygulamalar yalnızca farklı gelir unsurları arasında değil ücret geliri elde eden mükelleflerin kendi içlerinde dahi mecvuttur.

Türkiye'de hem ücret geliri elde eden mükelleflerin kendi aralarında hem de diğer gelir unsurları karşısında maruz kaldıkları farklı uygulamalar vergi adaletini ücretliler aleyhinde bozucu etkilere neden olmaktadır. Bu uygulamalar, vergi yükünü bir kesim üzerine yığarak verginin adil dağılımını engellemektedir. Ücret geliri elde eden mükellefler aynı iş kolunda çalışıp farklı vergilendirilebilmektedir. Buna hizmetçilerin vergilendirilmesi örnek olarak gösterilebilir. Özel bir kişinin ya da ailenin yanında çalışan hizmetçi geliri, gelir vergisinden istisna tutulurken aynı işi yapan ve aynı ücreti alan ancak ticari bir işletmede çalışan mükellefin geliri vergiye tabi tutulmaktadır. Aynı işi yapan aynı ücret gelirini elde eden mükelleflerin vergilendirilmeleri kamu ve özel sektör çalışanı olmaları halinde de farklılaşmaktadır. Bahsi geçen hizmetçi ücretlerinin vergilendirilmesindeki farklılaşma iki ücretlinin de tabi olduğu Gelir Vergisi Kanunu'nda ortaya çıkmaktadır. Ancak kamu çalışanları GVK ile beraber çalıştığı kuruma göre Devlet Memurları Kanunu gibi çeşitli kanunlara da tabi olmaları itibariyle vergilemede farklılıklar oluşmaktadır. Özel sektör çalışanı olarak ücret geliri elde eden mükelleflerin aldıkları ikramiye ve çeşitli tazminatlar da

ücret geliri olarak sayılarak vergilendirilirken kamu personellerinin tabi oldukları diğer kanunlar çerçevesinde belirtilen ek tazminatlar, dil tazminatı ve aile yardımı gibi elde ettikleri ek gelirler vergiden istisna tutulmaktadır. Bu durumda iki ücretlinin elde ettikleri ek gelirlerin mahiyeti aynı olsa da farklı vergilendirmeleri tabi olmaları vergi adaletini olumsuz etkileyerek eşitliği bozmaktadır.

Vergilemede adaletin sağlanması öncelikle vergilemede yatay eşitliğin sağlanmasını gerektirmektedir. Yatay eşitliğin sağlanmasıyla mükellefler gelir gruplarına bölünerek vergilendirilmektedir. Ancak temeli oluşturan bu gelir gruplarını ayrıştırmada, oluşturulan gelir grupları içerisinde dahi farklı uygulamaların bulunması yatay eşitliği olumsuz etkilemektedir. Türk vergi sisteminde hem yatay hem de dikey eşitliği olumsuz yönde etkileyen bir diğer uygulama da jokey ve sporcuların özel usul ile farklı oranlarda vergilendirilmesidir. Bu meslek grupları diğer ücret geliri elde eden mükelleflerle aynı geliri elde etseler dahi daha az oranda vergi ödemektedir. Dolayısıyla daha fazla gelir elde ediyor olsalar da daha az vergi oranlarına tabi tutulmaktadırlar. Vergi oranları mükelleflerin ödeme gücüne ulaşmada kullanılan bir yöntemdir. Ancak jokeylerin düz oranlı vergi tarifesiyle vergilendirilirken diğer gelir unsurları için artan oranlı vergi tarifesinin kullanılması, sporcular için uygulanan artan oranlı vergi tarifesinin genel olarak uygulanan artan oranlı vergi tarifesine kıyasla vergi dilimlerinin daha düşük oranlara denk gelmesi bu yöntemin bu gruplar için ödeme gücüne ulaşma amacının oldukça dışında kaldığını göstermektedir.

Vergi oranlarında uygulanan bir diğer farklılık ise ücret gelirlerinde görülmektedir. Türkiye'de ücret gelirleri lehine ayırma ilkesi kapsamında vergi oranları farklılaştırılmaktadır. Ücret geliri elde edenler çoğunlukla birinci ya da ikinci vergi diliminde vergilendirilmektedir. Buna karşın ayırma ilkesinin üçüncü vergi diliminde ücretliler lehine değişmesi ödeme gücüne ulaşma amacıyla uygulanan ayırma ilkesinin işlevsizliğini göstermektedir. Bu nedenlerle bu uygulamaların mükelleflerin gelir durumlarına göre farklılık göstermesi gerekmektedir. Vergilemede adaleti sağlamak en başta vergilemedeki farklı uygulamaların mükelleflerin kişisel durumlarına göre adaleti sağlayıcı şekilde olması gerekmektedir. Bu durumda vergi oranlarında ayırma ilkesinin işlevsel olabilmesi için, uygulamada, Türkiye ortalamasında elde edilen ücret gelirinin dâhil olduğu vergi dilimi esas alınmalıdır.

Ücret gelirinin vergilendirilmesindeki farklı uygulamalar diğer gelir unsurlarına karşı da görülmektedir. Bu tezin temel araştırma konusunu da oluşturan bu

farklı uygulama ücret geliri elde edenler için vergileme yönteminin yalnızca tevkifat usulüyle olmasıdır. Vergi adaletinin sağlanması için vergi yükünün adil ve dengeli dağılımı gerekmekteyken ücretlilerin yalnızca tevkifat usulüyle ancak diğer gelir unsurlarının beyan usulüyle vergilendirilmesi sonucunda bu vergi yükü ücetlilerin üzerinde kalmaktadır. Vergileme yönteminde ortaya çıkan bu farklılığın vergi adaletsizliğinin nedenini oluşturduğu düşünülmektedir.

Vergileme yöntemindeki ayrılık, vergi yükünü ücretlilerin üzerine yoğunlaştıran bir yapı oluşturmaktadır. Şöyle ki, vergileme yönteminin yalnızca tevkifat usulü olması gelirin yıllık olmasına aykırılık göstermektedir. Aylık olarak ücretlinin gelirinden işveren tarafından kesilerek ödenen gelir vergisi sonrasında hiçbir düzenleme işleminin uygulanmaması nedeniyle nihai vergileme yöntemi olarak kalmaktadır. Ancak beyan usulüyle yıllık gelirinden vergilendirilen mükellefin vergiyi ödeme süresi ve düzenleme işlemleri vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği yılı takip eden yıl olması ücretliler aleyhinde vergi adaletini olumsuz etkilemektedir. Beyan usulü vergilendirilen mükelleflerin verginin doğması ve tahsili arasındaki bu zaman farkı 3 aylık dönemler halinde toplanan gelir geçici vergi uygulamasıyla azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak nihayetinde gelir vergisi için son düzenleme izleyen yıl yapılmaktadır. Bu durumda hem enflasyonist hem de deflasyonist ortamda da vergi yükü peşinen her ay ödenmesi nedeniyle ücretli üzerinde kalmaktadır. Bunun yanında zaman içerisinde sık sık uygulanması nedeniyle toplumda vergi affının beklenti olarak yerleşmesi, beyan usulüne tabi mükellefin vergi ödemesini geciktirmesine neden olabilecektir. Böylelikle de vergiye uyum sağlayan mükellef, hem yasal ödeme süresinde hem vergi yükümlülüğünü yerine getirmeyen mükellefin affedilerek neredeyse ödüllendirilmesi karşısında vergi adaletsizliğine maruz kalmaktadır.

Vergi yönteminin farklı olması nedeniyle ortaya çıkan vergi ödeme zamanındaki adaletsizliği bu vergilerin hesaplanmasındaki adaletsizlik takip etmektedir. Türkiye'de vergiden kaçınma ve kaçırma, toplumsal dışlanma ya da utanç hissedilen bir vergi ahlakının olmaması yaygın olarak sayabileceğimiz mükellef davranışlardır. Dolayısıyla beyanname veren mükellefler için böyle davranışların mümkün olduğu düşünüldüğünde vergi matrahı aşındırılmaktadır. Bu durumu ya elde ettikleri geliri hiç elde etmemiş gibi ya da aslında gelirlerinden indiremeyecekleri giderleri indirim konusu yapabilecek gidermiş gibi göstererek yapmaktadırlar. Böylece gelirleri olağandan az, harcamaları ise olağandan fazla olarak vergi matrahı

aşındırılabilmektedir. Ücret geliri elde eden mükellef için baktığımızda ise, tevkifat usulüyle gelir vergisi henüz ücret eline geçmeden kesilmekte sonrasında hiçbir düzenleme yapılmamaktadır. Böylelikle sene içerisinde yaptığı harcamaları kanunen indirebilecek gider olarak sayılsa dahi bu indirim işlemini yapabileceği herhangi bir yöntem olmaması nedeniyle ücretlinin de ödemesi gereken vergi daha fazla olarak hesaplanacaktır. Bu durumda zaten ödeme sürecinde vergi yükünü taşıyan ücretlilere vergi kaçıran veya vergiden kaçınan mükelleflerin karşısında zamanında ve tam ödedikleri verginin yükü hem psikolojik hem de maddi açıdan ağırlaşmaktadır.

Tüm değerlendirmeler ışığında farklı uygulamalar nedeniyle hem ücretlilerin kendi aralarında hem de diğer gelir unsurları karşısında vergilemede adaletsizliklerin bulunduğu gözlenmektedir. Ancak görüldüğü gibi ilk domino taşı olarak nitelendirdiğimiz vergilendirme yönteminin farklı olması, bu uygulama ardından verginin ödeme zamanında, hesaplanmasında ve vergi affı itibariyle vergi uyumunda adaletsizliklere neden olmaktadır. Bunun sonucunda da vergi yükü ücret geliri elde eden mükellefler üzerinde kalmaktadır.

Vergi adaletsizliğine neden olan bu durumların çoğunun ücret geliri elde eden mükelleflerin de mali yıl sonunda düzenleyici bir gelir vergisi beyannamesi vermeleri ile ortadan kalkacaktır. Oluşan bu vergi adaletsizliğinin temeli, vergi yükünün ücretliler üzerine yığılması ve diğer gelir unsurlarının ödeme gücünden daha az tutarlarda vergilendirilmesidir. Ancak ücret gelirleri de beyan usulüyle vergilendirdiklerinde vergi uygulamalarında eşitlik sağlanarak ödeme gücüne ulaşmada aynı yollar izlenerek vergilemede adalet, hem uygulama hem de ödeme gücünü ölçmede sağlanmış olacaktır.

Ücret geliri elde eden mükelleflerin mali yıl sonunda beyanname vermeleri ile gelirin tanımına da uygun olarak yıllık gelirlerinden vergilendirilecekler ve yıl içinde tevkifat usulüyle kesilen gelir vergisi artık nihai olmaktan çıkarak geçici vergi niteliğini taşıyacaktır. Bunun yanında beyanname vererek yıl içinde yaptıkları harcamaları gelirden indirme imkânı elde ederek gerçek ödeme gücüne ulaşacaklar ve ödedikleri vergiyi düzenleyebileceklerdir.

Şöyle ki, net asgari ücretten 500 lira bile daha fazla alan ücretli, yılda yaklaşık 1000 lira vergi ödemektedir. Ücretliler için bordrolarında gelirinden ya da vergiden düşebileceği indirimler ise yalnızca engellilik indirimi olarak sınırlıdır. Buna göre, ücret geliri elde eden mükelleflerin işleri için ya da meslek gelişimleri için hiç harcama

yapmadıklarının varsayıldığı anlaşılmaktadır. Peki gerçekten de öyle olduğunu düşünebilir ya da genelleyebilir miyiz? Yasalar işverenlere çalışanlar için yemek ve yol masraflarını karşılama gibi bir zorunluluk getirmemektedir. Yalnızca bu harcamalar yapıldığı sürece kanunda belirtilen günlük limitler aşılmadığında işveren bu masrafları kendi gelir vergisi beyannamesi üzerindendüşebilmektedir. İşverenin katlanma zorunluluğu olmadığı bu gider yapılmadığı sürece çalışan için yapılması gereken bu giderleri kendisi karşılamak zorunda kalacaktır. Bununla beraber aynı uygulama işverenin, çalışanı için kreşe ödediği tutarlar için de geçerlidir. İşverenin, çalışanın işte olduğu sürede çalışanının çocuğunun bakım giderlerini karşıladığında bunu gelirinden indirim konusu yapabilmektedir. Ancak işveren bu bakım masraflarını karşılamadığında ücret geliri elde eden mükellef bu harcamayı yapmak zorunda kalmaktadır. İş saatleri içerisinde işte bulunmanın maliyeti olarak da nitelendirebileceğimiz bu gider için ücretlinin herhangi bir indirim konusu yapabileceği bir uygulama bulunmamaktadır. Asgari ücretin 500 lira üstünde çalışan bu ücretlinin yılda yakşalık 1000 lira vergi ödediği düşünüldüğünde sene sonunda beyanname vermesi durumunda yalnızca yemek ve yol kalemlerini dahi gelirinden indirim konusu yaptığında ödediği bu verginin, iade edilmesi gereken vergi olarak güncellenmesi gerekmektedir.

Bu tezin ana araştırma konusunu oluşturan ücret gelirlerinin beyan usulü ile vergilendirilmesi, vergi adaletini olumlu etkiyecek değerlendirmelerin sağlanmasında etkin bir katkı olmaktadır. Ancak bu adımın nasıl atılacağı içeriğinin neler olabileceği konusunda ücret gelirleri için çeşitli şekillerde beyan usulü uygulayan ülkelerden, Türkiye'de uygulama alanı bulabilecek en uygun seçenekleri öneri niteliğinde derleyebilmekteyiz.

- Ücret geliri elde eden mükellefler Almanya'daki sisteme benzer olarak gönüllü usulü ile yıllık gelir vergisi beyannamesi vermelidir.

Öncelikle incelediğimiz ABD, Almanya ve İsviçre ücret gelirinin vergilendirilmesinde beyanname usulünü farklı şekillerde uygulamaktadır. ABD'de yıl boyunca ücret gelirini tevkifat usulü ile vergilendirirken mali yıl sonunda beyanname verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Almanya, ücret gelirlerini yıl içerisinde tevkifat usulüyle vergilendirirken yıl sonunda beyanname verme şartını taşımayan mükellefler için de gönüllü olarak vergi beyanı verme imkânı sunmaktadır. Almanya bu uygulamayla yıl içinde fazla vergi ödediğini düşünen ancak beyan

vermekle yükümlü olmayan mükellefler için vergi adaletini sağlamaktadır. İsviçre ise her türlü gelir unsurunu beyan usulü ile vergilendirmektedir.

Bu durumda Türkiye'nin beyan usulü ile vergilendirme süreci Almanya'da uygulanan sistem gibi olması uyum sürecini kolaylaştıracaktır. Yıl içerisinde aynı şekilde hiçbir değişikliğe uğramadan tevkifat usulüyle vergilendirilen ücretliler mali yıl sonunda eğer fazla vergi ödediklerini düşünüyorlarsa beyanname vererek bu fazla vergiyi iade alma imkânı sağlanmış olacaktır. Böylelikle herkesin beyanname verme hakkının olması hem gelirin yıllık olma özelliğini hem de asli vergilendirme yönteminin beyan usulü olduğunu destekleyecektir.

Şeklen baktığımızda ABD ve İsviçre gelir unsuru ayırt etmeksizin aynı beyanname üzerinde çeşitli alanlara gelir ve harcama türüne göre belirtilen alanlar doldurulmaktadır. Bunlara ek olarak gelir ve gider türünün detaylarına ihtiyaç duyulduğunda ek beyanlar doldurularak asıl beyana ek olarak verilmektedir. Almanya'da ise herkes öncelikle mükellefin kendisine ait bilgileri içeren beyanı doldurarak buna ek olarak gelir ve harcama türüne göre ayrı ayrı beyannameler doldurmaktadır. Örneğin ücret geliri elde eden mükellef bu gelir türü için ayrılan beyannameyi doldurarak bilgilerinin bulunduğu ana beyana ek yapmaktadır.

Türkiye'de ücret gelirlerinin beyanname vermeleri için tek işverenden elde edildiyse eğer 4. Vergi dilimini aşması (2024 yılı için 3 milyon TL), birden fazla işverenden elde edildiyse eğer ilk işveren hariç diğer gelirlerin toplamının 2. Vergi dilimini (230 bin TL) aşması gerekmektedir. Bu durumda ise yalnızca ücret geliri elde etmesi şartıyla da ücret geliri elde edenler için hazırlanmış olan yıllık gelir vergisi beyannamesini doldurması gerekmektedir. Mükellef yalnızca ücret geliri elde etmiyorsa eğer diğer elde ettiği gelir unsuru için beyanname verirken ücret gelirini beyannamede bildirme mecburiyeti bulunmamaktadır. Ancak bu durum üniter vergi yapısını bozucu etkiye neden olmaktadır. Diğer gelir unsurları nedeniyle gelir vergisi beyannamesi verilmesi halinde ücret gelirinin de bu beyanname üzerinde belirtilmesi gerekmektedir. Diğer yandan yalnızca ücret geliri ve gayrimenkul sermaye iradı geliri elde eden mükellefler için ayrı bir gelir vergisi beyannamesi bulunmaktadır. Hazır beyan sistemi üzerinden kolayca doldurulabilecek bu beyanname herkes tarafından kullanılabilecek pratikliğe sahiptir. Hali hazırda mevcut olan bu sistemin gönüllü olarak beyanname doldurmak isteyen mükelleflerin düzenleyebileceği şekilde hazırlanması gerekmektedir.

- Ücret geliri elde eden mükelleflerin gelirinden indirilebilecek giderlerine mesleki giderler eklenmelidir.

Ücret geliri elde eden mükelleflerin yıllık gelir vergisi beyanname verme zorunluluğu ve yapısının nasıl olabileceği konusunda önerimizi getirdikten sonra asıl konu olan bu beyannamenin içeriğinde neler olabileceğine değinmek gerekir. Bu konuda incelenen ülkelerde mesleki giderlerin ücret gelirleri için oldukça önemli bir harcama kalemi oluşturur. ABD, diğer ülkelerin aksine vergi kredilerini yoğun olarak kullanan bir ülkedir. Ücret geliri elde eden mükellefler için belirtilen limit dâhilinde direkt 600 dolara kadar vergiden indirim hakkı sunmaktadır. İsviçre ve Almanya ise benzer uygulamalarda bulunarak öncelikle ücret geliri için işverenin ödemediği yol ve yemek masraflarını kendi gelirinden indirim hakkı sunmaktadır. Bunlara ek olarak işle ilgili ekipmân, seyahat masrafları ve mesleki gelişimle ilgili vb. yapılan harcamalar da bu indirim konusunun içine girmektedir. Bu indirimlerin Türkiye'de ücret geliri elde eden mükellefler için de olması gerekmektedir. Bu durumda "mesleki giderler" başlığı altında, işe ulaşmak için katlanılan yol marafları ve çalışma süresinde harcanan yemek giderleri indirim konusu olmalıdır. Burada bu indirimlerin limitleri hali hazırda GVK'da işverenler için belirtilmektedir. Mesleki gelişim için kurs harcamaları, mesleki belge almak için yapılan masraflar, alınan mesleki yayınlar da bu kapsamda mesleki giderler olarak değerlendirilerek ücret geliri elde eden mükellefin gelirinden düşülmelidir. Bu uygulamada aslında yine GVK md. 68 serbest meslek erbaplarının mesleki harcamlarının indirim konusu olmasıyla aynı içeriktedir.

- Ücret geliri elde eden mükellefin gelirinden indirilebilecek giderlerine çocuk bakım masrafları eklenmelidir.

Mesleki harcamaların yanında ücret geliri elde eden mükellefler için bir diğer önemli indirim konusu çocukları için yaptıkları bakım masrafları olacaktır. Mükellefin çocuğunun bulunması herhangi bir harcamayla ilişki kurulmadan dahi indirim konusu olabilmektedir. Nitekim ABD, çocuk kredisi adı altında 17 yaş altında olan çocuklar için, İsviçre ve Almanya ise çocuk indirimi adı altında İsviçre, reşit olmayan çocuklar ve reşit olan ancak eğitim gören çocuklar için, Almanya ise tek bir ebeveynin baktığı çocuk için belirtilen maksimum tutarlar dâhilinde indirim konusu yapmaktadır. Bu çocuklar için ek vergi kredileri ya da çocuk yardımı gibi diğer uygulamalar da bulunmaktadır. Görüldüğü gibi bu ülkelerde çocuklu bir mükellef için bu mükellefin

harcamalarının artacağı göz önüne alınarak ödeme gücünün düşeceği ve buna yönelik indirim ya da yardım uygulamalarının bulunduğu görülmektedir.

Türkiye'de çocuk için yapılacak indirim konusu yalnızca ücret geliri elde eden mükellefler için değil diğer gelir unsurları için de bulunmayan bir eksikliktir. Ödeme gücüne ulaşmada mükellefin kişisel durumuna göre çeşitli uygulamaların bulunması gerekirken Türkiye'de bu konuda yer alan yasal düzenlemeler yetersizdir. Ücret geliri elde eden mükellefler için yol ve yemek harcamalarında olduğu gibi çalışanın çocuğu için belirli limitler dâhilinde yapacağı kreş harcamalarını işveren gelirinden indirim konusu yapabilmektedir. Ancak işte bulunduğu süre içinde çocuğunun bakımını sağlayacak bir kurum için ödeme yapan mükellefler bu harcamalarını işverenleri değil de kendileri karşıladıkları sürece indirim konusu yapabilecekleri herhangi bir yasal düzenlenme bulunmamaktadır.

- Mükellefler vergilendirilirken medeni durumları dikkate alınarak vergilendirilmelidir.

Vergi hesaplamasında dikkate alınmayarak sübjektifliğin uygulanmadığı bir diğer konu da mükelleflerin medeni halleridir. İncelediğimiz ülkelerde yalnızca evli olmak dahi vergiden indirim konusu oluşturmaktadır. İsviçre'de evli olan çiftlerden düşük olan ücretin %50'si indirilirken, ABD'de de vergi oranları evli olanlar ya da aile reisi olarak beyanname dolduranlar için pozitif ayrımcılık düzenlenmiştir. Almanya'da ise mükellefler bekâr olma, evli olma, evli ve denk maaş alma ya da evli ama biri oldukça düşük maaş alırken diğer eşin fazla maaş almasına göre 6 sınıfa ayrılarak vergilendirilmektedir. Görüldüğü gibi bu ülkelerde mükellefin evli olması vergilendirmede bir değerlendirme konusuyken Türkiye'de bu konu dikkate alınmamaktadır. Nihayetinde vergi takozu oranlarına bakıldığında mükellefin medeni durumuna göre vergilemede uygulamaları bulunan bu ülkelerde bekâr ve evli mükellefler arasında yaklaşık 10 puanlık fark bulunurken Türkiye'de fark bulunmamaktadır.

- Mükelleflerin öğrencilik zamanlarında aldıkları öğrenim kredilerinin faiz ödemeleri ve ödenen nafakalar da indirilecek giderler arasında sayılmalıdır.

ABD, Almanya ve İsviçre'de ödenen nafakaların da indirim konusu olarak sayılabileceği gibi mesleki eğitim için yapılan harcamalar da kanunlarda belirtildiği çerçevelerde indirim konusu olmaktadır. Ek olarak ABD'de öğrencilik zamanında

alınan kredinin faizi de indirim konusu olmaktadır. Bakıldığında Türkiye'deki mükellefler de bu harcamalarda bulunmaktadır. Nafakaların ödeme sürelerinin ve ağırlığının tartışma konusu olduğu Türkiye'de ücret geliri elde eden mükelleflerin bu harcamalarının gelirlerinden düştükten sonra ödenecek vergilerinin hesaplanması vergi adaletini sağlayıcı bir adım olacaktır. Aynı zamanda Türkiye'de çoğu üniversite öğrencisi öğrenim kredisi alarak bu süreci tamamlamaktadır. Bunlar, geri ödemelerini hemen yapabilecek imkân bulamadıklarında da gecikme faizi ile beraber ödemelerini yapmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda bu ödenen faizin de Türkiye'deki ücret gelirleri için indirim konusu olabilmesi önerilebilir.

Bahsi geçen bu indirimler bir mükellef için yapılabilecek standart indirimlerdir. İş ve mesleki eğitim için yapılan harcamalar ve harcamaların daha fazla olabileceği evlilik ve çocuklu olma halinin dikkate alınması gerçek ödeme gücüne ulaşmada olumlu ve en temel indirim konularıdır. Bunlara ek olarak ülkeler kendi harcama kültürüne ve gelişmişlik seviyelerine göre daha farklı harcamaları da indirim konusu olarak sayabilmektedir. Örneğin İsviçre kişisel borç faizlerinin %70'ine kadar gelirden indirim konusu yapabilmektedir. ABD'de morgage kredisi faizi ve Almanya'da ev sahipliği teşvik etme amacıyla evin değerinin belli oranını gelirden indirim konusu yapılmaktadır. Almanya'da eğer bu indirimden faydalanan mükelleflerin çocukları varsa bu indirim çocuk sayısına göre artırılmaktadır. ABD'de elektrikli araç kredisi ve Almanya'da 10 yaşından büyük evler için yapılan yalıtım ve enerji sistemlerinin indirimi de bulunmaktadır. Görüldüğü gibi bu indirimler ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile ilgilidir. Uygulanan bu vergi indirimleri mükelleflerin kararlarını etkileyerek devletlerin politikalarını destekleyici olmaktadır. ABD'de uygulanan elektrikli araç kredisi, mükellefleri elektrikli araç kullanmaya yönlendirirken Almanya'daki 10 yaş üstü evler için yapılacak enerji sistemleri ve yalıtım indirimi mükellefleri bu evleri almaya yönlendirerek günümüz şartlarında modern sistemlere göre yapılmış evler yerine eski evlerin modern sistemlere göre yeniden yapılmasını sağlayıcı olacaktır. Türkiye'de kişisel borç faizleri, araç kredisi, ev kredisi faiz ödemesi, yalıtım ve elektrik harcamaları indirimi gibi indirimlerin uygulanması Türkiye'nin henüz gelişmekte olan ülke ekonomisine sahip olması nedeniyle devletin gelirlerini azaltıcı etkiye neden olabilecektir.

Sonuç olarak Türkiye'nin ücret gelirinden indirim yapabileceği konular verginin sübjektifliğini sağlayacak en temel indirimlerle iş ve mesleki eğitim

harcamaları çerçevesinde olması başlangıç aşamasında Türkiye'nin ekonomik şartlarına göre daha olumlu bir uygulama olacaktır. Türkiye için bahsettiğimiz bu indirimlerin yalnızca ücret geliri elde eden mükellefler için değil verginin sübjektifliği ve mesleki giderler çerçevesinde tüm gelir unsurları için indirim konusu yapılması vergi sisteminde ödeme gücüne ulaşmada olumlu bir adım olarak görülmektedir. Ücret geliri elde eden mükelleflerin bu indirimlerden faydalanabilmeleri için de yıllık gelir vergisi beyannamesi vermeleri gerekmektedir. Bu durumda yıl içerisinde şu ana kadar uygulanan tevkifat usulüyle vergilemenin devam etmesi ve yıllık gelir vergisi beyannamesinin verileceği dönemde vergi beyannamesi verme yükümlülüğünü taşımayanların da gönüllü olarak vergi beyanını doldurma imkânlarının olması gerekmektedir.

Bu uygulamanın hayata geçmesinde bazı olumlu ve olumsuz sonuçların da olacağı öngörülebilmektedir. Ücret geliri elde eden mükelleflerin gelir vergisi beyanı vermeleri öncelikle ücretlilerin hitap ettiği kesimin büyüklüğünden dolayı toplum genelinde vergiye karşı olan farkındalığın oluşmasını sağlayacaktır. Ödediği verginin farkında olan mükellef bu vergi karşısında hangi hizmetleri aldığını sorgulayacaktır. Böylelikle hesap verilebilirliği de artıracaktır. Bu farkındalık zaman içerisinde vergi ahlakı ve vergi bilincinin toplum geneline yayılmasını sağlayacaktır. Vergiye karşı olan bu farkındalık beraberinde vergi adaletini de sağlayıcı etkiler oluşturacaktır. Öncelikle ücret geliri elde eden mükellefin de beyan vermesi, ücret gelirinin diğer gelir unsurları karşısında vergilendirme yönteminde farklılığı ortadan kaldıracaktır. Vergi ödemesinde zaman yönünden yaşanan bu adaletsizlik son bulacaktır. Aynı zamanda uygulamaya geçecek iş ve mesleki eğitim için yapılan harcamalarla evlilik ve çocuk için yapılan harcamaların düşülmesi safi gelire ulaşmayı sağlayarak verginin sübjektifliği ilkesini olumlu yönde etkileyecektir. Bu da mükellefin gerçek ödeme gücüne ulaşılmasını sağlayarak ücret geliri üzerine yığılan vergi yükünün mükellefler arasında adil ve dengeli dağılımına katkı sağlayacaktır.

Ücretlilerin beyan vermesinin hem mükellef hem de devlet açısından olumsuz tarafı ise maddi yük oluşturmasıdır. Mükellefin beyanname verme bilgi becerisi yetersiz olabileceği için profesyonel bir destek alması mükellefe maddi yük getirecektir. Ancak bu yükü de beyannamede gelirinden indirim konusu yapması halinde bu olumsuzluğun bertaraf edilmesi mümkündür.

Devletin vergi tahsilatına etkisi bakımından tevkifat usulüne kıyasla uygulamanın ilk dönemlerinde gelir kaybı görülse de, beyanname verme alışkanlığının kazanılması ve toplumda yaygınlaşması denetim mekanizmasını güçlendirecektir. Nitekim beyan sistemine yönelik yasal düzenlemelerin vergi adaletini sağlamaya güçlü katkısı değerlendirildiğinde denetimde iş yükü ve personel gideri maliyetlerini karşılayacak etkin vergi tahsilatına ulaşılacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

1) ***Bilimsel Eserler ve İnternet Kaynakları***

2022 Data Book, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p55b.pdf (27.01.2024) .

Adams, J. Stacy ve Patricia R. Jacobsen, "Effects Of Wage Inequities On Work Quality", **Journal of Abnormal and Social Psychology**, Cilt: 69, Sayı: 1, 1964, ss.19-25.

Adaş, Cenk Gökçe, "Etkin Ücret Hipotezi, İşsizlik ve Ücret Rijidliği", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,** Cilt: 52, Sayı: 1, 2002, ss.103-156.

Advani, Arun, William Elming, and Jonathan Shaw, "The Dynamic Effects Of Tax Audits", The Review of Economics and Statistics, Cilt: 105, Sayı:3, Mayıs, 2023, ss.545–561.

Ağdemir, Zeynep ve Ceyhun Gürkan, "Adam Smith'ten Neoliberalizme Vergi Adaleti: Ödeme Gücü ve Fayda Yaklaşımlarının Kavramsal, Kuramsal ve Ülke Uygulamaları Bağlamında Bir İncelemesi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,** Cilt: 74, Sayı: 2, 2019, ss.465-510.

Akdoğan, Abdurrahman, **Kamu Maliyesi**, Gazi Kitabevi, 16. Baskı, Eki, 2014, Ankara.

Akerlof, George A. ve Janet L. Yellen, "The Fair Wage-Effort Hypothesis and Unemployment", **The Quarterly Journal of Economics**, Mayıs, Cilt: 105, Sayı: 2, 1990, ss.255-283.

Akif Erginay, **Vergi Hukuku: İlkeler-Vergi Tekniği-Türk Vergi Sistemi**, Turhan Kitabevi, 12. Baskı, Nisan, 1986

Aktan Coşkun Can, ve İstiklal yaşar Vural, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, (Ed. Coşkun Can Aktan), Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara 2002. http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/aktan-vural-negatif-vergi.pdf (14.12.2022).

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Başaran, Vergi Tarifelerinde Değişim: Artan Oranlı Vergilerden Düz Oranlı Vergilere", içinde: C.C. Aktan, **Vergi, Cilt:1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Aktan, Coşkun Can ve Hilmi Çoban, "Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler", içinde Coşkun Can Aktan, **Vergi, Cilt-2: Vergi Felsefesi, Vergi Psikolojisi, Vergi Ahlakı, Vergi Sosyolojisi, Vergi Tarihi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.

Aktan, Coşkun Can, "İdeal Vergi Sistemi Tasarımı ve Optimal Vergileme", İçinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020.

Aktan, Coşkun Can, "Vergi Ayrıcalıkları ve Vergi Ayrımcılığı", içinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020.

Aktan, Coşkun Can, "Vergi Ne Üzerinden Alınmalı? Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet", içinde **Vergi Cilt-1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Eylül, 2020.

Aktan, Coşkun Can, Dilek Başaran ve Tarık Vural, "Vergi Ne Üzerinden Alınmalı?: Vergi Konusunun Seçiminde Optimalite ve Meşruiyet", içinde: C.C. Aktan, **Vergi, Cilt:1: Vergi Teorisi, Vergi Politikası, Normatif Vergi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.

Aktan, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç, "Anayasal Perspektiften Vergi Reformu ve Vergi Anayasası Önerisi", içinde **Anayasal İktisat**, (Ed. Coşkun Can Aktan), Siyasal Kitabevi, 2002.

Aktaran, Gamze Öz Yalama, Erdal Gümüş, Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir'den Bulgular, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,** Cilt 9, Sayı 20, 2013, ss.77-97.

Akyıldız, Ali, "Sened-i İttifak'ın Tam Metni", **İslam Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, 1998, ss.209-222.

Alm, James, Roy Bahl, and Matthew N. Murray Tax Structure and Tax Compliance, **The Review of Economics and Statistics**, Cilt: 72, Sayı: 4, Kasım, 1990, ss.603-613

Alstadsæter, Annette, Niels Johannesen, and Gabriel Zucman "Tax Evasion and Inequality", **American Economic Review,** Cilt: 109, Sayı: 6, 2019, ss. 2073–2103.

Altaca, Erkan, Öneriyorum, Yaylacık Basımevi, İstanbul, 1979.

Altman, Morris, A High-Wage Path to Economic Growth and Development, **Challenge**, Cilt: 41, Sayı:1,1998, ss.91-104.

Andersen, Torben M. "Can Inflation Be Too Low?", **KYKLOS**, Cilt: 54, Sayı: 4, 2001, ss.591–602.

Andreoni, James Brian Erard and Jonathan Feinstein, "Tax Compliance", **Journal of Economic Literature**, Cilt: 36, Sayı: 2, Haziran, 1998, ss.818- 860.

Anleitung zur Anlage Sonderausgaben, https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/0197A8A39C25953E5F93/form/Anltg_Sonderausgaben_23.pdf (31.03.2024).

Aristoteles, **Politika**, (Çev. Furkan Akderin), Say Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul, 2017.

Aristotle, **Nicomachean Ethichs**, Çev.Terence Irwin, Hackett Publishing Company, ikinci baskı, 1999.

Ateşoğlu,, H. Sonmez, Wages and Stagflation, **Journal of Post Keynesian Economics**, Cilt: 4, Sayı: 2, 1981, ss.271-276.

Auerbach, Alan J., The Theory Of Excess Burden And Optımaltaxatıon, **Handbook Of Public Economics**, Ed. Alan J. Auerbach ve Martin Feldstein, Hollanda, 1985.

Authenticated U.S. Government Information, 3 Ocak 2017, https://www.govinfo.gov/content/pkg/BILLS-115hr1enr/pdf/BILLS-115hr1enr.pdf (07.09.2022).

Arslaner Hakan, "Teorik Olarak Vergi Yükü; 1980-2015 Yılları Arasında Türkiye'de Toplam Veri Yüküne Etki Eden Temel Ekonomik Faktörler", Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cilt:9, Sayı: 23, 2018.

Aydın, Mehmet Sadık, "Ödeme Gücüne Ulaşarak Adil Vergi Sistemi Oluşturma: Seçilmiş AB Ülkeleri İncelemesi" **Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 28 Sayı: 3, 2021, ss.511-532.

Bakım beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage Unterhalt), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/326F325B4623954A2244/form/Anltg_Unterhalt_23.pdf (31.03.2024).

Bal, Fatih, Perception of Pay in The Context of Organizational Psychology, **Journal of Behavior at Work**, Cilt: 5, Sayı: 1, 2020, ss.46-53.

Balcı, Muharrem, "Tanzimat'tan Günümüze Islah, Resepsiyon ve Uyum Çalışmalarının Tahlili", http://www.muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/52.pdf, (15.07.2023).

BambooHR platform, Medicare Wages and Tips (w-2), https://www.bamboohr.com/resources/hr-glossary/medicare-wages-and-tips (29.03.2023).

BambooHR platform, Social Security Tips (W-2), https://www.bamboohr.com/resources/hr-glossary/social-security-tips#:~:text=Social%20Security%20tips%20are%20the,%2C%20and%20non%2Dcash%20tips (29.03.2023).

Barrios, Salvador, Viginta Ivaškaitė-Tamošiūnė, Anamaria Maftei, Edlira Narazani & Janos Varga, "Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries" **Eastern European Economics**, Cilt: 58, Sayı: 2, 2019, ss.83-107.

Batı, Murat, **Vergi Reformları ve Öneriler**, Türkiye barolar Birliği Yayınları:417, 2023, Ankara.

Bay, Hakan ve Ahmet İnneci, "Vergi Adaleti Açısından Türkiye'de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi", **International Journal of Public Finance,** Cilt: 2, Sayı:2, 2017, ss.196-219.

Beever, Allan "Aristotle On Equity, Law, And Justice", **Legal Theory**, Cilt: 10, Sayı: 01, Mart 2004.

Bilgin, Mehmet Hüseyin, "Yeni Keynesçi Yaklaşımda Ücret ve İstihdam", **I. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Ekim, Sayı: 27, 2002, ss.135-145.

Bilir, Hüsnü, "Yeni-Keynesyen İktisatta Ücret Yapışkanlıkları", **Politik Ekonomik Kuram**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2017, ss.188-213.

Birinci, Nagihan, Haydar Akyazı, "Düz ve Artan Oranlı Kişisel Gelir Vergisi Tarifelerinin Ekonomik Etkileri", **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 1, 2017, ss.45-60.

Birkalan, Abdülhamid Özgün, ve Hakan Bay, "Bölgesel Asgari Ücret Varsayımı Altında Bölgelerin Kümeleme Analizi Yöntemleriyle Tespiti", **Maliye Dergisi**, Temmuz-Aralık 2022, ss.24-48.

Biyan, Özgür ve Güneş Yılmaz, "Ücretlerin Vergilendirilmesine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Öneri: Beyanname Yükümlülüğü", Maliye Dergisi, Sayı: 162, Ocak-Haziran, 2012, ss.212-216.

Blough Roy, "The Evolution of the Federal Tax System**", Law and Contemporary Problems**, Cilt: 7, Sayı: 2, Bahar, 1940, s.162-170.

Bozdoğan, Kübra, Selçuk Buyrukoğlu ve Doğan Bozdoğan, "Sosyal Vergileme İlkeleri Açısından Asgari Geçim İndiriminin Değerlendirilmesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı: 375, Kasım, 2012, ss.128-136.

Brenke, Karl, "Real Wages in Germany: Numerous Years of Decline", **Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW)**, Berlin, Cilt: 5, Sayı: 28,2009, ss.193-202.

Brown, Harry Gunnison, "Taxation According to "Ability to Pay": What It Means and What Is Wrong with It", **American Journal of Economics and Sociology**, Cilt: 4, Sayı: 4, 1945, ss. 461-477.

Budak, Tahir, **Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Buehler, Alfred G. "The Tax System And Tax Consciousness", **The Bulletin Of The National Tax Association** Cilt: 25, Sayı: 8, May, 1940, ss.237-246.

Buehler, Alfred G. The Principles Of Expediency And Justice In Taxation, **The Bulletin of the National Tax Association**, Şubat, 1936, Cilt: 21, Sayı: 5, 1936, ss.130-137.

Bulut, Günnur, "**Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Kesme (stopaj) Yoluyla Vergi Tevkifatı ve Etkinliği**", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 1996.

Bundesamt für sozialversicherungen BSV, Das Dreisäulensystem der Alters-, Hinterlassenen- und Invalidenvorsorge https://www.bsv.admin.ch/bsv/de/home/sozialversicherungen/ueberblick/dreisaeulensystem.html (28.04.2023).

Clark, John Bates, **The Distribution of Wealth A Theory of Wages, Interest and Profits**, The Machmillan Company, 1908.

Cremer, Helmuth, Pierre Pestieau and Jean-Charles Rochet , "Direct versus Indirect Taxation: The Design of the Tax Structure Revisited", **International Economic Review**, Cilt: 42, Sayı: 3, Ağustos, 2001, ss.781-799.

Çam, Yeşim ve Merve Beydemir, "Mali Anestezi Teorisi Bağlamında Türk Vergi Sisteminin Analizi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 391, Nisan, 2021, ss.110-125.

Çelik, Cabir ve Yakup Küçükkale, İşgücü Piyasasına Yönelik Histeri Etkisi: Ratchet Modeli İle Türkiye Örneği, **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, Prof. Dr. Harun Terzı Özel Sayısı, ss.21-40.

Çelik, Serdar, **Ücret Sistemleri ve Performansa Dayalı Ücret** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

Çeribaş, Dinçer, "Türkiye'de Sporcu Ücretlerinin Vergilendirilmesi" **Hacettepe HFD**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2020, ss.555-583.

Çizelgeler, https://www.irs.gov/forms-pubs/about-form-1040 (06.09.2022).

Daunton, Martin, "What is İncome?", içinde: **Studies in The History Of Tax Law (**Ed**.** John Tiley), Hart Publishing, Oxford And Portland Oregon, 2004, ss.3-15.

David, Rappoport W., Tax Reform, Homeownership Costs, and House Prices, Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association, vol. 112, 2019.

DAYA, "Surplus Value, Profit and Exploitation-An Attempt at an analysis of some Concepts in Marxian Economy", **The Review of Economic Studies**, Cilt: 22, Sayı: 2, 1954-1955 ss.96-108.

Demirli, Yunus, "Ücretlerin Kaynakta Vergilendirilmesi: Farklı Vergi Sistemi Uygulayan OECD Ülkelerine İlişkin Bir İnceleme", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 22, 2018, ss.138-160.

Department of the Treasury Internal Revenue Service, (Circular E), Employer's Tax Guide, 2023, s.15. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p15.pdf (29.03.2023).

Department of the Treasury Internal Revenue Service, Employee's Withholding Certificate, form W-4, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/fw4.pdf (07.09.2022).

Department of the Treasury Internal Revenue Service, Health Savings Accounts and Other Tax-Favored Health Plans, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p969.pdf (28.02.2023).

Desai, Anuj C. "What A Hıstory Of Tax Wıthholdıng Tells Us About The Relatıonshıp Between Statutes And Constıtutıonal Law", **Northwestern University Law Review**, Cilt: 108, Sayı: 3, 2014, ss.859-904.

Diril Funda, ve Meltem Arat, Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Ücretliler Bakımından Mesleki Harcamalara Bakış: Akademisyenler Üzerine Bir Alan Araştırması, **Manisa**

Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 22, Sayı:1, 2015, s.113-138.

Doğrusöz, Ahmet Bumin, **Türk Vergi Sisteminde Kaynakta Vergileme (Stopaj),** İstanbul SMMM Yayınları, 1992.

Durankev, Boyan, "Taxation And Social Justice", **Bulgarian Journal of Business Research**, Sayı: 2, 2017, ss.46-55.

Eidgenössische Steuerverwaltung ESTV, Berufskosten 2022 (Form 9), https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/direkte-bundessteuer/dbst-formulare.html (18.04.2023).

Eidgenössische Steuerverwaltung ESTV, Einkünfte aus Liegenschaften 2022 (Form 16), https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/direkte-bundessteuer/dbst-formulare.html (12.04.2023).

Ejable, Mastering Japan's Year-end Tax Adjustment, https://www.ejable.com/japan-corner/working-in-japan/japan-year-end-tax-adjustment/#:~:text=Nenmatsu%20Chosei%20(%E5%B9%B4%E6%9C%AB%E8%AA%BF%E6%95%B4%20or,to%20take%20care%20of%20it. (23.06.2024)

Ek N beyannamesi için talimatlar (Anleitung zur Anlage N), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/167B7BF9F7009448A2D1/form/Anltg_N_23.pdf (12.11.2023).

Ek N-çift hane yönetimine ilişkin talimatlar (Anleitung zur Anlage N-Doppelte Haushaltsführung), https://www.formulare-bfinv.de/ffw/resources/ED8406E7151195188B97/form/Anltg_DHF_23.pdf (12.11.2023).

Ekinci, Ahmed Celaleddin, Kaynakta Vergilendirme Uygulamasının Vergi Yapısına Etkisi, **Vergi Raporu**, Sayı: 179, Ağustos, 2014, ss.29-53.

Elkins, David, Horizontal Equity as a Principle of Tax Theory, **Yale Law & Policy Review**, Winter, 2006, Cilt: 24, Sayı: 1, ss.43-90.

Erdem, Metin, Doğan Şenyüz ve İsmail Tatlıoğlu, **Kamu Maliyesi**, Ekin Yayınevi, 14. Baskı, Eylül, 2017.

Erdoğan, Ersin ve S. Hilal Üçüncü, "Bilirkişilik Kurumu ve Bilirkişi Raporunun Delil Değerine İlişkin Bazı Sorunlar", **Hacettepe HFD**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2020, ss.354-387.

Eren, Metin, "Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesi", **Vergi Raporu**, Sayı: 174, Mart, 2014, ss.98-124.

Erginay, Akif, **Vergi Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:430, 7. Baskı, Ankara, 1978.

Ergür, Osman Kağan ve Ahmet Köstekçi, "Türkiye'de Ücret Gelirlerinin Vergilendirilmesinde Vergi Adaleti: Sporcuların Vergilendirilmesi Örneği", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss.2936-2951.

Ertekin, Şaban, "Türkiye'de Ücretler Üzerindeki Mali Yükün Adalet İlkesi Açısından Değerlendirilmesi**", Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 22, Sayı:1, ss.281-308.

ESTV, Einkommenssteuer natürlicher Personen, 2023.

ESTV, Kirchensteuern, 2022, file:///C:/Users/Sony/Downloads/d-kirchensteuern.pdf (18.04.2023)

ESTV, Kurzer Überblick über die Einkommenssteuer natürlicher Personen, 2021.

ESTV, Merkblatt N2/2007, https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/direkte-bundessteuer/fachinformationen-dbst/dbst-merkblaetter.html (11.04.2023).

ESTV, Steuerklärung 2022, (Form 2), https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/direkte-bundessteuer/dbst-formulare.html (18.04.2023).

ESTV, Steuerklärung 2022.

ESTV, Wegleitung 2022, zur Steuererklärung für natürliche Personen, s.1. https://www.estv.admin.ch/estv/de/home/direkte-bundessteuer/dbst-formulare.html (18.04.2023).

ETH Zurih, Statutory Assessment, https://ethz.ch/en/the-eth-zurich/working-teaching-and-research/welcome-center/taxes/statutory-assessment.html (18.04.2023).

F. Neumark, **Türkiye'de ve Yabancı Memleketlerde Gelir Vergisi**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1946.

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland), md.106 https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html#p0605 (05.11.2023).

Federal Finance Administration, Dispatch On The 2022 State Financial Statements, Federal Publication Sales, https://www.efv.admin.ch/efv/en/home/finanzberichterstattung/finanzberichte/staatsrechnung.html (07.04.2023).

Federal Finance Administration, Swiss Public Finances 2020-2023, October, 2022.

Federal İstatistik Bürosu, https://www.destatis.de/DE/Themen/Staat/Steuern/Lohnsteuer-Einkommensteuer/im-fokus-steuererklaerung.html (09.06.2024)

Federal İstatistik Bürosu, Almanya'da Çalışanlar İçin İstatistikler, https://www.destatis.de/DE/Themen/Wirtschaft/Konjunkturindikatoren/Arbeitsmarkt/karb804.html#372438. (09.06.2024)

Federal Maliye Bakanlığı (Bundesministerium der finanzen), Gelir Vergisi (Einkommensteuer), https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Glossareintraege/E/004_Einkommensteuer.html?view=renderHelp (05.11.2023).

Federal Tax Administration (FTA), Swiss Tax System, Swiss Tax Conference, 3. edition 2021.

Federal Tax Administration, Tax rates, https://swisstaxcalculator.estv.admin.ch/#/taxdata/tax-scales (05.04.2023).

Fernández-Villaverde, Jesús, "Magna Carta, The Rule Of Law, And The Limits On Government", **International Review of Law and Economics**, Cilt: 47, Ağustos, 2016, ss.22-28.

Finanzam des Landes Nordrhein-Westfalen, Beiträge zu Berufsverbänden, https://www.finanzamt.nrw.de/steuerinfos/privatpersonen/arbeitnehmende/werbungskosten/beitraege-zu-berufsverbaenden#:~:text=Sie%20sind%20Mitglied%20eines%20Berufsverbandes,Berufsverband%20Ihre%20beruflichen%20Interessen%20vertritt

Flanagan, Robert J. "Implicit Contracts, Explicit Contracts, and Wages", **The American Economic Review**, Mayıs, 1984, Cilt: 74, Sayı: 2, ss. 345-349.

Form 1040 ve 1040 SR için çizelgeler, https://www.irs.gov/forms-pubs/schedules-for-form-1040 (06.09.2022).

Franklin, N. N. "The Concept And Measurement of Minimum Living Standards", **Ekistics**, Cilt: 24, Sayı: 144, Kasım, 1967, ss. 390-394.

Gale, William G., Hilary Gelfond, Aaron Krupkin, Mark J. Mazur, and Eric Tode, Effects Of The Tax Cuts And Jobs Act: A Preliminary Analysis", Tax Policy Center, June 13, 2018, https://www.urban.org/sites/default/files/publication/98633/2018.06.08_tcja_summary_paper_final_1.pdf (08.09.2022).

Gelir İdaresi Başkanlığı, Ücret Geliri Elde Edenler İçin Vergi Rehber, Yayın no:451, Şubat, 2023.

Gelir vergisi ek beyannameleri ve Alman Gelir Vergisi Kanunu incelenerek tarafımca hazırlanmıştır. https://www.formulare-bfinv.de/ffw/content.do (11.11.2023).

Gerçek, Adnan, "ABD'de Vergi Reformu Tartışmaları ve Tek Oranlı Vergi (Flat Tax) Sistemi", **D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi,** Cilt: 14, Sayı: 1, 1999, ss.125-136.

Gerçek, Adnan, "Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 54, Sayı:3, 2005, ss.157-193.

GİB, Beyanname Formları ve Bildirimler, Muhtasar Beyanname, https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/beyanname-formlari-bildirimler (27.03.2023).

GİB, Beyanname Formları ve Bildirimler, Muhtasar Beyanname, https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/beyanname-formlari-bildirimler (27.03.2023).

GİB, Beyanname Formları ve Bildirimler, Yıllık Gelir Vergisi Beyannamesi (Beyana Tabi Geliri Sadece Ücret - Gayrimenkul Sermaye İradı - Menkul Sermaye İradı - Diğer Kazanç ve İratlardan İbaret Olanlar İçin), https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/beyanname-formlari-bildirimler (07.09.2022).

GİB, Gelir Vergisi Faal Mükellef Sayısı, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/AIGMS/2023/TABLO_1.xls.htm

GİB, Stajyer Avukatın Arabuluculuk Faaliyetinin Vergilendirilmesi, https://gib.gov.tr/stajyer-avukatin-arabuluculuk-faaliyetinin-vergilendirilmesi (06.06.2023).

Giray, Filiz, **Maliye Tarihi**, Dora Yayınları, 7. Baskı, Bursa, 2018.

Giray, Filiz, Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** Cilt: 2I, Sayı: 1, 2002, ss.27-52.

Giray, Filiz, **Vergi Teşvik Sistemi**, Ezgi Kitapevi, Şubat, 2008.

Gov.uk, Claim tax relief for your job expenses, https://www.gov.uk/tax-relief-for-employees (23.06.2024).

Government of Canada All deductions, credits and expenses, https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/individuals/topics/about-your-tax-return/tax-return/completing-a-tax-return/deductions-credits-expenses/deductions-credits-expenses.html (23.06.2024).

Government of Canada, Canada's Tax System, https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/forms-publications/publications/t4058/non-residents-income-tax.html#P77_4413 (20.06.2024)

Government of Canada, Who has to file an income tax and benefit return, https://www.canada.ca/en/revenue-agency/services/tax/individuals/topics/about-your-tax-return/you-have-file-a-return.html (20.06.2024).

Gökçay, Şerif Emre, "Türk Vergi Sisteminde Vergi Ödeme Gücüne Ulaşma Teknikleri", **Journal Of Life Economics**, Cilt: 4, Sayı: 3, 2017, ss.113-133.

Göksu, Nusret ve Bülent Öz, "Etkin Ücret Yönetiminin İşletmeye Sağlayacağı Yararlar Konusunda İşgören Algılamaları: Bir Alan Çalışması", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 20, ss.419-436.

Gözübüyük, Şeref ve Suna Kili, **Türk Anayasa Metinleri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 496, İkinci Baskı, Ankara, 1982.

Güler, Hünkâr, Ekrem Toparlak ve Hacer Kaba, "Türkiye'de Mali Kural Olarak Vergi Gelir Güvenliğinin Sağlanmasında Vergi Politikası Tasarımı", **Politik Ekonomik Kuram,** Cilt 2, Sayı: 1, 2018, ss.142-164.

Gürler-Hazman, Gülsüm ve Pınar Bengi Kaya, " Türkiye'de Vergi Esnekliği ve Kamu Kesimi Büyüklüğü İlişkisi", **Sosyoekonomi**, Cilt: 30, Sayı: 51, ss. 389-405.

Hafer, West and R. W. "J. S. Mill, Unions, and the Wages Fund Recantation: A Reinterpretation", **The Quarterly Journal of Economics**, Kasım, Cilt: 92, Sayı: 4, 1978, ss.603-619.

Hamedi, Afifeh The Concept of Justice In Greek Philosophy (Plato and Aristotle), **Mediterranean Journal of Social Sciences**, Cilt:5 Sayı: 27, 2014, ss. 1163-1167.

Hilton, George W. , The British Truck System in the Nineteenth Century, **Journal of Political Economy** Cilt: 65, Sayı: 3, Haziran, 1957, ss.237-256.

HM Revenue and Customs, Tax Return 2024, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6613fc8a213873b991031b88/SA100_2024.pdf (23.06.2024).

How to file your income taxes in Italy in 2024, https://taxing.it/list-of-deductions-and-deductible-expenses/ (15.06.2024).

IRS, American opportunity tax credit (AOTC), https://www.irs.gov/credits-deductions/individuals/aotc (18.05.2024).

IRS, "Tax withholding and estimated tax" publication 505, 14 march 2022, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p505.pdf (09.09.2022).

IRS, 2022 U.S. Individual Income Tax Return https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040.pdf (08.03.2023).

IRS, Department of the Treasury, Instruction for 1040 (and 1040 SR), https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/i1040gi.pdf (28.03.2023).

IRS, Credit for Federal Tax Paid on Fuels, https://www.irs.gov/instructions/i4136#en_US_2023_publink48249td0e77 (18.05.2024).

IRS, Earned Income and Earned Income Tax Credit (EITC) Tables, https://www.irs.gov/credits-deductions/individuals/earned-income-tax-credit/earned-income-and-earned-income-tax-credit-eitc-tables#EITC%20Tables (18.05.2024).

IRS, Education Credits Instructions, https://www.irs.gov/instructions/i8863 (17.05.2024).

IRS, Estimated Tax for Individuals, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040es.pdf (18.05.2024).

IRS, IRS Provides Tax Inflastion Adjustments For Tax Year 2022, https://www.irs.gov/newsroom/irs-provides-tax-inflation-adjustments-for-tax-year-2022 (08.09.2022).

IRS, publication 17 (2021), Your Federal Income Tax (For Individual), https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p17.pdf (07.09.2022).

IRS, Schedule 1 (form 1040), 2021, Additional Income and Adjustments to Income, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040s1.pdf (08.09.2022).

IRS, Schedule 3 (form 1040), 2021, Additional Credits and Payments, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040s3.pdf (08.09.2022).

IRS, Schedule A (form1040), 2021, Itemized Deduction, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/f1040sa.pdf (07.09.2022).

IRS, form W-2, https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/fw2.pdf (29.03.2023).

IRS, publication 501 (2021), Dependents, Standard Deduction, and Filing Information, p.23. https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p501.pdf (07.09.2022).

Isaac, Alfred, "Ücret Sistemleri", **Journal of Social Policy Conferences**, Cilt: 0, Sayı: 2. Şubat, 2012, ss.49-64.

İstiklal Yaşar Vural, "Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 20, 2008.

Kadınlar ve Erkekler Arasındaki Ücret Şeffaflığını Teşvik Eden Yasa (Gesetz zur Förderung der Entgelttransparenz zwischen Frauen und Männern), https://www.gesetze-im-internet.de/entgtranspg/BJNR215210017.html (05.11.2023).

Kanton Bern Taxinfo, Parteispendenabzug für Natürliche Personen, https://www.taxinfo.sv.fin.be.ch/taxinfo/display/taxinfo/Parteispendenabzug+f%C3%BCr+nat%C3%BCrliche+Personen (15.04.2023).

Kanton Bern, Kinderdrittbetreuungskosten, https://www.wegleitung.sv.fin.be.ch/de/start/np2020/stammdaten/angaben-zu-kindern/bezahlte-kinderdrittbetreuungskosten.html (15.04.2023).

Kaplan, Recep "En Az Geçim İndirimine İlişkin Bazı Yabancı Ülke Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler", **Maliye Dergisi**, Sayı: 163, Temmuz-Aralık, 2012.

Karagül, Mehmet, "Kalkınma Sürecinde Üretim Faktörlerinin Yeniden Tanımlanması" **Leges Ekonomik ve Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 1 Sayı: 1, ss.1-11.

Karaş, Ebru, **Refah İktisadı Bağlamında Optimal Vergi Arayışı**, Ekin Yayın Dağıtım, Haziran, 2020.

Kargı, Veli, ve Cihan Yüksel , "Türkiye'de Vergi Aflarının Vergi Adaleti ve Mükellefler Üzerine Etkileri", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Cilt: 0, Sayı: 54, 2012, ss.23-44.

Kaufman, Bruce E. "History of the British Industrial Relations Field Reconsidered: Getting from the Webbs to the New Employment Relations Paradigm", **British Journal of Industrial Relations**, Cilt: 52, Sayı: 1 Mart, 2014, ss.1-31.

Kaya, M. Veysel ve Abdülkadir Tığlı, 2016, "Wage Theories and an Applicable Wage Model Proposal for Turkey's Labour Markets", **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, ss.501-523.

Kayalıdere, Gül ve Pelin Mastar Özcan, "Gelir Vergisi Açısından Vergi Harcamalarının Analizi: Türkiye Ve Bazı Oecd Ülke Örnekleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 17, Sayı: 1, 2012, 341-366.

Kaymaz, Kurtuluş ve Yücel Sayılar, "Beceriye Dayalı Ücretleme Sistemi ve Tasarım Süreci", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, 2005, ss.117-140.

Kemme, David M. ve diğerleri, "Tax Morale and International Tax Evasion", **Journal of World Business** Cilt: 55, Sayı:3, 2020, ss.1-12.

Kendrick, M. Slade The Ability-to-Pay Theory of Taxation, The American Economic Review, Cilt: 29, Sayı: 1 Mart, 1939, ss. 92- 101.

Kestane, Doğan, "Performansa Dayalı Ücret Sistemi ve Kamu Kesiminde Uygulanabilirliği", **Maliye Dergisi**, Cilt: 142, Sayı: 144, 2003, ss.126-144.

Keynes, J. M., **İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi**, (Çev. Uğur Selçuk), Kalkedon Yayınları, İkinci Baskı, Nisan, 2020.

Kılıç, Ramazan, ve Mine Demirçelik, "Mülkiyet Kavramının Tarihsel Gelişimi Sürecinde Ortaçağ ve Reform Hareketi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 30, Ağustos, 2011, ss.181-190.

Kılıç, Seçkin, "**Tevkifat Uygulamasının Vergi Kayıplarını Önlemedeki Rolü ve Ab Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma**", Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış doktora tezi), Manisa, 2009.

Kirsche+Leben Lexikon, was ist die kirschensteuer? https://www.kirche-und-leben.de/artikel/was-ist-die-kirchensteuer (12.11.2023).

Koç, Özgür Emre, "Türkiye'de Vergi Yükü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi", **Alanya Akademik Bakış Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, 2019, ss.247-259.

Kolaylı, Gürkan ve Fatma Lorcu, "Performansa Dayalı Ücret Sistemi ve Hekimlerin Motivasyon Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", **Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, 2017, ss.340-353.

Kükrer, Ceyda, **Türk Vergi Sisteminde Mükellef Hakları**, Nobel Bilimsel Eserler, Nisan, 2016.

Lawler, Edward E. "The New Pay: A stratejic Approach", **Compensation & Benefits Review**, Cilt: 27, Sayı: 4, Mart, 1995, ss.14-22.

Lent, George E. "Collection of the Personal Income Tax at the Source", **Journal of Political Economy**, Cilt: 50, Sayı: 5, Ekim, 1942, ss.719-737.

Lindheck, A. ve D. Snower, "Efficiency wages versus insiders and outsiders", **European Economic Review**, Cilt: 31, Sayı: 1–2, Şubat-Mart, 1987, ss.407-416.

List of deductible expenses and tax credits in the Italian tax return, https://www.expatica.com/it/finance/taxes/italy-income-tax-79674/#who-must-file (15.06.2024).

Lopcu, Kenan, Uğur Bülent Kaytancı ve Sanlı Ateş, "Marjinal Verimlilik Teorisi ve Türkiye İmalat Sanayii Üzerine Bir Uygulama", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2010, ss.99-114.

Low Income Tax Reform Group, Who has to Complete a Tax Return, https://www.litrg.org.uk/tax-nic/how-tax-collected/self-assessment/who-has-complete-tax-return#:~:text=you%20have%20income%20from%20taxable,%2C%20for%202024%2F25%20onwards) (23.06.2024).

Luttmer, Erzo F. P. and Monica Singhal, "Tax Morale", **The Journal of Economic Perspectives**, Cilt: 28, Sayı: 4, Sonbahar, 2014, ss.149-168.

Mahmut İnan, "Türkiye'de Kazanç Vergisinden Gelir ve Kurumlar Vergisine Geçiş Süreci: 1946–1960 Dönemi ", **Maliye Dergisi**, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010.

Malthus, Thomas R. An Essay on the Principle of Population, https://www.econlib.org/library/Malthus/malPlong.html?chapter_num=3#book-reader (24.10.2022).

Marples, Donald J.,Alternatif Minimum Tax for Individual: In brief, Congressional Research Service, May 10, 2016, https://sgp.fas.org/crs/misc/R44494.pdf (09.09.2022).

Marx, Karl, **Ücret, Fiyat ve Kar**, (Çev. Erkin Özalp), Yordam Kitap, İkinci Baskı, Ekim, 2021.

Messing, J. K., ""Subjective" and "Objective" Tax Burdens, A Rejoinder", **The Economic Journal**, Cilt: 70, Sayı: 277, Mart, 1960, ss.160.

MME, Overview of Individual Taxation in Switzerland, https://www.mme.ch/en/magazine/articles/overview-of-individual-taxation-in-switzerland (05.04.2023).

Modello 730/2024, https://www.agenziaentrate.gov.it/portale/documents/20143/5879131/730_2024_modello+23+04+ 2024.pdf/7b88698e-29f7-da3c-4a70-9c830109616a (15.06.2024).

Moseley, Fred, "The Rate of Surplus Value, the Organic Composition, and the General Rate of Profit in the U.S. Economy, 1947-67: A Critique and Update of Wolff's Estimates", **The American Economic Review**, Cilt: 78, Sayı: 1, Mart. 1988, ss.298-304.

Murray, Alan Page, "British And American Systems Of Income Tax Withholding", Columbia University. (Yayımlanmamış doktora tezi), 1961.

https://www.proquest.com/docview/302037443?pqorigsite=gscholar&fromopenview=true (09.06.2024)

Musgrave Richard A. and Merton H. Miller, "Built-in Flexibility", **American Economic Review**, Cilt: 38, Sayı: 1, Mart, 1948, ss. 122- 128.

Musgrave, Richard A. "ET, OT and SBT", **Journal of Public Economics** Cilt: 6 Sayı: 1-2, 1976, ss.3-16.

Musgrave, Richard A. ve Peggy B. Musgrave, **Public Finance in Theory And Practice**, Mcgraw-Hıll Book Company, İnternational Edition, 1989.

Mustafa Miynat, Barış Tunçay, "Osmanlı 'dan Cumhuriyete Vergileme Anlayışındaki Değişim", **Prof. Dr. Naci Birol MUTER'e Armağan**, Manisa, 2014.

Muter, Naci B. A. Kemal Çelebi ve Süreyya Sakınç, **Kamu Maliyesi**, Emek Matbaası, 4. Baskı, Manisa, 2012.

Mutluer, Kamil, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik, **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2013.

National Tax Agency, Deductions from income, https://www.nta.go.jp/english/taxes/individual/pdf/incometax_2023/12.pdf (20.06.2024).

National Tax Agency, Who needs file? https://www.nta.go.jp/english/taxes/individual/pdf/incometax_2023/06.pdf (20.06.2024).

Nichols, Donald R. and William F. Wempe, Regressive Tax Rates and the Unethical Taxation of Salaried **Income, Journal of Business Ethics**, Cilt: 91, Sayı: 4, Şubat, 2010, ss.553-566.

OECD, Taxing Wages 2023, Taxing Wages 2023: Indexation of Labour Taxation and Benefits in OECD Countries | Taxing Wages | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org) (20.05.2023).

OECD, vergi idaresi (2023), https://www.oecd.org/ctp/tax-administration-23077727.htm

Online Tax Declaration Italy, https://arlettipartners.com/italian-tax-return-for-companies-and-individuals/ (15.06.2024).

SGK, https://veri.sgk.gov.tr/ (06.04.2024).

Ömercioğlu, Abdullah, **Vergi Demokrasisi**, Gazi kitabevi, Mayıs, 2018.

Özgüven, Ali Volkan, "Vergi Etiği Açısından Vergi Afları", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 17 Etik Özel Sayı, 2018, ss.34-46.

Öztürk, Nazım, "Ücret Kuramında Yeni Yaklaşımlar", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, ss.29-49.

Öztürk, Nazım, **Maliye Politikası**, Ekin Yayınları, 5. Baskı, 2020.

Öztürk, Nursena, "Vergi Bilincini Şekillendiren En Etkili İç ve Dış Faktörler", **Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2019, ss.792-802.

Pamak, Mehmet, "Sosyal Adalet Açısından Türk Gelir Vergisinde En Az Geçim İndirimi, Müterakkilik ve Ayırma Prensibi", **İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi, Konferansları Dergisi**, Cilt: 0, Sayı: 24, Mart, 1975, ss.187-229.

Parker, U. S. "The Marginal Productivity Theory of Distribution", **Journal of Political Economy**, Cilt: 15, Sayı: 4, Nisan, 1907, ss.231- 237.

Pen, J., "A General Theory of Bargaining", **The American Economic Review**, Cilt: 42, Sayı: 1, Mart, 1952, ss.24-42.

Pigou, A.C. **Unemployment**. Williams & Norgate, Londra, 1914.

Piketty, Thomas and Emmanuel Saez, "How Progressive Is the U.S. Federal Tax system? A Historical and International Perspective", **The Journal of Economic Perspectives**, Cilt: 21, Sayı: 1, Winter, 2007.

Platon, **Devlet,** (Çev. Hasan İlhan), Alter Yayıncılık, Ankara, 2012.

Polat, Mehmet Ali ve Eda Fendoğlu, 2021, "Etkin Ücret Teorisi Çerçevesinde Türkiye'de Reel Ücretler ile Üretim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Sektörler ile Ekonometrik Bir Analiz", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 19, Mart, ss.339-357.

Publication 225, 2021, Farmer's Tax Guide https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p225.pdf

PWC, France-Individual Deductions, https://taxsummaries.pwc.com/france/individual/deductions (23.06.2024).

Rawls, John, **A Theory Of Justice**, Harvard University Press, 1999.

Ricardo, David, **On the Principles of Political Economy and Taxation**, Batoche Books, Üçüncü Baskı, 2001.

Richardson, Grant, "Determinants of tax evasion: A cross-country investigation", **Journal of International Accounting, Auditing and Taxation** Cilt: 15, 2006, ss.150–169.

Rousseau, Jean-Jaqoues, **İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı**, (Çev.Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, 14. Baskı, 2016.

Rousseau, Jean-Jaqoues, **Toplum Sözleşmesi**, (Çev.Ahmet Şansılay), Anahtar Kitaplar Yayınevi, İkinci Baskı, Aralık, 2016.

Saki, Şengül, "Ücret Gelirlerinin Vergilendirmesi ve Beyanı", **Vergi Raporu**, Sayı: 162, Mart, 2013, ss.75-88.

Salih Turhan, **Vergi Teorisi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1979.

Sami, Şemsettin, **Kamus-i Türki**, , (Hazırlayanlar: Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Önal), İdeal Kültür Yayıncılık, 2011.

Sancar, Canan, Mehmet Şentürk, "Artan Oranlı Vergi Tarifelerinin Vergi Ödeme Gücünün Kavranması Bakımından Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği", **Akademik Bakış Dergisi,** Sayı: 28 Ocak – Şubat 2012, ss.1-13.

Sandel, Micheal J., **Adalet: Yapılması Gereken En Doğru Şey Nedir?**, Çev. Mehmet Kocaoğlu, Eksi Kitaplar, 6.Baskı, Mayıs, 2018.

Saraç, Özgür Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri, **Maliye Dergisi,** Sayı: 159, Temmuz-Aralık, 2010, ss.262-277.

Saraçoğlu, Fatih, "Ücretlerin Vergilendirilmesinde Ayırma İlkesi Uygulamasının Değerlendirilmesi", **İş ve Hayat**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2016, ss.41-55.

Saraçoğlu, Osman Fatih, Eren Çaşkurlu ve Haydar Lütfü Ejder, "Minimum Subsistence Allowance and Family Taxation: Examining of the Efficiency Comparison with Some Country Experiences and Turkish Case", **Mediterranean Journal of Social Sciences**, Cilt: 5 Sayı: 2 Ocak, 2014, ss.525-533.

Saydam, İpek M. "Yeni-Keynesçi Yaklaşımda Ücret Katılıkları", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 59, Sayı: 2, ss.239-262.

Schweizerische Eidgenossenschaft, Tax Return, https://www.ch.ch/en/taxes-and-finances/tax-return/#completing-a-tax-return-if-you-are-not-a-swiss-citizen (18.04.2023).

Sebbağ, Jale, 2020, "Thomas R. Malthus'un ve Karl Marx'ın Yoksulluk ve Nüfus Kavramlaştırması" **Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 12, No: 1. ss.37-51.

Service-Public.fr, Annual Inome Tax Return, https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F358?lang=en#:~:text=You%20have%20to%20report%20your,tax%20domicile%20is%20in%20France.&text=if%20you%20live%20abroad%20but,resources%20(or%20no%20resources). (23.06.2024).

Sever, Hatice, "Türk iş Hukukunda ikale Sözleşmesi", **Sicil İş Hukuku Dergisi,** Sayı: 23, 2011, ss.81-92.

Seviğ, Veysi "Kesinti Usulüyle Vergilendirme Çağdaş Bir Uygulama Değildir", **Vergi Dünyası**, Sayı: 286, 2005, ss.45-49.

Shapiro, Carl and Joseph E. Stiglitz, "Equilibrium Unemployment as a Worker Discipline Device", The **American Economic Review**, Haziran, Cilt: 74, Sayı: 3, 1984, ss.433-444.

Sherlock, Molly F., Donald j. Marples, Overview of the Federal Tax System in 2022, Congressional Research Service, 2022. https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R45145 (04.05.2023).

Skinner, Jonathan And Joel Slemrod, "An Economıc Perspectıve On Tax Evasion", **National Tax Journal**, Emerging Issues In Tax Policy, Cilt: 38, Sayı: 3, Eylül, 1985, ss. 345-353.

Slemrod, Joel, Optimal Taxation and Optimal Tax Systems, **The Journal of Economic Perspectives** , Winter, 1990, Cilt: 4, Sayı: 1, ss. 157-178.

Smith, Adam, **Ulusların Zenginliği**, (Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı), Alan Yayıncılık Cilt 1, Beşinci Baskı Şubat, 2017.

Smith, Paul E. "A Note on the Built-in Flexibility of the Individual Income Tax", **Econometrica**, Cilt: 31, Sayı: 4, Ekim, 1963, ss. 704-711.

Song, Young-dahl ve Tinsley E. Yarbrough, "Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey", Tax Ethics and Taxpayer Attitudes: A Survey, **Public Administration Review**, Cilt: 38, Sayı: 5, Eylül-Ekim, 1978, ss.442-452.

Sosyal Güvenlik Kurumu, Emeklilikten Sonra Tekrar Çalışma (SGDP), https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/ada02fa5-e15f-4e0d-b6c9-fef40a54eb3c/Emeklilikten-Sonra-Tekrar-Calisma-SGDP-2022-05-13-09-35-43 (20.06.2023).

Spicer, M. W. ve Becker, L. A. Fiscal İnequity And Tax Evasion: An Experimental Approach**.** **National Tax Journal,** Cilt: 33, Sayı: 2, 1980, ss. 171-175.

Stein, Herbert, "Stability And Flexibility In Federal Tax Policy", : **Proceedings of the Annual Conference on Taxation under the Auspices of the National Tax Association**, Cilt: 39, 1946, ss.260-266.

Stolper, Wolfgang F. ve Paul A. Samuelson,"Protection and Real Wages", **The Review of Economic Studies**, Cilt: 9, Sayı: 1, Kasım, 1941, ss.58-73.

Surrey, Stanley S. "Federal Income Tax Reform: The Varied Approaches Necessary to Replace Tax Expenditures with Direct Governmental Assistance", **Harvard Law Review**, Cilt: 84, Sayı: 2 Aralık, 1970, ss.352-408.

Surrey, Stanley S. And William F. Hellmuth, "The Tax Expenditure Budget – Response To Professor Bittker", **National Tax Journal**, December Cilt: 22, Sayı: 4, 1969, ss.528-537.

Şahin, Harun, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Haziran 2013, Cilt: 37, Sayı: 1.

Şanver, Cahit, ve Halil Emre Saygı, "Türkiye'de Gelir Vergisi Tarifesinin Mali Sürüklenme Açısından İncelenmesi: 2009-2019 Dönemi", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt 15, Sayı 4, 2019, ss.1062-1082.

Şen, Özden ve Yunus Demirli, "Ücretlerin Kaynakta Vergilendirilmesi: Farklı Vergi Sistemi Uygulayan OECD Ülkelerine İlişkin Bir İnceleme", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 22, 2018, ss.138-160.

Şengönül, Ahmet ve Merve Koşaroğlu, **Ücret Teorileri**, Kriter Yayınevi, İstanbul, 2020.

Taşkın, Yasemin, "Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri", **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Cilt: 0 Sayı: 54, 2012, ss.67-90.

Taytak, Mustafa ve Tuğba Akyüz Dalkıran, "Vergi Denetim Algısına Sahip Vergi Mükelleflerinin Vergi Adaleti ve Vergi Affı Uygulamalarına Bakışı", **Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, 2019, Cilt: 6, Sayı: 1, ss.109-132.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Yedinci Beş Yıllık Kalınma Planı, 1996-2000, Ankara, 1995.

Tekeli, Esat, "En Az Geçim İndirimi ve Aile Tahsisatı", **In Journal of Social Policy Conferences**, Cilt:0, Sayı: 9-10-11, 2011, ss.84-94.

Topsakal, Metehan, **Türk Vergi Sisteminde Vergiyi Doğuran Olay**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Mayıs 2008.

Topuzkanamış, Engin, "Yeniden Paylaşım, Vergilendirme ve Adalet", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi** Cilt: 14, Sayı: 1, 2012, ss.103-131.

Tosuner, Mehmet ve Zeynep Arıkan, **Vergi Usul Hukuku**, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2014.

Tuay, Elif ve İnci Güvenç, "Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı" Gelir İdaresi Başkanlığı Yayınları, Yayın no: 51. https://www.yumpu.com/tr/document/read/15780170/turkiyede-mukelleflerin-vergiye-baks-gelir-idaresi-baskanlg (17.07.2023).

TÜİK, Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2022**,** https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745

TÜİK, Kazanç Yapısı İstatistikleri, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kazanc-Yapisi-Istatistikleri-2022-49750#:~:text=Y%C4%B1ll%C4%B1k%20ortalama%20br%C3%BCt%20kazan%C3%A7%20144,138%20bin%20366%20TL%20oldu. (07.01.2024).

Türkay, İmdat, "Tüm Yönleriyle Asgari Geçim İndirimi Uygulaması", **İş ve Hayat**, Yıl: 3, Sayı:5, 2017, ss.135-173.

University of California, understand your W-2, https://controller.berkeley.edu/payroll/income-tax/understanding-your-w-2#:~:text=Medicare%20wages%20and%20tips%3A%20The,wages%2C%20tips%20and%20other%20compensation. (29.03.2023).

Urban Institute, State and Local Revenues, https://www.urban.org/policy-centers/cross-center-initiatives/state-and-local-finance-initiative/state-and-local-backgrounders/state-and-local-revenues (25.08.2022).

Uruş, Ali Fuat, **Optimal Vergileme İlkeleri İle Vergilere Karşı Gösterilen Tepkiler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi**, Ekin Yayınevi, Şubat, 2017.

Ücret Vergisi Uygulama Yönetmeliği (Lohnsteuer-Durchführungsverordnung), https://www.gesetze-im-internet.de/lstdv/__1.html (05.11.2023).

Üstün, Ümit Süleyman, "Anayasa Mahkemesinin Ücret Gelirlerine İlişkin Gelir Vergisi Tarifesi İptal Kararı ve Değerlendirilmesi", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** Cilt: 14, Sayı: 2, 2010, ss.593-606.

Üstün, Ümit Süleyman, Vergi Hukuku ile İlgili Anayasal İlkeler, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1-2, 2003, ss.251-271.

Üzeltürk, Hakan, **Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Yönünden Stopaj**, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1988.

Vermeer, Timothy Katherine Loughead, State Individual Income Tax Rates and Brackets for 2022, **https://taxfoundation.org/publications/state-individual-income-tax-rates-and-brackets/** (25.08.2022).

Vural, İstiklâl Yaşar, "Uygulamada Düz Oranlı Gelir Vergilerinin Ekonomik Etkileri", **Maliye Dergisi,** Sayı: 158 Ocak-Haziran 2010, ss.179-200.

Walker, Francis A. "The Wage-Fund Theory", **The North American Review**, Ocak, Cilt: 120, Sayı: 246, 1875, ss.84-119.

Webb, Sidney and Beatrice Potter Webb, The History of Trade Unionism**, Longmans, green and Co,** gözden geçirilmiş baskısı, 1920, https://www.gutenberg.org/files/66887/66887-h/66887-h.htm (01.08.2023).

Weinzierl, Matthew, "Revisiting The Classical View Of Benefit-Based Taxation", **The Economic Journal,** Cilt: 128, Sayı: 612, Temmuz, 2018, ss.F37-F64.

Weller, Christian E. And Manita Rao, "Progressive Tax Policy And Economic Stability" **Journal Of Economic Issues**, Cilt: 44, Sayı: 3, Eylül, 2010, ss.629-659.

Wood, Stuart, "The Theory of Wages", **Publications of the American Economic Association**, Cilt: 4, Mart, 1889, ss.5-35.

Yay, Turan "Atatürk Döneminde Vergiler ve Veri Politikası", **Uludağ Üniversitesi iktisadi ve Idari Bilimler Fakültesi Dergisi,** Cilt:9, Sayı: 1-2, 1988.

Yeğen, Baki, "Asgari Geçim İndirimi Uygulamasından Vazgeçilmesinin Vergi Teorisi Bakımından Değerlendirilmesi", **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2022, ss. 173-193.

Yeniçeri, Harun, "Ücret Gelirlerinin Vergilendirme Usulleri ve Vergi Adaleti", **Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2014, ss.77-85.

Yereli, Ahmet Burçin ve Ahmet Yılmaz Ata, "Vergi Adaletine Ulaşma Yöntemleri Çerçevesinde Fayda İlkesinin Teorik Açıdan Değerlendirilmesi", **Maliye Dergisi**, Sayı: 161, Temmuz -Aralık, 2011, ss.21-32.

Yıldız, Hikmet Dersim, Osman Geyik, "Düz Oranlı Vergilere Bakış: Hall-Rabushka Düz Oranlı Vergi Modelinin güncellenmesi", **Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9 Sayı: 17, 2019, ss.162-179.

Yücel, Kadriye Gül, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Asgari Ücret ve Adalet**, Nobel Bilimsel Eserler, Mart, 2020.

Yüksel, Cihan," Vergi Tarifelerinin Matematiksel ve Grafiksel Yorumu", **Bulletin of Economic Theory And Analysis**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2017, ss.31-62.

Zaim, Sabahaddin, "Türkiye'nin İktisadî Gelişmesinde Ücret Siyasetinin Önemi", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,** Sayı: 19, 1968, ss.323-350.

2) <u>Mevzuat ve Yargı Kararları</u>

1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, (RG. 10.07.2018-30474)

1876 Kanuni Esasi, https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/, (15.07.2023).

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, (RG. 06.01.1961-10700).

319 Seri No'lu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği, (RG. 27.01.2022-31732).

1990 tarihli 642.11 sayılı Bundesgesetz über die direkte Bundessteuer (DBG), https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1991/1184_1184_1184/de (06.04.2023).

2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu (1983), (RG. 13.10.1983-18190)

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Genel Tebliği (Seri no:1), (RG. 12.03.2009-27167)

3308 sayılı Çıraklık ve Meslekî Eğitim Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 19139, 19.06.1986.

375 sayılı 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 Sayılı Hakimler Ve Savcılar Kanunu, 2914 Sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 5434 Sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu İle Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları Ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı Ve Kıdem Aylığı İle Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, (RG.30.06.1989- 20211)

4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları İle Tutukevleri İşyurtları Kurumuna İlişkin Bazı Mali Hükümlerin Düzenlenmesi Hakkında Kanun, (RG. 06.08.1997-23075)

4444 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Emlâk Vergisi Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu Ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 11.08.1999.

https://www5.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4444.html (21.06.2023)

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu, (RG.08.09.1999)

4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (RG.21.12.1999-23913)

4505 sayılı Sosyal Güvenlikle İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Temsil Tazminatı Ödenmesi Hakkında Kanun, (RG.27.01.2000-23962)

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, (RG.06.07.2001-24454)

4857 Sayılı İş Kanunu, (RG. 10.06.2003-25134)

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimleri Teşvik Kanunu, (RG.21.07.2004-25529)

5479 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Özel Tüketim Vergisi Kanunu, (RG.08.04.2006-26133)

5510 sayılı Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, (RG.16.06.2006-26200)

5746 sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun Genel Tebliği (seri no:9), (RG. 27.05.2022-31848)

6009 sayılı Gelir Vergisi Kanunu İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (RG. 01.08.2010-27659)

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, (RG. 13.01.2011-27846)

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, (RG. 07.06.2012-28331)

7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 30791, 01.06.2019.

7194 sayılı Dijital Hizmet Vergisi ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, T.C. Resmi Gazete, 30971, 07.12.2019.

Almanya Gelir Vergisi Kanunu (Einkommensteuergesetz), https://www.gesetze-im-internet.de/estg/__32.html (05.11.2023).

AYM (2009), E. 2006/95, K.2009/144, (RG. 08.01.2010-27456)

2709 sayılı T.C. Anayasası, (RG.09.11.1982-17863)

U.S. Code, https://uscode.house.gov/ (07.09.2022).